STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 05880

UNTERVELT

Joseph Opatoshu

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

י. אפאטאשו

אונטערוועלט

איד. ליט. קולטור פאראיין
CAPE TOWN.
JEWISH CULTURE SOCIETY

אפריקאנער [illegible]
AFRICAN GESERD
CAPE TOWN

פארלאג קולטור-ליגע ווארשע

Printed in o and

די דאָזיקע אויפלאגע פון י. אָפּאַטאָשס
„אונטערוועלט" איז, לויטן הסכם צווישן
פאַרלאַג „קולטור=ליגע", און דעם מחבר, ספּעציעל
געדרוקט פאַר די לענדער אויסער אַמעריקע.
קויפן און פאַרקויפן דאָס בוך אין
אַמעריקע איז לחלוטין פאַרבאָטן :: ::

Copyright by Joseph Opatovsky
New York 1918

ערשטע	אויפלאגע	אין	ניו=יארק	1918	1500	עקז.
צווייטע	"	"	„	1920	1500	„
דריטע	„	"	ווארשע	1922	3000	„
פערטע	"	„	„	1924	1000	„
פינפטע	„	„	"	1926	800	„

„Unterwelt", — I. Opatoszu
Wyd, „Kultur-Liga", Warszawa 1927
Druk. „Di Welt", Nowolipie 7.

פוּן ניוּ=יארקער געטא

This book once owned by a South African
reader, has been preserved by the
Cape Town Yiddish Cultural Federation
and returned to circulation by the
National Yiddish Book Centre
of South Hadley, Mass. U.S.A.
May it thus inspire us to keep alight
the flame of Jewish life and learning.

אַרום פיר אַ זייגער פאַרטאָג איז ספאָרט אויפגעשפרונגען, אויסגעצויגן זיין לענגלעכן קערפּער מיט די שפיציקע מאָרדע, געדרייט מיטן האָריקן עק, געדראַפּעט מיט די נעגל און זיך צעבילט. ער איז באַלד אַרויף אויפן בעל-הבית בעטל, צוגעשטעקט זיין קאַלטן שנוק צו סעמס באַק און אים געגומען גלעטן.

סעם האָט זיך דורכגעטרייסלט, געוואָרפן אַ בליק אויף דער וואַנט, ווו די גרופּע „פייטערס" האָבן געהאַנגען, און זיך איינגעקוקט אין דעם העלן פירעקיקן שיין. עס האָט געהייסן: אַז די גרויסע עלעקטרישע לאָמפּ, וואָס הענגט אויף א גרויסן קלאָץ קעגנאיבער דעם פענסטער, ברענט נאָך, און דער זייגער איז נאָך ניט פיר.

סעם האָט זיך איבערגעצויגן, געשמאַק פאַנאַנדערגעגענעצט און איינקוקנדיק זיך אין שיין, איז ער אַראָפּ פון בעטל. באַלד האָט זיך פון שיין געגומען בולט אַרויספּרעסן „נאַק-אויט-בראַון" מיט זיין פאַרעקשנטן, ווי ביי אַ יונג ביקל, שטערן, פון הינטער וועלכן עס האָבן אַפּערגעקוקט אַ פּאָר ווייכע, שמייכלענדע אויגן. סעם האָט זיך פאַרקוקט אויפן „פּרייז-פייטער", בשעת מעשה אויסגעשטרעקט זיין רעכטע האַנט, ווי אַ פליגל פון אַ ווינט-מיל, די לינקע מיט אַ פאַרקוועטשטע פויסט האָט ער איינגעקורטשעט, געהאַלטן נעבן דער גאָמבע און זיך פאַרמאָסטן גלאַט אין דער וועלט אריין.

ספאָרט האָט זיך צוגעזעצט אויף זיינע הינטערשטע לאַפּעס און מיט אַ הינטישע שמחה זיך געוואָרפן אויפן בעל-הבית. סעם האָט אים אַרומגעכאַפּט, זיך אַ שליידער געטאָן אויפן בעטל און האַרציק נעלאַכט.

און ניט בחנם איז סעם אַזוי אויפגעלייגט געווען — ער איז נעכטן אויסגעפאָרן מיט פאָלין, זיין בעל-הביתטעס טאָכטער.

דער גאַנצער „גענג", וואָס האַלט זיך אויף ביי זיין בעל-הביתטע

איִן „סטיישאָנעריִ־סטאָר", האָט זיִך אַפּיִלו געבלאָזן, געטענהט, אַז אָן אַלעקס וויסן דאַרף ער ניִשט פֿאָרן. נאָר וועמען אַרט עס! ער איִז אַלעקן ניִשט געקראכן איִן וועג אַריין! און צוריִקגערעדט, האָט אַלעק גאָר קיין רעכֿט ניִשט זיִך אַרומצושלעפּן מיִט אַ „יאַהודיִש" מיידל, ער איִז אַ „גיִניִ" טאָ לאָז ער זיִך אויסקלייבן פֿון זיינע! און דער עיקר וועלן איִם איִצט אַלע מקנא זיין. אַ קלייניִקייט, זיי ווערן דאָך אַלע פֿאַרכֿאַפּט פֿאַר פֿאָליִן!

סעם האָט געפּלאַנט וויִ אַזוי אַלעקן אַראָפּצוראָמען פֿון וועג. ער איִז געווען זיִכֿער, אַז דער גוי וועט איִם ניִט פֿאַרשווייגן, ער איִז דאָך אַן איִטאַליענער, אַז ביי יעדער געלעגנהייט וועט ער איִם אַריינזעצן אַ שטיִלעט איִן דער זייט. נאָר דאָס האָט איִם איִצט כמעט וויִ גאָרניִט געאַרט. ער האָט צומיינסטן געטראַכט וועגן פֿאָליִן, וויִ דאָס מיידל האָט מיִט טרערן איִן די אויגן זיִך געוואָרפֿן איִם אויפֿן האַלז. איִם געשלעפּט וויִ זיִ גייט און שטייט איִן ווייסן „סוועטער" צו א „ראַבאַי" אַ חופּה שטעלן, געבעטן, אַז ער זאָל זיִ צונעמען פֿון אַלעקן, דען זיִ איִז אַ פֿאַרלוירענע! דער גוי וועט זיִ באַלד נאָך דער חתונה פֿאַרקויפֿן, אַז ניִשט וועט ער איִר צעשניידן מיִט אַ בריִטווע דאָס פּנים, זיִ ווייס, אַז איִטאַליענער טוען אַזוי.— — —

סעם האָט געשמייכלט. ער האָט געוווּסט, אַז דאָס איִז ניִט דאָס ערשטע מאָל, וואָס פֿאָליִ צעקריִגט זיִך מיִט אַלעקן. און יעדעס מאָל קלויבט זיִ זיִך אויס, אַלעקן אויף צעפּלאַצעניִש, אַ צווייטן יונג און וויִ נאָר אַלעק באַווייזט זיִך און בעט זיִ איִבער, שלאָגט זיִ מיִטן יונג כפּרות. און ווער געדענקט ניִט דיִ מעשה מיִט דזשייקן? און דזשייק איִז ניִט געווען אַביִ ווער! ער איִז געווען אַ טעלעגראַפּיִסט מיִט אַ גוטן געהאַלט און אַלע האָבן געהאַלטן איִן איין טענהן, אַז פֿאָליִ איִז איִם ניִט ווערט. נו, איִז זיִ זיִך מישב און שיִקט איִם אָפּ פֿאַר דער חתונה דיִ תנאים און דער בחור האָט פֿון גרויס צרות אַזש גענומען שכּורן. סעם אָבער וועט זיִך ניִט לאָזן שפּייען איִן דער קאַשע — ער קאָן זיין שטעטל באַשטיין!

פֿון צווייטן ציִמער האָט מען געהערט וויִ מיִסעס ריִטש, סעמס בעל־הביתטע, פֿאָרעט זיִך. זיִ האָט געוועקט איִר זונדל העררי, ער זאָל עפֿענען דעם „סטענד" מיִט צייטונגען, וואָס זיִ האָט געהאַלטן אונטערן „עלעווייטער".

מיסעס ריטש, אַן אלמנה פון א יאָר פערציק, איז געווען אַ רויטע, אַ געזונטע יידענע, ווי אַ טערק מיט אַ פּאָר פּינקלדיקע אויגן, זי האָט גערעדט מיט אַ קוויטשיקן אַלט און עס האָט זיך געדאַכט, אַז ניט זי רעדט, נאָר אַ דבוק קוויטשעט אַרויס פון איר און מאַכט חוזק.

— העררי, אום גאָטעס ווילן, געט אָפּ, געט אָפּ! — האָט זי גערעדט האַלב אין יידיש, האַלב אין ענגליש און אים געקיצלט די פּיאַטעס פון די פּיס.

העררי, אַ פּעט בחורל פון אַ יאָר פערצן, קיינמאָל ניט קיין אויסגעשלאָפענער, האָט זיך דורכגעוואָרפן, געעפנט זיינע פאַרשלאָפענע אויגן, באַטראַכט אַ ווײַלע די מוטער, זיך אַ האַסטיקן דריי געטאָן און געבורטשעט:

— גראַרי היר! באַלד עפענען, באַלד! לאָז אַן אויג צומאַכן!

אַן עלטערער ייד מיט אַ פּאָר גרויע וואָנסן, וואָס איז געשלאָפן אויף אַ לעדערנער קאַנאַפּע, האָט זיך מיט אַ מאָל אויפגעזעצט. ער האָט אויסגעשטעקט דעם קאָפּ מיטן קורצן האַלז, אויסגעגלאָצט אַ פּאָר וואַסערדיקע אויגן און זיך שטאַרק צעהוסט. דער ייד האָט אויפגעהערט הוסטן, גענומען וואַרפן דעם קאָפּ, ווי אין היילּיקן-וויטעס-טאַנץ, און געשלונגען לופט מיט אַלע כחות. עס האָט זיך געדאַכט, אַז אַ פּאָר פעסטע הענט שטיקן דעם ייד פאַרן האַלז און ער אַמפּערט זיך.

דאָס איז געווען מיסעס ריטש טאַטע, אַ לעמבערגער ייד, וואָס האָט געליטן פון אַ שווערע אַסטמע.

אַ קליין ייִנגל פון אַ יאָר דריי אין אַ לאַנג פלאַנעלן שלאָף-העמדל איז אַראָפּ פון בעט, זיך גענומען שיבערן מיט איין הענטל די האָר, מיטן צווייטן געריסן די מוטער פאַרן אונטער-קלייד און געמעקעט ווי אַ קעלבל:

— מאַ-אַ, עס-סן!

— נא, גוט שבת, זיך אויפגעכאַפּט „פּאָרצע-דראַנע”! — האָט מיסעס ריטש זיך צעקוויטשעט, אַ כאַפּ געטאָן דעם ייִנגל פאַר אַ הענטל און אים אַ שליידער געטאָן אין בעט אַריין — שלאָף, ממזר, דען כ'דורס דיך!

דאָס יינגל האָט זיך נאָך העכער צעוויינט, גענומען אַראָפּוואַרפן מיט די פיסלעך די קישנס אויף דער פּאָדלאָגע און געשריען:

— כ׳וויל עסן — — עס—ס—סן! — —

משה, מיסעס ריטש טאַטע, וואָס איז שיער ניט דערשטיקט געוואָרן און געכאָרכלט מיטן האַלז ווי אַ געקוילעטע גאַנז, האָט גערופן דעם יינגל:

— אַרטור, כי, כי, כי!

ארטור האָט זיך פאַרקוקט אויפן זיידן, געמיינט, אַז ער מאַכט „פאָן" און אַנטשוויגן געוואָרן.

מיסעס ריטש האָט אַ צעפּאַטלטע געעפנט סעמס טיר און איז לייכט אַריין אין אירע שיך מיט גומענע אָפּצאַסן.

— העי, סעם, שלאָפסט? — האָט זי געזאָגט און אַרויפגעלייגט איר האַנט אויף זיין מוסקוליסטן אָרעם.

— ווער שלאָפט?

— טאָ הער, פאַרגעס ניט צו לאָזן אַן עקסטרא „וואָרלד" אין סאַלון און דעם אַלטן בעקער אַ „טיימס", ווּעסט ניט פאַרגעסן?

— אָל-רייט!

מיסעס ריטש האָט זיך אַוועקגעזעצט אויפן בעטל, ווּילעריש סעמען אַ קלאַפּ געטאָן אין דער פּלייצע און מיט אַ שמייכל געפרעגט!

— נו, האָסט כאָטש פאָלין געגעבן אַ „גוד-טיים", דו „לאַבסטער"?

— פאַרלאָזט זיך אויף סעמען, מיסעס ריטש, אַז ער פעדעמ אײן — נייט! איר ווייסט דאָך, כאַ, כאַ, כאַ! — האָט זיך סעב האַרציק צעלאַכט.

— שאַראַפּ יו — האָט מיסעס ריטש פלומרשט אַ בייזע גע ענטפערט און אים אַרויפגעלייגט די האַנט אויפן מויל — וואָס טויגן די קונצן, סעם, ביסט זי אסור ווערט! און גלויב מיר, ווען ניט דאָס אומגליק מיטן שייגעץ, מיט אַלעקן מיין איך, איז מיין נאָמען ניט סיידי, צי דו וואָלסט זי געקריגן — — לאָמיר זיך ניט נאַרן, אַזאַ פאַרשוין ווי דו וואָלט זי קיינמאָל ניט פאַרשפּעטיקט! דו ביסט דאָ אַ געוואַלדיקער פאַרדינער, מיר ווייסן דאָך! ווען דו וואָלסט געוועזן אַ לייט, וואָלסטו שוין היינט געהאַט אַ „ביזנעס" פאַר זיך, ניט גע דאַרפט ארבעטן פאַר פרעמדע. נעם אָט די אַלע „ניוס-דילערס"

דאָס זענען דאָך אַלע גרינגע יידן און איינס ביי איינס זענען זיי ווערט צו עטלעכע טויזנט טאָלער. און איר אַלע, דעם גאַנצן „גענג״ מיין איך? איר זענט אַ חברה ליידיק-גייערס, פוסט-און-פּאַסניקעס! מישטיינס געזאָגט, ביי אייך קאָן אַ ווייב לעבן אין ליידן, עסן ברויט מיטן לעפל?!

סעם האָט זיך ביי די לעצטע ווערטער צעשמייכלט, זיך צוגעבויגן צו מיסעס ריטש און איר איינגערוימט:

— אַז כ׳האָב געפּאַסט פאַר דער מאַמען, פּאַס איך פאַר דער טאָכטער, אַי-אַי!

— נו, גענוג זיך צו חכמהנען, סעם, מיר וועלן זיך שוין שפּעטער אויסשמועסן! גיב נאָר אַהער די דריי טאָלער, וואָס דו האָסט נעכטן אָפּגענומען אין סאלון פאַר צייטונגען!

— די דריי טאָלער פאַרשרייבט אויף מיינע „ווײדזשעס״, — האָט סעם געענטפערט.

— וואָס מיר „ווײדזשעס״? — האָט מיסעס ריטש אַ קוויטש געטאָן — שוין די דריי טאָלער אַהער! קיינע „מאָנקי-ביזנעס״! דיר קומט גאָרניט און אויב עס געפעלט דיר ניט, ברעך הענט און פיס אַרויס! ביסט נאָך דערוויל מיין מאַן און מיין איידעם ניט, הערסט? גנבים, סאָקערס! איך, אַ שוואַכע אלמנה מיט קליינע יתומים, מיט אַן אַלטן קראַנקן טאַטן איבערן קאָפּ, מוז נעבעך פאַרשוואַרצט ווערן, ניט שלאָפן קיין נעכט — — — און פאַר וועם? פאַר אַזעלכע ליידאַקעס, רוסישע שנאָרערס!

סעם האָט געוווּסט, אַז דאָס איז ניט דאָס ערשטע מאָל, וואָס זיין מיסעס קריגט זיך מיט אים, אַז נאָך היינט וועט די „גאַליצקע־גנב״ (אַזוי פלעגט ער זי תמיד רופן) אים איבערבעטן און כלומרשט אַן אָנגעברוגזטע וועט זי אים מוסרן, אַז אויב ער וויל איר טאָכטער, טאָ זאָל ער זיך ניט אַרומשלעפּן מיט אַנדערע נקבות.

מיסעס ריטש איז זיך דערוויל פאַרגאַנגען אַלץ העכער אויף איר קוויטשיקן אַלט, געמאַכט אַזעלכע קולות, אַז אַלע אין שטוב האָבן זיך אויפגעכאַפּט.

דער אַלטער משה האָט זיך באַוויזן אין דער טיר אין אַ צעפּראַלטן שלאָפראָק מיט צוויי פּאָמפּענעס. אַרטור האָט אים גע-

האַלטן פאַר די פּאָלעס און געשפּילט מיטן זיידן אין פערדלעך. הערריִ איז אַריין אין די גאַטקעס, אָנגעכאַפּט די מוטער פאַר אַ האַנט און זי גענומען שלעפּן:

— זע נאַר, זיך צעריטשעט! קום שוין, קום! גיי עפן דעם „סטאָר״ בעסער!

מיסעס ריטש איז געוואָרן מיט אַמאָל שטיל, גלייך מען וואָלט איר הענט און פיס אָפּגענומען, און גענומען אַרויסגיין מיט הערריִן. זייענדיק שוין ביי דער טיר, האָט זי זיך ערשט אַרומגעזוען, אַז הערריִ פירט זי אַרויס, האָט זי פון פאַרדרוס אים אַ וואָרף געטאָן פון זיך, זיך אויסגעדרייט און אויף דאָס ניי אָנגעהויבן איר פזמון:

—גנבים! סאָקערס! כ׳וועל אייך איינס ביי איינס דורכטרייבן! וואָס? כ׳וועל זיך קומען אנפרעגן ביי הערריִ סמאַרעק, צי איך זאָל שרייען, צי ניין? אַ ניט דערלעבן וועט ער עס! קיינער האָט מיר דאָ קיין דעה ניט צו זאָגן! כ׳ווייס ניט? זיך צונויפגעשלאָגן די קעפּ, די גאַנצע באַנדע און אַלע אַנטקעגן מיר! און דו, ליטוואַק — האָט זי זיך געווענדעט צו סעמען — דו זאָלסט זיך ניט דערוועגן ווייזן אויף די אויגן אָן די דריי טאָלער, הערסט? — און צוקלאַפּנדיק די גלעזערנע טיר איז זי אַריין אין צווייטן צימער.

דער אַלטער משה האָט אויסגעגלייכט עטוואָס זיין אייגעהויקערטע פיגור און מיט אַ טריט פון אַ היימישן יורד איז ער צו צו סעמען. ער האָט גערעדט מיט אַ ווייכן למד און געהאַט אַ טבע צו פאַרציִען פיל ווערטער, ווי למשל: שיסעלע, קיעלע.

— גוט מאָרגינג! — האָט ער אָנגעהויבן און אַ בויג געטאָן די קניען ווי אַ ייד צו שמונה־עשרה — נו, סעמעלע, אַז מען האָט שוין אַ סכסוכל, דאַרף מען אַזוי שרייען? מען האָט דאָך געקאָנט מיינען, כ׳ווייס וואָס? אַ שיפעלע איז חס וחלילה אונטערגעגאַנגען! און אין גאַנצן גייט עס אין דריי טאָלער! פּע, גאָרניט שיין! ספּאַסט פאַר אַ יידענע! כ׳בין אויך אַמאָל אַביזנעסמאַן געווען, ווי דו קוקסט מיך אָן, בין איך אַ בעלן געווען מיט „פּינוועריל״ אַ סיגאַרל פאַררויכערן און ניט, פאַרשטייסטו מיך, אַבי ווער? געפירט „ביזנעס״ אין די שווערע טויזנטער! אַ ליוועראַנט בין איך געווען, אַ ליוועראַנט אין קייזערלעכן הויף! ער שפּילט זיך מיט מיר, כאַ, כאַ, כאַ! דו

פֿאַרשטייסט! דו פּרא אדם בצורת פֿערד! און אַזוי ווי כ׳רעד מיט דיר פּה אל פּה, האָב איך גערעדט מיטן קייזער, מיט פֿראַנץ יאָזעפֿן. זאָל לעבן! נאָר ניט דאָס בין איך אויסן. יעס. מיר טענהן דאָך היינטיקע צייטן — — —

סעם האָט דעם אַלטן משה כּמעט ניט פֿאַרשטאַנען, ניט געקאָנט צעקייען דעם אַלטנס עברי, געוווסט, אַז ער זאָגט קיין איין וואָר וואָרט ניט, פֿונדעסטוועגן האָט ער אים ליב געהאַט און אָפֿט פֿאַרבראַכט מיט אים.

סעם איז ניט געווען אויפֿגעלייגט אויסצוהערן דעם אַלטנס מעשׂיות, געווען זיכער, אַז דער אַלטער וועט אַזוי לאַנג „האַקן אַ טשייניק“, ביז ער וועט דורך פֿאַרשיידענע קונצן בײַ אים אַרויסקריגן עטלעכע סענט, האָט ער אים באַצייטנס געגעבן אַ צען סענט=שטיק, אַבי פּטור צו ווערן פֿון אים.

דער אַלטער האָט זייער קינציק אַריינגערוקט די מטבע צווישן צוויי פֿינגער, געכאַפּט פֿאַר שׂמחה אַרטורן, וועלכער האָט זיך געשפּילט מיט ספּאָרטן, און איז אַרויס פֿון צימער.

מיט אַמאָל איז אין שטיבל געוואָרן טונקל. די לאָמפּ אין דרויסן האָט אַ צאַפּל געטאָן און דאָס שטיבל איז געוואָרן אָפּגעגאָסן מיט אַ מאַטע רויטקייט. נאָך אַ רגע — אַלץ איז צעשווימען און עס איז געוואָרן שטאָק=פֿינסטער.

סעם איז גיך אַראָפּ פֿון בעטל, איז צו צום קראַן מיט וואַסער און זיך גענומען איינוואַשן, אַרויסלאָזנדיק בשעת מעשׂה מאָדנע קולות. ער האָט גיך אַרויפֿגעוואָרפֿן אויף זיך אַ פּאָר הויזן, אַ פּאָר לייוונטענע שיך צו שנורעווען, אַ שוואַרץ העמדל מיט אַן איבערגעלייגטן קאָלנער, אַריבערגעוואָרפֿן אַ לאַנגן פּאַסעק איבערן אַקסל, זיך פֿון פֿאַרדרוס פֿאַנאַנדערגעשפּייט און אַרויס מיט ספּאָרטן אויף דער גאַס.

ח

אויף דער גאַס האָט זיך סעם אָפּגעשטעלט, אָנגעפּאַקט זיין פּייפ מיט טאַבאַק און פֿאַרצויגן. עס איז נאָך געווען פֿינסטער, גאָר דאָ און דאָרט האָבן זיך שוין געוויזן סמנים פֿון מאָרגן, ווי ער רייסט זיך, שלאָגט זיך דורך אַ וועג.

פֿון אַ זייטיק געסל איז אָנגעקומען אַ וואָגן מיט מילך געשפּאַנט אין איין פֿערד. דאָס פֿערד האָט זיך פֿאַרקערעוועט אָן בעל=הבית און זיך אָפּגעשטעלט נעבן אַ מויער. באַלד איז אַרויסגעשפּרונגען פֿון אַ קאָרידאָר אַ יונג אין איין העמד מיט הויזן, אַ פֿייף געטאָן, און דאָס פֿערד האָט זיך גערירט פֿון אָרט.

איבערן טראָטואַר האָט זיך געשלעפּט אַ יונג אין ווייסן, ווי אַן אויסגעבאַקנער. ער האָט געפֿירט מיט אַ געפֿילדער אַ וועגעלע געבעקס. פֿון געבעקס האָט זיך פֿאַרשפּרייט אַן אָנגענעמער ריח, וואָס רעגט און מאַכט אַפּעטיט. סעם האָט אָפּגעשטעלט דעם יונג, געקויפֿט באַ אים אַ בייטל מיט פּאָנטשעס און געשפּרייזט ווייטער.

מיסטער פּאָלאַק, אַ פֿעטער „סאַלון=קיפּער“, מיט אַן אָנגעלאָפֿן פּנים, מיט וואַסערדיקע אויגן, וואָס מאַכט דעם איינדרוק, ווי ביים ערשטן שטופּ צעגיסט ער זיך, איז סעמען גלייך אין פּנים אָנגעקומען, זיך געוואָלט אַ דריי אויס טאָן. באַלד זיך מישב געווען, אַז עס איז צו שפּעט און זיך געגריסט:

— האַלאָ, סעם!

— האַלאָ, מיסטער פּאָלאַק! וואָט טוט איר דאָ אַזוי פרי?

— ביזנעס, זעסט ניט — האָט פּאָלאַק געשטאַמלט — דיינע אַמעריקאַנער דאָקטוירים, די קאָנאָוואַלן, רעדן מיר איין, אַז כ׳בין קראַנק. הייסן טרינקען ביטער וואַסער, זיך דורכגיין אַ ביסל, אַזוי אַ פֿיר און צוואַנציק שטונדן אין מעת לעת, כאַ, כאַ, כאַ! און העלפֿן וועט עס, ווי אַ טויטן באַנקעס! יאָ, „יעס=סיר“, נו, „גוט=באַי“, סעם. — און ער איז אַוועקגעגאַנגען

— אַן אַלטער „פייקער", וויל פאַררעדן די ציין! — האָט סעם צו זיך געזאָגט.

סעם האָט געוווסט, אַז פּאָלאַק איז פאַרליבט אין מיסעס ריטש איבער די אויערן, וואַרט זי יעדן טאָג אָפּ ביים הויז און העלפט איר עפענען דעם „סטאָר".

ער האָט אויסגעשפּיגן, געגאַנגען ווייטער און אין מח באַ אים האָט זיך אַלץ געפּלאָנטערט זיין מיסעס:

— ווערט זי פאַרכאַפּט מיט אירע צייטונגען צוזאַמען!—האָט סעם צו זיך גערעדט—כ'וועל מיט איר רעדן פּראָסטע דבורים, זיך ניט לאָזן אַרומפירן באַ דער נאָז, מיר אַלץ אינאיינעם אויפוואַרפן, אַז כ'בין ניט קיין פאַרדינער! און אויב כ'געפעל איר ניט, האָט זי אַ ברירה! וואָס מיינט זי, וואָס? כ'בין ווי יענע גרינע „קאַיקס", וואָס פאַרדינען זעקס טאָלער אַ וואָך און שפּאָרן זיבן? „טהע-העלל"!

אין אַ קאָרידאָר איז געשטאַנען אַ יונגער פּאָליסמאַן געאַרעמט מיט אַ מיידל. סעם זעענדיק דאָס פּאָרל האָט זיך צעזונגען:

— „Everybody is doing it.
is doing it.
is doing it!“

(„— — יעדער איינער טוט עס, טוט עס, טוט עס"!)

און צוגעקלאַפּט מיט די אָפּצאַסן אויפן טראָטואַר.

פון קאָרידאָר האָט זיך געהערט אַ געלעכטער.

סעם האָט אָנגעהויבן גיכער שפּאַנען.

אַ פּאַרטיע איטאַליענער אין קאָלירטע העמדלעך, מיט ברייטע שטרויענע קאַפּעליושן, מיט בלאַנקענדע שפּאָדלעס אויף זייערע אַקסלען זענען אים אַנטקעגן געקומען. זיי האָבן געגאָדערט ווי גענז, געוואָרפן גיך צום טאַקט מיט זייערע הענט און געקלאַפּט מיט זייערע היימישע שטיבלעטן.

— שטילעטא, קאַפּושעטא, פּאלאצעטא! — האָט סעם זיי גוטמוטיק נאָכגעמאַכט. די איטאַליענער האָבן זיך איבערגעקוקט, צושמייכלענדיק און איינער אַ יונגער האָט אים געוויזן אַ צונג.

פון דערווייטנס האָט שוין סעם דערזען די „ניוס-דילערס". זיי זענען געווען צעוואָרפן איבער אַ האַלבן „בלאָק", געסאָרטירט זייערע צי-

טונגען, וואָס זענען יעדע פּופּצן מינוט אָנגעקומען מיטן „עלעווייטער". דאָס רוב „גיוס־דילערס" זענען געווען יידן, עטלעכע אַמעריקאַנער יונגען און צוויי דייטשע „פּריילײנס". די יידן זענען אַליין ניט געקומען נאָך די צייטונגען. זיי האָבן געהאַלטן מענטשן, דאָס רוב סטודענטן — בּלייבּע בחורים מיט לענגלעכע האָר און ניט געראַזירטע פּנימער, וואָס האָבן פֿאַר דריי טאָלער אַ וואָך צעטראָגן יעדן פֿרי־מאָרגן די צייטונגען איבער די הייזער.

די סטודענטן פֿלעגן זיך צונויפֿקלייבּן אין אַ ווינקל, פֿאַרזויערטע, ניט אויסגעשלאָפֿענע, זיך צוזעצן אויף אַ טרעפּ, פֿון לאַנגווייליקייט פֿאַרציען עפּעס אַ דעבאַטע איבער אַ רוסישע פֿראַגע און דרעמלען. די שקצים מיט סעמען אין דער שפּיץ פֿלעגן אויפֿזוכן אַ שמאַטע, זי איינטונקען אין וואַסער און אַ שליידער טאָן אין דער קופּע. די בּחורים פֿלעגן זיך איבּערטרייסלען און בּורטשען. סעם האָט זיי אַלע פֿיינט געהאַט, זיי געטאַפּט פֿאַר די הענט צי זיי האָבּן מוסקולן און די בּחורים פֿלעגן אויסגלאָצן זייערע קרענקלעכע אויגן און נאַריש שמייכלען: „געטראָפֿן ס'אָרט!"

ליוואַי, אַ נידעריק יידל פֿון אַ יאָר עטלעכע און דרייסיק, מיט אַ קאָסע אויג און מיט אַ פּאָר צוגעשוירענע, שטייפֿע ווי נאָדלען, וואָנסן האָט געסאָרטירט זיינע צייטונגען און געזונגען מיט אַ ראש־השנה־ניגון:

—אוי—אוי—יאוי—אוי—יאוי—האַ—האַ—אַ—האַ—אַ.
און אַ הויכער געלער יונג האָט אונטערגעכאַפּט:
—ה—מ—ל—ך!

לעבּן זיי איז געשטאַנען מיס בּעקער, אַן עלטערע דייטשע מויד, אַרומגערינגלט מיט עטלעכע שקצים. מיס בּעקער האָט גענומען אַ זעמל, דורכגעצויגן אַ שטריקל עס זאָל אויסזען ווי אַ של־ראש, זיך אָנגעטאָן אויפֿן קאָפּ, זיך געשטעלט אין אַ ווינקל און נאָכגעמאַכט מיט ווילדע קולות, וואַרפֿנדיק מיט די הענט און מיטן גאַנצן קערפּער, ווי יידן דאַוונען.

אַלע, סיי גוים, סיי יידן, האָבן געפּלאַצט פֿון געלעכטער.

סעם האָט בּטבע פֿיינט געהאַט אַלע יידישע „סאָנגעס". ער איז אַליין אַ גרויסער בּעלן געווען אָפּצולאַכן ווי יידן רעדן ענגליש, ווי זיי

מאַכן משונהדיקע העויות בשעת זיי רעדן, נאָר אַז ער פֿלעגט זען ווי אַ גוי טוט עס, פֿלעגט ער אַן אויפֿגעקאָכטער ווערן.

ער איז אַ בלאַסער אַרויף אויפֿן „עלעווייטער“, אַראָפּגעכאַפּט זיינע צוויי פּעקלעך צייטונגען, זיי אויסגעסאָרטירט און איינגעשנורעוועט אין פּאַסעק. די מויד איז נאָך אַלץ געשטאַנען און געבלעקעצט. סעם האָט אַוועקגעגעבן הערריין, וואָס האָט נאָר וואָס געעכנט דעם „סטענד“, זיין פּאַק צייטונגען, גענומען מיס בעקערס „פּושקאַרט“, פּאַמעלעך אים צוגעפֿירט צו איר און זי הינטערווייליעכס אַ זעץ אַריינגעטאָן אין וועגעלע.

דאָס „פֿרוילין“ האָט געמאַכט קולות, זיך געריסן, נאָר סעם איז געפֿלויגן מיטן וועגעלע איבערן טראָטואַר, ווי אַ רוח. ספּאָרט איז געשפּרונגען אויף אַ פֿריער מיט אַ בילעריי, זיך געוואָרפֿן אויף דער מויד. זי האָט פֿאַרריסן אירע נאַקעטע פֿיס און געשאָלטן. סעם האָט ניט געענטפֿערט. ער האָט זי צוגעפֿירט צו דער צווייטער סטאַנציע פֿון „עלעווייטער“ און זי אָפּגעלאָזט. ער איז גיך אַוועק, געכאַפּט די צייטונגען, זיי אַריבערגעוואָרפֿן איבערן אַקסל און אַן אויפֿגערעגטער זיך געקליבן אין וועג אַריין.

— האַלאָ, סעם! — האָבן אים עטלעכע חברים אָפּגעשטעלט.

— האַלאָ, באָיס! ווי גייטס? — האָט סעם געענטפֿערט.

סעם איז אָבער קיין נאַר ניט געווען, ער האָט געוווסט, אַז עס וועט באַלד גיין אַ סדרה פֿאָלי — שווייגט ער, קוקט מיט שטאָלץ אויף זיינע חברים.

— נו, — האָט אים איינער אַ שטופּ געטאָן מיטן עלנבויגן — ביסט „אָל-רייט“, סעם! הפּנים פֿאָלי גלייכט דיך! — —

— דאָס ווייס איך — האָט סעם געענטפֿערט מיט אַזאַ צווײדײטיקן שמייכל, ווי איינער זאָגט: „ניט נאָר זי גלייכט, ברודער, נאָר זי ווערט פּשוט פֿאַרכאַפּט פֿאַר מיר“.

— און אַלעק מיינסטו וועט דיר שווייגן? — האָט אַ צווייטער געזאָגט — איטאַליענער שווייגן ניט. — —

— „וואַט טהע העלל“! ווער האָט מורא, ווער? און איצט, חברה, „גוט-באַי“, מיר וועלן זיך דאָך טרעפֿן פֿאַרנאַכט אין סאַלון — און געוואָלט אַוועקגיין.

— אַלעק האָט נאָר וואָס געפֿרעגט אויף דיר — איז הערי צו און אים איינגערוימט אַ סוד.

— נו? — האָט סעם געפרעגט.

— כ׳האָב געזאָגט, אַז דו ביסט אַוועק אויפן „ראַוט“.

— און ער?

— ער האָט גאָרניט געענטפערט. מיר דאַכט זיך ער איז געגאַנגען צו דזשעראַם-וועלדל.

סעם האָט זיך אַ טאַפ געטאָן פאַר זיין הינטערשטער הויזן-קעשענע, אַ שפיי געטאָן און איז אַוועק. ער איז אַרויס אויף אַ זייטיק ווענל, ווו קליינע פריוואַט-הייזלעך זענען געשטאַנען. ער האָט שנעל געדרייט די צייטונגען אין רוירן, זיי געפאַלדעוועט, פלינק געוואָרפן אויף די וועראַנדעס. פון מאָל צו מאָל האָט ער ספאָרטן געגעבן אַ צייטונג אין פיסק אַריין. דער הונט איז פאַרשוווּנדן, איז באַלד צוריק מיט אַ העשע און מיט אומגעדולד געוואַרט אויף אַ נייע שליחות. סעם האָט געשפאַנט און געפילט, ווי דאָס פעקל ווערט גרינגער. ער האָט זיך יעדע ווייַלע אַרומגעקוקט, געווען זיכער, אַז אַלעק ליגט ערגעץ אויף אַ „לאַט“, הינטער אַ קוסט און קלייבט זיך אים איבערפאַלן. ער האָט מיט אַמאָל דערפילט אַ געוואַלדיקן חשק, אַז אַלעק זאָל אַרויס מיט אַ רעוואָלווער, צי מיט אַ שטילעט, אים פאַרשטעלן דעם וועג, פרעגן אַ פרעטענזיע — — ער איז געווען זיכער, אַז פריער אָדער שפעטער און איינער וועט מוזן אָפטרעטן, דען פאַר זיי ביידע איז קיין פלאַץ נישטאָ. סעם האָט מיט אַמאָל אַ ציטער געטאָן און זיך אָפגעשטעלט.

פון אַ גרויסע גוס-אייזערנע רויר, וואָס איז געלעגן אין מיטן וועג אָנגעגרייט פאַר וואַסער-לייטונג, האָבן אַרויסגעשטעקט אַ פאָר שוואַרצע, ערטערווייז אָפגעסמאַלעטע פיס. די פיס האָבן זיך גענומען באַוועגן און אַ מענטש איינגעהילט אין צייטונגען האָט ביסלעכווייז גענומען אַרויסקוקן פון דער רויר. ער האָט זיך אויסגעגלייכט, צעשפרייט די פיס, אַריינגעמאַכט די הענט אין די הויזן-קעשענעס און ציענדיק ווי אַ זשיראַף זיין לאַנגן, דאַרן האַלז, האָט ער זיך צוגעזועצט. דער קאָפ איז געווען צעשויבערט, באַדעקט מיט שטיקלעך פאַפיר און די האָר האָבן אויסגעזען ווי פאַרוויאַנעט גראָז.

— העי, ביל — האָט ער זיך געווענדעט צו סעמען, שפייַדיק אין אַלע זייטן — האָסט אפשר אַ סיגאַרעט?

– נאָ, סער — האָט סעם געענטפערט — טאַבעק האָב איך!

— אָל־רייט! גיב „אונז" טאַבעק!

ער האָט גענומען אַ שטיק צייטונג־פאַפיר, אויסגעוויקלט אַ סיגאַרעט, פארקלעפט מיט דער צונג, אַרויסגענומען אַ שוועבעלע, אָנגעריבן אָן די גלאַנציקע ווי לעדער הויזן און פאַרצויגן. ער האָט איינגעקאָרטשעט זיין לאַנגן האַלז צווישן די אַקסלען און אַ הינקעדיקער פאַרשווונדן צווישן די ליידיקע „לאטס".

סעם האָט נאָכגעקוקט דעם טרעמפ. און כאָטש ער האָט געוווסט, אַז זיי ווערן דערהרגעט אין די טויזנטער יערלעך, אַז זיי גנבענען זיך אויף די צוגן, ליגן הינטער די וואַגאָנעס אויף די רעסאָרן און מען שליידערט זיי אין שנעלן לויפן אַרונטער, פונדעסטוועגן האָט אים דאָס פרייע טרעמפישע לעבן פון תמיד אָן געצויגן און איינער פון זיינע שענפטע חלומות איז געווען אַוועקצופאַטשן אין אַ פראָסטן פרימאָרגן, אָן אַ זיי געזונט אין דער ווילדער „וועסט".

סעם האָט אויסגעטיילט די לעצטע צייטונגען. ספאָרט איז געלאָפן אויף אַ פריער מיט אַן אויסגעשטרעקטע צונג — אַ סימן עס וועט זיין אַ חמימה. ער האָט געקוקט פון אויבן אַראָפ אויף די קלענערע הינט, וואָס האָבן מיט אַ הינטישע חניפה זיך געלעקט צו אים, געדרייט מיטן עק. און אַז אַן עזות־פנים האָט זיך אָנגעשפאַרט מיט זיינע פאָדערשטע לאַפעס אָן ספאָרטס רוקן — האָבן אים שוין מער קיין צרות ניט געפעלט. דערפאַר, אַז ער האָט געטראָפן זיינס אַ גלייכן, האָט מען זיך אָפגעגעבן שלום מיט די שנוקעס, זיך באַשמעקט, פיל מאָל חשק געהאַט צו פאַרציען די באַקאַנטשאַפט, נאָר ווי אויף צו להכעיס האָט זיך תמיד דערהערט סעמס פייף און ספאָרט איז אַ פאַרליבטער אַוועק צום בעל־הבית.

פון די הייזער האָבן זיך שוין גענומען אַרויסשיטן מענטשן מיטן לעצטן ביסן אין מויל און מיט האַלב אָנגעטאָנענע רעקלעך. פאַרשלאָפענע מיידלעך זענען אַרויס מיטן מיטאָג, איינגעוויקלט אין פאַפיר אונטער די אָרעמס, און מיט דיקע ראָמאַנען אין די הענט. זיי האָבן זיך פאַרגאַפט אַרומגעקוקט, אינסטינקטיוו אַ צי געטאָן מיט דער האַנט איבער דער לענג פון קלייד צו זען, אויב

דאָס אונטער-קינד זעט זיך ניט אַרויס, אָפּגעזיפּצט און זיך געלאָזט צום „שאַפּ". די מענער, אַלט און יונג, האָבן אויטאָמאַטיש געפרעגט פאַרביילויפנדיק סעמען: „האו וואָן"? — ניט געוואַרט אויף אַן ענטפער און געלאָפן ווייטער. דאָס האָבן זיי געפרעגט וואָס פאַר אַ פאַרטיע האָט געווונען דעם „בייז-באָל גיים". סעם האָט זיי נאָכגעקוקט, זיך געווונדערט, ווי זיי קאָנען דאָס זיצן גאַנצע טעג אין שאַפּ און אַרבעטן. און אים איז איינגעפאַלן, אַז דעם טרעמפּ, וועמען ער האָט געזען אַרויסקריכן פון דער רויר, איז אפשר בעסער פון זיי

עס האָט זיך אים פאַרוואָלט עסן. ער האָט לאַנג ניט געטראַכט, איז אַריין אין ערשטן פעדערהויז, צוגענומען אַ פלאַש מילך, וואָס איז געשטאַנען נעבן אַ טיר, אַרויסגענומען עטלעכע זעמל פון אַ בייטל און געגאַנגען צו דזשעראַם-וועלדל.

דאָס וועלדל איז באַשטאַנען פון גרויסע צעשפּאָלטענע סקאַלעס. פון די שפּאַלטן האָבן אַרויסגעוואַקסן וועלשענע ביימער. דאָס גאַנצע וועלדל האָט זיך געטוקט אין זון. שטראַלן מיט שטראַלן האָבן זיך געשפּילט, געפלאָכטן, זיך צונויפגעגאָסן אין ברייטע זילבערנע פאַסן, געטיילט דאָס וועלדל.

סעם איז צוגעקומען צום וועלדל און זיך מיט אַמאָל דערפילט אַזוי פריי — כאָטש נעם און שטעל זיך אויפן קאָפּ!

ער האָט זיך אָפּגעשטעלט. אַ זילבערנער זייל איז אַרויסגעוואַקסן פאַר זיינע אויגן, געוואַקסן אַלץ העכער, זיך געריסן אין הימל אַריין און עס האָט זיך געדאַכט, אַז אָט-אָט און דער זייל פאַלט. דער זייל איז באַשטאַנען פון קליינע זילבערנע פליגעלעך, וועלכע האָבן געהאַלטן אין איין באַוועגן זיך. דער הונט האָט זיך עטלעכע מאָל אַוואָרף געטאָן אויפן זייל מיט אַן אָפן פיסק, דאַכט זיך געמאַכט אַ לאָך און גלייך ווי דער הונט איז אָפּגעשפּרונגען איז שוין קיין זכר פון לאָך ניט געווען.

סעם האָט געוווסט, אַז דער פלאַץ איז זומפּיק, האָט ער אים אויסגעמיטן, זיך אַוועקגעזעצט אויף אַ סקאַלע הינטער אַ בוים. ער האָט געעפנט די פלאַש און גענומען טרינקען פון העלזל. ניט ווייט פון סעמען הינטער אַ צווייטן בוים איז געזעסן דער טרעמפּ. ער

האָט עפּעס אַרויסגעגעסן פון אַ פּאַפּיר און פאַרטרונקען מיט מילך פון אַ פלאַש. ספּאָרט האָט אַפּנים דערשמעקט פלייש און זיך צעבילט. סעם האָט זיך אַרומגעקוקט, דערזען דעם טרעמפּ, און דאָס בלוט האָט אים אַ שלאָג געטאָן אין פּנים אַריין. ער האָט אַליין ניט געוווּסט, פאַרוואָס ער האָט זיך פאַרשעמט, געלאָזט ליגן די פלאַש און געוואָלט אָפּציען דער טרעמפּ זאָל אים ניט באַמערקן.

— העי, ביל — האָט ער דערהערט דעם טרעמפּס שטימע — קום אַהער, ווערסט אַ ביס טאָן, צוזאַמען וועט זיין היימלעכער און הונגעריק ביסטו דאָך געוויס ווי אַ שול-מויז!

סעם האָט זיך פאַרלוירן, געוואָלט עפּעס ענטפערן, פון פאַרדרוס אַ שפּיי געטאָן און גיך אַרויס פון וועלדל

III

אַרויסקומענדיק פֿון וועלדל האָט סעם באַמערקט, ווי אַ מענטש וואַרפֿט זיך אויף אים. און איידער ער האָט צייט געהאַט זיך אַרומצוקוקן האָט ער דערהערט: „הענדס אָפּ!“ און דערפֿילט, ווי אַ פּאָר הענט נעמען אים פֿעסט אַרום.

סעם איז עטוואָס צעטומלט געוואָרן, אינסטינקטיוו דערפֿילט, אַז דאָס מוז זיין אַלעק און זיך אַ ווילדן ריס געטאָן. פֿאַר אים איז געשטאַנען דזשייק אין אַ פּאָר אויסגעדריוולטע הויזן, פֿון וועלכֿע עס האָט זיך געדאַכֿט, ער איז שוין לאַנג אויסגעוואקסן, זיך געהאַלטן פֿאַר די זייטן און געלאַכֿט.

— גיי צו אַלדע וויסטע יאָר, דו פֿאַרפֿוילטער העכֿט! — האָט סעם אַן אויפגערעגטער געזאָגט, נאָר זעענדיק דזשייקן אין זיינע געקעסטלטע מייטקעס, מיטן אָפּענעם האָריקן לייב, האָט ער זיך ניט געקאָנט איינהאַלטן און זיך צעשמייכלט. ער האָט דזשייקן גוטמוטיק אַרומגענומען, אים גענומען דרייען אין אַלע זייטן, באַטראַכטנדיק אים פֿון קאָפּ ביז פֿיס:

— אַ הילוכל גנבֿ! האַ, האַ, האַ! — האָט זיך סעם האַרציק צעלאַכט.

— לאָז געמאַך, דו פֿאַרשטאָפּטער מח! — האָט דזשייק געענטפערט עטוואָס אַ באַליידיקטער. ער האָט זיך אַרויסגעדרייט פֿון סעמס הענט און אַ וואַקלענדיקער זיך קוים דערהאַלטן אויף זיינע פיס.

— ביסט אַ נאַר — האָט סעם געשמייכלט — כ׳מאַך אַ שפּאַס און דו „בוב“ באַליידיקסט זיך.

אַז דזשייק האָט זיך געפֿילט בּגלופֿין, האָט ער געהאַט אַ שוואַכֿקייט צו רעדן מיט דער שפּראַך פֿון שערידאָנס און שעקספּירס העלדן.

— סילענסיום — האָט דזשייק אויסגעשריגן, אַריינגעשטעקט די הענט אין די הויזן-קעשענעס און זיך קוים געהאַלטן אויף די פֿיס —

עס שטייט דיר פֿיליַיכֿט ניט אָן צו גיין מיט מיר? דו שיסל־לעקער! דו פֿאַרדאַמטער, הונט=שלעגער! איגנאָראַמוס! יעדער „אינטש“ אין מיר איז אַ דזשענטעלמען?

דזשייק זעענדיק, אַז סעם האַלט אין איין שמייכלען, האָט ער פֿון פֿאַרדרוס גענומען שילטן זיין מאַמען, זיין טאַטן, זיינע פֿאַרגאַנגענע דורות, זיינע קומענדע דורות, ביז דעם פערטן געבורט.

— צו אַלדע יאָר, וואָס גאָדערסטו? — האָט סעם זיך אַזוי הילכיק און האַרציק צעלאַכט, אַז דזשייק האָט ניט ווילנדיק געמוזט מיטלאַכן.

— רעד מענטשן זאָלן פֿאַרשטיין, אַז דו רעדסט כינעזיש — —

דזשייק האָט מיט דער גוטסקייט פֿון אַ שכּור אָנגעכאַפּט סעמען פֿאַרן אָרעם, אים עטלעכע מאָל געקושט, געקלאַפּט אויף דער פּלייצע און ציטריק גערעדט:

— ביסט אַ „גוט=באָי“, סעם! כ'האָב דיך ליב! גיב אַ האַנט, אָט אַזוי! מיר וועלן זיין פֿריינט! כ'האָב דיך נאָר וואָס באַליידיקט, מיאוס באַליידיקט, אַן אַנדערער וואָלט מיר די אויגן אונטערגעשלאָגן! אָבער דו קענסט דזשייקן, אמת?

סעם האָט זיך פֿאַרלוירן פֿון דזשייקס ווערטער, געוואָלט עפּעס ענטפֿערן, נאָר מער ווי אַ צוג מיט די אַקסלען האָט ער ניט געטאָן.

— איצט, ברודער — האָט דזשייק ווידער אָנגעהויבן — מוזטו גיין מיט מיר, מיר מוזן אָפּשווענקען אונזערע פּייפּלעך, טרינקען ברודערשאַפֿט, ווי דער שוואַב זאָגט: ניט געזאָרגט, סעם, איך צאָל!

זיי זיינען אַריין צו פּאָלאַקן אין סאלון, זיך אַוועקגעזעצט ביים צאָל=באַנק, אָנגעשפּאַרט איין פֿוס אָן דעם מיט קופּערנע בלעך באַשלאָגענעם שטעקן, וואָס האָט זיך געצויגן דורך דער גאַנצער לענג פֿון דער צאָל=באַנק, און געבעטן צו גלעזער בראָנפֿן.

דער סאלון=קיפּער האָט אַוועקגעשטעלט אַ פֿלאַש בראָנפֿן מיט שמאָלע גלעזלעך און זיך געווענדעט צו סעמען:

— דו ווייסט, סעם, כ'האַלט דאָך ביים קויפֿן מיסעס ריטשס „סטאָר“?

— אַבי ניט די מיסעס — האָט סעם זיך צעלאַכט און אויסגעטרונקען אַ גלעזל בראָנפֿן — „נאַ העט“, מיסטער פּאָלאַק, קויפֿט דעם „סטאָר“, און מיר אַ „רייז“ איז דאָך אָפּגערעדט, האַ?

— ווי דען, ווי דען — האָט פּאָלאַק געשמייכלט און ווילעריש אַ פרעג געטאָן — און אַז כ'וועל קויפן אי די „מיסעס”, אי דעם „סטאָר” ?

— איז נאָך בעסער ! דעמאָלט, מיסטער פּאָלאַק, פאַרזיכער איך אייך, אַז איר וועט שוין קיין ביטער וואַסער ניט דאַרפן טרינקען — —

— האָ, האָ, האָ ! — האָט דער אַלטער זיך צעלאַכט און געקלאַפּט סעמען אויף דער פּלייצע — „טהאטס ע' גוט וואָן !” יאַ, „יעס סיר”. אָבער נאָך אַלע קונצן איז מיסעס ריטש אַ בריה, הא ? ווי כ'זע גלייכסטו אַפּנים דעם „ספּרינג-טשיקען”, פּאָלין — האָט דער אַלטער סעמען אַ קיצל געטאָן און גענומען אָנגיסן אַ קעסעלע ביר.

פונקט ווי בײַ אמתע שכּורים, בײַ וועלכע דער בלויזער ריח פון בראָנפן איז גענוג, אַז אַלץ אַרום זאָל ווערן גרעסער און שענער — אַזוי האָט דזשייק נאָכן צווייטן שנאַפּס דערפילט, אַז ער וואַקסט העכער און העכער, אַז נאָך אַ רגע און זיין קאָפּ וועט דורכשלאָגן דעם סופיט. אַלץ האָט בײַ אים אויסגעזען שענער, אַפילו דער צעגאָסענער שענקער מיט די וואַסערדיקע אויגן האָט בײַ אים אויסגעזען ווי אַ נאָבעלער מאנדארין נאָר אָן אַ צאָפּ. ער האָט דערפילט ווי דער מח ווערט ריינער, אַרבעט שנעלער און עס האָט בײַ אים דורכגעבליצט, אַז סעם איז אַ פאַרשטעלטער ריטער פון עליזאַבעטס צייטן, פאָרט אויף זיין צוגאָווע פערד לאַנד-איין, לאַנד-אויס און זוכט

„A Lady From a Far Country”

אין עק צאָלבאַנק איז געשטאַנען אַ ניגער מיט אַן אַראָפּגעלאָזטער ליפּ ווי אַ שמאַטקע איבער אַ גלאָז ביר און געמאַכט אַ מינע ווי ער קלויבט זיך כאַפּן אַ דרעמל.

דזשייק האָט אָנגעגאָסן אַ שנאַפּס און זיך געווענדעט צום ניגער:

— האַלאָ, דזשימי ! נא, מאַך אַ שנעפּסל !

דער ניגער האָט אַ שמייכל געטאָן, צוגעגאַנגען אַ ניט זיכערער, ווי איינער וואָס רעכנט, אַז ווען ער וועט צוקומען, וועט מען אים אָנשטאָט בראָנפן ווייזן אַ פייג. ער האָט גענומען דאס גלעזל אין

זיינע מאַלֿפישע הענט, פאַרקאַטשעט די לֿיפן, געדריקט דזשייקן די האַנט און פאַלֿנדיק פון די פיס, האָט ער אַ האַסטיקן טרונק אויסגעטאָן דעם בראָנפן.

דער ניגער האָט פאַר גרויס שמחה אַרויסגעכאַפּט אַ זילֿבֿערנעם דאָלאַר, אַ וואָרף געטאָן אויף דער צאָלֿבאַנק און באַשטעלֿט דריי שנאַפסן מיט אַמאָלֿ. דזשייקס ריטערשע נאַטור האָט זיך געפילט באַלֿיידיקט, וואָס אַ ניגער איז אים מכבד, האָט ער זיך געכאַפט פאַר זיינע לֿיידיקע קעשענעס, געשטופט דעם ניגער דעם דאָלאַר צוריק און געשריען, אַז ער וועט צאָלֿן. דער ניגער האָט פאַרגלאָצט זיינע עטוואָס מיט בלֿוט אָנגעגאָסענע אויגן, געגאַוועט, זיך געוואַקלֿט און געשריען, אַז ער מוז צאָלֿן, אַז כאָטש ער איז אַ ניגער האָט ער דאָך אַ סך געלֿט, אַז אפילֿו לֿינקאָלֿן, דער גרעסטער מענטש, וואָס די וועלט האָט אַמאָלֿ געהאַט, האָט געטרונקען ברודערשאַפט מיט ניגערס, אַז — — — ביז ביידע האָבן זיך פאַר גרויס לֿיבשאַפט אַרומגעכאַפט, זיך גענומען קושן און סמאָטשקען מיט די לֿיפן ווי מיט בייטשן.

סעם האָט זיי עטלֿעכע מאָלֿ געוואָלֿט פאַנאַנדערשיידן און יעדעס מאָלֿ האָבן זיי זיך אויף דאָס ניי געוואָרפן, ווי אַ פאָר געליבטע, אין די אָרעמס.

דער ניגער האָט זיך איבערגעבויגן צו דזשייקס אויער, אים געקלֿאַפט איבער דער פלֿייצע און איינגערוימט אַ סוד, אַז אַלֿע האָבן געהערט.

— קום, ברודער, קום מיט מיר, האָב איך אַ ווייבל — דאָ האָט דער ניגער צוגעלֿייגט די שפּיץ פינגער צום מויל און אַ פייף געטאָן — זי איז אַ גוט מיידל, זאָג איך דיר! „סטריקטלֿי” כשר! כי, כי, כי! זי איז אַ מלֿאך, קום! דו ביסט מיין חבר, אַלֿץ באַלֿאַנגט צו דיר, אפילֿו מיין ווייב, ניט וואָר?

— וואָס, דיין ווייב איז אַ יִדישע? — האָט דזשייק אויסגעשאָסן מיט אַ האָלֿצערנעם געלֿעכטער.

— מיך אַרט ניט — האָט דער ניגער געגאַוועט — מענטשן זיינען מענטשן, ניט וואָר? באַ מיר איז אַלֿץ איינס: אַ ווייסער, אַ שוואַרצער, אפילֿו אַ יִד — — — גאָט האָט אונז אַלֿע געמאַכט, ניט וואָר?

— און אין גאָט גלויבסטו? — האָט דזשייק גלאַט אַזוי געפרעגט.

— אין גאָט — האָט דער ניגער איבערגעחזרט, אָנגעשפאַרט בשעת מעשה זיין האַלז אָן דזשייקס אַקסל, ווי אַ קו אויף דער צווייטער, און געמעקעט — צי איך גלויב אין גאָט? כ׳ווייס ניט! דאַכט זיך, כ׳גלויב! ווי זאָגט אונזער גלח? אַז אַ „שאַפ״ אָן אַ „פאָרמאַן״ קאָן ניט זיין! דאָס איז אמת! אונזער גלח, דער גאָט פאַרדאַמטער, איז אַ קלוגער בחור! ער זאָגט, אַז גאָט זעט מען ניט, אים פילט מען, אַלץ אַרום זאָגט עדות, אַז עס איז דאָ אַ גאָט. אַ גאָט, זאָגט ער, איז געגליכן צו אַ טכויר. אַ טכויר זעט מען ניט, מען הערט ניט, מען פילט אים אָבער, כי, כי, כי! גאָטפאַרדאַמטער, אונזער גלח איז קלוג, ניט וואָר?

דאָ האָט זיך דזשייק אַזוי צעלאַכט, אַז ער האָט פון גרויס שמחה אָנגעכאַפט דעם ניגער און מיט אים אַרויסגעשפרייזט פון שענק. ער האָט אַ שפרייז געטאָן פון אַלע דריי טרעפלעך און זיך אַרויסגעקייקלט מיטן ניגער אויפן טראָטואַר.

פון דעם קלאַפ האָט זיך דזשייק אויסגעניכטערט. ער האָט פון פאַרדרוס אַ שפרייז געטאָן, געלאָזט ליגן דעם ניגער און אַוועק מיט סעמען. עס איז געווען צען אַ זייגער. דער טערמאָמעטער האָט געוויזן אין שאָטן 95 גראַד פארנהייט. הייסע כוואַליעס האָבן זיך געטראָגן אין דער לופט און עס האָט זיך געדאַכט, אַז מען שטייט צווישן גרויסע אויסגעהייצטע אויוונס און די פלאַמען באַקן און פרעגלען אָן רחמנות.

זיי זענען אַריין אין פאַרק און זיך אויסגעצויגן הינטער אַ בוים. ספאָרט האָט איינגעקאָרטשעט זיינע הינטערשטע לאַפעס, אויסגעצויגן די פאָדערשטע, עטוואָס פאַרזשמורעט די אויגן, אַרויסגעשטעקט די צונג, אָנגעשטעלט דעם קאָפ גלייך אַנטקעגן דער צעפלאַמטער זון און געחלומט.

— נו, זאָג אַליין, דזשייק — האָט סעם אָנגעהויבן נאָך אַ לאַנגן שטילשווייגן — זאָג אַליין, וואָס וועט זיין דער סוף? דער בראָנפן הרגעט דיך דאָך אַוועק! גלויב מיר, ווען כ׳האָב דיך געזען ליגן מיטן שמוציקן ניגער אויף דער ערד האָב איך חשק געהאַט דיר אַ קאָפע צו טאָן אין הינטן, יאו דעמעט!

דזשייק האָט גאָרנישט געענטפערט. ער האָט זיך אויפגעזעצט, אויסגעשטעלט די קני ווי קראָקוועס, זיי אַרומגעגאַרטלט מיט די הענט, אָנגעשפאַרט זיין מידן קאָפ און זיך איינגעהערט.

— ווי לאָזט זיך אַ מענטש אַזוי אָפ? — האָט סעם ווידער אָנגעהויבן.

— שאַראַפ! — האָט דזשייק אים איבערגעריסן און האַסטיק אויסגעצויגן די פיס — קוק, ווער ס'רעדט! ס'איז ניט דיין באַבעס דאגה! כ'בין לחלוטין ניט אויפגעלייגט דיך הערן פריידיקן, הערסט? איך מיש זיך פיל אין דיינע פריוואַט-אינטערעסן? דו מיינסט ס'איז אַ סוד, אַז דו שלעפסט זיך אַרום מיט פאָלין? פונדעסטוועגן, מעגט איר ביידע ברעכן הענט און פיס, וועמען אַרט עס? פאַר מיר איז זי געשטאָרבן! דו פאַרשטייסט? דו פאַרשטאָפטער מח, דו! ווען דו וואָלסט געוווסט וואָס דאָ קומט פאָר — האָט דזשייק געשריען און זיך געקלאַפט מיט דער פויסט אין האַרצן — וואָלסטו קיין מאָראַל מיר ניט געפריידיקט, דו גאָט פאַרדאַמטער, דו! דו האָסט רחמנות אויף מיר, באַוויינסט מיך וואָס פון מיר איז געוואָרן און אַליין קריכסטו מיט דיינע האָלאָבליעס, פאַרדאַמטער „שיני" אין דער זעלבער בלאָטע אַריין! האַ, ניט אמת? שפיי אויס! דזשייקן וועסטו ניט נאַרן, ער האָט אַן אָדלער-אויג, ברודער! הע, דו ייִנגעלע, ייִנגעלע — האָט דזשייק גאליק געזאָגט און זיך צעוויינט מיטן קאָפ — כ'זיץ און קוק ווי דאָס קדחת וואַרפט דיך, ווי דו ביסט נאָר וואָס פאַרפלאַמט געוואָרן ווי אַ נאַריש מיידל, ווען כ'האָב פאָליס נאָמען דערמאָנט. און שוין באַלד דריי שטונדן ווי דו שלעפסט זיך נאָך מיר, ווי אַ הונט נאָך אַ צויג, און האָסט אַלץ ניט דעם מוט, דו פייגלינג, דו, צו זאָגן וואָס דו ווילסט! איך אָבער ווייס וואָס דו ווילסט! זיך אויסשמועסן וועגן פאָלין, אמת? און דו וועסט ניט מיד ווערן צו רעדן וועגן איר אַ גאַנצן טאָג, וועסט זיצן אין דרייען אַן איינגעקורטשעטער, מיט דער סלינע אין מויל און זיך איינהערן מיט לייב און לעבן צו יעדן וואָרט מיינס, אַזאַ טבע האָט שוין דער מענטש, און בשעת מעשה מסתמא קלערן, אַז אָט די פאָלי וועט זיין דיינע! טאָ הער מיך אויס, מיין ייִנגעלע, הער וואָס דזשייק שכור זאָגט דיר: שלאָג

דיר פּאָלין אַרויס פון קאָפּ, הערסט? דזשייק איז מער מענטש געוועזן פון דיר און זי האָט פון אים געמאַכט אַ פּאַיאַץ, רעכבנסטו, אַז זי וועט מיט דיר חתונה האָבן? מכות! זי האָט אין זיך הינטיש בלוט, האָט זי אין זיך! אַזוינע פרויען האָבן ניט חתונה און טאָרן ניט חתונה האָבן, און אויב אפילו זי וועט מיט דיר חתונה האָבן וועט זי צומאָרגנס אַנטלויפן! און אַלעקן מיינסטו האָט זי ליב? ניקסי! זי האָט אים פיינט ווי דעם טויט און קריכט צו אים ווי אַ ציגאַנקע, אַזאַ פּאַרשוין איז זי!

סעם איז געזעסן אַן ערנסטער, מיט אַ צעעפנט מויל, אַ פּאָזע, וואָס מאַכט תמיד גוטמוטיקע אויסזען נאַריש, און זיך איינגעהערט מיט ליב און לעבן צו דזשייקס רייד. דזשייק איז אים איצט נאָך מער געפעלן. און ווי אַלע גוטמוטיקע יונגען, וואָס זוכן זיך תמיד אָפּ אַ פריינט פאַר וועמען דאָס האַרץ אויסצוגיסן, האָט סעם אויך באַשלאָסן, אַז דזשייק איז דער פּאַסנדסטער און באַ זיך אין האַרצן נאָך מער באַדויערט צו וואָס דער יונג שכורט.

אַז דזשייק איז אַנטשוויגן געוואָרן האָט סעם אים אַ קלאַפּ געטאָן איבער די קני.

— ווען ניט דער ביטערער טראָפּן, דעמעט, וואָלסטו געקאָנט זיין אַ „לאָיער“!

— יאו בעט — האָט זיך דזשייק צעלאַכט — וויינט ניט, אַלע גוטע בעל־מלאכות זענען שכורים.

דזשייק האָט אָפּגעהוסט, זיך צעשמייכלט און ווידער אָנגעהויבן:

— כ׳וועל דיר עפּעס דערציילן וועגן פּאָלין וועסטו לאַכן. שפּילסט זיך מיט איר? הער אַ געשיכטע: פּאָלי האָט געהאַט אַ חברטע ניט פאַר דיינע צייטן, אַ יונגע, ניט קיין מיאוסע אלמנה. זי האָט געהאַלטן אַ „ביוטי פּאַרלאָר“ אויף בראָדוויי. דאָס ווייבל האָט מיך געגליכן און איך, פאַרשטייסטו מיך, האָב געהאַט מיינע צרות, איז זי מיר אפילו אין קאָפּ אַריין ניט געקראָכן. מיט אַמאָל נעמט פּאָלי מיט מיר איינטענען, אַז כ׳בין זייער אַ שלעכטער, כ׳באַגיי זיך מיט איר חברטאָרן צו גראָב, אַז עס איז אַ רחמנות אויף איר און כ׳האָב איר געמוזט צוזאָגן, אַז כ׳וועל זיך באַגיין

מיט איר אַנדערש. דערוויילֿ האָט זי מיך גענומען איבערלֿאָזן מיטן ווייבלֿ אַלֿיין, האָט אויף קאַטאָוועס איינמאָלֿ פאַרשלֿאָסן אונזער טיר און אַוועקגעגאַנגען. דו ווייסט דאָך אַ מאַן איז קיין חזיר, אַ ווייבלֿ הענגט זיך דיר אויפן האַלז, קושט דיך און אַלֿיין ביסטו ניט פון האָלֿץ, נאָר וואָס זאָלֿ איך דיר לֿאַנג ברייען — האָט מיר פאָלֿי אָפּגעשפּילֿט דערנאָך אַ נאַכט, געהאַלֿטן אין איין וויינען, זיך געריסן די האָר, מיר געשפּיגן אין פנים, געשריען, אַז כ׳בין פאַלֿש און אַזוי ווייטער. און אַז כ׳האָב מיך גענומען פאַרענטפערן האָט זי אויסגעשריען, אַז זי ווייס אַלֿץ, זי האָט דורכן לֿעכלֿ פון דער טיר אַריינגעקוקט. נו, וואָס זאָגסטו דערויף?

דזשייק איז אַנטשוויגן געוואָרן, אָפּגעהוסט, אַ שפּיי געטאָן אויף צוויי איילֿן פון זיך, צוריק אָנגעשטעלֿט די קני, ווי קראַקוועס, זיי אַרומגעגאַרטלֿט מיט די הענט, אַראָפּגעלֿאָזט דעם קאָפּ און מיט אַמאָלֿ דערהערט אַזעלֿכע טעמפּע קלֿעפּ, גלֿייך מען וואָלֿט מיט שווערע האַמערס געקאָוועט ברילֿעס בלֿיי. דער בלֿיי איז זיך צעלֿאָפן אונטער די קלֿעפּ אין דינע קיילֿעכדיקע רעדער. די רעדער זיינען זיך צעוואקסן משונהדיק גרויס, איינגעשלֿונגען איינער דעם צווייטן, געפּייפט, גערעוועט, זיך איינגעשניטן אין מח, אים מיטגעשלֿעפּט. ער איז געפלֿויגן העכער און העכער איבער די וואָלֿקנס, געפילֿט ווי די לֿופט ווערט שיטערער, פאַרכאַפּט דעם אָטעם, שטיקט און מיט אַמאָלֿ האָט ער זיך צעוויגט, צעלֿאָזט הענט און פיס, אַרויסגעלֿאָזט אַ קוויטש און באַץ פון אַ וואָלֿקן אַראָפּ! ער איז געפלֿויגן אַלֿץ שנעלֿער און שנעלֿער, זיך געטראָגן מוראדיק גיך, געווען זיכער, אַז באַלֿד, באַלֿד קומט דער טויט און אינסטינקטיוו דערפילֿט ווי אַלֿץ ציט זיך באַ אים ביז צום פלֿאַצן, גרייט זיך צום לֿעצטן ווידערשטאַנד. ווי אַ פאַרוווּנדעטע חיה, האָט ער זיך געכאַפּט מיט די הענט, מיט די פיס, אפילֿו מיט די אויגן פאַר יעדע זאַך, וואָס ער האָט אָנגעטראָפן אויפן וועג — איז אַלֿץ אָבער צעפאַלֿן אונטער זיינע פינגער ווי איבערגעזענגטע שטרוי און ער איז נאָך שנעלֿער געפאַלֿן. און פון דערווייטנס האָבן זיך געטראָגן מחנות אינדיאַנער מיט אויפטרייסלֿענדע קולֿות, זיך געריסן צו אים. דזשייק האָט פון שרעק אַ גע-

פריי געטאָן, געכאַפט אַ שטרוי און זיי פאַרשטעלט דעם וועג. די אינדיאַנער האָבן זיך אַ שטעל אָפ געטאָן, צוריקגעפאַלן אויף מיילן און ווי פאַרשטיינערט געוואָרן. די פלוצלינגע שטילקייט האָט טעמפ געקלונגען אין דזשייקס אויערן און ער האָט דערהערט קולות:

— ציט אים פאַר דער נאָז, אָט אַזוי! עפנט ס׳העמד גיכער! וואַסער, וואַסער!

ער איז אויפגעקומען מיטן געדאַנק, אַז ער לעבט, אַז ער איז ניט געשטאָרבן, און טיף אָפגעזיפצט.

איבער אים איז געשפיַנען סעם און אים געצויגן פאַר דער נאָז. אַ פרוי האָט אים געעפנט דאָס מויל און אַריינגעגאָסן וואַסער פון אַ פלעשל. אַ מאַן האָט געאַרבעט מיט דזשייקס הענט ווי מיט אייזנס פון אַ פאָמפ...

— אַבי דערמינטערט! — האָט זיך געהערט פון אַלע זייטן.

ווייבער מיט „קערידזשעס“ און אָן קערידזשעס זיינען זיך צונויפגעקומען פון אַלע עקן פאַרק, געשפרייזט אַזוי גיך ווי די שמאָלע קליידער האָבן נאָר ערלויבט, געמאַכט רחמנות=פנימער, געלאָזט טרערן און אַז זיי זענען צוגעקומען און דערזען, אַז דער חלשער זיצט שוין און שמייכלט, זענען זיי געבליבן מיט נעזער און געוויס אין האַרצן באַדויערט, וואָס זיי האָבן פאַרפעלט אַזאַ אַמוזירנדע זאַך.

דער עולם איז זיך צעגאַנגען.

— צו אַדעל יאָר — האָט דזשייק געשמייכלט — אַ נאַרישע טבע צו חלשן.

— אַז דו ביסט אַליין שולדיק — האָט סעם אַן ערנסטער געזאָגט — דאָס טרינקען ליגט דיך אין דער ערד אַריין!

— זיי קיין נאַר ניט — האָט דזשייק גוטמוטיק געענטפערט — דאָס איז דאָך די איינציקע זאַך, וואָס איז געבליבן אין לעבן! און דערצו האָט דאָך יעדער עפעס, וואָס פאַרשכורט אים! אָט האָסטו למשל אַ פאַלי, אַ צווייטער האָט עפעס אַנדערש, נו, און אַזוי ווייטער — — די גאַנצע וועלט, ברודער, איז אַ סאַלון! דער אונטערשיד איז נאָר, וואָס יעדער איינער האָט זיך זיין משקה, טהאט=אַל! און יעצט מיין ליבער „באָי“, פאַק זיך, כ׳בין טויט מיד, כ׳וועל זיך אַביסל צושפאַרן.

— גיי שוין, גיי, ביסט דאָך ניט געזונט — האָט סעם אים גענומען בעטן — קום בעסער מיט מיר, כ׳וועל דיך אַהיימפֿירן!

— זיי קיין נאַר ניט — האָט דזשייק געזאָגט און זיך אומגעדרייט מיטן פּנים צום בוים — דער טייוול וועט מיך ניט נעמען! „גוטבאַי!“

IV

פּאָלאַק דער „סאַלון־קיפּער“ האָט אַ גאַנצע נאַכט ניט געקאָנט שלאָפן. ער האָט זיך געדרייט ווי אַן אַלטער בער פון איין זייט אויף דער צווייטער, געקרעכצט, אַז עס איז דערשטיקט צו ווערן. יעדע ווײַלע האָט ער זיך אַן איבערגעשראָקענער אויפגעכאַפּט, ווי איינער וואָס האָט מורא צו פאַרשפּעטיקן אַ צוג, און זיך איינגעהערט. ער האָט אַרויסגענומען פון הינטערן קישן זיין טץ מבאנקענע „ציבעלע“, זיך איינגעקוקט און פאַרגעסנדיק גלייך ווי שפּעט עס איז, האָט ער זיך צוריקגעלייגט. ער האָט טאַקע ניט געקאָנט שלאָפן. עס האָט געשטיקט. די לופט איז געווען געדיכט און עס האָט זיך געדאַכט וואָס מען זאָל ניט אַרויסלאָזן פון דער האַנט וועט עס בלייבן הענגען. דאָס שטיקעניש אָבער איז נאָר געווען אַ ביי־זאַך. שוין באַלד צוויי וואָכן ווי פּאָלאַק איז ניט געשלאָפן. ער איז געווען פאַרליבט ווי אַ יינגל אין מיסעס ריטש. דעם אמת זאָגנדיק, האָט ער זיך שוין געשדכנט צו איר איבער אַ יאָר און פון שדוך וואָלט אפשר גאָר ניט געוואָרן, דען ביידע זענען געווען צו כיטרע אָפּצונאַרן איינער דעם צווייטן. מיסעס ריטש האָט געוואָלט אַ קלייניקייט: ער זאָל אָפּשרייבן אַ העלפט פאַרמעגן און דורכטרייבן חוהן, עפּעס אַ פאַרדעכטיקע מויד, אַ האַלבע אידיאָטקע, כלומרשט אַן אייגענע, וואָס האָט געוווינט באַ אים. פּאָלאַק האָט פון דעם אַלעם ניט געוואָלט הערן, זיך געהאַלטן פאַר אַ געוואַלטיקן חכם און שפּייענדיק זיך אין פויסט אַריין, (אַזאַ טבע האָט ער געהאַט) האָט ער זיך געטראַכט, צו וואָס דאַרף ער דעם גאַנצן טאַראַראַם, אַז מיסעס ריטש וועט סיי־ווי־סיי אין זיינע הענט אַריינפאַלן. געזאָגט־געטאָן, און פּאָלאַק האָט אָפּגעקויפט דעם ערשטן „מאָרטגיידזש“ אויף מיסעס ריטש „סטאָר“. אַז עס איז געקומען די צייט צו צאָלן די ערשטע ראַטע איז מיסעס ריטש געוואָרן די

חכמה און זיך געטראַכט, אַז זי וועט אים צאָלן ס'חולאת מיטן ריפקוכן. זי האָט זיך אָנגעטאָן אַ יום־טובדיק קלייד, געלאָזט דעם קאָרסעט אין דער היים און אַוועק צו פאָלאַקן.

שפעט אין דער נאַכט איז פאָלאַק געזעסן איינער אַליין, זיך געשפיגן אין דער פויסט אַריין און געטראַכט, אַז עס האָט נאָך געקאָנט זיין ערגער. מיסעס ריטש אַהיימקומענדיק האָט געלאַכט אין די פויסטן, אַריינגעוואָרפן עטלעכע סענט אין דער תלמוד־תורה־פושקע, וואָס האָט געהאָנגען אויף דער וואַנט, און צעריסן דעם וועקסל.

פון דעמאָלט אָן האָט פאָלאַק אַ מינוט ניט געקאָנט לעבן אָן מיסעס ריטש, אַרומגעגאַנגען ניט טויט ניט לעבעדיק, זי אָפגעוואַרט יעדן פאַרטאָג און איר געהאָלפן עפענען דעם „סטאָר”.

פאָלאַק האָט באַשלאָסן, אַז היינט מוז ער מאַכן אַ סוף און זיך אויפגעכאַפט נאָך פריער ווי תמיד. ער איז פון היימלעכקייט וועגן דורך עטלעכע מאָל די שטוב און אַריינגעקוקט צי חוה שלאָפט.

חוה איז געווען אַ מויד פון אַ יאָר פופציק, מיט אַ שמים־פנימל, מיט אַ פאָר טעמפע, פייכטע אויגן. מען האָט זי זעלטן ווען געזען אויף דער גאַס און נאָך זעלטענער געהערט רעדן. זי איז תמיד געזעסן אין שטוב, געדאַוונט און געזאָגט תחינות. וואָס זי האָט געטאָן באַ פאָלאַקן האָט קיינער ניט געוווּסט, פונקט ווי קיינער האָט ניט געוווּסט ווער פאָלאַק איז. פאָלאַק אַליין האָט אויך פיל געהאַלטן פון שווייגן, כאָטש ער האָט גערעדט אַ קימלן פון אַכט שפראַך. אַז ער האָט זיך שוין יאָ אַמאָל צערעדט איז עס געווען פאַר פייער און פאַר וואַסער. האָט ער אָבער געהאַט אַ מעלה, אַז מען האָט אים ווייניק פאַרשטאַנען. דען ער פלעגט פאַרטוישן די יוצרות, איבערגיין פון איין שפראַך אויף דער צווייטער. וואָס מענטשן האָבן יאָ אַרויסגענומען פון זיינע שמועסן איז, אַז חוה האָט אַמאָל געמוזט זיין זייער אַ שיינע, האָט מיט אים דורכגעוואַנדערט דריי פערטל וועלט און לעבט איצט באַ אים פון זכות־אבות, ווי באַ אַ פאַרמער אַן אַלטער הייזעריקער הונט. דעם לעצטן פאַרגלייך האָט ער תמיד איבערגעחזרט און אַפנים גרויס הנאה געהאַט

פון אים. און אַז די שרייפעלעך זענען בײַ אים אַ ביסל צו לויז געוואָרן און די צונג האָט פאַרלוירן דעם גלייכגעוויכט, האָט ער זיך תמיד אין דער צייט אַליין אַ כאַפ געטאָן, אַרייַנגעהוסט אין דער פויסט אַריין און אַנטשוויגן געוואָרן. מענטשן מיט לאַנגע צינגער האָבן זיך אפילו געשושקעט, אַז חוה איז ניט בחנם אַזוי פרום — זי איז מסתמא געווען פון די „הייליקע". נאָר וועמעס באָבעס דאגה איז עס? פאָלאַק איז אַן אָנשטענדיקער יונג, אַ טאָלער שפילט בײַ אים קיין ראָלע ניט — האָט מען אים טאַקע אויסגעקליבן פאַרן פרעזידענט פון דער שול „אנשי ליץ".

מער וועגן פאָלאַקן מיט חוהן האָט קיינער ניט געוווּסט.

חוה איז געווען די איינציקע אויף דער וועלט, וואָס האָט געוווּסט פאָלאַקס אַלע סודות. זי איז אים באמת געטריי געווען, געהיט זיין געלט, ווי אַ הונט אַ ביין, און ער האָט זיך בשום אופן ניט געקאָנט פאָרשטעלן, ער זאָל זיך מיט איר ווען עס איז צעגיין. און כאָטש פאָלאַק האָט אויף אַ פריער געוווּסט, אַז חוה וועט אים קיינמאָל קיין עצה ניט געבן און אַלץ וואָס זי ווייס וועגן אים, וועט בלייבן אַן אייביקער סוד, זי וועט זיצן מיט איר נאַרישן שמייכל אויף דעם האַלב־אידיאָטישן פנים, שאָקלען מיט די ליפן און תמיד זיין איינשטימיק מיט אים, פונדעסטוועגן איז עס בײַ אים געווען פשוט אַ נויטווענדיקייט מיט איר זיך וועגן אַלעם דורכצושמועסן און פילן בשעת מעשה אַן אינערלעכע, אומבאַשטימטע צופרידנהייט, וואָס זי ווערט אַלץ מער אידיאָטיש און זיין סוד שטאַרבט אָפ מיט איר.

האָט אָבער אַמאָל פאַסירט אַזאַ מעשה, וואָס עס האָט זיך פאָלאַקן קיינמאָל ניט געחלומט. עס איז געשען אַ נס — דער אייזל האָט אָנגעהויבן רעדן.

גלייך ווי פאָלאַק האָט איר דערציילט, אַז ער גייט חתונה האָבן מיט מיסעס ריטש, האָט זי אויפגעהערט שמייכלען, צוגעדעקט דאָס פנים מיט ביידע הענט און זיך צעוויינט אָן טרערן אַזוי אויסטערליש ווי אַ סאָווע. זי האָט זיך מיט אַמאָל אַ וואָרף געטאָן צו פאָלאַקס פיס, זיי אַרומגעכאַפט מיט ביידע הענט, גענומען קושן זיינע שיך, געבעטן אים און געבעטן ער זאָל ניט חתונה האָבן,

ער זאָל זיך דערבאַרעמען און בלייבן מיט איר. חוה זעענדיק, אַז אירע רייד ווירקן אויף פאָלאַקן, האָט זי אינסטינקטיוו גענומען צו אים שמייכלען און שיסן אויגן ווי אַ גאַסן-קאָקעטקע, דאָס איינציקע געווער, קעגן וועלכן קיין מאַנסביל און אפילו פאָלאַק אַליין האָט אַמאָל ניט געקאָנט ווידערשטיין.

פאָלאַק איז בשעת מעשה עטוואָס גערירט געוואָרן, זיך באַגעגנט מיט חוהס פאַרשייטן שמייכל אויף איר אויסגעווייקטן, מיט זעקלעך אונטער די אויגן, פנים, וואָס האָט זי נאָך מיאוסער געמאַכט, האָט ער זיך גלייך געפאַסט און אַ געשריי געטאָן אויף איר ווי אויף אַ הונט, וואָס וויל מיטלויפן מיטן בעל-הבית, וועלכער טרייבט אים צוריק.

חוה איז גלייך אויפגעשטאַנען, אַנטשוויגן געוואָרן און זיך אַוועקגעזעצט אויף איר שטענדיקן פלאַץ. זי האָט געמאַכט מיט די ליפן און פאָלאַקן איז איינגעפאַלן, אַז זי שילט אים.

איצט ווען פאָלאַק איז געשטאַנען נעבן איר בעט, האָט ער געפילט, אַז ער איז אומגערעכט קעגן חוהן און באַשלאָסן זי אויפצוועקן און געבן צו פאַרשטיין, אַז כאָטש ער וועט חתונה האָבן וועט זי באַ אים תמיד בלייבן. און ער האָט זי גענומען וועקן:

— חוה, שלאָפסט, חוה?

חוה האָט זיך אַ כאַפ-אויף געטאָן, געעפנט אירע פייכטע, טעמפע אויגן, געקוקט מיט איר נאַריש פנים אויף פאָלאַקן, און גאָרניט געזען. זי איז ביסלעכווייז געקומען צו זיך, ווי איינער וואָס קומט אויף פון דער פאָליגע, דערקענט פאָלאַקן, וואָס האָט אויסגעזען אין די ווייסע גאַטקעס ווי אַ גרויסער, אַרומגעבונדענער זאַק מעל און געפרעגט:

— ווילסט עפעס?

פאָלאַק, אָנקוקנדיק חוהן, האָט חרטה געקראָגן, ער זאָל זיך פאַר אַזאַ שטיק פלייש מיט אויגן פאַרענטפערן און געזאָגט:

— הייב דיך אויף, וועסט מיך איינרייבן!

ער האָט זיך איינגעוויקלט אין אַ ליילעך און זיך אויסגעצויגן אויף דער סאַראַטענער קאַנאַפע.

חוה איז אַריין מיט אַ שיסל קאַלטע וואַסער, געמאכט מיט

די ליפּן ווי אַ זשאַבע און גענומען איינרייבן מיט אַ שוואָם פּאָלאַקס לייב, אַז בלוט האָט שיער ניט געשפּריצט.

פּאָלאַק איז געלעגן ווי גרויס ער איז געווען, האָט פאַרריסן מיט די הענט דאָס ליילעך, זיך געדרייט פון איין זייט אויף דער צווייטער און געקרעכצט מיט דער זעלבער הנאה, ווי ווען מען שטעקט אַרויס אויף אַ רגע אין אַ קאַלטן צימער אַ נאַקעטן פוס און מען כאַפּט אים גלייך אַריין הינטער דער וואַרעמער פּערינע.

אַז חוה איז שוין אינגאַנצן פאַרטיק געווען, איז זי געבליבן שטיין בײַ דער קאַנאַפּע, נערוועז גענומען צופּן איר פאַרטוך און זיך צעוויינט דורך די פאַרקוועטשטע ציין גלייך אַ ווינט וואָלט געוואָיעט.

— כ'וועל פאַר דיר אַלץ טאָן, אַלץ, וועסט זען, פּונקט ווי אַמאָל. אַבי גיי ניט צו איר.

פּאָלאַק איז געוואָרן אַן אויפגעקאָכטער, זי אַ שטיפּ געטאָן מיטן פוס פון זיך און זיך צעשריען:

— שאַראַפּ! קיין וואָרט ניט מער!

You hear? I am the boss herre. That's all!

(דו הערסט? איך בין דער בעל־הבית דאָ און פאַרטיק!)

און זיך גענומען אָנטאָן.

חוה האָט ניט געענטפערט, זי האָט געקוקט אויף דעם זעלבן פלאַץ, וווּ פּאָלאַק איז געשטאַנען, און געמאַכט מיט די ליפּן.

אַז פּאָלאַק איז שוין געווען פאַרטיק און געוואָלט אַרויסגיין, האָט ער אַ טראַכט געטאָן צי זאָל ער איר עפּעס זאָגן צי ניט, נאָר איידער ער האָט צייט געהאַט צו באַשטימען, איז ער מיט אַמאָל אַ פאַל געטאָן אויף דער קאַנאַפּע. חוה האָט אים אַרומגעכאַפּט וואָס כּח נאָר, געשריען: „וועסט ניט גיין!“ און ער האָט געפילט ווי אַ פייכטע צונג גלעט אים איבערן פּנים, איבער די אויגן, לעקט פּונקט ווי אַ הונט...

באַלד האָט ער דערשפּירט אַ שטאַרקן ביס נעבן קאַרק. ער האָט זיך אַ ריס געטאָן, אַוועקגעשליידערט חוהן און אויפגעשפּרונגען. וואַרעמע שלענגלעך האָבן זיך געגליטשט איבערן האַלז, בלוט איז גערינען פון ביס און אַן אימה האָט אים אַרומגענומען.

חוה האָט זיך ווידער געוואָרפן אויף אים.

פּאָלאַק האָט דערפילט אַ שרעקלעכן עקל, דאָס בלוט האָט אין

אים גענומען קאָכן, האָט ער זיך אַ דריי אַרויסגעטאָן פון אירע הענט און זיך פאַרמאַבטן חוהן אין האַרץ אַריין, אַז זי האָט זיך באַלד איבערגעדרייט.

ער איז אַרויס פון שטוב און געהערט הינטער זיך אַ ווילד געוויין, אַ שוידערלעך רעווען, אַז דאָס בלוט האָט אין אים גענומען פרירן...

פאָלאַק האָט געשפּרייזט אַזוי גיך ווי זיינע דיקע פאָלקעס האָבן אים נאָר ערלויבט. ער האָט זיך געהאַלטן אין איין טאַפּן פאַרן ביס, און פאר זיינע אויגן האָט זיך איבערגעחזרט דאָס גאַנצע בילד מיט אַלע קליינִיקייטן. ער האָט נאָך איצט געפילט ווי אַ נאַסע, ווילגאָטנע צונג גליטשט זיך איבער זיינע באקן...

בְרר...

עס האָט אים געוואָרפן ווי אין פיבער און ער האָט דערפילט ווי עפּעס אַ גליטשיקס קריכט איבער זיין געזיכט — אַ זשאַבע... — זי איז געוויס משוגע געוואָרן — האָט ער אַ טראַכט געטאָן, און זיך אָפּגעשטעלט — אַז אַ משוגענער הונט בייסט שטאַרבט מען...

ער האָט געזען אַן אָפענעם „דראָג-סטאָר” און איז אַריין. פון לאַבאָראַטאָריום האָט אַרויסגעקוקט אַ פאַרשלאָפענער אַפּטייקער אין אַ לייבל מיט אַ האַלב איינגעמוליעטן פנים צום ראַזירן. דער אַפּטייקער האָט אויף גיך אָפּגעווישט מיט אַ האַנטוך דעם זייף פון פנים, איבערגעלאָזט אַ פלאַסטער מולעכץ נעבן אויער, ווי די ווייסלעכע שוים פון אַ יויך, אַרויפגעכאַפּט אַ רעקל און איז אַריין. ער האָט פאָלאַקן באַרויקט און איינגעשמירט דעם ביס מיט יאָד.

פאָלאַק איז געגאַנגען און געשאָלטן. ער האָט באַשלאָסן באַלד צו מאַכן אַ סוף, נאָכגעבן מיסעס ריטש אַלץ וואָס זי וויל, גיכער שטעלן אַ חופּה און נאָך היינט אַוועקשיקן חוהן אין משוגעים-הויז.

ניט ווייט פון מיסעס ריטשס הויז איז אים סעם אַנטקעגן געקומען. ער האָט אפילו חשק געהאַט אים אויסצומיידן, דאָך ניט ווילנדיק זיך אָפּגעשטעלט, און כאָטש ער האָט געוווּסט, אַז סעם ווייס וווהין ער גייט יעדן פרימאָרגן,

האָט ער פונדעסטוועגן געהאַלטן פאַר נויטיק אים צו זאָגן אַ ליגן.

פּאָלאַק האָט לאַנג ניט געדאַרפט וואַרטן אויף מיסעס ריטש. זי האָט זיך גלייך באַוויזן אויפן טרעפּל, מיט איר אויפגעקעמטן קאָפּ האָר ווי אַ דריי-גאָרנדיקע געבײדע.

נאָכדעם ווי מיסעס ריטש האָט זיך געקריגט מיט סעמען און די קינדער האָבן אים געגעבן גערעכט, האָט זי די נכפה אויפגעגעסן. זי האָט זיך אַרומגעקוקט, געזוכט פּאָלאַקן און אויך געטראַכט צו מאַכן נאָך היינט אַ סוף, נאָר באַמערקנדיק אים האָט זי אינסטינקטיוו דערפילט, אַז זי איז די פרוי, זיך געמאַכט כּלא ידע, ווי זי זעט אים ניט, און גענומען שפּרייזן מיט אַזאַ פוילקייט אין די רונדע אַקסלען אין „סטאָר“ אַריין.

— גוט מאָרנינג, מיסעפּ ריטש!

מיסעס ריטש האָט כּלומרשט אַן איבעראַשטע זיך אַ דריי אויס געטאָן, געמאַכט אַ מינע גלייך זי וואָלט פּאָלאַקן מער ניט ערוואַרטעט דאָ צו טרעפן און זיך אָנגערופן:

— נו, זאָגט אַליין, מיסטער פּאָלאַק, איר האָט דאָך מיר צוגעזאָגט ניט צו וואַרטן דאָ פאַרטאָג? אויף מיין וואָרט, ווי איר מאַכט מיר אַ מיאוסן שם! כ׳דאַרף ניט מער ווי אַריינצופאַלן אין אונזערע שכנימס מיילער!

— הערט, מיסעס ריטש — האָט פּאָלאַק אויסגעשאָסן — כ׳רעד מיט אייך „פליין, אָפּען-דאַון“. כ׳בין גרייט אייך אַלץ נאָכצוגעבן. דעם אמת זאָגנדיק, איז עס פאַר מיר אַ באַליידיקונג כ׳זאָל אייך עפּעס פאַרשרייבן. וואָס הייסט? אַז איר האָט מיט מיר חתונה איז אַלץ אייערס, איר קומט אַריין אויף אַלעם גרייטן. נאָר גאָר ניט, אַז די וועלט איז היינט קליגער און איר שפּאַרט זיך אייך פאַרשרייב איך אייך העלפט. וועגן דער מויד וואָלט אויך בעסער געווען זי זאָל זיין מיט אונז, איר לעפּל געקעכץ וועט זי זיך תּמיד פאַרדינען, נאָר גאָר ניט... אַז איר וועט זיך שטאַרק איינשפּאַרן וועל איך זי ערגעץ אָנדינגען... וואָס האָב איך קיין ליגן ניט געוואָלט זאָגן, יעס, כ׳מיין די חתונה זאָל מען אָפּשטעלן וואָס גיכער, דען גלויבט מיר, ס׳איז מיר שוין דערעסן דאָס לעבן:

אַ הויז אָן אַ בעל־הביתטע גייט אַלץ קאַפּוט! כ׳דאַרף דען אייך דערציילן?

מיסעס ריטש האָט די מעשה הנאה געטאָן, נאָר זי האָט קאַלטבלוטיק געענטפערט:

— וואָס טויגן די רייד, מיסטער פּאָלאַק, איר ווייסט דאָך אַז כ׳מוז פּריער די טאָכטער חתונה מאַכן.

— וואָס מיר טאָכטער? — איז פּאָלאַק בייז געוואָרן — ווער ווייס ווען אייער טאָכטער וועט חתונה האָבן? דאָס איז אַ געשיכטע אין דער לאַנגער באַנק אַריין! הערט זיך איין, איצט פּועלט איר ביי מיר אַלץ, טאָ אויב איר ווילט — מאַכט קיין שהיות ניט...

מיסעס ריטש איז אַביסל ווייכער געוואָרן און זיך צעשמייכלט:

— גזלן, ווי גייט מען דאָס חתונה האָבן אין אַזעלכע היצן?

— האַ, האַ, האַ! — האָט זיך פּאָלאַק צעכאַכעט און גענומען שפּייען אין דער פּויסט אַריין — לאַנג לעבן זאָל זי!

דאָס פּאָרל איז אַוועק צום סטאַר.

V

טאָג־צייט איז מיסעס ריטש אַהיימגעקומען פון סטאָר אַ הונגעריקע און אַ בייזע. זי האָט אויסגעשאָטן אויפן טיש צוויי זעקלעך מיט פּענעס, זיי גענומען ציילן און אויסגעוויקלט טוטלעך צו האַלבע דאָלאַר אין יעדן.

אַרטור, אַן אויסגעשמירטער, מיס אַ צעשויבערט קעפּל האָר, איז פון ערגעץ־ווו אַרויס אין זיין נאַכטיקן שלאָף־העמד ביז איבער די פּיאַטעס. ער איז צו צו דער מאַמען, מיט איין פּיסל גענומען קראַצן דאָס צווייטע און גענומען וויינען אָן טרערן:

— מאַ־אַ אַ פּעני! מאַ־אַ!

מיסעס ריטש האָט אים אַ וואָרף געטאָן אַ סענט:

— נאַ, ווער דערוואָרגן!

אַרטור האָט אויפגעהויבן דעם סענט, אים אַריינגעלייגט אין מויל און איז אַרויס פון שטוב.

— גענוג זיך צו פּוצן, גענוג! — האָט זיך מיסעס ריטש געווענדעט צו פּאָלין, וואָס איז געשטאַנען אין שפּיגל און זיך געקעמט די האָר — גיי שוין אין סטאָר אַריין, גיכער! און שיק העררין אַהיים, הערסט? ער האָט נאָך היינט ניט איבערגעביסן!

— כ׳גיי שוין, כ׳גיי — האָט פּאָלי געענטפערט און זיך גענומען פּאָלירן די נעגל.

— און ווו איז סעם? נאָך ניטאָ? — האָט מיסעס ריטש ווי צו זיך גערעדט — שוין מסתמא ברוגז, האָנאָראָווע מענטשן! אַז פאַרשרפעט זאָלן זיי ווערן! טאָקערס! ליידיק־גייערס! אַרבעט פאַר זיי, ווער פאַרשוואַרצט און אַלץ פאַרן טייוול!

עס האָט זיך געהערט אַ קלאַפּ אין טיר.

— קאַם אין!

אַ פרוי פון אַ יאָר פופציק אין אַ שייטל, מיט ברוינע, פולע

באַקן, ווי די קאָרע פון גוט אויסגעבאַקן געבייטלט ברויט, איז אַריין. די פרוי האָט געטראָגן אַ קאָשיקל.

— זע נאָר, זע, אַ גאַנצע וואָך ווי כ׳וואַרט אויף איר, אסור צי מען קוקט אַזוי אויס משיחן — האָט מיסעס ריטש כלומרשט אַ ברוגזע געזאָגט, איז צו צו דער שוועסטער און זיך מיט איר גענומען קושן — כ׳האָב שוין היינט ווידער אַוועקגעשיקט דיר אַ קאַרטל, מען האָט טענות צו פרעמדע, נו, און דאָ איז אַ לייבלעכע שוועסטער קומט זי איינמאָל, ווען ס׳איז דריי טאָג ראש־חודש! אסור ניט שיין, לאה! נו, מילא, די שוועסטער האָט דיר פילייכט שלעכטס געטאָן, כ׳וויס, היינטיקע צייטן! נאָר ווי קומט מען ניט צו אַ טאַטן?

— ווי דאָס רעדט, ווי דאָס מאָלט — איז פאָלי אַריין אין דערמיט — לאָז די מומע אָפּאָטעמען!

— כ׳וועל מיר אַ מעשה אָנטאָן! — האָט זיך מיסעס ריטש צעשריען — די שטרויענע „ליידי“ שטייט נאָך, און איך האָב געמיינט, אַז זי איז שוין לאַנג אַוועקגעגאַנגען! לאָמיך שוין דיינע פטור ווערן! הערדי האָט דאָך נאָכנישט איבערגעביסן! גיי שוין, גיי!

— נאָר ניט געשריען, מאַ — האָט פאָלי געענטפערט מיט אַ שמייכל — דו ווייסט דאָך, אַז איך שרעק זיך ווייניק! כ׳וועל באַרטיק ווערן וועל איך גיין! דו האלסט זיך היינט אין איין בייזערן, הפנים אויף דער לינקער זייט אויפגעשטאַנען!

— נו, נו, פטור, נים געקריגט זיך! — האָט זיך די מומע לאה אַריינגעמישט, זיך דערמאָנט, אַז זי האַלט נאָך דאָס קאָשיקל אין דער האַנט און עס אַוועקגעשטעלט.

— אַז די זייטן, מיין טאָכטער, וואָלטן דיר אַזוי וויי געטאָן, ווי זיי טוען מיר וויי, וואָלסטו אַזוי פיל ניט גערעדט — האָט מיסעס ריטש געזאָגט, אַריינגעלייגט די טוטלעך מיטן געלט אין קלייד, עס עטוואָס אויפגעהויבן און גענומען שפרייזן מיט די זאָקן איבער די שיך אין אַ צווייטן צימער — אַרבעט פאַר זיי, ווער אויסגעריסן, און דאָס גיט דיר צומאָלט קיין גוט וואָרט ניט!

— כ׳וואָלט איר ניט געענטפערט — האָט לאה געזאָגט צו

פאָלין מיט אַזאַ מינע, ווי איינע זאָגט: „כ׳ווייס דען ניט, אַז דו ביסט געדעכט? נאָר גאָר ניט! אַז גאָט שטראָפט מיט אַ שלעכטע מאַמע, קאָן מען זיך עפּעס העלפן?”

— ווער האָט מיט איר געשעפטן, ווער? אַז זי איז משוגע — האָט פאָלי געזאָגט אויף דער מאַמען, זיך געזעגנט מיט דער מומען, געזאָגט „גוד-באַי” איר אַלטן פּאַפּוגאַי און איז אַרויס.

מיסעס ריטש איז אַריין און זיך געווענדעט צו דער שוועסטער:

— ביסט דאָך אודאי הונגעריק, לאה, זאָג, וואָס זאָל איך דיר מאַכן צו עסן?

— פאָרע זיך ליבערשט ניט, סיידי, כ׳האָב אויף מיין וואָרט נאָר וואָס געגעסן — האָט לאה געענטפערט, אַרויסגענומען בשעת־מעשה אַ האָר-נאָדל און זיך גענומען קראַצן דעם קאָפּ — און אויב דו ווילסט ניט כ׳זאָל אַנטלויפן, טאָ זעץ דיך אַוועק!

— נו, מילא, מסתמא האָב איך זיך בעסער ניט פאַרדינט — האָט מיסעס ריטש זיך געקלאָגט און געפילט, אז אין דער שוועסטערס געגנוואַרט איז זי ניט מער די כוואַטסקע מיסעס ריטש, דער שמד-קאָפּ, ווי שכנים פלעגן זי רופן, נאָר אַ זינדיקע אשה, און זי האָט גערן אָפּגעקלאָגט זיך פאַר דער שוועסטער — ווילסט ניט, דאַרף מען ניט! נאָר גלויב מיר, אַז כ׳וועל קומען צו דיר וועל איך אויך ניט עסן! כ׳האַלט טאַקע אָפן שבת דעם „סטאָר” נאָר גאָט איז אַן עדות, אַז ביי מיר איז כשרער ווי ביי אַנדערע פרוימע ייִדן!

— פּטור, פּטור — האָט זיך לאה געקרומט — פון יעדער נאַרישקייט מאַכסטו אַ גאַנצן ווענז, נו, דאַרף מען צו דיר קומען?! ביסט בייז, דו ווייסט דאָך, אַז ביי אַ היימישע פרנסה קאָן מען פון שטוב ניט אַרויסגיין!

— נו, און אַביסל ווישניאַק וועסטו טרינקען, האַ? — האָט מיסעס ריטש אַלץ אין איינעם געמונטערט די שוועסטער — היימישער ווישניאַק, אַ מעדן, זאָג איך דיר!

זי האָט אַראָפּגענומען פון פּאָליצע אַ פלאַש, אויסגעווישט מיטן גראָבן פינגער אַ גלעזל און איינגעגאָסן יצחק גאָלדבערגס ווישניאַק.

לאה האָט דערווייל צעשפּילעט די בלוזקע, אַרויסגעשלעפּט אַ פּעקל מיט בראָנשווייגער-צעטלעך און געלאָזט ליגן צוויי אויפן טיש. זי האָט פאַרזוכט דעם ווישניאַק, זיך געליובט, געזאָגט „צום געזונט” און פאַרביסן מיט אַ שטיקל לעקעך.

— אַמאָל פלעג איך כאָטש געווינען אַ סטאַווקע — האָט מיסעס ריטש פלומרשט געשמייכלט, און אין האַרצן זיך געטראַכט: „ביזנעס! כ'וועל באַלד בלוטן מיט אַ פּאָר טאָלער!” — און היינט? הפנים קיין מזל ניטאָ! און מיטן געלט, לאהשי, וועסטו מוזן וואַרטן ביז די צווייטע וואָך.

— ווער מאָנט דיך געלט, ווער? — האָט לאה זי איבערגעהאַקט, — וועסט געבן די דריטע וועט אויך קיין מאַליער ניט זיין, פטור אַ דאגה האָב איך! הא, וואָס האָב איך קיין ליגן ניט געוואָלט זאָגן, יעס, וואָס הערט זיך מיט פאָלין? ס'האַלט טאַקע ביי אַ דרך? הא? איז דאָך טאַקע אמת, אַז כ'בין אַ האַלבער נאַר — האָט זיך לאה האַלב פאַרשטיקט צעלאַכט — גלייך ווי כ'האָב נאָר דערהאַלטן דיין קאַרטל, זאָג איך צו בינמען, אַז דאָס ווילסטו זיך שואל-עצה זיין מסתמא וועגן פאָלין. טאָ הער מיך אויס, סיידי, קיינע שהיות געמאַכט! תנאים געשריבן און גלייך אַ חופה! אַבי פטור! מיט פייער, שוועסטערשי, שפּילט מען זיך ניט! אַזעלכע מעשיות, ס'זאָל ניט געבראַכט ווערן איבערן מויל, טרעפן זיך ביי לייטן!

— אַז אָך און וויי — האָט מיסעס ריטש אָפּגעזיפצט און זיך אַוועקגעזעצט נעבן דער שוועסטער — אַז כ'בין עלנט ווי אַ שטיין, ניטאָ מיט וועמען קיין וואָרט אויסצורעדן, און אַרויסרייסן זיך פון שטוב אויף אַ מינוט קאָן איך אויך ניט! וואָס, זיך אויסטענהן מיט פאָלין צי מיט העררין? גיי שוין, גיי, אַז דאָס איז גאָר קיין קינדער ניט! שפּילט זיך מיט אַמעריקאַנער קינדער! כ'האָב ביי זיי פונקט אַזאַ פנים ווי די הון, וואָס זיצט אויס הינדעלעך. די הינדעלעך שווימען אַוועק און איך בלייב ביים קוואַקען! כ'ווייס, ביי לייטן, אַז מען האָט אַן אַלטן טאַטע איז עס אַ שיינדל! אַלץ דער טאַטע, און דאָ? דו ווייסט דען נישט אַליין? ס'איז דאָך אַ טאַטע, מען טאָר ניט רעדן, נאָר גלויב מיר, עס איז ניטאָ

מיט וועמען צום טיש צו גיין! און אַזוי ווערט מען פֿאַרשוואַרצט, מען שלאָפֿט קיין נעכט ניט! מיינסט, כ'ווייס ניט? מיר לעבן דאָך ערגער ווי בהמות! ניטאָ קיין שבת, קיין יום־טוב, כ'האָב אַזוי געדאַרפֿט האָבן די „פּייפּער־ביזנעס", ווי אַ לאָך אינק אָפּ! און אויב כ'וועל, אם ירצה השם, פֿון די שיינע ביזנעס פּטור ווערן, וועל איך ניט איין פֿונט ליכט געבן אין שול אַריין! נאָר דיר.וייל, שוועסטער, זיי מיך נישט מקנא! פֿון אַלע זייטן צרות! אייגענע צרות, צרות פֿון דער שיינער טאָכטער, ניט איין וואָרט, ס'טויג ניט!

— אַז דו ביסט אַליין שולדיק — האָט די שוועסטער זי איבערגעהאַקט — פֿון יעדער נאַרישקייט מאַכסטו אַ וועזן! מען ברויך ניט מער וויפֿיל איך בין אויסגעשטאַנען, אויף קיין שום יידן געדאַכט, און פֿונדעסטוועגן איז נאָך דאָ כּח צו לאַכן אויך! זיך גיין צולאָזן צום האַרצן? איז דאָך אויס וועלט!

— וואָס ווייסטו, וואָס — האָט מיסעס ריטש ווי זיך ניט צוגעהערט צו דער שוועסטער — גיי צערייס זיך איבער דער טאָכטער, פּטר אָפּ די פּאָר יאָר, זיך אַ וויסטע אַלמנה און אַלץ צוליב וועם? וואָס, כ'בין עפּעס אַן אַלטע יידענע צי אַ פּאַרזעעניש? מענטשן רייסן דאָך מיר די אויגן אויס, ס'טייטש, וואָס וועל איך אויסזיצן? דו ווייסט דאָך מיין ווילטאָג ביי חיים פּיאַניצע, און אַז גאָט האָט מיך אויסגעהערט און אים צוגענומען פֿאַר דער צייט, טאָ ווי לאַנג איז דער שיער? און אַלץ צוליב דער מויד! און דאָס גיט דיר צומאָלט קיין גוט וואָרט ניט! ביי אַן אַנדער מאַמע וואָלט אַזאַ מויד אָפּגעשפּילט אַזעלכע לייטישע געלעכטערס? זיך אַרומגעשלעפּט מיט אַן איטאַליענער? און היינט געפֿעלט איר גאָר סעם? אַו אָך און וויי! גלויב מיר לאה, מיר זאָל דאָ האָר אויסוואַקסן — מיסעס ריטש האָט אָנגעוויזן אויף איר דלאָן פֿון דער האַנט — אויב די „ליובע" וועט האַלטן לענגער פֿון אסתּר־תּענית ביז פּורים! דו שפּילסט זיך מיט איר? אַז דאָס איז אינגאַנצן חיימקע מיט די ביינער! ער איז דען געווען בעסער? מען טאָר דאָך ניט זינדיקן, ער איז דאָך שוין טויט, נאָר דאָס האָט אין זיך געהאַט הינטיש בלוט! און פּאָלי איז פּונקט דער טאַטע מיט די פּאָדקאָוועס, ווי אַ טראָפּן וואַסער! ציט בחנם ניט זי צום „תּלוי".

— מיין עצה איז — האָט די שוועסטער זי איבערגעריסן — וואָס גיכער איר פאַרדעקן דעם קאָפּ, הערסט?

— אין אַמעריקע פאַרדעקט מען קיין קעפּ ניט! — האָט זיך מיסעס ריטש צעלאַכט — און מ'שטייגס געזאָגט, וואָס פאַר אַ גליק ס'וועט זי דאָ באַטרעפֿן, ווען זי וועט חתונה האָבן מיט אַזאַ יִידישן איטאַליענער ווי סעם?

— נו, פּטור! — האָט זיך לאה אַ קוועטש געטאָן — העלף דיר בעסער! פּאָלג מיך און מאַך קיין שהיות! ס'געפעלט דיר סעמס יחוס ניט? ער איז אַ ליטוואַק? זאָלן מיר טאַקע אַזוי באַגליקט ווערן ווי ס'זענען דאָ ליטוואַקעס אָרנטלעכע, כשרע יִידן, וואָס זייערס אַ נאָגל איז ביי מיר חשובער ווי פיל פון אונזערע לאַנדסלייט! האָסט געהערט? וואָס מיר יחוס? אין אַמעריקע איז דער אַ יחסן, וואָס האָט אַ טאָלער אין פּאַקעט! און ווי זאָגט מען עפּעס, שוועסטערשי, אַז מען האָט קינדער אין די וויגן לאָזט מען לייטן צופרידן!

— אַלץ הייסט אַ יחוס — האָט מיסעס ריטש געשמייכלט — דאָס זענען גאָלע רבנים, פון הקדש ביז דער מקוה! איין פעטער איז אַ „דעטעקטיוו“, אַ צווייטער זיצט אין שער־הרחמים, שוין ס'דריטע יאָר, און גלויב מיר, אסור פאַר תהילים־זאָגן! נאָר גאָר ניט! ווילסט סעמען? אָלל־רייט, לאָז זיין סעם, כאָטש אָך און ווײ, וואָס פאַר אַ פאַרדינער ער איז, אַבי ניט דעם גוי, און כ'מיין אַז איך בין שוין מיט איר אויפן דרך, איז אין מיטן, מיר ניט, דיר ניט, פאַלט זי אַריין ווי אַ יון אין דער סוכּה, צעכעכעט זיך און פרעגט מיך צי כ'וועל ניט זיין „דזשעלאס“, נו, וואָס זאָגסטו דערויף? ביסט עפּעס אַ מבין אויף אַזאַ מויד? ווען אַ זייטיקער שטייט דערביי, וואָלט ער געטראַכט מי יודע וואָס? וואָס פאַרע געשעפטן איך פיר מיטן יונג? נאָר וואָס זאָל איך דיר לאַנג ברייען, עס האָבן איר שוין קיין צרות ניט געפעלט! כ'האָב אויסגעבייטלט צו איר קאָפּ, צו איר לייב און לעבן, און ס'האָט פיל ניט געפעלט, כ'זאָל איר צעפּראַסקען דעם פּרעסער! נאָר גאָר ניט, כ'בין דאָך פאָרט אַ מאַמע! און ווי זאָגט מען: בלוט איז קיין וואַסער, האָט מיר טאַקע דאָס האַרץ געבלוטיקט...

הערריי איז אַריין, עפּעס אַ ברום געטאָן צו דער מומען אין דעם שייטל, און מיט אַ האַלב־וויינענדיק קול האָט ער אַ געשריי געטאָן:

— כ׳שטאַרב עסן!

אַז לאה איז אַריבערגעקומען נאָך אמעריקע האָט נאָך איר זיידע ר׳ לייזער געלעבט, נאָך וועמען, איין גאָט ווייס פאַר וואָס, מען האָט דעם אייניקל גערופן הערריי, פונדעסטוועגן האָט הערריי זי געהאַלטן פאַר אַ „גרינהאָרן" און, כמעט ווי אַלע אַמעריקאַנער קינדער, געוועזן אַ קנאַפּער מחותן מיט דעם גרינער מומען.

— מאַך אים טאַקע עפּעס צו עסן, סיידי — האָט זיך לאה אַריינגעמישט — ס׳הונגערט דאָך אים!

מיסעס ריטש האָט זיך ניט אויפגעהויבן פון בענקל, אויסגעדרייט איר קאָפּ צו הערריין און אים גענומען אויספרעגן.

— וואָס ווילסטו עסן, וואָס? אפשר אַ גוט שטיקל הערינג מיט בוימל? „קרים" מיט „פיקלס?" זאָג!

— אַז זי האָט זיך אַוועקגעזעצט, האָט זי זיך — האָט הערריי וויינענדיק אַ געשריי געטאָן — פרעג ניט, גיב! ס׳האַרץ גייט דאָך מיר אויס!

— ער איז קראַנק זיך אַליין צו נעמען! — האָט מיסעס ריטש געזאָגט, און זיך אויפגעהויבן.

— פטור, פטור — האָט זיך לאה געקוועטשט, און זיך אויפגעשטעלט — אַז פון אַלץ מאַכסטו אַ וועזן! יעס, כ׳וועל זיך אַהיימפּעקלען!

— וואָס איילסטו, וואָס? זיץ נאָך! — האָט מיסעס ריטש געבעטן ביי דער שוועסטער, און דערלאַנגט הערריין אַ שיסל סמעטענע מיט אוגערקעס.

— ניין, כ׳מוז גיין, סיידישי, מיין אַלטער וועט ניט וויסן ווו כ׳בין אַהינגעקומען! נו בלייב מיר געזונט!

— אַז דו איילסט זיך יאָ, טאָ וואַרט זשע אויס, כ׳וועל דיך באַגלייטן צו דער „קאַר".

לאה האָט זיך צורעכט געמאַכט דאָס שייטל, געזאָגט הערריין „גוד־באַי" און אַרויס מיט דער שוועסטער

מיסעס ריטש האָט אָפּגעשטעלט די שוועסטער נעבן הויז, אַ אָנגענומען פּאַר אַ קנעפּל פון דער בלוזקע און געשטאַמלט:

— דו ווייסט דאָך, כ׳מיין, ווערסט ניט טרעפן צו וואָס כ׳האָב דיך גערופן.

— נו, לאָמיר טאַקע הערן — האָט לאה אַ נייגיִריקע געזאָגט.

— מען האַקט דאָך מיר פּשוט די טירן אָפּ!

— אַז כ׳ווייס ניט וואָס דו זאָגסט — האָט לאה זיך צעשמייכלט.

— דו פאַרשטייסט, כ׳מיין — האָט מיסעס ריטש ווידער געשטאַמלט — כ׳האָב ניט געוואָלט רעדן העררי זאָל הערן, בקיצור, דו ווייסט דאָך מיין מערכה! ווי לאַנג איז דער שיער?

— כ׳ווייס נאָך דערווייל גאָרנישט — האָט לאה זיך צעלאַכט.

— כ׳רעד דאַכט זיך פאַרשטענדלעך — האָט זיך מיסעס ריטש פאַרלוירן — בקיצור, וואָס מיר שיסעלעך, דעקעלעך, כ׳וועל דיר פּותר חלום זיין, כ׳האַלט ביי אַ שידוך!

— אַזוי הערט מען קלאָרע דבורים! — האָט לאה געלאַכט.

מיסעס ריטש איז געוואָרן לעבעדיקער, זיך צוגעגעבן קוראַזש און אַריין אין דער ראָלע פון אַ כלה־מיידל, ווען זי דערציילט אירע חברטעס וואָס פאַר אַ גליק עס שטייט איר פאָר, אין ס׳אַראַ שמאַלץ־גרוב זי פאַלט אַריין, מיט איין וואָרט, ווי גליקלעך זי איז! און כלה־מיידלעך מוזן דאָך זיין גליקלעך, אַז ניט וואָלטן העלפט געבליבן פאַרזעסן.

— יעס, וואָס וועל איך לאַנג ברייען — האָט מיסעס ריטש געטענהט, געבלישטשעט מיט די אויגן און זיך אַלץ מער פאַרגעסן — דער מאַן לאָזט מיך פּשוט ניט לעבן. האַלט אין איין שיקן צו מיר שדכנים, קומט אַליין, און אין אמתן וועל איך דיר זאָגן, אַז ער אַליין געפעלט מיר אויך, ניט פון די פּריצאַקעס! אַ באַזעסענער מענטש, אַן עושר, האָט עטלעכע הייזער, אויפן „קאָרנער" אַ סאַלון און דערצו איז עס אַ מאַן, ס׳איז דאָ עפּעס אָנצוקוקן, מיט וועמען צום טיש צוגיין! און דער עיקר, שוועסטערשי — און זי

הָאט זיך צוגעבויגן צו לאהס אויער — פאַרשרייבט ער מיר העלפט. נו, וואָס זאָגסטו, ביסט דאָך עפּעס אַן עלטערע שוועסטער?

— כ׳ווייס — הָאט לאה אַ הייב געטאָן מיט די אַקסלען — מיר דאַכט זיך, אַז גלייכער וואָלט געווען פריער פאָלין חתונה צו מאַכן.

— וועגן דעם איז גאָר קיין רייד ניטאָ — הָאט מיסעס ריטש אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט ווי זי וואָלט ניט געוואָלט הערן דערפון. — ביי מיר האָסטו אפילו געפועלט צו וואַרטן, אָבער, פאַרשטייסטו מיך, אַ מאַן מיט אַ „ביזנעס״ קאָן מען צו אים קיין טענות ניט האָבן. כ׳ווייס, ווען ס׳האַלט מיט דער מויד אויף אַ דרך, וואָלט איך שוין ניט געקוקט, געוואַרט נאָך אַ צוויי חדשים, אַבי זי חתונה געמאַכט, געפטרט אַן עול פון קאָפּ. אָבער, מענטש, אַז דאָ הויבט זיך נאָך גאָר ניט אָן! בקיצור, מיר האָבן באַשלאָסן שבת־צו־נאַכט צו שטעלן אַ חופה. הערסט? כ׳וועל ניט מאַכן קיין גרויסע פיקסע־פאַקסן, צונויפרופן אַ מנין ייִדן, מאַכן אַ גוטן „סאַפּער״ און פאַרטיק! ווי ס׳פירט זיך געוויינלעך ביי „דזשאָדעס״. נו, וואָס שווייגסטו?

— כ׳ווייס, לאָז זיין מיט מזל, אין אַ גליקלעכע שעה — הָאט לאה געשטאַמלט, זיך אַ ווישׁ געטאָן די פאַרלאָפענע אויגן און זיך גענומען קושן מיט דער שוועסטער — הייסט עס דעם שבת־צו־נאַכטס האָבן מיר אַ חתונה! נא נא, בינם וועט גאָר ניט גלויבן!

— אַצינד לאהשי, האָב איך צו דיר אַ טובה, זאָלסט אַריבער קומען פרייטאָג און זיין ביי מיר שבת, ווייסט דאָך, מיר וועל האָבן אַלע ארבעט איבערן קאָפּ.

— אָלל־רייט! כ׳וועל קומען און בינם וועט צוקומען שבת־צו־נאַכט אַליין, נו, בלייב מיר געזונט!

זיי האָבן זיך נאָך אַמאָל צעקושט און זיך צעגאַנגען.

אַז מיסעס ריטש איז אַריין אין שטוב, איז שוין הערריי געלעגן ווי אַ ליעשטש אויף דער קאַנאַפּע און געשנאָרכט.

— קיין וואונדער — הָאט מיסעס ריטש אָפּגעזיפצט — אַ

שיער וואָס דער „באָי“ צעפּראַצעוועט, דאָס קומט שוין באַצייטנס אָפּ חבוט-הקבר! כ׳וועל אם ירצה השם פון די „ביזנעס“ אויך פּטור ווערן. שוין קירצער ווי ווייטער.

זי האָט אַרויסגענומען פון אייז-שענקל אַ ביפשטיק, איב אַרויפגעלייגט אויף אַ דראָטענע שאַטקע, אָנגעצונדן דעם גאַז-אויוון און גענומען בראָטן דאָס פלייש. אַ הונגעריקע און אַ מידע האָט זיך אַוועקגעזעצט נעבן גאַז-אויוון, געקוקט ווי דאָס מיט בלוּ פאַרגאָסענע פלייש בלעזלט זיך און געהאַלטן אין איין שעלטן א רעדן צו זיך.

איצט אַז מיסעס ריטש איז געזעסן איינע אַליין אין שטוב און זיך ניט געדאַרפט פאַר קיינעם אויספּיינען, האָט זי געפילט, אַז כמעט אַלץ, וואָס זי האָט דערציילט דער שוועסטער, איז געווען אַ ליגן. אַז דאָס נאַרט זי זיך אַליין אָפּ! דער געשוואָלענער „סאַלון-קיפּער“ הויפּט איר ניט אָן צו געפעלן! און אין אמתן, צו וואָס דאַרף זי זיין געלט? ניט צו פאַרזינדיקן, האָט זי, ברוך השם, אייגנס! און האָט לייכט געקאָנט קריגן אַ לייטישן מאַן, ניט עפּעס אַ וועטעראַן פון דער גאַנצער וועלט! קאַרג צרות איז זי אויסגעשטאַנען פון חיימל פּיאַניצע, זיך פאַרשאָלטן צען מאָל אַ טאָג דאָס לעבן, און אַז גאָט האָט איר בקשה אויסגעהערט...

דאָס ערנדל געדאַנקען האָט זיך מיט אַמאָל ביי מיסעס ריטש איבערגעריסן. זי האָט פאַרשטעלט מיטן פאַרטוך די אויגן און זיך שטיל צעוויינט.

סעם איז אַריין מיט ספּאָרטן, געוואָלט גיין צו זיך אין שלאָף-צימער, האָט אים די בעל-הביתטע פאַרשטעלט דעם וועג:

— הייסט עס טאַקע, אַז דו ביסט אויף אַן אמת ברוגז, און וואַרטסט מסתמא איך זאָל דיך איבערבעטן, פאַלן דיר צו די פיס, אַ ניט דערלעבן וועסטו עס, הערסט? דערווייל בין איך עלטער, און אויב דו וועסט נאָך אַמאָל אָפּנעמען געלט אָן מיין וויסן און זיך מאַכן כלא יודע וועל איך דיך אינגאַנצן דורכטרייבן: דאַרפסט מיך שוין קענען! און איצט ביסטו דאָך אודאי הונגעריק, טאָ זעץ דיך אַוועק און מיר וועלן עסן.

סעם האָט געשמייכלט.

מיסעס ריטש האָט אַרויסגענומען אַ ברויט, אַ הערינג, אָפּשניטן דאָס געבראָטענע פלייש אויף צווייען און זיך געזעצט מיט סעמען עסן.

און פונקט ווי אַ קינד, וואָס רייסט זיך, וויינט און ס׳דאַכט זיך עס וועט נעמען שעהן לאַנג ביז מען וועט עס איינבעטען, און אין דערזעלבער רגע פאַרגעסט עס זיך און ס׳ווערט מיט אַן אמת פריילעך, אַזוי האָט מיסעס ריטש נאָכן ערשטן שנעפּסל זיך פאַרגעסן, געוואָרן לעבעדיק און גענומען עסן מיט ביידע באַקן.

— נו סעמקע, וואָס זאָגסטו? ער איז דאָך היינט ווידער געווען, האַקט מיר אָפּ די טירן! לאָזט פשוט ניט לעבן...

— ווער? מיסטער פּאָלאַק?

— ווער דען?

— אין וואָס גייט עס — האָט סעם געשמייכלט — מען האָט חתונה!

כ׳פרעג ביי דיר קיין עצות ניט, געוויס וועל איך חתונה האָבן, דיר אויף צעפּלאַצעניש!

— די טאָכטער האָט אין וועם אַריינצוגראָטן — האָט סעם ביי זיך אַ טראַכט געטאָן און גאָרנישט געענטפערט.

— ווען ער וואָלט נאָר אַזוי פּעט ניט געווען — האָט מיסעס ריטש ווייטער גערעדט — כ׳האָב פשוט מורא, אַזאַ מאַשין קאָן זיך נאָך אַמאָל צעגיסן! אַזעלכע פאַרשוינען ווי זיי קומען אַריין אין די פופציקער פלאַצן זיי, קריגן די פּאָפּלעקציע!

— אַזאַ שידוך, מיסעס ריטש, איז ווי געוווּנטשן! — האָט זיך סעם צעלאַכט.

— ווער שוין פאַרשטומט בעסער, ווער! כ׳וואָלט נאָר געוואָלט זען ווי דו וואָלסט זיך אַריינגעלייגט מיט אַ געזונטן קאָפּ אין אַ קראַנק בעט.

סעם האָט ניט געענטפערט, אָפּגעגעסן, געפילט ווי די אויגן קלעפּן זיך אים פון מידקייט, און איז אַריין צו זיך אין שלאָף-

צימער. ער האָט זיך אויסגעצויגן אויפן בעטל און באַלד אַנטשלאָפן געוואָרן.

מיסעס ריטש האָט צוגערוימט די שטוב, אַראָפגעלאָזט דעם קלאַפ־שלאָס און שטיל אַריין אין סעמס צימער.

VI

סעם איז געזעסן אויפֿן פֿענסטער אַן אויסגעפּוצטער אין אַ העלן אַנצוג מיט געלע פּאַנטאָפֿל און געפּייפֿט אויף וואָס די וועלט שטייט. מיידלעך און ווייבלעך פֿון די שכנישע פֿענסטער האָבן זיך ווי צונויפֿגערעדט, אָנגעהויבן מיט אַ מאָל אויסצוקלאַפּן פֿאַרשיידענע זאַכן, און אַזוי ממזריש געשאָסן „אייגעלעך“ גלייך זיי וואָלטן גאָר ניט אויסן געווען. סעם האָט געוווּסט וואָס דאָס באַדייט, האָט ער מיט אַ צופֿרידנהייט פֿון אַ געזונטן, שיינעם זכר, זיך צעפּייפֿט נאָך שטאַרקער, געוואָרן לאָבוסעוואַטער. די אַמעריקאַנער צנועות האָבן כלומרשט באַליידיקטע גיך אַרייַנגעכאַפּט די קעפּ און פֿון הינטער די גאַרדינען נייגעריק אַפּערגעקוקט.

סעם איז נעווען גוט געשטימט — געוואַרט אויף פּאָלין, מיט וועלכער ער האָט זיך געקליבן אַרויסצוגיין.

אין דער טיר האָט זיך באַוויזן דעם אַלטן משהס קאָפּ. ער האָט זיך אַרומגעקוקט, און זעענדיק, אַז אויסער סעמען איז קיינער נישטאָ, איז ער אַ דרייסטער אַריין.

— האַללאָ האַללאָ! האָט משה געפּאָנפּעט און דערלאַנגט סעמען אויסגעשטרעקט אַ האַנט.

— האַללאָ האַללאָ! האָט משה געפּאָנפּעט און דערלאַנגט סעמען שלום מיט צוויי פֿינגער. ער האָט מעשה־יינגל גענומען די סחורה פֿון סעמס ראָק, געמאַכט אַן ערנסטע מינע, אָנגענומען די וואַרע מיטן פֿלייש צוזאַמען און שקצהדיק אויסגעשריען:

— פּשש, איינמאָל אַ וואַרע! — און זיך צעלאַכט.

סעם האָט געשמייכלט פֿון אַלטנס שפּאַס און דוצנדיק אים, ווי אַלע אַמעריקאַנער ווען זיי רעדן יידיש, האָט ער געזאָגט:

— ווי גייטס, משה? מאַכסטו עפּעס גוטע „ביזנעס“?

דער אַלטער האָט זיך אַוועקגעזעצט, אויסגעוויקלט אַ פאַפיראָס פֿון סטראָמאָניום=בלעטער, וואָס פֿאַרלייכטערט די אַסטמאַ, עטלעכע מאָל פֿאַרצויגן און אָנגעהויבן צו רעדן גלייך ער וואָלט פֿאָרטגעזעצט אַן איבערגעריסענעם שמועס:

— הייסט עס, וועגן וואָס שמועסן מיר? יעס! צי כ׳מאַך „ביזנעס“, הא? אויף אַלע שונאי=ציון געזאָגט! צוריק גערעדט, וואָס קאָן אַזאַ מענטשעלע ווי איך, מ׳שטיינס געזאָגט, מאַכן אין אַמעריקע? אַז דאָ איז אַלץ קאַפויר, מיט די פיס אַרויף! מיר ווייסן, דאַכֿט זיך, ווי דער פסוק זאָגט: „כשדים זה עם לא היה“. פֿאַרגעסן, האַ, דו פרא=אדם, דו? אָבער משה האָט אַן אייזערן קעפל, כֿאַ. כאַ, כאַ! ער שפילט זיך מיט מיר! יעס! זאָגט רש״י, אַז כשדים מאַכט: „קראַוועצי, שעוועצי, דאַמסקע אי מענסקע“ — דאַכֿט זיך גוט, האַ? און מיר ווייסן דאָך וואָס פֿאַרע פרות אונזערע שניידערס מיט שוסטערס זענען, פֿונדעסטוועגן, איז עס זייער אַמעריקע! ווו אַ פרעזידענט אין אַ שול — מוז ער זיין אַ שניידער, ברויכסט ווייט צו זוכֿן? נעם אָט דעם געשוואָלענעם, דעם פרעזידענט פֿון אונזער שול, מיסטער פֿאָלאַק מיין איך — איז ער דאָך אַ גאַנצער דזשענטלמען, אסור טעפט. און אין דער היים, פֿאַרשטייסטו מיך, איז דאָס געווען דאַר ווי אַ כאָרטל, און קיין צוויי ניט געקאָנט ציילן, פֿלעגט אָפשטיין ביי מיר אין פֿאָדערהויז שעהן, ביז ער האָט געקריגן אַ „סוטעל“ אויסצופרעסן, כֿא, כאַ, ער שפילט זיך מיט מיר!

— משה, האָסט אַ טעות — האָט סעם אים איבערגעריסן — מיסטער פֿאָלאַק איז דאָך גאָר אַ ליטוואַק, ווי קומט ער צו דיר אין שטעטל?

דער אַלטער האָט זיך ניט פֿאַרלוירן, וואָס מען האָט אים געכאַפט ביי אַ ליגן. ער האָט אַ שמייכל געטאָן און גענומען סעמען אויף זיכער.

— אַז דו פֿאַרשטייסט ניט, שוטה! צו זיין אין אַמעריקע אַ ליטוואַק פאַסט אויך צום רימל! ס׳איז ביזנעס! האַ, האַ, הא! אַ גאַליציאַנער קומט קיינמאָל ניט פֿון גאַליציע, נאָר דו, ער קומט פֿון עסטרייך! שפילט זיך מיט אונזערע ייִדעלעך! נאָר ניט דאָס בין איך אויסן. יעס! הייסט עס, אַמעריטשקע איז אַ שניידערשע מדינה! און נעם למשל מיך? דאַכט זיך געווען אַ ביזנעס=מאַן און געהאַנדלט ניט מיט אַבי וועמען, און לשון האָט מיר, ברוך השם, אויך ניט געפֿעלט, און אַ פֿעדער געהאַט אין דער האַנט — וואָס מיינסטו, וואָס? אַ ליוועראַנט אין קייזערלעכן הויף

איז אַזוי לֿייכט צו ווערן? ער שפּילֿט זיך מיט מיר! פֿרעגט זיך וואָס איז דער תּירוץ, גאָרנישט! און דאָ בין איך אַ שלים=מזל, קאָן אַ קאַץ אַ ווײדלֿ ניט צובינדן, און פֿון אַלֿעם געוואָרן אַ ניאַנקע אויף דער עלֿטער. מײַן סיידי איז דאָך אַ דימענט און דערצו אַ בעלֿ=תּכלֿיתניצע, נו, האָט זי ניט געקאָנט זען ווי דער אַלֿטער טאַטע גייט אַרום און כאַפּט דעם אָטעם, האָט זי אים פֿאַרשאַפֿט דרײַ „דזשאַבעלֿעך“: פֿאַנאַנדערטראָגן איבער די הײַזער אַ פּאָר ייִדישע צײַטונגען, זיך ניאַנטשען מיט אַרטורן און אחרון, אחרון חביב, אויסלֿערנען דעם תּנא=ברעק העררין מפֿטיר. ווּעסט דאָך פֿרעגן: סטייטש? היתּכן? דער ייִנג איז דאָך שוין פֿופֿצן יאָר אַלֿט? פֿאַרזיכער איך דיר, אַז ער מיט פֿאָלֿין זענען געקומען פֿאַר דער חתונה אויף דער וועלֿט און ער וועט צו אַכֿצן אויך ניט קענען, אַז דאָס איז אינגאַנצן דער טאַטע חיימלֿ פּיאַניצע, עלֿו השנאָבלֿ! און מײַנסטו, בטבע איז ער געווען אַ שלֿעכטער ייִנג? אסור! ער פֿלֿעגט דאָס לֿעצטע העמד פֿון לֿײַב אַוועקגעבֿן, געהאַט אָבֿער אַ מיחוש — ער האָט ניט געטרונקען, כֿאַ, כאַ, ער האָט ברודער לֿעבֿן, געגאָסן! און געזונט איז עס געווען ווי אַ דעמב! און מיט אַ מאָלֿ, ניט מיר, ניט דיר, אַזוי פֿון דער העלֿער הויט און דער בחור האָט אויפֿגעהערט טרינקען, אַזוי אויפֿגעהערט, אַז ער האָט אַפֿילו דעם גערוך פֿון בראָנפֿן ניט געלֿיטן. וואָס וועלֿ איך דיר דאָ לֿאַנג ברייען, גלֿייך ווי דער ייִנג האָט אויפֿגעהערט טרינקען האָט ער גענומען אײַנדאַרן און אין אַ משך פֿון איין חודש איז אויף אים אַ פֿאַרכֿ=פּעניש געקומען. דו פֿאַרשטייסט? ס׳לֿייגט זיך אַפֿילו אויפֿן שכלֿ: נעם לֿמשל אַ דעמב איז וואָס מער ער לֿיגט אין וואַסער, ווייקט זיך, אַלֿץ פֿעסטער איז ער. און ווי דו נעמסט אים נאָר אַרויס פֿון וואַסער און לֿאָזט אים לֿיגן אויף דער לֿופֿט, עסט אים די לֿופֿט דורך. דער דעמב נעמט אײַנדאַרן און דו קאָנסט אים קרישלֿען מיט די פֿינגער. פֿאַרקערט, שוואַך האָלֿץ, ווי לֿמשלֿ, סאָסנאָווע, ווערט אַלֿץ שטאַרקער אויף דער לֿופֿט, מעגסט מיר גלֿויבן, כ׳בין אַ מאָלֿ אַ טישלֿער געווען, געאַרבעט בײַ אַנטיטשנע זאַכן, כֿאַ, כאַ, ער שפּילֿט זיך מיט מיר! דאָס זעלֿבע זעסטו איז מיט אַ מענטש, מיר פֿאַרשטייען עס ניט! דען מ׳שטיינס געזאָגט, וואָס איז אַ מענטשלֿ אינגאַנצן? סופֿו לֿעפֿר! אָט איז חיים געוואָרן אויס פּיאַניצע, דאַכט זיך גוט, האַ? נעמט ער און שטאַרבט אַוועק!

עס האָט זיך דערהערט אַן אויסטערליש קול פֿון צווייטן צימער:
האַללאָ, האַללאָ! פּאָלי, האַללאָ!

— נו, סעמעלע — האָט משה זיך אויפֿגעשטעלט און אַ ווינק געטאָן מיט די אויגן — מאַרש פֿון בעטעלע! דאָס קומט זי, פּאָלי, מיט איר פּאַפּוגײַ. אַ ווויל קינד פּאָלי, אמת? נו, וואָס זאָגסטו צו מיין אייניקל, האַ? אַ יאָר אויף מיר, ווי אַ מענטש זי איז! און מיינסטו זי האָט קיין פֿעלערן ניט? זי האָט אויך אַ פֿעלער, און אַ מיאוסן פֿעלער, כאָטש איך טענה, אַז אַ מענטש אָן אַ פֿעלער איז גאָר קיין מענטש ניט! צוריק־גערעדט, נעם טאַקע מיין חיימען, ווער ווייס? ס'קאָן זיין, אַז דאָס, וואָס בײַ אַלע איז אַ פֿעלער, איז גאָר קיין פֿעלער ניט! חיים איז קיין צדיק ניט געווען, האָט ער אָבער געהאַט אַ טבֿע צו מאַכן בײַ יעדן גלעזל אַ „שהכול" און עס קאָן זיין, אַז אין דעם זכֿות האָט ער געלעבט און ווי באַלד ער האָט אויפֿגעהערט טרינקען, האָט ער דאָס לעצטע שטריקל איבערגעריסן און געגאַנגען פֿאַר דער צייט פֿון דער וועלט! בײַ פּאָלין, זעסטו איז שוין גאָר אויסטערליש, קידער־ווידער, גיין און האָבן עסקים מיט אַן איטאַליענער און דערצו נאָך אַזאַ פֿאַרזעעניש דאָס, זעסטו, קאָן שוין מיין שכל ניט משיג זיין! נו, אַצינד פּאַק איך זיך שוין אַרויס, כ'האָב פֿיינט צו שטערן! אין די הינזיכטן, פֿאַרשטייסטו מיך, בין איך ניט פֿאַנאַטיש! אויך אַ מאָל יונג געווען, כאַ, כאַ, כאַ!

עס האָט זיך געהערט אַ קלאַפּ אין טיר

— קאַם אין!

פּאָלי איז אַרײַן אין אַ העל דורכזיכטיק קלייד מיט א גרינלעכן פּאַפּוגײַ אויפֿן אַקסל, דער פּאַפּוגײַ האָט יעדע ווײַלע געעפֿנט זיין קרומען קורצן שנאָבל און געשריען: האַללאָ! האַללאָ!

דער אַלטער משה, וואָס איז געווען אַ היימישער „מה יפית"־ייִד, ניט געהאַט קיין בושה און עס איז כמעט געווען אַן אוממעגלעכע זאַך ער זאָל זיך פֿון אַ זייטיקן מענטשן באַליידיקן, אָט דער משה האָט בײַ זיך אין שטוב דווקא געוואָלט מען זאָל אים רעספּעקטירן און דער קלענסטער קרים פֿון דער טאָכטער צי פֿון אַן אייניקל האָט אים באַליידיקט

אַז פּאָלי איז אַרײַן האָט זי אַ קוק געטאָן אויפֿן „גרענד־פּאַ" מיט אַזאַ אָפּלאַכענדן שמייכל, ווי זי וואָלט געזאָגט: איך בין אסור סעמען מקנא, האָסט אים שוין פֿאַרנודיעט.

דער אַלטער משה האָט זיך גלייך אָנגעבלאָזן און גענומען אַרויסגיין. סעם האָט גיך אַרויסגעכאַפּט אַ זילבערנע מטבע און אַריינגעשטעקט דעם אַלטן אין דער האַנט. דער אַלטער האָט באַדאַנקט מיט אַ מאָדנעם ברום און איז אַרויס.

— מיר גייען שוין, סעמי — האָט פּאָלי אַ פֿריילעכע געזאָגט, איז צו סעמס רעקל, וואָס האָט געהאָנגען אויפֿן ווענטל פֿון אַ שטול, און גענומען זוכן אין די קעשענעס נאַשוואַרג פֿאַר דעם פּאַפּוגאַי. סעם האָט זי אָנגענומען פֿאַר אירע נאַקעטע עלנבויגנס און די לייכט אויפֿגעהויבן:

— דזשי, אַזוי לאַנג טוט מען זיך אָן!

— דאָס הייסט ביי דיר לאַנג — האָט פּאָלי זיך צעשמייכלט, אַ דריי געטאָן מיטן רעכטן פֿוס אַזוי קונציק, אַז דער שליק, וואָס איז געווען אין פֿראָנט פֿון איר קלייד האָט זיך צעעפֿנט און אַ שוואַרץ־זיידענער זאָק ביז איבער די לידקע האָט אַרויסגעקוקט. — דו ווייסט, אַלעק האָט אַמאָל אין אַ פֿראָסט אויף מיר געוואַרט אַ גאַנצן אָוונט און זיך ניט דערוואַרט — — איך ווייס טאַקע ניט — האָט פּאָלי זיך צעלאַכט — נאָר דו האָסט עפּעס מער מזל פֿאַר זיי אַלע.

— טאַקע? — האָט סעם מיטגעלאַכט און געקוקט אויף אירע עטוואָס שפּיציקע, ווי מיט גענזענע הויט באַצויגענע עלנבויגנס, וואָס מען זעט אַזוי אָפֿט ביי זעכצן־יעריקע מיידלעך.

פּאָלי האָט אינסטינקטיוו געפֿילט, אַז סעם קוקט אויף אירע עלנבויגנס, האָט זי זיך אַ ריס אַרויס געטאָן פֿון זיינע הענט, גענומען האַצקען מיטן פֿויגל ווי מיט אַ קינד און שטיפֿעריש געזאָגט:

— פֿונדעסטוועגן נעם זיך ניט איבער! און אַז דו וועסט ווערן אַ שלעכט יינגל איז „גוד־באַי, טשאַרלי!“ יעס, דו ווייסט, איך האָב דאָך היינט געקריגן אַ בריוו פֿון אַלעקן.

— וואָס וויל ער ווידער? — האָט סעם כּלומרשט גלייכגילטיק געפֿרעגט און געפֿילט בשעת מעשה ווי ער ווערט בלאַס.

— גאָרניש! — האָט פּאָלי געענטפֿערט און הנאה געהאַט, וואָס עס פֿאַרדריסט סעמען — כ'האָב דעם בריוו צעריסן, „טהאַטס אָלל“

— און וועגן מיר שרייבט ער עפּעס? — האָט סעם געפֿרעגט און געשמייכלט.

— געוויס, ער לאָזט דיך גריסן — האָט פֿאָלי זיך צעלאַכט — רעדט אויף דיר אַלדאָס בייז, סטראַשעט אַז ער וועט זיך מיט דיר אָפּרעכענען. דו האָסט דען מורא פֿאַר אים ?

— ווער האָט מורא, ווער ? — האָט סעם ווילעריש געענטפֿערט — כ'בין צו יעדער צייט גרייט אויסצוהערן פֿון אים אַ פּרעטענסיע !

— און ווען ער רופֿט דיך אַרויס אויף אַ „פֿייט", דעם אמת זאָג, וואָלסטו געגאַנגען ? — האָט פֿאָלי אַן ערנסטע געפֿרעגט.

— און דו מיינסט טאַקע, אַז כ'האָב מורא פֿאַרן „גיני"? טאָ הער: אַז דו ווילסט, רופֿ איך אים נאָך היינט אַרויס ! ער האָט קיין רעכט ניט דיר בריוו צו שיקן ! — האָט סעם אויסגעשריען — ווילסט זאָג: אַלץ צוליב דיר, פֿאָלי, אַפֿילו אין פֿייער...

— האַ, האַ, האַ,! — האָט זיך פֿאָלי צעלאַכט — „גוד=באַי" ! און זיך געלאָזט צו דער טיר.

סעם האָט זי אָנגעכאַפּט, צוגעדריקט צו דער וואַנט, צוגעפּרעסט זיין באַק צו אירער און געפֿילט ווי די פּערפֿומען פֿאַרשכּורן אים. ער האָט זי געקושט אויפֿן קאָפּ און געפּלאַפּלט:

— ניטאָ פֿאָלי, מיין קעצל, זיי ניט בייז...

ער האָט זיך מיט אַ מאָל באַגעגנט מיטן בלינדן אויג פֿון דעם פּאַפּוגאַי, וואָס איז געשטאַנען באַ פֿאָלין אויפֿן אַקסל. דער פֿויגל האָט לייכט געהויבן די פֿליגל, בייז געקוקט, און סעמען האָט זיך געדאַכט, אַז אָט, אָט און דער פֿויגל וועט מיט איין פֿאַרמעסט פֿון שנאָבל אים אויסהאַקן אַן אויג. ער האָט אַ ציטער געטאָן און דערפֿילט ווי איינער, וואָס פֿאַלט אין חלום פֿון אַ הויכן באַרג אַראָפּ. פֿאָלי האָט זיך אַרויסגעריסן פֿון סעמס אָרעמס און כלומרשט אַ באַליידיקטע זיך געבייזערט:

— גיי, גיי, איך האָב דיך פֿיינט, האָסט תּמיד אַזאַ שטעכיקע מאָדע !

סעם האָט געפּלאַצט פֿון געלעכטער.

VII

איבער דער לענג פֿון דער גאַס האָבן זיך געטראָגן יינגלעך און מיידלעך אויף „ראָלינג=סקייטס“, באַלאַנסירנדיק מיט לאַנגע שטעקנס. אויף אַ פֿריער אין אַ ווייטע, לויזע בלוזע האָט זיך געטראָגן האַנט אין האַנט אַ זעכצן=יעריק מיידל מיט אַ בחורל אין קורצע הויזן. אַן אויטאָמאָביל איז דורך. דאָס בחורל האָט אָפּגעלאָזט דאָס מיידל, אַ כאַפּ געטאָן זיך מיט איין האַנט פֿאַרן אויטאָמאָביל און אַ צופֿרידענער פֿאַרשוואונדן. דאָס מיידל מיטן לאַנגן צאָפּ האָט זיך אויף אַ רגע אָפּגעשטעלט, פֿון פֿאַרדרוס אַ קאָמאַנדע געטאָן מיט דער האַנט, זיך געלאָזט אויף אירע שטאָלענע רעדלעך אין דער צווייטער זייט גאַס און די דרייצן=יעריקע קאַוואַליערן זענען איר נאָך ווי בינען נאָך אַ „מאַטקע“.

די ברייטע אַספֿאַלט=גאַס, וואָס האָט זיך געצויגן בערגל=איין, בערגל=אויס אויף מיילן, דאָס מיידל מיט איר לאַנגן צאָפּ און מיט אירע גראַציעזע באַוועגונגען האָבן סעמען גערייצט און ווילד געמאַכט. ער האָט חשק געהאַט אויפֿצוזוכן אַ פֿעסטן, קיילעכדיקן שטיין, אים אַ לאָז צו טאָן איבערן גלאַטיקן אַספֿאַלט אַזוי, ער זאָל אַוועק אָן אויפֿהער.

סעם האָט דערפֿילט ווי די פֿויסטן ציִען זיך ביי אים אָן ביז צום פּלאַצן. ער האָט פֿאַרגעסן ווו ער געפֿינט זיך, געגאַנגען ווי אויף שטאָלצן און הנאה געהאַט פֿון די קלעפּ, וואָס ער גיט אַלעקן.

נעבן אַ „סטאָר“ האָט זיך געטריקנט אַ בלעכענע קאַן פֿון מילך, האָט סעם, אַזוי כּלאחר יד, זי אַ בריקע געטאָן מיטן פֿוס אין מיטן גאַס אַריין און געגאַנגען ווייטער.

– ביסט משוגע געוואָרן? – האָט פֿאַלי זיך כּלומרשט געבייזערט.

סעם האָט זיך צעלאַכט מיט אַ פֿול מויל און געזונטע געלבלעכע ציין, ווי מיט מאָך באַוואַקסענע פּיענקעס, האָבן זיך אַרויסגעזען.

אַ „טיהם“ פֿון צען יינגלעך אין קאָלירטע לייבלעך אָן אַרבל מיט

בלויזע צעשויבערטע קעפּלעך, האָבן ערגעץ אויפגעזוכט אַ רייף, זי אָנגעהאָנגען באַ אַ לאַמטערנע אין מיטן גאַס און געשפּילט מיט אַ גרויסע, מיט לעדער באַצויגענע פּילקע אין „בעסקעט־באָל".

פּונקט ווי אַ פרומער ייִד וועט ניט דורכלאָזן אַ קוש צו טאָן אַ מזוזה, אַזוי וועט דער דורכשניטלעכער, גוטער אַמעריקאַנער ניט דורכגיין גלייכגילטיק אין דער גאַס, ווען אַ „באָל" וועט פליען אין דער לופטן.

סעם האָט זיך ניט געקאָנט צוריקהאַלטן פון דעם פאַרגעניגן, געוואָלט אויך אַ מצוה טאָן און ניט טרעפנדיק מיט דער האַנט, האָט ער מכבד געווען דעם „באָל" מיטן פוס וואָס כוח נאָר. צווישן די ייִנגלעך איז געוואָרן אַ מהומה, זיי האָבן זיך אַ שאָט געטאָן איינער אויפן צווייטן, זיך געריסן, געגוואַלדעוועט און סעם האָט אַ צופרידענער זיך געגרייט שוין אַ צווייטן מאָל אויסצושטרעקן דעם פוס, ווען ער האָט דערהערט פאָליס קול:

— כ'גיי אַהיים! וועסט שוין אַ צווייטן מאָל וואַרטן כ'זאָל גיין מיט דיר! אַז דו קאָנסט מיט אַ ליידי ניִשט גיין!

סעם האָט פון גרויס התפעלות אָנגעכאַפּט פאָלין פאַר דער האַנט, אַריינגעמאַכט זיינע פינגער צווישן אירע, געפילט ווי זיי בייגן זיך, קנאַקן און אַ שווייגנדיקער געשפּאַנט מיט איר אַלץ פעסטער.

אַז זיי זענען אַריין אין פּאַרק איז שוין געווען טונקל. דער גאַנצער הימל איז געווען באַדעקט מיט אַ רייצנדע קופּערנע רויטקייט. גלייך ערגעץ ווייט וואָלט מען פייערן געלייגט, פריירעס וואָלטן געברענט אַ פאַרשכורנדע פייכטקייט, ווי דער שווערער אָפּגעהאַקטער אָטעם פון געליבטע, האָט זיך געהויבן פון דער ערד, איינגעהילט אַלץ אַרום. פאַרחלשטע פּאָרלעך זענען געזעסן הינטער די ביימער, זיך איינגעגעסן איינער אין צווייטן אין די העלזער, אין די מיילער, זיך ניט דערשראָקן פאַר מענטשנס טריט און גלייכגילטיק געקוקט אויף זיי, ווי אויף קעגנאַיבערדיקע ביימער.

פאָלי מיט סעמען האָבן געשפּרייזט אויפן ווייכן גראָז, ווי איבער גוט אויסגעקנאָטן טייג, זיך געטוליעט איינער צום צווייטן, מיט הנאה געפילט ווי די פינגער ווערן אַלץ שטייפער און געזוכט מיט ברייט־צעעפנטע אויגן אַ פּלאַץ וווּ זיי זאָלן זיין אַליין.

אויף אַ ברייטע מיט מאָך=באַוואַקסענע סקאַלע האָבן זיי זיך אָפּגעשטעלט. שטיל. פון דערווייטנס האָט זיך געטראָגן אַן אָפּקלאַנג פון אַ „רעג=טיים“. אַרום און אַרום האָבן זיך געצונדן און געלאָשן גאָלדפליגעלעך.

סעם האָט אַ כאַפּ אַרום געטאָן פּאָלין, זי אויפגעהויבן און געוואָלט זי אַרויפזעצן אויף זיין אַקסל. פּאָלי האָט זיך מיט אַ מיידלשן קוויטש אַרויסגעריסן און פון גרויס איילעניש איז איר שמאָל לעטשל אַראָפּ פון פוס, סעם האָט געכאַפּט דאָס לעטשל, זיך געריצט און געלאַכט. פּאָלי האָט אַ הינקעדיקע און מיט אַ געמאַכט געוויין אים געבעטן ער זאָל איר צוריקגעבן דעם שוך. זי האָט זיך מיט אַמאָל אַ האַסטיקן דריי אויס געטאָן, אָנגעכאַפּט סעמען פאַר דער האַנט און אין איין אויגנבליק זענען ביידע געלעגן אויף דעם נאַסן גראָז און געפילט ווי זייערע אָטעמס ווערן אָפּגעהאַקט און שווער.

— פוססי מיין פוססי, כ'וועל דיך אויפעסן! — האָט סעם געסאָפּעט און ווי אַ גרויסער, קודלאַטער הונט שפּילט זיך מיט זיין בעל=הבית און ווייזט אַרויס זיין געטריישאַפט מיט אַ געמאַכטן ביס, מיט אַ לעק, אַזוי האָט סעם ניט געפונענדיק קיין ווערטער, זיך געשפּילט מיט פּאָלין, בייסנדיק זי ווו ער האָט נאָר געטראָפן.

— ניטאָ, ניטאָ, ניטאָ! כ'האָב דיך פיינט! — האָט פּאָלי זיך געצאַפּלט ווי אַ פישל און אים אַרומגענומען מיט ביידע הענט. אַרום איז געווען שטיל, נאָר פון מאָל צו מאָל האָט מען דערהערט ווי אַ שיפען פון שלאַנגען — דאָס האָט זיך אַ הויך=צוג ערגעץ דורכגעשלייכט. אויף אַ בערגל זענען געזעסן אַ קאָמפּאַניע בחורים מיט מיידלעך אַרומגערינגלט מיט פייערדיקע „פּאָנקס“, ווי מיט אַ כשוף=קרייז. די „פּאָנקס“ זענען געווען אַריינגעזעצט אין דער ערד, די מיקן זאָלן ניט בייסן. אַ ווייסער סילועט איז מיט אַמאָל אויסגעוואַקסן אין מיטן קרייז, אַ מאַך געטאָן מיט אַ קליין באָנדל צעוואָרפענע „פּאָנקס“, ווי מיט כשוף=שטעקעלעך און פאַרשידענע פייערדיקע געשטאַלטן ווי האַלבע רעדער, שלאַגען האָבן געזיגזאַגט אין דער לופט. עס האָט זיך דערהערט אַ שטילע, אָנגענעמע פרויען=שטימע:

קליפּ=קלאַפּ אין גאָלדן טיר,
מיין זיס לעבן עפן מיר. —

אַ חברה אַמעריקאַנער „באָיס“ זענען דורך דעם פּאַרק מיט אַ פּויק פֿון אַן אַלטן בלעכענעם קעסל און מיט אַ לוסטיקן „רעג=טיים“=געזאַנג. דאָס געזאַנג האָט אַלץ פֿאַרהילכט, ביסלעכווייז זיך גענומען פֿאַרלירן און אין אַ ווײלע אַרום איז נאָך שטילער געוואָרן. ערגעץ ווייט האָט זיך פֿון דער חמימה דער הימל געפֿאַלדעוועט אין ווייכע בליצן. אַ שטערן נאָך אַ שטערן איז געפֿאַלן צווישן די צונויפֿגעגאָסענע אין דער ווייטקייט ביימער.

שפּעט אין אָוונט האָט פּאָלי דערפֿילט, אַז עמעצער שטייט נעבן איר און זי האָט זיך אויפֿגעשטעלט. זי האָט זיך אָפּגעטרייסלט ווי אַ הינטל, וואָס שפּרינגט אַרויס פֿון וואַסער און זיך אַוועקגעזעצט אויף דער סקאַלע.

נעבן איר איז געשטאַנען אַ האַלב=נאַקעט יינגל מיט אַ קעסטעלע נאַשוואַרג אין איין האַנט און מיט פּעקעלעך „פּאָנקס“ און דער צווייטער.

דאָס יינגל מיט אַ חוש פֿון אַ געניטן פּעדלער און פּיליכט אַ צוקונפֿטיקן קאָנסול נאָך טערקיי, האָט אויסגעמיטן פּאָלין און אונטערגעטראָגן זיין קעסטעלע דעם האַלב=שלאָפֿנדיקן סעמען:

— קויפֿט, מיסטער, פֿאַר אייער ליידי, מילך=טשאָקאָלאַד, פֿינף סענט אַ פּעקל! די „מאָסקיטדעס“ בייסן היינט שרעקלעך! — און דערלאַנגט פּאָלין אַ פּעקל „פּאָנקס“.

סעם האָט געשמייכלט. אים איז דער קליינער „פּעדלער“ געפֿעלן געוואָרן, זיך געטראַכט: „יעדער הונט האָט זיין טאָג“ און אים באַצאָלט דאָפּל. ער האָט זיך אויסגעצויגן ווי גרויס ער איז געווען, איינגעגנורעט זיין צעפֿלאַמט פּנים אין דעם טוי=באַדעקטן גראָז, געפֿילט אַ פֿרישקייט און געטראַכט, אַז גוען אלעק וואָלט אים איצט ניט געשטאַנען אין וועג וואָלט ער געווען דער גליקלעכסטער. מיט איין שאַר פֿון זיין קערפּער איז ער געלעגן באַ פּאָליס פֿיס און זיי פּעסט אַרומגענומען.

— פּאָלי, דאַרלינג, כ'בעט דיך, שיק אָפּ אַלעקן דעם בריוו! וועסט אָפּשיקן?

פּאָלי האָט זיך אַרויסגעדרייט פֿון סעמס הענט און אַן ערנסטע געפֿרעגט:

— און אז כ'וועל ניט אָפּשיקן?

סעם, ניט ערווארטנדיק אַזא ענטפער, האָט זיך עטוואָס פארלוירן, זיך געפונען געקרענקט און כאָטש ער איז געווען זיכער, אַז מיט בייזן וועט ער ערגער מאכן, האָט ער זיך ניט געקאָנט איינהאלטן און אויסגעשריען:

– און איך זאָג דיר, אַז דו וועסט אָפּשיקן אלעקן דעם בריוו!

ער האָט זיך גלייך געכאפט, אַז ער האָט אלץ קאליע געמאכט און געבליבן שטיין ווי איינער, וואָס שטעלט איין די לעצטע סטאַווקע.

– אזוי, כ׳וועל גאָר מוזן? נו, דאָס זענען אנדערע ווערטער! – האָט פאָלי ביטער א שמייכל געטאָן, אָנגעטאָן דאָס לעטשל און פארלייגט איין פוס אויפן צווייטן—ס׳הייסט טאַקע, דו מיינסט מיט אַן אמת, אַז כ׳בין פאַרליבט אין דיר און כ׳וועל מוזן פאָלגן אַלע דיינע קאַפריזן, האַ? ניקסי, מיין „באָי“! שלאָג דיר אַרויס די אַלע נאַרישקייטן פון קאָפּ! און כ׳וועל דיר אויסזאָגן אַ סוד — האָט פאָלי שטילער געזאָגט און צוגעלייגט די האַנט צום מויל — הער זיך איין, דאָס אלץ איז מער ניט געווען ווי אַ שפּאַס, הערסט? נו, ווי געפעלט עס דיר? — האָט זי פאַרענדיקט און פון גרויס אויפרעגונג זיך אַ שטעל אויף געטאָן.

—ס׳געפעלט מיר שוין גאָר ניט — האָט סעם געענטפערט כלומרשט מיט אַ שמייכל און זי אַרומגענומען — גיי ביזט אַ קינד. וואָס דו פּלאַפּלסט אַלץ! – און ער האָט גענומען קושן אירע הענט.

– אויב כ׳בין יאָ אַ קינד – האָט פאָלי אַן אָנגעכמורעטע געזאָגט און אַ שלעפּ אַרויס געטאָן איר האַנט – האָב איך דאָך אודאי געהאַט דאָס רעכט צו שפּאַסן!...

סעם איז ארויס פון געדולד.

– מיט מיר שפּאַסט מען ניט! וואָס מיינסטו, וואָס? זיך לאָזן אַרומפירן באַ דער נאָז? איך בין ניט אַלעק, בין איך ניט! דו מיינסט אַז כ׳ווייס ניט? – כ׳ווייס אַלץ!

—וואָס ווייסטו?—האָט פאָלי רויק געפרעגט און מיט אַזאַ ביטול געשמייכלט, ווי אַ גרויסער שמייכלט ווען אַ קינד כאַפּט זיך אים שלאָגן.

סעם האָט באַשלאָסן ניט צו ענטפערן, נאָר פאָליס שמייכל האָט אים אַזוי אויפגערעגט, אַז ער האָט אויף דאָס ניי אויסגעשאָסן:

– אודאי ווייס איך! ס׳איז אַ סוד מיינסטו!! דזשייק האַלט אין איין טענהן, אַז דו וועסט קיינמאָל ניט חתונה האָבן, אַז דו, אַז דו

האָסט הינטיש בלוט אין זיך!

דאָ האָט זיך פאָלי פלוצלינג צעלאַכט, געוואָלט עפּעס זאָגן, נאָר דאָס געלעכטער האָט איר אַזוי געשטיקט, אַז זי האָט זיך אַזש געהאַלטן פאַר די זייטן:

— און דו ווילסט דווקא מיט מיר חתונה האָבן? — האָט פאָלי קוים דערצויגן דעם אָטעם און זיך ווידער צעלאַכט — זייער שיין, מיין יינגל! אבי איך האָב געמיינט עס ליגט דיר אין דער לינקער פּאה ניט! אויב אַזוי, זעסטו, וועל איך דזשייקן אויף צעפּלאַצעניש מיט דיר חתונה האָבן. נו, ביסט צופרידן.

סעם האָט זיך פאַרלוירן, ניט געוווּסט צי זי זאָגט אמת, צי זי מאַכט חוזק און געקוקט איר גלייך אין די אויגן אַריין.

פאָלי האָט אָפּגעבראָכן אַ שטיקל טשאָקאָלאַד, איז גראַציעז אונטערגעשפּרונגען צו סעמען און זיך מיט אים גענומען שפּילן:

— מיר אַ שטיקל, דיר אַ שטיקל, מיר אַ שטיקל, דיר אַ שטיקל, מיר-דיר, דיר-מיר — און צום טאַקט אונטערגעטראָגן דאָס שטיקל טשאָקאָלאַד פון איר מויל צו זיינס.

צום סוף האָט זי אַ שטופּ אַריין געטאָן דאָס שטיקל טשאָקאָלאַד סעמען אין מויל אַריין, אים אָנגעכאַפּט פאַר די אַקסלען און זיך קינדיש צעלאַכט.

סעם איז געזעסן אַ צעטומלטער און געפילט זיך אַזוי, ווי מען פילט געוויינלעך שטייענדיק אונטער אַ שפּריץ ווו הייסע און קאַלטע וואַסער גיסן זיך נאָכאַנאַנד.

— אַצינד באַרויק זיך — האָט פאָלי געזאָגט און זיך צורעכט געמאַכט די האָר — זיי ניט בייז און גיב מיר אַ האַנט. אָט אַזוי!

סעם האָט ניט געענטפערט, געגאַנגען מיט פאָלין אַהיים און געווען צופרידן, וואָס ער איז ווידער נעבן איר. און כאָטש זיאָס האַרץ האָט אים געזאָגט, אַז פאָלי וועט זיינע ניט זיין, אַז פילייכט באַך מאָרגן וועט זי עמעצער צונעמען פון אים, פונדעסטוועגן האָט דער געזונטער סעם דערפילט יענע פרייד פון אַ קראַנק קינד, וואָס ווייס, אַז דער פאָטער נאַרט אים ווען ער שענקט אים זיין גאָלדענעם זייגער ער זאָל איינעמען די מעדיצין און איז פאָרט בשעת מעשה צופרידן.

VIII

פֿאַרנאַכט איז סעם געזעסן באַ זיין בעל=הביתטע אין „סטיישיאָנערי סטאָר“ און זיך צוגעקוקט ווי זיינע חברים שפּילן אין „דייס“. יעדע ווײַלע האָט אַן אַנדערער גענומען דאָס לעדערנע טעפּל, עס פֿאַנאַנדער געשאָקלט, דריי מאָל אויסגעשפּיגן אויף מזל און עס אַ וואָרף געטאָן אויף דער גלעזערנער צאָל=באַנק.

די יינגען האָבן געשפּילט מיט מיסעס ריטש, וועלכע האָט אויסגעצאָלט די געווינסן מיט סיגאַרן און נאַשוואַרג. זי איז געשטאַנען אַ צעיאַכמערטע, עטוואָס אויסגעבויגן די פּלייצעס, געקוקט מיט ביידע אויגן די חברה זאָלן ניט מאַכן שקרס, און מורא האָבנדיק מען זאָל דערווייל עפּעס ניט אונטערשלאָגן, האָט זי זיך יעדע ווײַלע אומגעקוקט, ווי איינער וואָס שרעקט מען זאָל אים ניט אַ פּלאַם טאָן אין געזעס אַריין.

סעם האָט עס באַמערקט און זיך פֿאַנאַנדער געשמייכלט, ער האָט זיך פֿאַרגנבעט הינטער מיסעס ריטש, ווילעריש אַריינגעשפּיגן אין דער לינקער האַנט, אָנגעשטעלט די רעכטע און זיך כּלומרשט געקליבן צו לייגן מיסעס ריטש אַ חתימה. די יינגען מיט סליונע אין די מיילער האָבן ממש געחלשט ער זאָל וואָס גיכער אַ כּמאַל טאָן.

מיסעס ריטש האָט אינסטינקטיוו געפֿילט, אַז עמעצער שטייט הינטער איר, האָט זי זיך אַ דריי=אויס געטאָן, דערזען סעמען און מיטגעשפּאַסט.

— מער וואָלט דיר שוין קיין צרות ניט געפֿעלט, פּאַסקודניק דו! — און זי האָט זיך אויסגעגלייכט.

סעם האָט אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט, צוגעקנאַקט מיט דער צונג: „אַי, ווען זי כאַפּט זיך ניט!“ — און זיך אַ צופֿרידענער אַוועקגעזעצט.

אַ פּאָליסמאַן, וועמען עס איז דערעסן געוואָרן זיך צו באַקן אויף דער גאַס, האָט פֿון לאַנגווייליקייט אַריינגעשטעקט דעם קאָפּ אין „סטאָר“. ער האָט באַטראַכט דעם עולם און זיך פֿאַנאַנדערגעשמייכלט, ווי איינער

[illegible]אָגט: „אַז כ׳וויל חברה, קאָן איך אייך אַריינפּאַקן אין שער הרחמים, נאָר [illegible]ר ניט!‟

— העלאָ, קעפּטען! — האָט מיסעס ריטש ווילעריש אַ זאָג געטאָן, דערזעענדיק דעם פּאָליסמאַן און גלייך גענומען אייגיסן אַ גלאָז קאַלטע וואַסער — כ׳האָף, איר וועט זיך ניט אָפּזאָגן פֿון אַ גלאָז קאַלטע סעלצער מיט סאָק, האַ? „סטעפּ אין!‟

דער פּאָליסמאַן איז שמייכלענדיק אריין אין סטאָר. ער האָט אויסגעטרונקען מיט איין צי אַ גלאָז וואַסער, מעשה קאָמאַנדיר באַטראַכט דעם עולם און שפּילנדיק זיך מיטן „קלאָב‟ האָט ער זיך געווענדעט צו דער חברה:

— קיפּ אַפּ, באָיס! קיפּ אַפּ!

די חברה האָבן ווידער גענומען שפּילן.

דער פּאָליסמאַן איז געשטאַנען אַ ווײַלע, זיך געישובט און צום סוף אויך איינגעשטעלט אַ צען=סענט=שטיק. ער האָט אַ וואָרף געטאָן די ווערפֿל און פֿאַרשפּילט.

מיסעס ריטש האָט אים בסתר צוריקגעגעבן די פּאָר סענט, אים נאָך מכבד געווען מיט אַ סיגאַר און געדאַנקט גאָט וואָס זי ווערט פֿון אים פּטור.

סעמען האָט געלאַנגווײַליקט. ער איז געזעסן און געטראַכט וועגן פּאָלין, מיט וועלכער ער איז שוין דעם צווייטן טאָג געווען ברוגז. די חברה פֿון סטאָר האָבן זיך אָנגעשטויסן, אַז עס איז ניט גלאַטיק וואָס עס זיצט עפּעס היינט איינער אַליין און שווייגט — האָבן זיי צוגעשיקט דעם דורכגעטריבנסטן צווישן זיי, ער זאָל אַ טאַפּ טאָן דעם דפֿק.

דער יינג האָט „דורכגעדזשיגעט‟ עטלעכע מאָל דעם סטאָר—טאַם=טאַ=טאַ=ראַם=טאַם! טאַם=טאַם! זיך אָפּגעשטעלט נעבן סעמען, אַרויסגענומען אַ סיגאַרעט מיט אַ גאָלדענעם שטאָפּסל, אים אָנגעקלאַפּט עטלעכע מאָל אָן שאַכטל, מכבד געווען סעמען מיט אַ צווייטן און זיך אַוועקגעזעצט.

— הער זיך איין, סעם, יעס, וואָס איז דער מער, מען זעט עפּעס פּאָלין ניט? זי פֿילט ניט גוט?

סעם האָט פֿאַרשטאַנען מיט וואָס דאָס שמעקט, האָט ער אַ לאַנגן צי געטאָן דעם סיגאַרעט, ביסלעכווייז אָרויסגעלאָזט דעם רויך און געטראַכט וואָס צו ענטפֿערן.

— וואָס פֿאַלט דיר איין, וואָס? זי האָט פּשוט קיין צייט ניטאָ וואָס מיינסטו? אַ מיידל פֿאַר אַ חתונה, איז זי טאַקע פֿאַרנומען...

— וואָס איך הער? — האָט דער ייִנג אַ פֿאַרוווּנדערטער געשמייכלט, פֿאַרריסן זיין קורץ אויסגעבויגן ווי אַ זאָטל נעזל און ס'איז מיט אַמאָל פֿון דער נאָז ביז צום מויל אויסגעוואַקסן אַזאַ שטח, כאָטש נעם און וואַרגל אויס אַ בלאַט לאָקשן. אַזוי, נו, וואָס שווייגסטו, וואָס, דו דעמעט, שטעק אַריין אַ האַנט — ווע‏סט כאָטש בעטן אויף דער חתונה, דו — — ?

— ווי דען, ווי דען!

— איין זאַך טוט מיר הנאה — האָט דער געלער געקלאַפּט סעמען אויף דער פּלייצע — וואָס דער „גיני" איז געבליבן מיט אַ נאָז!

— ער מיינט טאַקע, עפּעס גרעסערע קנאַקערס ווי דער „גיני" זיינען געבליבן מיט נעז!

— אַזוי? אָן געלעכטער, סעם, מאַך מיך טאַקע קלוג — האָט דער געלער זיך געמאַכט תמעוואַטע — וואָס אַזוינס האָט פּאָלי אין דיר געפֿונען? זי האָט לייכט געקאָנט קריגן אַ „פּראָפּעשאַנאַל". האָסט מזל, גאַדדעמעט, טהאַטס אָלל!

— יו בלאַק העד! — האָט סעם ווילעריש געענטפֿערט און אַפּגעוואָרפֿן זיינע פֿיס מיט די געלע האַלבע שיך און געלע זיידענע זאָקן — ווען דו וואָלסט געוווּסט ווער עס האָט זיך אַלץ צו פּאָלין געשדכנט וואָלסטו בשתומם געוואָרן! קענסט דאָקטאָר פּריד?

— נו?

— ער שיקט איר נאָך היינט בריוו!

— און זי?

— זי עפֿנט זיי צומאָלט ניט, צערייסט און פֿאַרטיק!

— אַזוי?

— טרי טשירס! טרי טשירס, באָיס! — האָט אַ ייִנג אויסגעשריען.

אויף דער שוועל איז געשטאַנען פּאָלי אין אַ ווייסע „ראָשען"־בלוז, געשנורעוועט פֿון ביידע זייטן מיט בלויע זיידענע טאַשמעס און מיט אַ בלויען מאַטראָזן קאָלנער.

די ייִנגען האָבן זיך גלייך אויסגעשטעלט אין צוויי שורות, ווי די זעלנער, גענומען לייכט „דזשיגען" מיט די הויכע אָפּצאַסן, קנאַקן מיט די

פינגער, און פאַלי אַ שיינענדיקע, מיט אירע גרויסע, שוואַרצע אויגן איז דורך ווי אַ גענעראַל, וואַרפנדיק שמייכלען רעכטס און לינקס.

אַ יינג אין אַ בלוי העמדל מיט אַ זיידענעם קעפ איבערן רעכטן אויער איז אַרויס אין מיטן „סטאָר“ און מיט אַ שטימע פון אַ „קעמפיין“-רעדנער האָט ער אויסגעשריען:

— פי! עי! יו! על! וואַי!

און אַלע האָבן אונטערגעכאַפּט

— פי! עי! יו! על! וואַי! פאַלי!

זיי האָבן פאַרגעסן אָן אַלעם, געטאַנצט פון איין פוס אויפן צווייטן, געקנאַקט מיט די פינגער און עס האָט אויסגעזען ווי אַ מחנה אינדיאַנער וואָלטן געפראַוועט עפעס אַ הייליקן טאַנץ.

סעם איז געשטאַנען, קיין אויג ניט אַראָפּגעלאָזט פון פאַלין און געקוואָלן. אַ קלייניקייט! זיי ווערן דאָך אַלע פאַרכאַפּט פאַר איר?

מיסעס ריטש האָט געוווּסט, אַז איצט וועט שוין קיינער מער ניט שפילן, האָט זי באַהאַלטן דאָס לעדערנע טעפל און אַ בייזע געשאָלטן:

— מען האָט זי דאָ געדאַרפט, צו אַלדע שוואַרצע יאָר! אַן אָנשיקעניש! און איר — האָט זי זיך געווענדעט צו די יינגען — זייט אַביסל שטילער, בּאַ מיר איז קיין טאַנץ-זאַל ניט!

— נאָר זיך ניט געבייזערט, מיסעס ריטש, איר וועט דאָך איצט מער לייזן — האָט אַ געלער יינג מיט אַן אָפּגעגאָלטן קאָפּ געזאָגט און געקויפט אַ פעקל טשאָקאָלאַד.

פאַלי האָט זיך געמאַכט ניט הערן די מאַמעס געוואַלדן, זי האָט געקייעט טשאָקאָלאַד, געשוועבט ווי אַ פויגל פון איין יינג צום צווייטן, גראַציעז געהויבן אירע אַקסלען, יעדן עפעס איינגערוימט און דער עולם האָט געהאַלטן אין איין לאַכן.

סעם איז געשטאַנען אין אַ זייט און באַמערקט, אַז פאַלי מיידט אים אויס, האַלט ניט פאַר נויטיק זיך אָפּצושטעלן נעבן אים. זי איז עטלעכע מאָל פאַרביי זיין נאָז, זיך געמאַכט אים ניט זען, צום סוף האָט זי זיך אַ פלוצלינגן דריי אויס געטאָן, ווי איינער וואָס דערזעט אַ נ ט ערוואַרטעטן גאַסט, און גריסנדיק אים מיט דער האַנט, האָט זי גענומען טענהן מיט אַ צווייטן.

סעם האָט דערפֿילט אַ מאָדנע שנאה צו פּאָלין און איז בלאַס געוואָרן. אים האָט זיך געדאַכט, אַז אַלע קוקן אויף אים, ווייסן, אַז ער איז אויסגעשפּילט און ער האָט שטאַרק חשק געהאַט אָפּצוטאָן עפּעס אַזוינס, אַז אַלע זאָלן נאָר וועגן אים רעדן און טראַכטן.

סעם איז אָבער אַ מזיק געווען, און פּונקט ווי אַ גנב, וואָס דערשמעקט דער ערשטער, אַז ער איז אַרייַנגעפֿאַלן און איידער וואָס ווען ווערט ער דער חכם, יאָגט אויך און שרייט: „כאַפּט אַ גנב!“ — אַזוי האָט סעם זיך אַ ביס געטאָן אין דער אויבערשטער ליפּ און געוואָרן מיט אַמאָל לעבעדיק. ער האָט געוווּנטשט מיט וואָס אַוועקצונעמען די אויפֿמערקזאַמקייט פֿון פּאָלין — האָט ער זיך אַ שטעל אַוועק געטאָן אין מיטן „סטאָר“ און גענומען נאָכמאַכן אַ וואָדעוויל־פּאַיאַץ. ער האָט אַ ציאיין געטאָן די אויגן ווי שמאָלע, שאַרפֿע מאַנדלען, וואָס קומען זיך, דאַכט זיך, צונויף, ערגעץ הינטער דער נאָז, געמאַכט אַ נעבעך־פּנימל און זיך פֿאָרגעשטעלט אַלס דער נאָבעלער „לאָנדרי־מען“ טשון־טשו־גו. אויף אַן עכט־כינעזישן ענגליש האָט ער אויסגערעכנט זיינע פֿאַרדינסטן פֿאַר אַמעריקע. ער האָט אָפּגעגעבן אַ שבח דעם הייליקן קאָנפֿוציוס, קלאַפּנדיק דעם שטערן זיבן מאָל אין דער פּאָדלאָגע, וואָס ער האָט זיך באַמיט פֿאַר זיינע „הימל־קינדער“ און געגעבן חכמה דעם „ניט־ריינעם“ נאָר פֿאָרט נאָבעלן קאָלומבוס צו אַנטדעקן אַמעריקע. אַז ניט וואָס וואָלטן נעבעך אַזוי פֿיל „הימל־קינדער“ געטאָן? און אַמעריקע איז אַ „קאָנטרי“ פֿון „האָררי־אָפּ“ — האַלט מען טאַקע אין איין שוויצן. די מענער קאָנען אַ וועלט פֿאַרפּלייצן! און די ווייבער? זאָל דער הייליקער קאָנפֿוציוס שומר ומציל זיין!

דער עולם איז אַזוי באַגייסטערט געוואָרן פֿון סעמס דרשה, אַז ער האָט פֿאַרגעסן ס׳איז דאָ אַ פּאָלי אויף דער וועלט, געקייכט פֿאַר געלעכטער און עטלעכע מאָל אויפֿגעהויבן סעמען.

אַ פּוילישע דינסט־מויד מיט אַ פֿעט מילכיק פּנים איז אַריין אין סטאָר. זי האָט זיך א פּנים פֿאַרשעמט פֿאַר די יינגען און מאָדנע גענומען שפּרייזן, גלייך אַ שטעקן וואָלט זיך איר געפּלאָנטערט צווישן די פֿיס, זי האָט געגעבן מיסעס ריטש אַ גלעזערנע קרוג און געבעטן סאָדע־וואַסער.

— אָט איז אַ שיין מיידל — האָט פּאָלי שפּאַסיק געזאָגט — „גאָ עהעד, באָיס“, מאַכט „לאָוו“ צו איר!

— אַ יינג האָט זיך גלייך צוגעשאַרט צו דער דינסט, איר געגעבן צוקערלעך, געמאַכט קאָמפּלימענטן און זעענדיק, אַז די שיקסע לאַכט מיט אַזאַ שעפּסן געלעכטער פֿון זיינע חכֿמות, האָט ער אויך די הענט גענומען צו הילף, און וווּ אריין צו קניפּן האָט ניט געפעלט.

די „מאַריכנא“ האָט זיך כּלומרשט געוועדט און זייענדיק זיכער, אַז די „אַמעריקאַנצעס“ פֿאַרשטייען ניט קיין פּויליש, האָט זי גערעדט אַזעלכע רייד, אַז אַ קאָזאַק וואָלט רויט געוואָרן און פֿון גרויס הנאה אַריינגעלאַכט זיך אין בוזעם אַריין אַזש צום וויינען.

ווען די מויד האָט שוין געוואָלט אַרויסגיין האָט סעם איר דורכֿגעקרייצט דעם וועג און זיך אַ כאַפּ געטאָן פאַר אַ פֿוס. די מויד האָט אַ קוויטש געטאָן, זיך צוגעזעצט און די גלעזערנע קרוג איז צעפאַלן אויף שטיקלעך.

— מזל=טוב! מזל=טוב!

עס איז געוואָרן אַ טומל.

מיסעס ריטש האָט געמאַכט קולות, געזידלט סעמען, געטריבן פֿון „סטאָר“ אַרויס און גענומען אויפוּוישן דאָס וואַסער און אויפקלייבן די שטיקלעך גלאָז.

די „מאַריכנאַ“ האָט אויסגעגלאָצט אַ פּאָר אויגן, געקוקט דאָ אויף מיסעס ריטש, דאָ אויף דער צעבראָכענער קרוג און געהאַלטן ביי פֿאַנאַנדערוויינען זיך.

— נו, וואָס שטייסטו וואָס, ווי אַן אָנגעמלאָכנטער — האָט מיסעס ריטש אַ שטופּ געטאָן סעמען — דו קאָמעדיאַנט מיינער! איצט זיי זשע מוחל און קויף איר אַ „פּיטשער“!

פּאָלי האָט זיך געקייקלט פון געלעכטער.

סעם האָט ערגעץ דערטאַפּט אַ קרוג, זי אָנגעגאָסן מיט וואַסער און משלח געווען די דינסט.

די מעשה מיט דער קרוג האָט סעמען עפּעס מאָדנע צעטרייסלט. עס איז אים מיט אַמאָל אומעטיק געוואָרן און ער האָט זיך אַוועקגעזעצט.

פּאָלי האָט עס באַמערקט.

— „באָיס", ווער נעמט מיך נאָך "קוני"? — האָט פאָלי קאָקעטיש געפרעגט — כ'האָב גאָר קיין חשק ניט דאָ זיך צו פרעגלען...

אַלע האָבן זיך געכאַפּט פאַר די קעשענעס, זיך עלעגאַנט פאַרנייגט, ווילעריש געקלונגען מיט די ממתקים און יעדער איינער איז גרייט געווען כאָטש שוין כאַפּן אַן אויטאָמאָביל און פליִען.

— און דו, „בייבי" — האָט פאָלי סעמען אַ פאַטש געטאָן מיט איר ווייס-זיידענע הענטשקע אין פנים אַריין — וואָס איז דער מער מיט דיר? וואָס ביסטו עפעס מיט אַמאָל אַזוי שטיל געוואָרן?

— ער טרויערט נאָכן צעבראָכענעם „פיטשער" — האָט זיך איינער אָנגערופן.

— ער איז פאַרליבט. — האָט דער געלער אויסגעשריען, אַ גנבישן ווינק געטאָן מיט די אויגן און בשעת מעשה אַ דריי געטאָן מיט די אויערן ווי אַ פערד.

— טאַקע? — האָט פאָלי סעמען געפרעגט.

— טאָ לאָז ער ווייזן די צונג! — האָט אַ צווייטער אַן עצה געטאָן.

סעם האָט אַליין ניט געגלויבט ער זאָל זיך קאָנען אַזוי פאַרלירן, געוואָרן מיט אַמאָל בלאַס, געפילט ווי ער ווערט אַן אויפגעקאָכטער, געמיינט, אַז אַלע האָבן זיך צונויפגערעדט, לאַכן פון אים און ער האָט געטראַכט צו זאָגן פאָלין אַזוינס עס זאָל איר פינסטער ווערן אין די אויגן. ער האָט אָבער אַ נאַרישן שמייכל געטאָן און אַרויסגעשטעקט אַ צונג ווי אַ לעדער.

פאָלי איז עטוואָס רויט געוואָרן, גענומען סעמען שלאָגן איבערן פנים מיט איר זיידענע הענטשקע און געשריען:

— אָ, יו פרעש טהינג!!

סעם האָט זיך איינגעבויגן און וועלנדיק פאָלין אויסמיידן, האָט ער אַ שפרונג געטאָן אָן אַ זייט, זיך פאַרטשעפעט אין אַ טשוואָק און געמאַכט אַ געוואַלד-ריס ווי אַ דלת אין זיין נייעם ראָק.

— ניט אַנדערש, ווי משוגע — האָט מיסעס ריטש געקווישעט — אַז די מויד איז ווילד, רוט ניט ווי דער סמבטיון! האָט ער צעבראָכן אַ קרוג, זיך צעריסן דעם ראָק, גיי האָב טענות, אַז מענטשן זענען „ביזי"!

— ס׳מאַכט ניט, מיסעס, מען וועט קויפן אַ צווייטן! — האָט סעם גוטמוטיק געענטפערט.

פאָלי האָט אויף גיך איינגעפעדעמט אַ דינע נאָדל, איז צו צו סעמען און אים גענומען פאַר דער האַנד:

— ביסט בייז, סעם? אַז כ׳בין אויף מיין וואָרט ניט שולדיק!

זי האָט אים געגעבן אַ שטיקל פאָדים צו קייען פאַר אַן עין־הרע און גענומען אויף גיך פערניייען דעם ריס.

סעם האָט אָן אַלעם פאַרגעסן. ער איז געשטאַנען אַ גליקלעכער מיט עטוואָס צעשפּרייטע הענט און פיס, געוועזן יעדע מינוט גריי׳ט אַרומצונעמען פאָלין און געפילט דערביי ווי איינער וואָס האַלט אַ קאָשיקל אייער און שרעקט עס זאָל ניט צוקוועטשן.

ער האָט געפילט ווי פאָליס זיידענע האָר קיצלען זיין פנים און יעדעס מאָל ווען עס קומט איר אויס אָפצורייסן דעם דרים שפּאַרט זי אָן איר קני אָן זיינע.

די חברה זענען געשטאַנען אַרום און זיך געוויצלט.

סעע איז מיט אַמאָל בלאַס געוואָרן און געפילט ווי ער טרייסלט זיך איינבאַנצן — אלעק איז אַריין אין סטאָר.

אַלעק האָט זיך מיט אַלעמען באַגריסט, געוואָרפן אַ בליק מיט זיינע שוואַרצע, רירעוודיקע אויגן, וועמענס שאַרפן בליק זעלטן ווער עס האָט געקאָנט אויסהאַלטן. זיין קליינער באַוואַקסענער ביז אין דער העלפט מיט האָר, שטערן און די טעטוירטע אַנקערס אויף זיינע הענט האָבן עדות געזאָגט, אַז דער בחור האָט שוין ניט איין חטא באַגאַנגען. ער האָט געטראָגן אַ העלן אַנצוג מיט אַ ווייסן, געקעסטעלטן קעפּ.

— האַלאָ, אַלעק! האַלאָ! — האָט זיך געהערט פון אַלע זייטן.

אַלעק האָט זיך מיט אַלעמען באַגריסט, געוואָרפן אַ בליק אויף פאָלין מיט סעמען. ווי דער לעצטער איז געשטאַנען מיט צעשפּרייטע הענט, האָט זיך אים געדאַכט, אַז סעם פאַרמעסט זיך צו אַ טאַנץ, ער האָט זיך ניט ווייסנדיק געמאַכט און געבעטן אַ סיגאַר.

מיסעס ריטש האָט באַמערקט אין זיינע אויגן, אַז ער איז ניט ניכטער, האָט זי אים געווונטשן ער זאָל פאַרשרפעט ווערן מיטן סיגאַר צוזאַמען און זיך אָפּטשעפּען פון איר טאָכטער.

פּאָלי האָט געענדיקט נייען, אויסגעגלייכט דעם שניט מיט די פינגער און זיך געווענדעט צו די יינגען.

— נו, באָיס, ווי גלייכט איר מיין „דזשאַב“?

— פיין, עקסעלענט! — האָבן אַלע אויסגעשריען און געקוקט דאָ אויף אַלעקן דאָ אויף סעמען, ווייסנדיק, אַז די באַגעגעניש וועט גלאַט ניט אָפּגיין.

— האַללאָ, פּאָל! דו דערקענסט שוין ניט קיין באַקאַנטע?...

— אַ, אַלעק, האַללאָ, כ׳האָב דיך אסור געזען — האָט פּאָלי בלומרשט אַן איבעראַשטע געזאָגט — ווי גייטס? פֿאַר וואָס זעט מען דיך גאָר ניט?

אַלעק האָט ניט געענטפערט. ער האָט אַרויסגענומען אַ קליין יעוועלירל מיט אַ גאָלדן קייטעלע און עס פּאָלין געוויזן.

— אָ, ווי שיין דאָס איז? — האָט פּאָלי אויסגעשריען און באַטראַכט דאָס יעוועלירל, וואָס איז באַשטאַנען פון אַ גאָלדן קרענצל סאַמעטלעך, געזעצט מיט פּערל און אין דער מיטן אַ בריליאַנט ווי אַן אַרבעס. — זאָגט איז עס ניט שיין? — האָט זי זיך געווענדעט צו דער חברה און עס אָנגעטאָן.

סעם האָט דערפילט ווי דאָס בלוט, וואָס האָט אין אים גענומען קאָכן בשעת אַלעק איז אַריינגעקומען, האָט אים מיט אַמאָל אַ קלאַפּ געטאָן אין פנים אַריין. ער האָט זיינע אייגענע אויערן ניט געגלויבט. איז דאָס מעגלעך, אַז פּאָלי זאָל אַזוי רעדן צו אַלעקן אין זיין געגנוואַרט, און ער האָט זיך אַוועקגעשטעלט פּאָלין אין די אויגן אַריין, ווי ער וואָלט דערמיט געזאָגט: פאַרגעס זיך ניט, איך בין אויך דאָ...

— ס׳געפעלט דיר? — האָט אַלעק געפרעגט.

— אָ, דזשי! — האָט זי פּאַטעטיש אויסגעשריען און אַ בליק געטאָן מיט אירע שוואַרצע אויגן.

— אויב עס געפעלט דיר, טאָ נעם עס! — האָט אַלעק אַ ברום געטאָן.

— דו מאַכסט שפּאַס — האָט פּאָלי געצויגן די ווערטער און געוועזן זיכער, אַז דאָס יעוועלירל באַלאַנגט שוין צו איר.

זי האָט באַמערקט ווי די מוטער ווינקט צו איר זי זאָל דאָס ניט נעמען, שרייט „לאַו“ און כאָטש זי האָט ניט פאַרשטאַנען וואָס דאָס מיינט, האָט זי זיך געשטויסן, אַז מען הייסט זי ניט נעמען.

פאָלי איז צוגעגאַנגען נענטער צו אַלעקן.

— דו מיינסט מיט אַן אמת כ׳זאָל עס נעמען?

— באַליידיקסט מיך פאָלי — האָט אַלעק אַ בלאַסער געזאָגט— דו מיינסט אַז איך בין עפּעס „קאַיק“, וואָס מאַכט פופצן דאָלאַר אַ וואָך? איך בין אַלעק — בין איך!

ער האָט אַרויסגעכאַפּט צוויי פולע הענט מיט פּאַפּירן־געלט.

— נאַ, אויב דו ווילסט גיב נאָר אַ פּיפּס און האָסט צוואַנציק אַזעלכע יעוועלירלעך און נאָך בעסערע, דען איך בין אַלעק!

ער האָט אַ וואָרף געטאָן אַ פולע האַנט פּאַפּירן־געלט אויף דער צאָל־באַנק און ווייזנדיק מיטן פינגער האָט ער זיך געווענדעט צו מיסעס ריטש:

— זעסט, פאַר דערפאַר קאָן איך אָפּקויפן דיין גאַנצן סטאָר און איך שענק עס דיר אַוועק: דען איך בין אַלעק! וואָס שטייסטו! קלייב עס צונויף!

מיסעס ריטש איז רויט געוואָרן, זיך געקווענקלט אַ ווײַלע און וואַרפנדיק אים דאָס געלט אין פּנים אַריין האָט זי אויסגעשריען!

— דהעַ העלל, מיט דיין געלט!

אַלעק האָט געשמייכלט, געהייסן מאַכן אַ וואַרע, געסטראַשעט, אַז ווער עס וועט אויפהייבן אַ פּאַפּירל וועט ער די בעבעכעס אַרויסנעמען און אויפגעקליבן דאָס געלט. ער האָט זיך אַ נערוועזער געווענדעט צו פּאָלין:

— קום פאַר אַ שפּאַציר!

— איך ברויך דיך צו האָבן! — איז מיסעס ריטש אַריין אין דער מיטן.

— אָלל־רייט, — האָט פּאָלי געענטפערט און זיך ניט צוגעהערט, וואָס די מוטער זאָגט — כ׳גיי! —און זי האָט זיך געווענדעט צו סעמען — קום סעם, מיר וועלן זיך דורכגיין.

סעם, וועלכער איז געשטאַנען ווי אויף הייסע קוילן און זיך יעדע רגע געקליבן צו וואַרפן אויף אַלעקן, איז אַזוי צעטומלט

געוואָרן פון פּאָלִיס פּראַגע, אַז עס האָט אים גענומען איבער אַ מינוט ביז ער האָט פאַרשטאַנען וואָס זי וויל פון אים, ער האָט פאַרקוועטשט די פויסטן און געענטפערט:

— כ׳גיי ניט!

פּאָלי האָט אַ שמייכל געטאָן.

— דערויף האָסטו געדאַפּט אַזוי לאַנג צו קלערן? — און זי האָט זיך געווענדעט צו אלעקן — אָל-רייט, אַלעק, אַז ער וויל ניט, גייען מיר ביידע.

— דו וועסט ניט גיין! — האָט די מוטער געשריען.

— מיסעס ריטש, פאַרוואָס האָט איר מורא צו לאָזן אייער טאָכטער צו גיין מיט מיר? דערפאַר ווייל כ׳בין ניט קיין ייד? דערפאַר וואָס דער „סאן ע׳ גאָן“, סעם, סטראַשעט, אַז כ׳וועל פאָלין נאָך דער חתונה פאַרקויפן? ווייל כ׳בין אַ „גיני“?

אלעק איז פון גרויס רגזה געוואָרן אַ פאַרפלאַמטער, די אויגן האָבן זיך ביי אים פאַרקאַטשעט און רויט געוואָרן, די נאָז-פליגל געציטערט, דאָס מויל האָט זיך צעעפנט און אינגאַנצן האָט ער אויסגעזען ווי אַ רויכערנדער קראַטער.

ער האָט זיך גענומען קלאַפּן מיט ביידע פויסטן אין דער ברוסט אַריין.

— כ׳שווער אייך, מיסעס ריטש, אַז אויב איר ווילט ווער איך מאָרגן אַ ייד! און כאָטש כ׳בין אַ „גיני“, בין איך טויזנט מאָל בעסער פאַר סעמען דעם פאַרדאַמטן ש. — —

דאָס לעצטע וואָרט „שיני“ האָט ער ניט דערזאָגט, האָט אַ סאָפּע געטאָן און אַלע האָבן געמיינט, אַז ער וואַרפט זיך אויף סעמען.

סעם האָט דערפילט, אַז ס׳ווערט אים פינסטער אין די אויגן און ער האָט זיך אַ ריס געטאָן צום איטאַליענער.

— דו זוכסט אַ פּרעטענסיע, דו היגטישער זון?! קום אַרויס אויף דער גאַס, גיכער, דו גאָטס פאַרדאַמטער דו! — און אים אָנגעכאַפּט פאַרן קאַרק.

חברה זענען גלייך אַריין אין דער מיטן, זיי פאַנאַנדערגעשיידט. ביידע, סיי סעם, סיי אַלעק, האָבן זיך געריסן איינער צום צווייטן.

מיסעס ריטש האָט געקוויטשעט:

— כ׳וועל מיר אַ מעשה אָנטאָן! גנבים, „באָמס“, אַרויס! כ׳גיי רופן אַ פּאָליסמאַן!

זי האָט איינגעטונקען אַ סמאַטע אין וואַסער און גענומען קלאַפּן איבער די קעפּ.

אַלעק האָט עפּעס איינגערוימט פּאָלין און אַרויס מיט דער גאַנצער חברה אויף דער גאַס.

מיסעס ריטש האָט נאָך אַלץ געשריען:

— דו וועסט זיך נאָך אַ ווייסט יאָר אויסריכטן, דו כאָנטע, דו! ברעך הענט און פיס, אַרויס פון מיין שטוב! כ׳וויל דיך מער ניט קענען, ניט קוקן אין דיין טרפהן פּרצוף אַריין! גיי צום אימאַליענער, גיי, אַבי פון מיינע אויגן אַרויס!

פּאָלי האָט ניט געענטפערט.

סעם האָט זיך ניט צוגעהערט וואָס מיסעס ריטש זאָגט, ער האָט אויפגעשטעלט זיין קאָלנער פון רעקל, כאָטש אין דרויסן איז געווען אַ שרעקלעכע היץ און איז אַרויס.

IX

סעם האָט געשפאַנט איבערן טראָטואַר אַ צעטראָגענער, די הענט אין די הויזן-קעשענעס און זיך געהאַלטן אין איין שילטן. ער האָט מיט אַמאָל דערפילט, אַז אַלץ אַרום אים איז ענג געוואָרן, אַז פאַר אים מיט אַלעקן איז דאָ קיין פלאַץ ניטאָ מער און איינער מוז אומבאַדינגט אַראָפגערוימט ווערן. צו מיינסטן איז סעם בייז געווען אויף פאָלין. ער איז געווען איבערצייגט, אַז אין אַלעם איז זי שולדיק, אַז ווען זי וואָלט אַלעקן ניט געגעבן אַ געלעגנהייט וואָלט ער קיינמאָל קיין חוצפה געהאַט אָפצושפילן אַזאַ חתונה. סעם האָט אַלעקן כמעט ווי ניט באַשולדיקט. אַ מאַנספאַרשוין — האָט ער מיט זיך געטענהט — איז ניט מער ווי אַ הונט, אַז מען ווייזט אים אַ פינגער וויל ער די גאַנצע האַנט. ער וואָלט אויך בעסער ניט געווען, פונדעסטוועגן איז ער זיכער געווען, אַז היינט, מאָרגן אויב ער וועט זיך טרעפן מיט אַלעקן וועט איינער פון זיי געוויס די קאָפיטעס אויסציען. אים איז איינגעפאַלן, אַז די געזונטסטע זאַך וואָלט פאַר אים געווען ווי ער גייט און שטייט צו פאַרלאָזן ניו-יאָרק, כאָטש ביי זיך איז ער זיכער געווען, אַז ער וועט עס ניט טאָן, אַז אויב ער וועט אפילו אַוועק, וועט ער זיך פון מיטן וועג אומקערן, בלויז דערפאַר, אַז אַלעק זאָל ניט מיינען דאָס דער „שיני” האָט זיך איבערגעשראָקן און געמאַכט פליטה.

ער איז אויך זיכער געווען, אַז פאָלי ליבט קיינעם ניט — ניט אים און ניט אַלעקן. און וואָס מער ער האָט וועגן דעם געטראַכט אַלץ מער האָט ער זיך איבערצייגט, אַז פאָלי איז אַ שלעכטע, זייער אַ שלעכטע, אַז זי האָט אין וועמען צו זיין געראָטן, אַז דאָס שפילט זי זיך מיט זיי — פונדעסטוועגן ווען פאָלי קומט איצט צו אים וואָלט ער מיט איר אַנטלאָפן ווו דער פעפער וואַקסט.

ביי סעמען האָט דער מח געאַרבעט אַזוי קלאָר און שנעל ווי ער אַרבעט געוויינלעך נאָך אַ פריילעכע נאַכט, ווען עס פעלן ניט עטלעכע גלעזלעך אייז-וויין. יעדע קלייניקייט האָט זיך ביי אים איבערגעחזרט בולטער און שאַרפער, בליצנהאַפט געשפרונגען פון איין זאַך צו דער צווייטער. עס זענען אים אויפן זינען אַרויף דזשייקס ווערטער, אַז פאָלי שפילט זיך מיט אים, אַז זי וועט קיינמאָל ניט חתונה האָבן, דען זי האָט אין זיך הינטיש בלוט.

סעם האָט זיך מיט אַמאָל צעלאַכט. ער האָט זיך דערמאָנט ווי דזשייק אין זיינע אויסגעדריוולטע הויזן האָט זיך אַראָפגעקייקלט מיטן ניגער פון אַלע טרעפלעך אויפן טראָטואַר. דאָס געלעכטער האָט אים עטוואָס אויסגעניכטערט און ער האָט באַשלאָסן גלייך זיך אַריבערצוכאַפן צו דזשייקן.

אַן עלטערע איטאַליענערקע אין אַ נאַציאָנאַלע קרינעלינע מיט אַ שטרויען חוזק=קאַפעליושל, פונקט ווי מען טוט אָן פערד אין די גרויסע היצן, האָט אַן איינגעשפאַנטע געשלעפט אַ שפיל-קאַסטן אויף צוויי רעדער.

אַ מיידל ווי אַן אויסגעגאָסענע, אָן אַ טאַליע, האָט איר נאָכגעטראָגן אַ צימבעלע. די איטאַליענערקע האָט זיך אָפגעשטעלט נעבן טראָטואַר, גענומען שפילן עפעס אַן אַלטן וואַלס און דאָס מיידל האָט אַקאָמפאַנירט.

דאָס מיידל מיט איר פוילקייט און די קיילעכדיקע פלייצעס, מיט איר אָפגעברענט באַחנט פנים, מיט אירע גרויסע, פאַרוואָלקנטע אויגן האָט אומערוואַרטעט גענומען אָפשטעלן אַלע דורכגייער, גלייך זיי וואָלטן געטראָפן געוואָרן פון אַ שטיל שיסנדע ביקס. און ניט איין גאַליציאַנער אָדער אונגאַרישער פעדלער מיט פאות האָט פאַרשאַרצט זיין שוואַרצן, שטרויענעם קאַפעליוש און נכשל געוואָרן אין איר בליק.

פון די אַרומיקע הייזער האָבן זיך גענומען אַרויסשיטן מיידלעך אין קורצע, ווייסע קליידלעך, זיך געפאָרט, זיך געשלאָסן אין קרענץ, גראַציעז און ריטמיש געהויבן די פיסלעך און צוגעזונגען אויף זייערע קינדישע קולעכלעך. אַ פאָרל איז דורך. דאָס מיידל האָט ניט געקאָנט ביישטיין דעם נסיון, האָט זי גענומען גיין צום טאַקט טאַנצנדיק. דער יונג האָט מיט איין האַנט אַרומגעכאַפט דאָס מיידל

פֿאַר דער טאַליע, זיך פֿאַרמאָסטן צום טאַנץ און אָפּגייענדיק אַזוי עטלעכע טריט זענען זיי פֿאַרשוווּנדן מיט אַ געלעכטער.

סעם איז געוואָרן אויפֿגעהייטערטער. ער האָט חשק געקריגן אַ טשעפּע צו טאָן די איטאַליענערן און אין דער זעלבער צייט האָט ער ווי פֿאַר עפּעס זיך געשראָקן. און ניט בחנם! סעם האָט געוווּסט, אַז די שיינע „גינישע" מיידן, וואָס שמעקן מיט „ווערדזשעטייבעלס" און האָבן דאַכט זיך קיין בייז גאַל ניט, קאָנען, פֿונדעסטוועגן, פֿאַר דער מינדעסטער זאַך אַריינזעצן אַ מעסער. ער האָט זיך באַגעגנט מיט אירע גרויסע אויגן, זיך צוגעגעבן קוראַזש און אויסגעשריען:

— בעללא סיניאָרא!

דאָס מיידל האָט אַריינגעלאַכט אין צימבעלע אַריין און שטאַרקער גענומען פּויקן.

סעם האָט כּמעט אָן אַלעם פֿאַרגעסן, געווען גליקלעך, שוין חרטה געקריגן צו וואָס ער גייט צו דזשייקן. ער האָט אַרויסגעכאַפּט אַ „ניקל", אויסגעשריען: קאָפּ=שלאַק און אים אַ וואָרף געטאָן אין דער לופֿט. ער האָט זיך געלאָזט גיין צו דזשייקן. ער איז געגאַנגען גיך, זיך מיט אַמאָל געפֿילט בכּח אַ וועלט איינצולייגן און כּמעט צופֿרידן געווען וואָס ער האָט זיך צונויפֿגעטראָפֿן מיט אַלעקן.

איצט האָט ער געוווּסט ווו ער איז אין דער וועלט און באַשלאָסן צו שלאָגן מיט אַלע כּפּרות. ער איז געוואָרן ווילדער, און פּונקט ווי אַ יינגער זשערעבעץ צעבריקעט זיך, ווען מען לאָזט אים אַרויס אויף דער פֿריי, אַזוי איז סעם דורך דעם טראָטואַר מיט ברייטע אָרעמס און ניט איינעם אַ שטורך געטאָן אין אַ זייט.

באַרג=אַראָפּ טראָטואַר איז געשטאַנען אַ „פּושקאַרט" מיט „גראָסערי"=זאַכן, האָט סעמען דאָס האַרץ ניט געלאָזט דורכגיין און האָט עס פֿאַרטשעפּעט. דאָס וועגעלע האָט גענומען פֿליִען באַרג=אַראָפּ און דער גראָסערי=יונג אין אַ ווייסן פֿאַרטוך מיט פּלאַכע הינקעדיקע פֿיס פֿון צופֿיל גיין איז נאָכגעלאָפֿן און געשריען: אי, אי, ס'איז נאָך די אייער! ס'איז נאָך די אייער!

סעם האָט זיך צעלאַכט, פֿאַרלאָפֿן אויף אַ פֿריער און אָפּגעשטעלט דעם פּושקאַרט. עס איז אים אפֿילו איינגעפֿאַלן צו געבן אַ פּייער=אַליאַרם

אויך — האָט ער זיך אַרומגעקוקט, געזען עס איז צו לֿיכטיק און געשפּרייזט ווייטער.

ער איז אַרויף צו דזשייקן, געקלונגען עטלֿעכע מאָלֿ, געקלֿאַפּט אין טיר, וואָס איז געווען באַשלֿאָגן מיט אַן אָפּשטייענדע בלֿעך, נאָר קיינער האָט ניט געעפֿנט. סעם האָט באַשלֿאָסן, אַז עס איז דאָרט מסתמא קיינער ניטאָ, האָט ער אַביסלֿ פֿון פּאַרדרוס, וואָס ער האָט קיינעם ניט געטראָפֿן, גענומען אויסקלֿאַפּן אין דער אָפּשטייענדער בלֿעך ווי אין א פּויק אַ מאַרש.

— אַ קלֿאַפּן זאָלֿסטו קאָפּ אין וואַנט! — האָט ער געהערט אַ קולֿ פֿון אינעווייניק.

ער האָט זיך עטוואָס דערשראָקן, אַ צי אַרויף געטאָן די אַקסלֿען, צעעפֿנט דאָס מוילֿ און אַרויסגעלֿאָזט אַן אַי־אַי־אַי!

און פּונקט ווי אַ ייִנגלֿ, וואָס טוט אַ קוועטש אָן אַ עלֿעקטריש קנעפּלֿ פֿון אַ פֿרעמדער טיר און מאַכט פּליטה מען זאָלֿ אים ניט כֿאַפּן, אַזוי האָט סעם געוואָלֿט אָפּציִען.

— צו אַלֿדע שוואַרצע יאָר, אַ העזה דאָס האָט צו קלֿאַפּן אין פֿרעמדע טירן!

סעם האָט זיך אויסגעדרייט, דערזען ווי פֿון דער צעעפֿנטער טיר רוקט זיך אַרויס אַ געזונטן, באָרוויסן ווייבֿלֿ מיט אַ קינד אויף דער האַנט. דאָס ווייבֿלֿ האָט מיט איין האַנט צוגעהאַלֿטן די טיִר, אַ בלֿישטש געטאָן מיט אירע קלֿיינע, שוואַרצע אויגן און איינציענדיק דאָס שנעבֿעלֿע ווי אַ ייִנג חזירלֿ האָט זי זיך צעקוויטשעט.

— אַ די הענט זאָלֿן דיר אָפּגעדאַרט ווערן, דו באָמטשיסקע! האָסט געהערט אַמאָלֿ? אַ קלֿאַפּעניש אויף זיין קאָפּ! דיין גליק וואָס „מיינער״ איז ניטאָ — איז זי זיך פֿאַרגאַנגען אַלֿץ העכער און דאָס שנעפּעלֿע האָט זיך געבֿלעזלט — אַז ניִט וואָלֿט ער דיר דעם מח צעפּלֿעט, געוויזן ווי ר׳נאָך צו קלֿאַפּן אין פֿרעמדע טירן! קוק אים נאָר אָן! ווי עס שטייט און גלֿאָצט מיט די אויגן! דאָס קאָן קיין צוויי ניט ציילֿן! אַרויס פֿון דאַנען, דען כ׳רוף אַ פּאָלֿיסמאַן, דו כאָלֿערעטשיסקע!

סעם האָט זיך פֿון אַזאַ ברוך הבא עטוואָס פֿאַרלֿוירן, נאָר זעענדיק ווי דעם קינד איז מיט אַמאָלֿ געפֿעלֿן געוואָרן דער מאַמעס נאָז און ווי דער קלֿיינער האָט זי אָנגעהויבן מיט ביידע הענטלעך צו מעלֿ-

קן, אַזוי אַז זי איז אַזש פֿאַרפֿלאַמט געוואָרן, האָט ער פֿאַרגעסן אָן אַלעם און האָט זיך צעשמייכֿלט.

די מוטער האָט אַ פּנים מורא געהאַט אָפּצולאָזן מיט דער האַנט די טיר, איז זי נאָך בייזער געוואָרן, זיך ניט געקאָנט קיין עצה טאָן, געשריען: „לאָז אָפּ ממזר!” און געוואָרפֿן דעם קאָפּ ווי אַ ניסנדע קאָבילע. דעם קינד איז די המצאה געפֿעלן געוואָרן, האָט ער זיך צעגאָדערט אויף זיין שטייגער און מיט אַ קינדישע שמחה אַרומגעכֿאַפּט די מוטער מיט ביידע הענטלעך.

דאָס ווייבל האָט זיך צעלאַכֿט.

— אַל בעטש יו, עס פּאַסט אייך פֿיל שענער ווען איר לאַכֿט! — האָט סעם גוטמוטיק געזאָגט.

דאָס ווייבל האָט זיך צעפֿינטלט, עטוואָס רויט געוואָרן און ווי זי וואָלט זיך אָט איצט דערמאָנט, אַז זי שטייט מיט אַ מאַנסביל, האָט זי מיט איין אויג, אַזוי כּלאחר יד, באַטראַכט איר הולך, אַריינגעשאַרט די באָרוויסע פֿיסלעך הינטער דער טיר און איינשנורלענדיק נאָך שטייפֿער איר שנעבעלע האָט זי געזאָגט:

— ניט געטראָפֿן ס'אָרט, מיסטער לעבן! מיר קענען אייך! מאַכֿט ליבערש ניט קאַליע קיין רייד, אומזאָנסט אייער טרחה! — האָט זי פֿאַרענדיקט און אַ צופֿרידענע געוואָלט פֿאַרמאַכֿן די טיר.

— אַנטשולדיקט ליידי, איר האָט אַ טעות! — האָט סעם געזאָגט — איר האָט ניט וואָס מורא צו האָבן, כֿ'וועל אייך אסור באַגנבענען! דאָס בין איך געקומען צו אייער „באָרדער” צו דזשייקן.

— טפֿוי! — האָט זי אַ שפּיי געטאָן — האָסט געהערט אַמאָל! מיינע וויסטע חלומות — — — איר האָט דאָך באַלד געקאָנט זאָגן דאָס זעלבע! נו, נעמט ניט פֿאַר אומגוט, מיסטער, איר ווייסט דאָך היינטיקע צייטן טאָר מען ניט זיין קלוג, עס זאָל אַזוי ניט טרעפֿן ווי עס טרעפֿט! אָט האָט מען מיין שכֿנטע אַזוי ר'נאָך באַגנבעט. עס איז אַריינגעקומען אַ מאַן, כּלומרשט דער געז־מאַן, זיך געפֿורקעט ביים געז־מעטער און איר אַרויסגעריסן די דיימאָנדס פֿון די אויערן! יעס, וואָס האָב איך געוואָלט זאָגן? איר דאַרפֿט דזשייקן? כֿ'מיין צו וואָס דאַרפֿט איר אים? ס'איז טאַקע ניט מיינע „ביזנעס”, נאָר עס וואָלט שוין צייט געווען דער

יצג זאָל קריגן אַ „דזשאַב" — האָט דאָס ווייבל געהאַלטן אין איין מאָלן.

— פליעז, לאָזט מיך אַריין צו אים — האָט סעם געשמייכלט.

— וואָס הייסט? — האָט זי געזאָגט און אָפּגעלאָזט די טיר — מיטן בעסטן פּאַרגעניגן! אָבער איך וועל אייך זאָגן דעם אמת, דזשייק איז איצט ניטאָ, נאָר אַז איר ווילט זייט זשע מוחל און וואַרט צו אַביסל, ער דאַרף באַלד אָנקומען.

סעם האָט זיך געקווענקלט צי ער זאָל אַריין, נאָר באַגעגענענדיק זיך מיט דעם ווייבלס שוואַרצע אויגן, מיט אירע רירעוודיקע קיילעכדיקע פּלייצעס, האָט ער אַ טראַכט געטאָן, אַז מען דאַרף ניט זיין קיין יאָלד און איז אַריין.

זי האָט אים אַריינגעפירט אין דזשייקס צימער און אים געגעבן אַ שוועבעלע.

— אַז איר ווילט צינדט אייך אָן די געז, כ׳מוז אַ קוק טאָן צום „סאַפּער". איר ווייסט דאָך, אַז אַ מאַנסביל קומט אַ היים און די שיסל איז ניט גרייט — האָט זי זיך צעלאַכט און קאָקעטיש אַרויס פון צימער.

ביי סעמען האָט זיך עפּעס געבאָמבלט אין מח, ער איז עטלעכע מאָל דורך דעם צימער, אַ שפּיי געטאָן און אוועקגעלייגט דאָס שוועבעלע.

דער צימער האָט געשמעקט מיט געקאָכטע וועש, מיט זיסע, געבראָטענע קאַרטאָפל. מער ווי אַ בעטל, וואָס האָט אויסגעזען ווי אַ נאָרע אין אַ תּפיסה און אַ שטול מיט אַזאַ גלאַנציקע פאַרב, וואָס האָט אַ טבע זיך איינצוקלעפּן אין געזעס אַריין — איז אין צימער גאָר ניט געווען.

סעם איז צו צום פענסטער. דורכן אָפענעם פענסטער, וואָס איז אַרויסגעגאַנגען אין אַ שמאָלן פיר־עקיקן הויף, ווי אין אַ ריזיקן קאַסטן האָט זיך געהערט ווי אַ הייזעריקער פאָנאָגראַף זינגט:

אַ בריוועלע דער מאַמען,
זאָלסטו ניט פאַרזאַמען — —

צוויי „יענטעס" פון קעגנאיבערדיקע פענסטער זענען געזעסן אין די בלוזע העמדער מיט איבערגעוואָרפענע פאַרטוכער, געשמאַק זיך קאַלופּעט די נעז און זיך דורכגעשמועסט אויף דער העכסטער אָק-

טאַווע, אויף אַ טיפֿן „טשודנעם“ ליטווישן לשון, ווי זייערע „באָיציקעס אושפּיעוואַיען אין שקול“.

עפּעס אַן אַלטע איטאַליענערן מיט צעפּאַטלטע קודלעס ווי אַ מכשפה האָט זיך אַרויסגעבויגן פֿון איר פֿענסטער בּיז איבער דער העלפט, געוויזן אַ ווייבל אַ קליין קעצל, געמאַכט מיט די הענט, געלאַכט און געגאָדערט אויף איר לשון. דאָס ווייבל האָט אַ פּנים גאָר ניט פֿאַרשטאַנען, געהויבן מיט די אַקסלען, נאַריש מיטגעלאַכט און, איין גאָט ווייס פֿאַר וואָס, זי האָט געהאַלטן אין איין איבערחזרן אויף גויש: דאַ, קראַסיווי קאָטיאָנאָק! קראַסיווי!“ און גלייך זיך געווענדעט צו אַ שכנה:

— זי זאָל אַזוי וויסן פֿון איר קאָפּ, צי כ׳ווייס וואָס זי דבּרט צו מיר?!

קינדער האָבן אַריינגעקאַטשעט אין מיטן שמאָלן הויף אַ בּאַרל מיסט, עס אונטערגעצונדן און אַ געדיכטער רויך, ווי טונקעלע שטיקער צעריסענע וואַטע, האָט זיך גענומען שפּאַרן אַרויף. די ווייבער זענען געבליבן זיצן בּיי די צעעפֿנטע פֿענסטער, איינגעאַטעמט דעם שמעקנדיקן ווייִרוך ווי קיינמאָל גאָר ניט און גערכילותט אויף וואָס די וועלט שטייט. און אַז דער רויך האָט זיך שוין פֿעסט פֿאַרקליבן אַ ייִדענע אין נאָז אַריין, אַז זי האָט פֿאַרריסן דעם קאָפּ און אַ נאָס געטאָן, האָט די שכנטע פֿון קעגנאיבער אונטערגעכאַפּט:

— איר זעט, מיסעס לעבן, כ׳זאָג קיין ליגן ניט! אָט האָט איר גענאָסן דאַרויף!

— אָ־אָה, זע נאָר, זע, ווי פֿאַלסטו אויס צו פֿאַרבלאָנדזשען אַהער? — האָט דזשייק אויסגעשריען ווען ער האָט געטראָפֿן בּיי זיך אין צימער סעמען.

— און איך האָב געמיינט, אַז כ׳וועל זיך שוין ניט דערוואַרטן אויף דיר — האָט סעם געזאָגט און אים אַריינגעשטעקט שלום — האַללאָ, דזשייק! ווי גייטס? דו ווייסט איך האָב שוין שיער קיין קלעפּ ניט געכאַפּט פֿון דיין מיסעס, וואָס פֿרעגסטו — —

— וואָס הייסט? האָט אים דזשייק איבערגעשלאָגן מיט אַ קלאַפּ אין דער פּלייצע — געוואָלט מאַכן קוצעניו־מוצעניו?

— ס׳וואָלט אסור קיין עולה געווען — האָט סעם שמדיש געענטפערט — און גלויב מיר, אַז דערפאַר וואָלט זי מיך שוין גאָר ניט געשלאָגן!

— מיט וואָס ביסטו אַזוי זיכער? — האָט דזשייק לאַכנדיק געפרעגט.

— דו לאַכסט דאָך, האַ? זאָג איך דיר פאַרלאָז דיך אויף סעמען, אין די ענינים, פאַרשטייסטו מיך, בין איך אַ מזיק! מעגסט הערן! כ׳קלאַפּ עטלעכע מאָל אָן אין דער טיר און מען ענטפערט ניט, מיין איך קיינער איז ניטאָ און וויל שוין אַוועקגיין. נאָר ווי גייט מען דאָס אַוועק אָן אַ לעצט-געלט? פוילט זיך מיינער ניט און טוט אַ טערעבענץ אין דער טיר, אַז זי האָט זיך אַזש אונטערגעהויבן, גיט זיך די טיר אַן עפן און דיין מיסעס איז אַרויס. וואָס זאָל איך דיר דערציילן, עס האָבן מיר שוין קיין צרות ניט געפעלט, זי האָט מיך אָנגענומען פאַר אַ גנב, ווי געפעלט דיר דאָס?

— כאַ, כאַ, כאַ! — איז זיך דזשייק פאַרגאַנגען — ער שפילט זיך מיט איר? נו, נו?

— וואָס נו, כ׳האָב געזען, אַז כ׳וועל שוין דאָ גלאַט ניט אָפשניידן, האָב איך זיך אויסגערעדט, כ׳ווייס אַליין ניט פאַר וואָס, ווען יענע זיבן גוטע זאַכן און איך זע ווי דאָס ווייבל צעפינטלט זיך — נו, ווער איז גערעכט?

— כאַ, כאַ, כאַ! -- איז זיך דזשייק פאַרגאַנגען נאָך העכער — נו, וואָס שטייסטו? זיץ! — און אים אונטערגערוקט אַ שטול.

סעם האָט זיך אַוועקגעזעצט און דזשייק מיט פאַרלייגטע הענט אויף אַהינטער האָט גענומען שפאַנען איבערן צימער.

סעם, וואָס איז אַהער געקומען מיט דער דעה אַלץ דזשייקן צו דערציילן, איז געזעסן ווי אויף שפילקעס און זיך געקליבן אַלץ אין איינעם אויסצושיסן. אים איז אָבער שווער געווען צו צוזוכן אַן אָנהויב, צו מאַכן אַ התחלה. און יעדעס מאָל ווען ער איז שוין פאַרטיק געווען און געוואָלט אַרויס מיט לשון, האָט ער זיך באַגעגנט מיט דזשייקס אויסגעדאַרטער, ציטערדיקער, ווי מיט קוועק-זילבער אָנגעגאָסענער פיגור, און די רייד זענען אים געבליבן שטיין אין גרגרת.

דזשייק האָט זיך אָפּגעשטעלט, אַרויפגעלייגט זיין רעכטע האַנט אויף סעמס אַקסל און גוטמוטיק געפרעגט:

— אָן געלעכטער, סעם, זאָג, ס׳אַרע גוטע יאָר האָבן דיך מיט אַמאָל אַהערגעבראַכט?

סעם האָט זיך אַ ווײַלע געזשובט און ס׳איז אים אויפן אָרט איינגעפאַלן אַ ליגן:

— כ׳וועל דיר זאָגן דעם אמת, מיר האָבן זיך אַזוי פאַררעדט, אַז כ׳האָב שוין באַלד פאַרגעסן צו וואָס איך בין געקומען. יעס, דו ווייסט, כ׳האָב דאָך פאַר דיר אַ „דזשאָב“, פאַר דיר וועט ער זיין ווי געוואונטשן, בלויז דריי שטונדן אַ טאָג צו אַרבעטן — —

— זיי׳ער שיין פון דיין זייט, מיין ליבער סעם — האָט דזשייק אים איבערגעהאַקט, בשעת מעשה אַריינגעמאַכט די הענט אין די הויזן-קעשענעס און זיי אַ מאָד[illegible] צו אַרויף געטאָן, אַז עס האָט זיך אויסגעדאַכט די הויזן הענגען און טריקענען זיך — נאָר ווי דו קוקסט מיך אָן וועל איך שוין אָפּלעבן מיינע פאָר יאָר אָן אַ „דזשאָב“.

— און פון וואַנען נעמט מען צו „פּופּלען“? — האָט סעם געפרעגט.

— האַ, האַ, — האָט דזשייק זיך צעלאַכט — דאָס טענהן דאָך אַלע, „יו בלאָק העד!“ ער האָט אַנטדעקט אַמעריקע! נאָר זיי קיין קינד ניט, הער מיך בעסער אויס: דו וועסט אויך מודה זיין, סעם, אַז עס איז גאָר ניטאָ אַזאַ מענטש ער זאָל זיין צופרידן מיט זיין פאַך. און מען האָט, ברודערקע, גאָר ניט מורא פאַרן מאָרגנדיקן טאָג אויך, דען פון הונגער איז נאָך קיינער ניט געשטאָרבן! יעדער איינער רעדט וועגן זיין אַרבעט מיט שוים אויפן מויל, האַלט אין איין דריזגען מיט די קאָפּיטעס און פונדעסטוועגן גייט ער אין שפּאַן. ווייסטו פאַר וואָס? טאָ הער וואָס דזשייק זאָגט: שוין טויזנטער יאָרן ווי מען האַקט דעם מענטש אין קאָפּ אַריין, אַז ער מוז אַרבעטן, אַז אַרבעט מאַכט זיס דאָס לעבן און נאָך אַזעלכע הכמות ביז דאָס האָט זיך אַזוי איינגעגעסן אין מענטשן, אַז אַרבעטן איז פשוט ביי אים געוואָרן אַ באַדערפעניש, מ׳בענקט ווי עסן און שלאָפן. און אַז עס טרעפט זיך אַ מענטש שרייסלט זיך

פאַנאַנדער און הערט אויף צו אַרבעטן קוקט מען אויף אים ווי אויף אַ משוגענעם, באַקאַנטע באַדויערן, און ווייכן אויס און אָט פאַר די באַקאַנטע שעמען מיר זיך! מענטשן ווילן ניט פאַרשטיין — האָט דזשייק זיך צעהיצט און געקלאַפט מיט אַ פויסט אין דער צעעפנטער האַנט אַריין — ווילן ניט פאַרשטיין אַזאַ איינפאַכע זאַך, אַז יעדער האָט פונקט אַזאַ רעכט ניט צו אַרבעטן, ווי יאָ צו אַרבעטן. דען שטעל דיר פאָר — דאָ האָט זיך דזשייק אויסגעגלייכט און גענומען שפאַנען איבערן צימער — שטעל דיר פאָר, ווען כ'האָב זיך היינט אויפגעכאַפט איז שוין געווען גרויסער טאָג, מיין צימער, אָט די קאַנורע אפילו, האָט זיך געטוקט אין זון. כ'בין געלעגן און זיך געפילט אַזוי פריש, כאָטש נעם און פלי אַרויס דורכן פענסטער! פונקט ווי אַ קעצל שפילט זיך מיט אַ קנויל פאָדעם, האָב איך זיך געשפילט מיט די זילבערנע שטויבעלעך, וואָס זענען אויסגעוואַקסן נעבן מיין בעטל. אַלץ אַרום האָט באַ מיר אויסגעזען שענער, יום-טובדיקער — — וועסט לאַכן, נאָר פון תמיד אָן האָב איך פיינט אַ שפין, אפשר דערפאַר וואָס מיין מוטער האָט מיר תמיד נאָך קליינערהייט געזאָגט, אַז אַ שפין איז אַ מצווה צו דערהרגענען, ווייל זי האָט געבראַכט פייער צו פאַרברענען דאָס בית המקדש. נאָר ווי די זאַך זאָל ניט זיין, האָב איך פיינט אַ שפין און ווו כ'זאָל זי ניט טרעפן מוז איך זי דערהרגענען. און היינט אין דער פרי, זעסטו, האָב איך אַ לענגערע צייט זיך איינגעקוקט ווי אַ שפין האָט געוועבט אַ פאָדעם, זיך אויפגעהויבן, זיך אַראָפגעלאָזט, אפנים זיך געהנדלט צו אַ צווייטע שפין, וואָס איז געזעסן אין דער מיט פון אַ שפין-וועב און זיך געוויגט. און די שנאה איז פאַרשוונדן. און אפילו די שפין, אַלץ האָט באַ מיר געהאַט מלא חן! ווייסטו פאַר וואָס דאָס אַלץ איז געווען? ווייל כ'האָב קיין זאָרג נישט געהאַט, געווען פריי—און פאַרקערט, ווען כ'וואָלט היינט געדאַרפט גיין אַרבעטן, וואָלט איך זיך מסתמא אויפגעכאַפט אַ ניט-אויסגעשלאָפענער, ווי אַ רוח זיך אָנגעטאָן, שטייענדיקערהייט אַריינגעכאַפט דעם „ברעקפעסט”, מיט פאַרגעניגן דערהרגעט די שפין און געלאָפן אין פאַרשטיקטן „שאַפ“ אַריין, געהאַלטן אין איין טראַכטן ווי ר'נאָך צו געפעלן דעם

”פאָרמאַן“ און אַזוי אַ טאָג פאַר אַ טאָג, אַ טאָג פאַר אַ טאָג — —

דזשייק איז אַנטשוויגן געוואָרן, געשפרייזט איבערן צימער.

די אַלע שטיקלעך געדאַנקען, וואָס האָבן באַ סעמען ערגעץ טיף דאָרט געדרעמלט, האָבן מיט אַמאָל ערוואַכט און ער האָט דערפילט, אַז דזשייק זאָגט אמת, אים האָט פאַרדראָסן פאַר וואָס ער האָט דזשייקן אָפגענאַרט און זיך צוגעבנדיק קוראַזש האָט ער גענומען אַלץ דערציילן.

סעם האָט דערציילט די גאַנצע געשיכטע, וואָס ס׳האָט זיך אָפגעשפילט צווישן אים, אַלעקן און פאָלין. ער האָט לאַנג גערעדט, יעדע ווײלע אָנגעהויבן פון אָנהויב, אַרייגעמישט זייטיקע זאַכן, זיך געהיצט, איבערגעגעבן פון מאָל צו מאָל זיינע געפילן מיט אַן אומדרוקבאַר וואָרט און מיט אַ שפיי, פונדעסטוועגן האָט אים ס׳האַרץ ניט געלאָזט דערציילן דעם גאַנצן אמת און ניט ווילנדיק איז אויסגעקומען, אַז פאָלי האָט אים טאַקע אין דער ערד, נאָר דערפאַר האָט ער זי אויך אין דער ערד. פרעגט זיך וואָס? איז כאָטש הרגע אים וויל ער ניט, אַז אַ ייִדישע טאָכטער זאָל זיך אַרומשלעפן מיט אַ „גיני“.

דזשייק האָט אַ פאַרינטערעסירטער אַלץ אויסגעהערט און זיך פאַנאַנדערגעלאַכט:

— בנאמנות, אַ ווויל מיידל! לאַנג לעבן זאָל זי! האַ, האַ, האַ! נו, נו, און זי? זי איז אודאי געשטאַנען און געקוואָלן ווי דו האָסט זיך געריסן מיט אַלעקן, האַ? און גלויב מיר, ווען דו ברעכסט אים אָן די ביינער, וואָלט איר הנאה געטאָן. דען דו שפילסט זיך מיט פאָלין! דאָס איז אַ וואַזשנער פויגל! אַזאַ מויד, פאַרשטייסטו מיך, דאַרף מען „לינטשן“, און אַלע וואָס דרייען זיך אַרום איר ווייסן עס, שעפטשען אין דער שטיל דאָס זעלבע און פונדעסטוועגן פויזעט מען פאַר איר אויף אַלע פיר, מען קריכט פון דער הויט איבערצושטייגן איינער דעם צווייטן, אַבי מער איר צו געפעלן. און איך בין בעסער געוועזן מיינסטו? נאָך היינט אפילו ווען כ׳טרעף זי, פיל איך ווי די הענט און פיס ווערן באַ מיר אָפגענומען, דען אַזאַ טבע האָט שוין דער מענטש! דען וואָס זאָלסט

ניט זאָגן, אַן אינטערעסאַנטע מויד איז זי! זי האָט אין זיך משוגענע שטיק. אויסטערלישע קאַפּריזן. זי איז אַ מכשפה און פונדעסטוועגן איז יעדער איינער ווילֿיק צו קריכן פֿאַר איר אין פייער! און גלויב מיר, אַז קיינער קען זי ניט, אַלע וואָס דרייען זיך אַרום איר טענהן, אַז פּאָלי איז אַ ייִנג. אַ טעות, זעלטן צו געפינען אַזאַ ליידנשאַפטלעכע מויד ווי זי איז! זי לאָזט ניט דורך קיין איין „בייזבאָל גיים“. און דו מיינסט טאַקע, אַז זי איז אַזוי שטאַרק פֿאַרינטערעסירט אין דעם שפּיל? ניקסי! איר געפעלן די מיאוסע, ווי רויע „ביעף-סטייקס“, צעווירענע פנימער פון די שפּילער. זי האָט דאָך אַלעקן פיינט, לאַכט פון אים, אַז ער שמעקט ווי אַלע איטאַליענער מיט „באַרבער“ און „וועדזשעטייבלס“ און פונדעסטוועגן, אַז זי דערזעט זיינע ברייטע פלייצעס צעקאָכט זיך אין איר דאָס הינטישע בלוט. און מיט אַן אמתן, האָב איך ניט שטאַרק ליב קיין „גיני“, זיי פֿאַרליבן זיך שוין עפּעס צו פיל אין אונזערע מיידלעך און כ'האָב גלאַט פיינט אַ מאַן, וואָס לאָזט זיך מל זיין צוליב אַ מויד...

דזשייק איז אויף אַ וויילע אַנטשוויגן געוואָרן און ווידער אָנגעהויבן:

— דהע העלל, כ'האָב זיך היינט צערעדט ווי אַ ייִדענע, ס'איז מיר שוין טרוקן אין האַלז, „קאם אן באָי“, גיב מיר אַ פּאָר סענט, כ'וועל אַריינכאַפּן אַ „פּיטשער“ ביר.

סעם האָט אים געגעבן און זיך אויסגעצויגן אויפן בעטל.

— און דו צינד אָן די געז! — האָט דזשייק געזאָגט און אַרויס פון צימער.

סעם האָט זיך קיין ריר ניט געטאָן, פֿאַרמאַכט די אויגן און געפילט, אַז דזשייק איז גערעכט. מען דאַרף זיך אַרויסשלאָגן פון קאָפּ די אַלע נאַרישקייטן און פֿאַרלאָזן ניו-יאָרק.

דזשייק איז אַריין, אַ ברוטשע געטאָן פֿאַר וואָס סעם האָט ניט אָנגעצונדן די געז און אַליין אַ רייב אָן געטאָן אַ שוועבעלע אָן דער וואַנט.

נאָך דזשייקן האָט זיך אַריינגעשאַרט אַ הויכער, דאַרער ייִנג מיט אַן אָנגעפּאַקט מויל פלייש. ער האָט הילכיק געקייעט, זיך

פּווישט די הענט אָן זײַנע לײַוונטענע אויבער-הויזן, וואָס זענען געווען אויסגעשמירט מיט כּלערליי פֿאַרבן און עס האָט אויסגעזען, אַז דער ייִנג קלויבט זיך אָפּצוטאָן אַ שווער שטיקל אַרבעט.

— טשאַרלי — האָט זיך דזשייק געווענדעט צום ייִנג — זעסט, דאָס איז מײַן פֿרײַנט סעם — און אויסדרייענדיק זיך גלײַך צו סעמען האָט ער געוויזן מיטן פֿינגער אויפֿן ייִנג — און דאָס איז מײַן באָס טשאַרלי!

— פּליעז טו מיעט יו!

טשאַרלי האָט געענטפֿערט מיט אַ פּייף פֿון זײַן דאַרע לאַנגע נאָז, וואָס האָט אויסגעזען ווי אַ צוגעקלעפּטע, זי אַוועקגעשטעלט אין מיטן פּנים און ווי נאָר ער האָט זי אָפּגעלאָזט איז זי גלײַך אַ גלאַנציקע צוריקגעשפּרונגען אָן אַ זײַט.

— נו, דזשייק — האָט טשאַרלי געזאָגט — ווי זעט מען שוין אַ גלעזל ביר?

אויף דער שוועל האָט זיך באַוויזן טשאַרליס ווײַבל מיטן קינד אויף דער האַנט.

— קום שוין, קום, ווו ביסטו דאָ אַרײַנגעקראָכן, וואָס — האָט זי כּלומרשט אַ שלעפּ געטאָן דעם מאַן בײַם אַרבל און אַליין אויך געבליבן שטיין.

— לאָז געמאַך — האָט טשאַרלי געשמייכלט — אַז דער באָרדער טריעט — האַ, האַ!

— איך זאָג אײַך, סעם, איר זאָלט אים ניט געבן — האָט דאָס ווײַבל קאָקעטיש געזאָגט — ס'איז אַ שיער וואָס ער גיסט אין זיך אַרײַן! אַ גאַנצן טאָג ליגט מען מיט די „פּיינטערס“ אין סאַלון און מען טרינקט ביר!

— נאָנסעס, — האָט דזשייק געשמייכלט — איר שרײַט, דאָך אַז אײַער מאַן איז צו דאַר, טאָ גיט אים וואָס מער ביר, וועט איר זען ווי ער וועט ווערן פֿעט.

— האַ, האַ, האַ, גערעכט! — האָט טשאַרלי געלאַכט, בויגנדיק דעם קערפּער ווי אַ הויכער ייִנגער בוים, ווען עס בלאָזט אַ ווינט, און האָט אַרײַנגעצויגן אַ גלעזל ביר.

דאָס קינד האָט זיך צעוויינט. דאָס ווײַבל האָט קונציק צעשפּילעט

איר לויזע בלוזע, פֿאַרשטעלט מיט דער האַנט און געגעבן דעם קליינעם צו זויגן. באַלד האָט זי זיך פֿאַרגעסן, זיך פֿאַנאַנדערגעלאַכט און אָפּגעלאָזט די האַנט.

— נו, אַז דו האָסט זיך שוין צעלייגט ווי ביים טאַטן אין ווײַנגאָרטן — האָט טשאַרלי אָנגענומען די ווייב ביי דער האַנט און געוויזן אויף איר צעשפּילעטע בלוזקע — טאָ קום שוין טאַקע אַרויס!

אַלע האָבן זיך צעלאַכט.

— שאַראַפּ, יו פרעש חזיר, יו — האָט דאָס ווייבל זיך פֿאַרשעמט און אַרויס.

טשאַרלי איז נאָך געשטאַנען אַביסל, אַליין געקוואָלן פון זיך און אַ פעטן שמייכל געטאָן:

— ס'וועט גאָר ניט העלפן, מען וועט זי מוזן גיין איבערבעטן!

— אַ ווילער יִנג, טשאַרלי, האַ? — האָט דזשייק געזאָגט און אָנגעגאָסן צוויי גלעזער ביר.

זיי האָבן אויסגעטרונקען. דזשייק האָט גלייך ווידער אָנגעגאָסן די גלעזער, נאָר סעם האָט מער ניט געוואָלט טרינקען. ער האָט זיך אויסגעצויגן אויפן בעטל.

דזשייק איז געוואָרן לעבעדיקער.

— יעס, וואָס האָב איך דיר געוואָלט זאָגן, שטיי! אַי, אַי, אַרויס פֿון זינען, יעס, מעגסט הערן! גייענדיק האָב איך זיך עס דערמאָנט: איינמאָל האָב איך מיט פּאָלין פאַרבלאָנדזשעט עפּעס אין אַ ייִדישן טעאַטער אויף דער באָוערי. וואָס האָט מען דעמאָלט געשפּילט געדענק איך ניט, נאָר אַ באַוווסטער ייִדישער עקטער קעללער האָט געשפּילט די ראָלע פון אַ ייִדישן קיסר. און דער קיסר איז דוקא געגאַנגען אָנגעטאָן ווי אַן אַקראָבאַט אין טריקאָ. געוויס, האָט ער אויך געהאַט מעדאַלן, אַ שווערד, ווי עס פּאַסט פאַר אַ קיסר! און דער עיקר, האָט ער געטראָגן אַ פאָר לאַנגע זיידענע זאָקן און אַ פּאָר פּאָלקעס, האַ, האַ, האַ, איינמאָל פּאָלקעס, ווי בּאַ אַן אַטלעט האָבן זיך דורכגעזען די זאָקן. פּאָלי איז גאָר אַנטציקט געוואָרן פֿון דעם עקטער, זיך גלייך פֿאַרליבט. געוואָרן זיין „פּאַטריאָטקע“, און איך נאַר האָב געמיינט, אַז דאָס שפּילן געפעלט איר. טראַכט איך מיר, בין איך זיך ווייטער בדלות, אַז זי פֿאַרשטייט ווייניקער וועט זי זיין אַ בעסער ווייב. און איך בין איינשטימיק מיט איר

אין אַ פּאָר טעג אַרום שלעפּט זי מיך ווידער אים זען. מייגער גייט׳ דאָס מאָל האָט ער גאָר געשפּילט אַ שדכן און טאַקע ניט שלעכט געשפּילט. כ׳זע די מויד קאָן ניט איינזיצן, שלעפּט מיך אַהיים, דאָס שפּילן געפעלט איר ניט, פֿאַרשטייסטו, דו „דעם פּול יו״, געוויס איז אַ קיסר מיט פֿאָלקעס און דער עיקר מיט פֿאָלקעס אינטערעסאַנטער פֿון עפּעס אַ הויקערדיקן שדכן! האַ, האַ, האַ!

דזשייק האָט דערטרונקען דאָס ביר פֿון „פּיטשער״, זיך אַוועקגעזעצט נעבן סעמען אויפֿן בעטל און זיך צעלאַכט מיט אַ הילצערן געלעכטער.

— האַ, האַ, האַ! דיך דאַרף זי גלייכן, סעם, ביסט אַ געזונט יינגל!

סעם האָט געפּילט ווי דזשייק נעמט אים אַרום און אַ וואַרעמע פֿאַרע, וואָס האָט געשמעקט מיט ביר, בראָנפֿן און טוכלע אייער האָט אים אַ שלאָג געטאָן אין פּנים אַריין. עס האָט אים דורכגעשווידערט און ער האָט זיך אויפֿגעשטעלט. דזשייק וועלכער איז געבליבן ווי אין אַ הינער־פּלעט, איז צו זיך געקומען, און זעענדיק, אַז סעם איז ניטאָ נעבן אים האָט ער זיך אַ האַסטיקן זעץ אויף געטאָן:

— דו הינטישער זון, דו! דו מיגלסט זיך צו ליגן מיט דזשייקן! מיט דזשייק שיכּור! דו גאָט פֿאַרדאַמטער „שיני״, דו! עס שמעקט ניט. האַ? דו פֿאַרפֿוילטער העכט! ווער האָס נאָך דיר געשיקט, ווער? ווי לאַנג איז ווי דו, פֿאַרשטאָפּטער מח, דו שיך־פּוצער, ווי דו האָסט פֿון דערוויטנס דערזען דזשייקן, ביסט אונטערגעלאָפֿן און זיך געדרייט פֿאַר מיר ווי אַ הונט מיטן עק און מיר אונטערגעטראָגן אַ „פּייפּער״? ווייל דזשייק איז געווען אַ גוטער „קאָסטאָמער״, הא? געצאָלט פֿינף סענט אַ שטיק!

— צו אַלדע וויסטע יאָר, וואָס שרייסטו, וואָס קאָכסטו דיך — האָט אים סעם איבערגעשלאָגן — כ׳וויל ניט ליגן, „טהאטס־אָלל״!

— בייזער זיך ניט, קום אַהער — איז דזשייק מיט אַמאָל געוואָרן ווייכער — דו קענסט דאָך דזשייקן! כ׳בין קראַנק! ווען דו וואָלסט געווּסט, דעמעט, ווי דאָ ברענט (ער האָט אָנגעוויזן אויפֿן האַרץ), ווי אַלץ אין מיר שרפֿעט, קאָרטשעט זיך פֿון היץ, האַ, האַ, האַ, דו פֿאַרשטאָפּטער מח, דו מיינסט דאָך געוויס, אַז אַלקאָהאָל ברענט אין ביר?

אַ טעות! דער אַלקאָהאָל האַלט נאָר אויף דאָס פייער, אַז ניט וואָלט איך שוין לאַנג פאַרברענט געוואָרן — — — קום אַהער סעם, גיב אַ האַנט. אָט אַזוי! און איצט זאָג מיר מיט אַן אמת, ביסטו דזשייקס חבר? האַ? וואָס שווייגסטו? אָל=רייט, אָט אַזוי האָב איך דיך ליב!

דזשייק האָט גענומען קושן סעמען די הענט. סעם האָט זיי אַרויסגעריסן.

— סטאָפּ, דזשייק, אַז ניט גיי איך שוין אַוועק!

— אָל=רייט, מיין „באָי“ — האָט דזשייק געוואַקלט מיט דער צונג און אָנגעהויבן שטילער צו רעדן — אָל=רייט, הער זיך איין: כ'פיל, אַז כ'וועל שוין לאַנג ניט אָנטרייבן, מיך אַרט ניט! נאָר איין זאַך וועל איך דיך בעטן, הערסט, איין זאַך: ברענג זי אַהער — —

— וועמען? — האָט סעם זיך געפרעגט.

— דאַרפסט ניט זיין „דזשעלאס!“ וואָס פאַר אַ קאָנקורענט בין איך דיר! דו מיינסט, כ'ווייס ניט, אַז ס'שטינקט פון מיר, אַז דו האָסט ניט געקאָנט ליגן נעבן מיר? טאָ וואָס האָסטו מורא? ברענג זי — — ווען דו וואָלסט געוווּסט ווי איך האָב זי פיינט און פונדעסטוועגן... כי, כי, אַר — האָט ער זיך צעוויינט — פאָלין מיין איך — —

סעם האָט דערפילט ווי עס שטיקט אים אין האַלז, ווי עפּעס שפּאַרט זיך און רייסט זיך אין די אויגן. ער האָט גענומען דזשייקן באַרויִקן.

דזשייק האָט זיך צוגעבויגן צו סעמס אויער און גענומען שעפּטשען:

— דו ווייסט, זי פלעגט דאָך קומען צו מיר יעדן פאַרטאָג! דו גלויבסט ניט? מעגסט גלויבן, דזשייק זאָגט קיין ליגן ניט! זי איז אַריינגעקומען אַזוי שטיל, זיך אַוועקגעזעצט אויפן בעטל און מיר גענומען גלעטן די האָר. און אַז איך האָב זיך געקלאָגט פאַר איר, דאָס די האָר קריכן מיר אויס, האָט זי געלאַכט, געזאָגט, אַז כ'רעד מיר איין, אַז מיינע האָר זענען די שענסטע, אַז איר האַנט זעט זיך ניט אַרויס — — טאַפּ אָן, וועסטו זען ווער עס איז גערעכט!

דזשייק האָט אָנגעכאַפּט סעמס האַנט און זי אַרויפגעלייגט אויף זיין קליין פליכל, סעם האָט אַ שמייכל געטאָן און געפילט ווי עס ווערט אים קאַלאַמוטנע אויפן האַרצן.

— דו לאַכסט, האַ? אַ קלאָג צום געלעכטער! — און דזשייק האָט שטיל גענומען כליפּען.

און פּונקט ווי אַן אַלטער רוסישער שיכּור, וועמעס פּאָטער איז שוין אַ האַלב יאָר־הונדערט טויט, ליגט ערגעץ אין אַ רינשטאָק און וויינט וואָס דער „באַטקאַ“ איז געשטאָרבן, אַזוי איז דזשייק געלעגן אויפן בעטל און געכליפּעט, וואָס פּאָלי האָט אים אַוועקגעוואָרפן.

סעמען איז מיט אַמאָל געוואָרן ענג דאָס שטיבל. ער האָט מער ניט געקאָנט איינזיצן און האָט זיך אַרויסגעגנבעט. אויף דער גאַס האָט געקאַפּעט אַ רעגנדל. ער האָט זיך געשלעפּט איבער די ליידיקע גאַסן און געקלערט, אַז עס איז אַ מיאוסע, נאַרישע וועלט. אָט איז דזשייק דאַכט זיך געווען אַ לייט און וואָס? ווייטער האָט ער ניט געקאָנט ציען דעם געדאַנק. אָפּגעריסענע בילדער, שטיקלעך געדאַנקען האָבן זיין מוח גיך מיד געמאַכט און ער האָט שוין וואָס גיכער געוואָלט זיין אין דער היים, זיך אַריינוואַרפן אין בעטל און שלאָפן.

ניט ווייט פון זיין הויז האָט ער דערהערט אַ פֿאַרשטיקט געוויין ווי פון אַ קינד. דאָס געוויין איז זיך פֿאַרגאַנגען אַלץ העכער און העכער, און אַז ער איז צוגעקומען נענטער האָט ער דערזען ווי אַ „בולדאָג“ מיט אַ פּלאַטשיק, קיילעכדיק פּנים ווי אַ שיסל, האָט געהאַלטן אַ קאַץ פאַרן גערדיק און זי געוואָרגן. די קאַץ האָט ווילד געמיאַוקעט, געדראַפּעט מיט די לאַפּקעס, נאָר דער בולדאָג חאָט זי פעסט געהאַלטן, זיך איינגעביסן מיט זיינע שאַרפע ציין דער קאַץ אין האַלז און געסאָפּעט מיט זיין פּלאַטשיקע, וואַסערדיקע נאָז, ווי ער וואָלט געליטן פון אַ כראָנישן קאַטאַר.

סעם האָט זיך אָפּגעשטעלט. דער ערשטער געדאַנק, וואָס איז אים געקומען אין קאָפּ אַריין, איז געווען, אַז ער דאַרף זיך אַזוי אָפּרעכענען מיט פּאָלין. ער האָט אַ ציטער געטאָן און גענומען אַוועקטרייבן דעם הונט. דער בולדאָג האָט פעסט געהאַלטן די קאַץ מיט די לאַפּעס און געעפנט זיין יאַפּע אויף סעמען. סעם האָט גענומען פייפן נאָך אַ פּאָליסמאַן. פאַרשפּעטיקטע פּאָרלעך זענען אַרויס פון קאָרידאָרס, פאַרצויגן גלייך אַ געשפּרעך וועגן דער בייזקייט פון בולדאָגס און נייגיריקע זיך צוגעקוקט צום „פּייט“. די קאַץ האָט זיך שוין קוים געווערט, געכאָרכלט מיטן העלדזל און געפּאָכעט מיטן לעצטן אָטעם. סעם איז געוואָרן אַן

אויפגעקאָכטער. ער האָט מיט אַמאָל אָפּגעריסן אַ ברעט פון גערטנדל און גענומען כמאַליען דעם הונט ווי ער האָט נאָר געטראָפן. דער הונט האָט זיך געוואָלט אַ וואָרף טאָן אויף סעמען, נאָר זעענדיק נאָך מענטשן האָט ער אָפּגעצויגן, זיך אָפּגעשטעלט אין עק גאַס און מעשה הונט באַטראַכט וואָס ער האָט אָפּגעטאָן. די קאַץ האָט נאָך געזשיפּעט. סעם האָט זי אַריינגעטראָגן אין קאָרידאָר, זיך געלאָזט כמעט ווי לויפן אַהיים און געקלערט:

— ווען אַ מענטשן־פּרעסער שטיקט אַזוי מיינס אַ קרוב, וואָלט איך אויך געשטאַנען און געוואַרט אויף אַ פּאָליסמאַן?

X

אַז סעם איז אַרײַן אין שטוב, האָט ער זיך באַגעגנט מיט פּאָלין. זי איז געגאַנגען אין דער מוטערס ברייטע „קאָמאָנע״, דעם צאָפּ אויסגעפֿלאָכטן ווי פֿאַרן שלאָף און זיך געמאַכט אייז=וואַסער. סעם איז עטוואָס צעמישט געוואָרן, געוואָלט אַרײַן צו זיך אין צימער און ניט ווילענדיק אַ פֿרעג געטאָן:

— מען שלאָפֿט שוין?

פּאָלי האָט ניט געענטפֿערט, אויסגעטרונקען דאָס וואַסער און אַ מאַך טוענדיק מיט דער האַנט און מיטן קאָפּ צו סעמס צימער, האָט זי אים געוויזן, ער זאָל איר נאָכגיין.

זי האָט אָנגעצונדן די געז, זיך געזעצט אויף סעמס בעטל און, ווײַזנדיק מיט דער האַנט אויף אַ פּלאַץ נעבן זיך, האָט זי אַן ערנסטע געזאָגט:

— זעץ דיך!

ספּאָרט, וועלכער איז געשלאָפֿן אין אַ ווינקל, האָט זיך אויסגעטשוכעט, עטוואָס אויסגעצויגן דעם לאַנגן קערפּער און מיט אַ שמחה אַרײַן סעמען צווישן די פֿיס. סעם האָט דעם הונט פֿון חבֿרשאַפֿט וועגן געגעבן אַ פּאָר לײַכטע קלעפּ איבערן האַלדז און איבערן רוקן. דער הונט איז גאָר מלא שמחה געוואָרן פֿון בעל=הביתס קלעפּ, זיך אויפֿגעשטעלט אויף צוויי לאַפּעס און כּלומרשט געגומען בײַסן סעמס האַנט. סעם האָט אַרויסגעפֿירט דעם הונט אין פּאָדערהויז, זיך אַוועקגעזעצט און מיט אומגעדולד געוואַרט וואָס ווײַטער וועט זײַן.

— הער זיך אײַן, סעם, יעס — האָט פּאָלי אָנגעהויבן און שטאָלץ פֿאַרריסן דעם קאָפּ — כ׳האָב אויף דיר געוואַרט!

— וואָס איז דער מער?

— דו פֿרעגסט נאָך, האַ? אַליין ווייסטו ניט! יעס, מיר מוזן זיך איינמאָל פֿאַר אַלע מאָל אויסשמועסן, הערסטו?

— ווי דען — — געוויס! — האָט סעם געשמייכלט.

— דו לאַכסט דאָך, הא, — האָט פּאָלי גענומען שטאַמלען — נאָר איך זאָג דיר גאַנץ ערנסט, דו זאָלסט דיר אַרויסשלאָגן אַלע נאַרישקייטן פון קאָפּ, הערסט? כ׳האָב זיך געמאַכט אַ שפּאַס און דו האָסט זיך איינגערעדט אַ לונג-און-לעבער באַ דער נאָז! מיר זענען קיין פּאָר ניט! און דערצו האָב איך דיך ניט ליב, טאַקע מיט אַן אמת ניט ליב! וואָס קומט מיר דערפאַר? — האָט זי פאַרענדיקט און זיך אַ שטעל אויף געטאָן.

— דערפאַר האָסטו אַלעקן ליב! כ׳מיין, זיינע גאָלדענע יעוועלירלעך!

פּאָלי איז צו צום שפּיגל, וואָס האָט געהאָנגען אויף דער וואַנט, זיך פאַרריכט די האָר, געכאַפּט אַ קוק אויפן פּנים און מיט אַ פּערטל שמייכל האָט זי זיך צוריק געזעצט אויפן בעטל.

— געוויס האָב איך אים ליב און זיינע יעוועלירלעך אודאי! — האָט זי זיך צעשמייכלט, נאָר וואָס האָט דאָט צו טאָן מיט „סיטי-האָל”? יעס, סעם, אַזוי איז עס! הער זיך איין: די בעסטע זאַך וואָלט פאַר אונז געווען, אום אויסצומיידן אומאָנגענעמלעכקייטן, דו זאָלסט אַוועק פון אונדז! מענטש, אַז דו קענסט מיך צומאָלט ניט! זעסט, ליב האָבן אַ קבצן פאַרשטיי איך נאָך, אָבער חתונה האָבן דאַרף מען נאָר מיט אַ רייכן! אפילו מיין מאַמע האָט ניט חתונה מיט איר געליבטן! — און זי האָט זיך צעלאַכט.

ביי די לעצטע ווערטער האָט שוין סעם ניט געקאָנט איינזיצן, ער האָט פאַרשטאַנען, אַז דאָס מיינט פּאָלי אים, האָט ער אויסגעשניטן מיט דער פויסט אַ קרייז און אויסגעשריען:

— ס׳איז אַ פאַרדאַמטער ליגן! און הער זיך איין, פּאָלי: ביסט אַזאַ כאָלערע ווי דיין מאַמע! און וואָס מיינסטו, וואָס? ווער „קערט” פאַר דיר? גיי צום טייפל מיטן איטאַליענער צוזאַמען, הערסט?

פּאָלי האָט אים פאַרשטעלט מיט דער האַנט דאָס מויל.

— וואָס שרייסטו אַזוי? מען וועט דאָך מיינען, כ׳ווייס וואָס? „אָל בעט יאו”, די מאַמע קומט אַריין?

זי איז בויגיק צו צו דער טיר מיט די שויבן אין דער מיטן, איינגעפּרעסט איר פּנים צווישן די הענט און דורכגעקוקט. סעם האָט זיך שוין גענומען איינשטילן, פאַרגעסן, אַז פּאָלי

איז אַ שלעכטע, השק געהאַט צו פאַרלויפן פון הינטן און זי כאַפּן אויף די הענט.

זי האָט לײַכט געעפנט די טיר, צוגעלייגט אַן אויער, פאַרביסן די אונטערשטע ליפּ און ווי אַ דיריגענט פון אַן אָרקעסטער האָט זי אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט און מיטן קאָפּ, אַז מען מעג אָנהייבן שפּילן און געהייסן האָט עס: מען שלאָפט ווי די מתים.

פאָלי האָט אַ ביסל מער אַרויפגעדרייט די געז, נאָכאַמאָל צו צום שפּיגל און אין גאַנצן אַ שמייכלענדע זיך אַוועקגעזעצט.

— הער, סעם, זאָג מיט אַן אמת, האָסטו מיך טאַקע ליב, שטאַרק ליב? אַזוי, זייער, זייער שטאַרק? — — — האַ, האַ, האַ! און זי האָט זיך צעלאַכט, אַרויסגעבלעקט אַ קליין ראָזע צינגל און עס גענומען וואַרפן ווי אַ יינגל, ווען ער כאַפּט אַריין אַ הייסע קאַרטאָפל אין מויל — וואָר כ׳בין אַ משוגענע?

סעם האָט זי אַ כאַפּ געטאָן צו זיך אויף דער שויס און גענומען איינוויגן ווי אַ קינד.

זי האָט זיך א ווײַלע געטוליעט אין סעמס אָרעמס און מיט אַמאָל אים גענומען איבערשרעקן:

— מען גייט, מען גייט! די מאַמע גייט! — און ווי אַ פישל זיך אַ גליטש אַרויסגעטאָן פון זײַנע הענט.

זי איז צו צו דער טיר, זיך עטוואָס איינגעהערט און קאָקעטיש גענומען שפּאַנען איבערן צימער, ווי אַ יונגער אָפיציר פאַר זיין ראָטע.

— פאַרמאַך די טיר! — האָט זיך סעם גענומען בעטן.

— ווי הייסט? מען טאָר ניט!

סעם איז אויפגעשפּרונגען, צוגערוקט צו דער טיר אַ ניי־מאַשין, וואָס איז געשטאַנען אָן אַ זייט, און כמעט אינגאַנצן אַראָפגעדרייט די געז.

— ניין, דאָס ניט! — האָט פאָלי פּראָטעסטירט — וואָסער פּנים וועל איך האָבן ביי דער מאַמען? — און זי האָט גענומען צוריק אַראָפּדרייען די געז.

סעם האט זיך מיט איר גענומען אַמפּערן און אין שטוב איז מיט אַמאָל געוואָרן פינסטער. ער האָט זי געכאַפּט אויף די הענט, זיך איינגעגעסן אין אירע ליפּן אין די באַקן און ווו ניט?

לאָז מיך אָפּ — האָט זיך פּאָלי באַ אים גענומען בעטן — ס'איז מיר ניט באַקוועם, אוי, דער צאָפּ! רייסט מיר אָפּ דעם צאָפּ! נו כ'וועל דיר אַליין געבן אַ קוש, גוט?

סעם האָט זי אָפּגעלאָזט.

זי איז גיך אַרויס פון שטוב, אַריינגעבראַכט אַ שוועבעלע, אָנגעצונדן די געז, געעפנט דאָס מויל און, קלאַפּנדיק זיך מיט דער האַנט איבער די ליפּן, האָט זי אַרויסגעלאָזט אַזעלכע מאָדנע קינדישע קולות, אַז סעמען האָט זיך אַזש געוואָלט איינשלינגען זי.

זי איז צו צו סעמען, אים אַרומגעכאַפּט מיט ביידע הענט. אויסגעשריען: נאַ! אים געטאָן אַ לאַנגן, הייסן קוש און אָפּגעשפּרונגען. זי האָט געטאַנצט פון איין פיסל אויפן צווייטן, גראַציעז געהויבן אירע פּלייצעס, געקלאַפּט מיט די ווייסע ציין ווי מיט שנירן פּערל און געלאַכט.

סעם האָט געפילט ווי דאָס קדחת וואַרפט אים, ווי אַלץ אין אים ציט זיך אָן און ער האָט זי אַ האַסטיקן כאַפּ געטאָן אין זיינע אָרעמס, און גענומען מיט איר שפּאַנען איבערן צימער. ער האָט חשק געהאַט זיך אַ וואָרף צו טאָן אין בעטל, האָט ער דערזען דעם קליינעם פּליושענעם דיוואַן, וואָס איז געלעגן נעבן בעט אויף דער פּאָדלאָגע, און זיך אויסגעצויגן אויף אים.

XI

שבת=צו=נאַכט האָט פּאָלאַק, דער סאַלון=קיפּער, קדיש געווען מיסעס ריטש כדת משה וישראל. ווי אויף אַלע ייִדישע שמחות איז אויך דאָ די חופּה גלאַט ניט אָפּגעגאַנגען. דער נאָר וואָס אויסגעבאַקענער שוואָגער ר׳ בינם האָט געשריען, אַז מען מוז מאַכן אַ שנוי אין דער חופּה, אַז דאָס איז אַ בפּירושער דין. רעוורענד לעווין האָט געטענהט, אַז די שנוי איז שוין אין דער כתובא גופא — ווו מען זאָגט ארמלתא אָנשטאָט בתולתא און דערצו פֿאַרשרייבט מען איר אָנשטאָט מאתים – מנה. אַ וואָרט צו אַ וואָרט און מען האָט זיך שוין גענומען פֿאַרן יחוס. צום גליק, איז מיט אַמאָל אויסגעוואַקסן אַ פּאַרטעך מיט אַן אויסגעברענט לאָך. דער אַלטער משה האָט גלייך דאָס פּאַרטעך אויפגעצויגן אויף די פיר דרענגלעך, דעם חתן איז אַראָפּ אַ שטיין פון האַרץ און דער רעוורענד האָט אין אַ מזלדיקער שעה אָפּגעגעבן חופּה וקדושין.

באַלד נאָך דער חופּה האָט זיך פּאָלאַק דערפילט היימישער, זיך גענומען מאַכן באַקוועמער און אַראָפּגעוואָרפן זיין געפּאַסטע טאַקסידא. דערנאָך האָט ער אויסגעטאָן די ווייסע וועסט און ווער ווייסט, ווו ער וואָלט זיך אָפּגעשטעלט, ווען דער שווער ר׳ משה וואָלט אים עפּעס ניט איינגערוימט אויפן אויער. דער סאַלון=קיפּער האָט זיך האַרציק צעלאַכט און געבליבן זיצן אין זיין וויס, שטייף העמד, וואָס האָט זיך גענומען בלאָזן און יורן ווי אַ מולטער מיט טייג.

אַ מנין ייִדן עובר=בטלניקעס, וואָס מען טרעפט יעדן פרימאָרגן אין דער שול פון „אנשי=ליץ״, זענען געזעסן אַרום טיש אין זייערע גלאַנציקע, אַלפּאַגענע רעקלעך, עוסק געווען באַכילה און זיך כלומרשט איינגעהערט וואָס רעוורענד לעווין, אַ נעט ייִדל, אַנגעטאָן לויט דער לעצטער מאָדע, מיט אַ זיידענעם שאַל אויפן האַלדז (אַ פּנים אַמאָל אַ חזן געווען) דרשנט. רעוורענד לעווין איז געזעסן ווי עס פּאַסט זיך פאַר זיין שטאַנד, ווי אַ האָלצענער מיט עטוואָס פאַרזשמורעטע אויגן. ער האָט

אַרייַנגערוקט, אַזוי, כלאחר=יד, יעדן איינעם פון די געסט זיין קאַרט, ווו ס'איז געשטאַנען שוואַרץ אויף ווייס, אַז דר. רעוורענד לעווין פון דער שול „אַנשי=ליץ" איז אַ מוהל=מומחה און, איין גאָט ווייס פאַר וואָס, אַ פראָפעסאָר=לינגוויסט. דער סאַלון=קיפער האָט אפילו אַליין צוגעגעבן, אַז רעדן קאָן טאַקע אונזער פראָפעסאָר קיין איין שפראַך ניט; אויסער דייטש (ער האָט גערעדט אַ דייטשן ייִדיש), נאָר דערפאַר איז ער אָבער אַ מזיק אין „גרעמער" און אַז גרעמער איז אַ האַרבער ענין ווייס דאָך יעדער.

מיסעס ריטש אין איר ווייס=זיידן חופה=קלייד, מיט אַ לאַנגער, ברייטער שירץ פון אויבן, האָט באַדינט דעם עולם. אירע שוואַרצע בלישטשענדע אויגן האָבן ניט געהאַט יענע באַהאַלטענע שרעק פון אַ כלה=מיידל, וואָס קאָן קיינעמס בליק ניט פאַרטראָגן און עס מאַכט זי אַזוי אומבאַהאָלפן און פיל מאָל נאַריש. פאַרקערט, אירע אויגן האָבן שוין צו פאַרשייט געקוקט און ווי זיך גערייצט מיט יעדן איינעם: לעקיש, און אַז דו וועסט קוקן פון היינט ביז מאָרגן וועט דיר עפעס העלפן?

סעם, וועלכער האָט אויסגעפילט דעם מנין, איז געזעסן אין אַ זייט מיטן אַלטן משהס אַ קאַמעראַד. וועמעס פרישקייט פון די באַקן איז אינגאַנצן אַריין אין דער שפיץ נאָז. דער ייִד איז געווען אַן אַריינגייער אין די רייכסטע ייִדישע הייזער, געוווסט יעדנס יחוס אַזש פון דער געאַלטער היים, געפירט „פאָטשט" פון איין מאַדאַם צו דער צווייטער, געווען אַ בקי אין אַלע סודות — פון דער קיך ביז דעם שלאָף=צימער, אַביסל אונטערגעשדכנט און דער עיקר פון דעם אַלעם געשטאָרבן צען מאָל אַ טאָג פון הונגער. ער האָט געהאַלטן אין איין אויסרעכענען פאַר סעמען פאָלאַקס עשירות, ניט פאַרגונען, וואָס מיסעס ריטש פאַלט אַריין אין אַזאַ שמאַלץ=גרוב, געלויבט פאָלין אין הימל אַריין און געאַרבעט מיט סעמען, ער זאָל אים שיקן צו מיסעס ריטש.

— צווישן אונז גערעדט — האָט דער שדכן אים געשושקעט אויפן אויער און זיך געטאַפט מיט איין פינגער די פאַרפלאַמטע נאָז — פאַסט דו טאַקע ניט פאַר מיסעס ריטש, ניט דיין גאַל, נאָר גאָר ניט! ווען שדכנים וואָלטן געווען אַזוי פאַרטיקעל, וואָלטן ייִדן קיין שדוכים ניט געטאָן — האָט זיך דער שדכן צעלאַכט — זאָרגט ניט, סעם, כ'וועל נע=

מען אַרבעטן אין עסק, דער אַלטער משה וועט צוהעלפן און מען וועט אם ירצה השם אויספירן!

סעם האָט געשמייכלט, קיין אויג ניט אַראָפּגעלאָזט פון פאָלין, וועלכע האָט זיך אַרומגעדרייט אַן אויסגעפּוצטע און זיך כּלומרשט משמח געווען אויף דער מוטערס חתונה. פאָלי האָט אפילו צוגעזאָגט אָוועקצופאָרן מיט די קינדער צו אירס אַ מומע אויף נאַכט, האָט זי אָבער חרטה געקראָגן, זיך איינגעקעקשנט און געבליבן. דאָס האַרץ האָט סעמען געזאָגט, אַז פאָלי איז ניט בחנם אַזוי פריילעך — אַז זי האָט געוויס עפּעס אָפּגעטאָן אַ שפּיצל און ער האָט איר נאָכגעקוקט אויף טריט און שריט.

דער אַלטער משה אין אַ פרינץ-אַלבערט פון סאָביעסקיס צייטן, באַנייט מיט ברייטע, אָפּגעשאָסענע פון אַלטקייט טאַשמעס, אין אַ פּאָר קאַמאַשלעך פון איין שטיק, מיט ברייטע נעז, שמאָלע העלזלעך און מיט אַזאַ מאָדנעם, אייזערנעם גלאַנץ, גלייך מען וואָלט זיי אויסגעשמירט מיטן פּאַליש, וואָס מען פּוצט אַן אייזערנעם אויוון — האָט ניט געקאָנט איינזיצן אויף איין אָרט, געלאָפן פון קיך אין שטוב אַריין, זיך געמחיהט מעשה מחותן און, דורכלויפנדיק, האָט ער אַ געשריי געטאָן צום שדכן:

— נו, מרדכי, וואָס מאַכסטו, וואָס גייסטו ניט צום טיש?

— כ'וויס, כ'וואָלט געמאַכט אַ שנאַפּס, דאָס הייסט פריער אַ שהכּל האָט מרדכי דער שדכן אויפן אָרט געענטפערט, געשיבערט מיט די פּלייצעס, געשמייכלט און זיך געריבן איין האַנט אין דער צווייטער.

דער אַלטער משה האָט געמאַכט פּלאַץ ביים טיש:

— נו, מרדכי?! און דו, סעם? קאַם אָן, ניט באַלאַמוטשעט!

דער פּולמיס מיט פיש, וואָס איז געשטאַנען אין מיטן טיש, האָט שפּאַצירט פון איין האַנט צו דער צווייטער. יעדער איז זיך געזעסן קאַלטבלוטיק, זיך געוואָרפן אַזוי, פון דער זייט, אַ בליק אויף אַ שטיק אָנגעפילטע פיש, עס געהיט, און מיט אַמאָל, נאַ, אַ פרעמדער גאָפּל האָט עס אַרויסגעכאַפּט.

דער עולם האָט געקייט.

— נו, דאָקטער — האָט זיך מיסעס ריטש געווענדעט צום רעווערענד — ווי שמעקן אייך מיינע פיש?

— פיין, אויסגעצייכנט, מיסעס ריטש! אָ, יאַ, בעג יאָר פאַרדאָן! ס׳גיבט מער קיין מיסעס ריטש — האָט דער רעווערענד זיס געשמייכלט — יאָ, מיסעס פאָלאַק, די פיש זענען פאָרטרעפליך, ווי זאָגט מען אין יידעש — זיי האָבן טויזנט-טעם!

— הערסט דזשאָ, וואָס דער דאָקטער זאָגט — איז מיסעס ריטש צו צום מאַן און זיך אַ שטעל אַוועק געטאָן ווי אַ פעסטונג — נו, ווי שמעקן זיי דיר?

— פיין, פיין — האָט דזשאָ געענטפערט, געגלעט דאָס ווייב פאַר דער נאַקעטער האַנט, געזשמורעט מיט די פאַרלאָפענע פון פעטקייט אויגן און שיער ניט אויסגעגאַנגען פון מתיקות.

דער אַלטער משה, וואָס איז געזעסן ווי אויף שפילקעס, געמאַכט אַ שנאַפס נאָך אַ שנאַפס און געזוכט אַ געלעגנהייט זיך צו לאָזן הערן איז אַריין דעם רעווערענד אין דער מיטן:

— וואָס האָב איך דאָ פיל צו טענהן, צו אַ שטיקל היימישן סענדאַק קומט דאָס ניט! וואָס ווייסט איר, וואָס? באַ אונדז, אַז ס׳פלעגט אָנקומען אַ פרייטאָג סענדאַק, האָט מען געוווסט, אַז ס׳וועט זיין אַ געפאַקטע השכמה: אַז דאָ איז אַלץ קאַפויר! סענדאַק איז קיין סענדאַק, ייִדן קיין ייִדן און אפילו רבנים קיין רבנים ניט!

— אַלץ די זעלבע מעשה — האָט מיסעס ריטש כלומרשט געשמייכלט און זיך גערוקט מיט אירע נאַקעטע עלנבויגנס אַלץ נענטער צום מאַן — ווי איר קוקט אָן מיין טאַטן, לעבט ער ניט בשלום מיט „אָנקל סעם“.

די עובר-בטלניקעס מיט די איינגעהויקערטע פלייצעס, מיט די אויסגעשטרעקטע קעפ האָבן געהאַלטן אין איין שמייכלען און דאַכט זיך געווען איינשטימיק מיט אַלע.

— מיין שווער האָט דערלייגט די באָבעס-ירושה צו אַמעריקע — האָט זיך בינם אָנגערופן — פרעגט אים נאָר וויפיל קופערנע קרייצער ער האָט אַהערגעבראַכט?

דער עולם האָט געלאַכט.

מיסעס ריטש מיט דער שוועסטער האָבן אַריינגעבראַכט דאָס פלייש.

— וואָס איך האָב אַהערגעבראַכט איז קיינעמס „ביזנעס” ניט — האָט דער אַלטער שטאָלץ געענטפערט — ס'איז געווען צייטן, ווען מענטשן האָבן זיך געווונטשן צו האָבן מיין קליין-געלט, נאָר ניט דאָס בין איך אויסן! יעס, איר אַלע שפּרינגט דאָך קדוש פאַר אַמעריקע, און איך זאָג אייך, אַז ס'איז אַ פאַרשאָלטענע מדינה! נעמט, למשל, אין דעם היים אַ נגיד, לעבט ער דאָך ווי אַ קיסר! אַ האַלבע שטאָט דרייט זיך אַרום אים, ציט פון אים חיונה, מיט איין וואָרט, ער לאָזט פון זיך הערן! און דאָ? דאָ ווייס ער דאָך פון קיין טאָג און פון קיין נאַכט ניט! יאָגט אָפּ די פּאָר יאָר און ווער ווייס אים, ווער קען אים? אמת, ער וווינט טאַקע אין „רומס” מיט סטיעם=היט, נאָר ווער האָט דאָס ניט קיין „סטיעם-היט” אין אַמעריקע? האַ, האַ, אפילו דער מיסטער „דזשעניטאָר” — — אַז דאָ זענען אַלע „מיסטערס”! אַמעריקאַנער גליקן.

— אָבער האַלט, האַלט — האָט דער רעוורענד אָנגעכאַפּט דעם אַלטן משה פאַרן אַרבל, דערטרונקן אַ גלאָז ביר און אַזוי חוצפּהדיק געשמייכלט, ווי ער וואָלט געזאָגט: קוקט מענטשן און שווייגט, כ'מאַך גלייך פון אַלטען כּפּרה דאַרעא. — ר' משה, ווו נעמט איר דאָס, אַז ייִדן זענען היער קיין ייִדן ניט?

— נו, נו, — האָט משה פאַרקאַטשעט זיין שטייפן קאַפּעליוש — גיט מיר טאַקע אַ ייִד, ער זאָל ניט מחלל שבת זיין? און אַז איר וועט שוין יאָ געפינען אַזאַ ייִד, זאָלט איר וויסן, אַז זיינע קינדער זענען מחלל-שבת! און „טערכענען” מיט דער נאָדל! כ'דאַרף אייך דערציילן מעשיות, מיסטער לעווין, איר ווייסט דאָך בעסער פון מיר! אַז די לופט איז דאָ טריף!

— אָבער, ר' משה — האָט דער רעוורענד אָנגעהויבן.

— כ'פאַרזיכער אייך, מיסטער לעווין, — האָט דער אַלטער זיך געהיצט און אים איבערגעהאַקט די רייד — כ'פאַרזיכער אייך, אַז נאָך אין אַ פּאָר יאָר אַרום וועט איר אין אַמעריקע קיין שולן אויך ניט האָבן! וואָס ברויכט איר מער, איר זעט עפּעס אַ סך פון דער אַמעריקאַנער יונגוואַרג אין שול? און ווען ניט מיר, (ער האָט אָנגעוויזן אויף די עובר-בטלניקעס) די אַלטע טאַבעק-שניפּערס, וואָלט מען שוין היינט געדאַרפט זוכן מיט ליכט אַ ייִד אין שול! אמת,

פאַר אונדז איז די שול ווי געווּנטשן! אַז דאָ איז אַלץ קאַפּויר, כ׳וויס, אין דער היים איז יעדער נוהג כבוד אַן עלטערן מענטש, ווי שטייט דאָרט: „הדרת פני זקן!" און דאָ? דאָ האָט מען פּיינט אַלטע, אַז מען פאַרשפּאָרט גאָר דאָ אַלט צו ווערן! גייסט דורך גאַסן און גאַסן און זעסט ניט קיין אַלטן! און אין שטוב קאָן מען אויך ניט זיין — צופיל די קינדער אין די אויגן, שרייען, אַז דו כראקעסט, גייט מען אין שול אַריין, דאָרט פאַרשטייט איר מיך, טרעפט מען אַ היימישן מענטש, ס׳איז דאָ מיט וועמען אויסצורעדן אַ וואָרט, זיך דורכצושמועסן און גלאַט אַזוי ווי אַ כראַקע צו טאָן — האָט זיך דער אַלטער צעלאַכט. נו, פרעגט זיך, ווי לאַנג? מיר וועלן דאָך אייביק ניט לעבן! איז נאָך אַ יאָר צען, פּופּצן! און וואָס וועט זיין דעמאָלט? ס׳וועלן צוקומען פרישע, זאָגט איר? פּע, גייט שוין, גייט, דער איצטיקער דור אין גאַליציע און אין פּוילן, פון רוסלאַנד איז דאָך אָפּגערעדט, די פרייגעזאָגענע סאָשעליסטן זענען טויזנט מאָל ערגער פון די היגע געבוירענע, דער היגער איז גלאַט אַ „כאַם"! גיבֿ אים אַ „באָל", מיט „מוווינג-פּיקטשורס" — און פאַרטיק! אָבער אונזערע, דאָס זענען פּושעי-ישראלים, דאָס רעדט אפילו אויף „נבתקה" אויך! — —

— גערעכט, גערעכט, דער שווער איז גערעכט — האָט בינם ערנסט געזאָגט, צוגעשאָקלט מיט זיין ציגן בערדל, זיך לייכט גענומען קלאַפּן מיט זיין שטייפן קאַפּעליוש איבערן קאָפּ, פון הינטער וועלכן אַ סאַמעטענער קאַפּל איז אַרויסגעפאַלן.

ער האָט אָנגעטאָן דעם קאַפּל און אָפּגעהוסט.

— זאָג מיר טאַקע, ס׳מוז דאָך האָבן עפּעס אַ שורש, וואָס יידישע קינדער זענען דאָ אַזוי איבערגעגעבן מיט לייב און לעבן, מיט אַזאַ מסירת-נפש צו דער „באָלל"? פון גוים איז דאָך אָפּגערעדט, עם דומה לחמור, אין דער היים איז ער אויך ניט בעסער געווען, אָבער, סטייטש, יידן?

סעם, וואָס איז געזעסן און געשוויגן, האָט מיט אַמאָל אַ שאָס אויסגעטאָן:

— געוויס דאַרף מען שפּילן אין „באָלל". ס׳איז אַ גוטער „עקסערסאַיז", מען קריגט „מאָסעלס"! ווי דען, אַזוי ווי

באַ אייך אין יוראָפּ? אַלע האָבן אייגעפאַלענע ברוסטן מיט מיידעלשע הענט?

— אַזוי, אַזוי, לאָז זיך ניט, סעם! — האָט דער רעווערענד אונטערגעגעבן סעמען היץ.

— מורנו ר׳ סעם האָט אַ פּאַרטיקן תּירוץ! — האָט בינם אויסגעשאָסן מיט אַ ציגן געלעכטער — ער ווייסט ניט אַ פּנים פון „בחקותיהם לא תלכו“, האַ, האַ, האַ!

— גלויב מיר, בינם — האָט דער אַלטער משה געשמייכלט — מען קאָן דיין קשיא אויך פאַרענטפערן! מסתמא ווייסן זיי, די אַמעריקאַנער קינדער וואָס זיי טוען! אויב זיי זענען ניט קיין נביאים, זענען זיי דאָך בני נביאים! האַ, האַ, האַ, האָסט אָפּגעזאָרגט! און די כּלי-קודש, אונזערע רבנים מיין איך, זענען בעסער? כ׳ווייס, מיט אַ יאָר דרייסיק צוריק, אַז די ערשטע קהלה פון גאַליציאַנער ייִדן האָבן אויסגעבויט די שול אויף פּיט סטריט, האָבן מיר גענומען טראַכטן וועגן אַ רב. מיר האָבן באַשלאָסן אַראָפּצוברענגען ר׳ אברהמל, דעם לעמבערגער מגיד, אַ ייִד אַ למדן, געהאַט אַ באַרוף און דערצו אַ חכם, ווי זעט מען דאָס גאָר היינט? ר׳ אברהמל האָט מסתמא געקריגן אין לעמבערג, כ׳ווייס, אַכט, צען גולדן אַ וואָך שכירות. האָבן מיר אים געשיקט אַ בריוו, אָנגעבאָטן פופצן הונדערט טאָלער אַ יאָר שכירות און פאַרזיכערט, אַז ער וועט מאַכן נאָך פופצן הונדערט דערנעבן. דאַכט זיך גוט, האַ? דריי טויזנט טאָלער אַ יאָר דעמאָלט, פּשש... איז געווען אַ שלל מיט גאָלד! איר ווייסט דאָך, ס׳טוט זיך ניט אַזוי גיך ווי עס רעדט זיך, ס׳האָט גענומען צייט, בקיצור, וואָס מיינט איר? ר׳ אברהמל האָט אונז שיין באַדאַנקט, געשריבן, אַז ער האָט ניט וועמען איבערצולאָזן זיינע אָרעמע לייט און ער קאָן ניט קומען. נו, פאַרשטייט איר דאָס? וואָלט דאָס אַן אַמעריקאַנער רב געטאָן?

בשעת דער אַלטער משה האָט גערעדט, האָט קיינער ניט באַמערקט ווי חוה איז אַריין. זי איז געבליבן שטיין נעבן דער טיר מיט פאַרבראָכענע הענט און אַזוי ווי אַ ייִדענע, באַ וועלכער עס איז דאָ אַ גוסס אין שטוב און זי קומט איינרייסן אין שול אַריין,

אַזוי האָט חוה זיך אַ וואָרף געטאָן צו מיסעס ריטש, זי אַרומגעכאַפט און גענומען וויינען:

— וואָס האָט איר פון מיר געוואָלט? וואָס האָט איר מיך געקוילעט אָן אַ מעסער? גיט מיר אָפ מיין מאַן!

אַלע זענען אויפגעשפרונגען פון די פלעצער, ניט געוווסט וואָס דאָ איז געוואָרן, זיך אַרומגעקוקט, ביסלעכווייז גענומען פאַרשטיין און שעמענדיק זיך פאַר זיך אַליין האָט יעדער איינער באַטראַכט וואָס גיכער אַרויס פון דאַנען.

דערווייל האָט חוה אָנגעכאַפט פאָלאַקן אונטער דעם אָרעם און געשריען:

— קום אַהיים! דו מוזט שוין גיין! כ׳לאָז דיך מער ניט אָפ! ייִדן! געוואַלט! — האָט זי זיך געווענדעט מיט אַ הייזעריקן קוויטש צו אַלע אין שטוב נאָך הילף — ייִדן, ווי לאָזט איר דאָס צו? ס׳איז דאָך אויס וועלט! ווי איז דאָס געהערט געוואָרן?

סעם האָט פאַרשטאַנען, אַז דאָס איז פאָליס אַרבעט. זי איז טאַקע געשטאַנען מיט אַן איינגעהאַלטענעם געלעכטער און הנאה געהאַט פון דער גאַנצער חתונה. סעם האָט מיט אַמאָל אַ ציטער געטאָן — ער האָט דערזען אין צווייטן צימער אַ פאָר שוואַרצע, שאַרפע אויגן. זאָל דאָס זיין אַלעק? אין צווייטן צימער איז קיינער ניט געוועזן.

פון הויף האָט זיך געהערט ווי ספאָרט רייסט זיך, בילט אויף עמעצן. סעם איז צו צום פענסטער.

ספאָרט איז געשפרונגען מיט אַ בילעריי, ניט צוגעלאָזט צו זיך אַ קליין-געוויקסיקן, ברייטבייניקן בולדאָג, מיט אַ פאַרעקשנט פלאַטשיק פנים, וועלכער האָט דווקא געוואָלט אַריין ספאָרטן צווישן די פיס.

— אַלעקס הונט — האָט סעם צו זיך געזאָגט און גאַליק געשמייכלט — דער „גיני״ האָט חוהן אויך אַהערגעבראַכט.

די הינט האָבן זיך געיאָגט מיט אָפענע פיסקעס, אויסגעשניטן אַ קרייז, וואָס איז געוואָרן אַלץ גרעסער און גרעסער און ווי צוויי „פייטערס״ האָבן זיי געהיט איינער דעם צווייטנס באַוועגונגען. מיט אַמאָל איז ספאָרט פאַרלאָפן פון אַ זייט און אומגעוואָרפן דעם

בולֿדאָג מיט די קרומע לֿאַפעס. די הינט זענען אַריין איינער דעם צווייטן מיט אויסגעשטשירעטע ציין, זיך געראַנגלֿט, באַלֿד איז ספאָרט אָפגעשפרונגען אַ הינקעדיקער און נאָך מיט מער רוגזה האָבן זיי זיך איינגעגעסן איינער אין דעם צווייטן.

אַלֿעק איז אַרויס פון קאָרידאָר און גענומען שלֿאָגן ספאָרטן מיט אַ בעזים־שטעקן. מער האָט סעם ניט געדאַרפט. מיט פאַרקוועטשטע פויסטן איז ער אַרויס פון שטוב און זיך געוואָרפן אויפן איטאַלֿיענער. באַלֿד זענען זיי ביידע געלֿעגן אויף דער ערד, שטילֿ געסאָפעט, זיך איינגעגעסן איינער דעם צווייטן מיט די פיס, מיט די הענט, מיט די גאָמבעס, זיך געביסן — — זיי זענען אויפגעשפרונגען בלֿאָסע, צעבאַלֿטע, עטלֿעכע מינוט ווי צוויי צעווילֿדעטע קאפ־הענער, אויסגעמיטן איינער דעם צווייטן, זיך פאַרמאָסטן, ניט געטראָפן און מיט אַמאָלֿ האָט אַלֿעק אויסמיידנדיק סעמס אַ קלֿאַפ זיך צוגעזעצט און די פויסט איז אים אַריין גלֿייך אין אויג. אַלֿעק איז געפעלֿן אויף דער וואַנט, באַלֿד צו זיך נעקומען, זיך געוואָרפן אויף סעמען און אין דער זעלֿבער צייט זיך פאַרמאָסטן מיטן פוס סעמען אין בויך אַריין. סעם האָט באַצייטנס געכאַפט אַלֿעקס פוס און דער איטאַלֿיענער איז אַ פאַלֿ געטאָן ווי אַן אונטערגעזעגטער בוים.

אַלֿעק האָט זיך קוים אויפגעשטעלֿט. דאָס רעכטע אויג איז אין גאַנצן פאַרלֿאָפן געווען פון קלֿאַפ און אַ טונקלֿ בלֿויע שטיק פלֿייש, גרויס ווי אַן איי, איז אַרויס אונטערן אויג.

די הינט האָבן זיך געיאָגט ווי פריער. ספאָרט אַ צעבלֿוטיקטער איז געשפרונגען אויף דריי פיס און באַ יעדער געלֿעגנהייט אַ ריס געטאָן מיט די אויסגעשטשירעטע ציין דעם בולֿדאָג איבערן קאַרק.

אַלֿעק האָט זיך ווידער געוואָרפן אויף סעמען.

סעם האָט אָן רחמנות גענומען העמערן מיט די פויסטן, געשלֿאָגן אַלֿעקן, ווו ער האָט נאָר געטראָפן, געטרייבערט זיין פנים, און מיט אַמאָלֿ האָט ער אים אַ פלֿאַם געטאָן מיט דער פויסט אונטער דער גאָמבע.

אַלֿעק האָט זיך אָפגעגאָסן מיט בלֿוט.

גלייך ווי סעם האָט דערזען דאָס בלוט האָט ער זיך אַ רוק אָפּ געטאָן, אָנגעהויבן ציטערן און געפילט ווי די הענט הייבן זיך שוין ניט מער ווי פריער.

סעם האָט דערפילט ווי ער וואָלט זיך אַ שניט געטאָן מיט אַ שאַרף מעסער און עס איז אים וואַרעם געוואָרן. ער פאַלט? דער הויף ווערט פול מיט מענטשן, מען לויפט, מען שרייט, ער פילט ספּאָרטס צונג אויף זיין פנים, דאָס לייב בריט, און עפּעס אַ מוראַדיקער באַרג פאַלט אויף אים, צעקוועטשט אים אינגאַנצן.

אַלעק האָט אים געשטאָכן.

צוויי יאָר שפּעטער. סעם אַרבעט בײַ מיסעס ריטש, ווי פריער. פאָלאַק דער סאַלון־קיפּער, האָט זיך שוין לאַנג צעגאָסן, ליגט אַ פּאַראַליזירטער אין אַ זייטיק צימערל און ווען ניט חוה, וועלכע גייט אום אַרום אים; וואָלט ניט געווען ווער עס זאָל אים דערלאַנגען אַ גלאָז־וואַסער. דער אַלטער משה און דזשייק זענען שוין אויפן עולם־האמת. פּאָלי איז אַנטלאָפן מיט אַלעקן, אַליין געקומען צוריק און זינגט איצט אין אַ „מוווינג־פּיקטשור”. מיסעס ריטש ווערט דיקער פון טאָג צו טאָג, קריגט זיך מיט סעמען, בעט אים גלייך איבער און קלויבט זיך גלייך נאָכן מאַנס טויט חתונה האָבן מיט אים.

איד. ליט. קולטור פאראיין
CAPE TOWN.
JEWISH CULTURE SOCIETY

מאָריס און זיין זון פיליפ

מאָריס אַ געוועזענער וואָדעוויל אַקטיאָר, מיט אַ פאָר שטייפע אויף אַרויף פאַרדרייטע וואָנסן, ווי בײַ קייזער ווילהעלם, מיט אַ הייזעריקער שטימע פון צופיל בראָנפן טרינקען, האָט געמאַכט רעפעטיציעס מיט זיין קליינעם פיליפ, אַ ייִנגל פון אַ יאָר עלף.

מאָריס איז געשטאַנען אין מיטן צימער אין אַ פאָר הויזן מיט אַ קאָלירט לייבל, געהאַלטן איין האַנט אין אַ הויזן־קעשענע און מיט דער צווייטער האָט ער דיריזשירט, איינגעזונגען מיט פיליפן קיפלעטן. פון מאָל צו מאָל האָט מאָריס אַ זופ געטאָן פון דער פלאַש בראָנפן, וואָס איז געשטאַנען אויפן טיש, גענומען עטלעכע הויכע טענער מיט זיין הייזעריקן באַס און איז באַלד אַנטשוויגן געוואָרן. אים האָט זיך געדאַכט, אַז ניט ער זינגט, נור עפעס אַ פעטער רוסישער פולקאָווניק מיט צוויי לאַנגע באַקנבערד קאָמאַנדעוועט מיט אַ פאָלק זעלנער.

מאָריס האָט פון פאַרדרוס געטאָן עטלעכע ציִ פון דער פלאַש, זיך געזעצט און אָנגענומען פיליפן פאַר דער גאָמבע:

— זעסט, פיליפ, מיר זינגערס זענען גאָר עפעס אַנדערש, אַן אַנדער מין סאָרט מענטש — — — מיר זענען אַרטיסטן! און אַרטיסטן, פאַרשטייסטו מיך, מוזן טרינקען! עס זינגט זיך גאָר בעסער נאָך אַ גלעזל משקה! וואָס גרעסער אַ זינגער איז, אַלץ מער טרינקט ער — האָט דער אַלטער געענדיקט מיט אַ שמייכל, אַ גלאָץ געטאָן מיט זיינע גלעזערנע, שכורע אויגן און אַ לאַנגן ציִ געטאָן פון דער פלאַש.

און אַז פיליפ האָט זיך פאַנאַנדערגעזונגען אויף זיין ווייך שטימעלע, איז דער האַלב־אָנגעטרונקענער פאָטער געזעסן, פון נחת געלאָזט טרערן און האָט אונטערגעברומט: „ס'וואַקסט אַ כלי! ס'וואַקסט!“

— זשוליק! — האָט ער מיט אַמאָל דורכגעזייט דורך די ציין און אַ קניפּ געטאָן דעם יינגל אין געזעס אַריין — שניידסט זיך אַ לייט, בנאמנות! וועסט זיין „סאָן אָף ע׳ גאָן״ מער לייט פון יין טאַטן! וואַרט, וועסט נור אונטערוואַקסן, גיב איך דיך גלייך אַריין אין אַזאַ סקול: קאָנסערוואַטאָריום, הייסט עס, און וועסט אַרויסקומען אַ פאַרטיקע כלי, אַ קאַרוזע הא, הא! נישט דאַרפן זינגען אין די גאַסן פאַר אָקסן, וועסט ווערן אַן אָפּערא-זינגער!

דאָ האָט זיך דער אַלטער צעלאַכט און באַלד גענומען וויינען מיט טרערן ווי ביבערין.

— קום אַהער, פיליפּ — האָט מאָריס געזאָגט, און אים אַריינגעגאָסן אַביסל בראָנפן אין אַ גלאָז — נא, געוויין זיך צום ביטערן טראָפּן.

דער קליינער האָט אויסגעטרונקען און זיך פאַרקרימט ווי נאָך אַ ביטערן פיל.

— ס׳ברענט? הא, הא, הא! — האָט דער אַלטער זיך צעלאַכט, אַרומגעכאַפּט דעם קליינעם פיליפּ און אים גענומען קושן.

— נאַרעלע, וועסט ניט דאַרפן טרינקען קיין בראָנפן — שאַמפּאַניער וועסטו גיסן, שאַמפּאַניער! הא, הא! און מיטן אַלטן וועסטו זיך שעמען? הא, ממזר דו? שעמען זיך מיטן גאַסן-זינגער!? דו ווייסט, ווער דיין טאַטע איז אַמאָל געווען? ניט קיין גאַסן-זינגער! אַ סטאַר! אַ סטאַר איבער וועמען מענדזשערס פלעגן זיך שלאָגן! די שענסטע מיידן האָב איך געהאַט, בעסטיעס!

דאָ האָט זיך דער אַלטער פאַרהוסט, רויט געוואָרן, ווי אַן אינדיק, און געשטאַמלט:

— אַ מענטש וועסטו ווערן באַ מיר, אַ מענטש! די שענסטע מיידן וועסטו האָבן דו, בעסטאַרד! ניט דאַרפן זיך אַרומשלעפּן מיט פריילעכע שוועסטער, ווי דיין טאַטע! — פאַניע אַרטיסטשע, גאָספּאָדין אַרטיסט, יור עקסעלענץ — האָט מאָריס אויסגעשריען און דערזיפצט דאָס לעצטע פון דער פלאַש.

פון צווייטן צימער איז אַריין מאָריסעס בעל-הביתטע, אַ הויכע, שוואַרץ-חנעוודיקע ליטוואַטשקע מיט אַ יצר-הרע פלאַסטערל אויף דער באַק. זי האָט פאַרלייגט אירע אַנטבלויזטע הענט

אויף דער פֿולער ברוסט און אַ סמאָטשקע געטאָן מיט די ליפּן.

— וואָס זאָגט איר ניט צו דעם וועטער? ס'האַלט אין איין גיסן

— — — און פֿאַר פּרנסה=געבער איז דאָס אַ פּיקניק, רק ער שלאָפֿט.

מאָריס, זעענדיק זיין בעל=הביתטע, איז גלייך אויפֿגעשפּרונגען, זיך עלעגאַנט פֿאַרנייגט און ער האָט איר אונטערגערוקט אַ שטול:

— זיצט מיסעס בלום!

— ווער האָט צייט צו זיצן — האָט מיסעס בלום געענטפֿערט, פֿאַרזשמורעט עטוואָס אירע אויגן, וויסנדיק, אַז אַזוי איז זי שענער — וואָס האָב איך אייך געוואָלט בעטן?! יאָ, מאָריס, האָט איר פֿילייכט אַ „קוואָטער“? כ'ברויך אַריין צו וואַרפֿן אין „געז=מיטער“.

— יאַ=וואָל, ליידי! יאַ=וואָל! — האָט מאָריס אונטערגעברומט, אַרויסגענומען פֿון זיין טיפֿער קעשענע אַ קוואָטער, זיך געשטעלט אין אַ טראַגישער פּאָזע און אויסגעדעקלאַמירט:

— „מיין שיינע „ווענוס“, איך שענק דיר מיינע גיטער, גליקלעך מאַך איך דיך, איך שווער דיר ביים „יופּיטער!“ און האָט זי אַרומגענומען.

מיסעס בלום האָט זיך פֿלומרשט געווערט און אים גענומען מוסר=זאָגן:

— אַי, מאָריס, מאָריס, ווי שעמט איר זיך ניט, אַן עלטערער ייִד, און ס'ליגט אייך נאָך אין קאָפּ אַזעלכע נאַרישקייטן.

דערווייל איז סילווע, מיסטער בלומס טעכטערל פֿון ערשטן ווייב, אַ בלאָנדע מיידל פֿון אַ יאָר עלף, אַריין אין צימער און איז צו צו פֿיליפּן.

— פֿיליפּ, וועסט גיין אין „מוווינג פּיקטשורס“?

— „שור“ וועל איך גיין, וואַרט, ס'וועט באַלד זיין געלט -- האָט פֿיליפּ געזאָגט, אַ ווינק געטאָן מיט זיינע שוואַרצע אויגעלעך און געוויזן אויפֿן פּאָרל.

— ווי שעמט איר זיך ניט, ס'איז דאָך אַ חרפּה פֿאַר די קינדער — האָט מיסעס בלום געזאָגט, זיצנדיק ביי מאָריסן אויפֿן שויס.

— געוויס, געוויס, ווי דען — האָט מאָריס געשטאַמלט און אַ געשריי געטאָן: — פֿיליפּ, אַ רוח אין דיין — — מאַרש מיט סילווען, הינטישע לעבערס!

פיליפ מיט סילוועצן זענען אַרויס פון צימער, צוגעמאַכט די טיר און גענומען איינציקווייז אַריינקוקן דורך דעם שלאָס-לעכל. פיליפ האָט פון גרויס שמחה אַרומגעכאַפּט סילוועצן, איר אַ קוש געטאָן און איז צו צו מיסעס בלומס מאַן, דעם בלינדן זרח, וואָס איז געשלאָפן אויפן בעטל, און אים גענומען וועקן?

דער בלינדער איז אויפגעשפרונגען, ווי אַן אָפּגעבריטער, ברייט צעעפנט זיינע הינערישע אויגן:

— ווער איז דאָס? וואָס איז?

— זרח, גיב אַ „דיים“, וועל איך דיר עפּעס זאָגן!

— און אַ „ניקל“ איז ניט גענוג, דו „סאָקער“?

— ניט ווייניקער ווי אַ „דיים“, דו בלינדער „קאַיק“!

דער בלינדער האָט געקרעכצט, געשאָלטן, אַרויסגענומען פינף סענט, געעפנט דאָס מויל און אין גאַנצן האָט ער אויסגעזען ווי אַ כינעזישער גאָט.

— נו, זאָג שוין, זאָג!

דער פאַ קושט זיך מיט דיין ווייב! נור געדענק, זאָג ניט, אז איך האָב געזאָגט — האָט פיליפ אַרויסגעפּלאַצט מיט אַ געלעכטער.

ער האָט געמאַכט פאַר גרויס שמחה דריי קאָזשאָלקעס און אַרויס מיט סילוועצן.

דער בלינדער איז אויפגעשפרונגען, געכאַפּט דעם שטעקן און, טאַפּנדיק, האָט ער אויפגעפּראַלט מאָריסעס טיר, מורא האָבנדיק אַריינצוגיין. ער האָט געטופּעט מיט די פיס, געקלאַפּט מיטן שטעקן אין דער פּאָדלאָגע, געגלאָצט מיט זיינע פאַרצעלאַנענע אויגן און געשריִען:

— רבקה, אַ בראָך אין דיינע ביינער, ווו ביסטו, ווו, חצופה!?

רבקה האָט זיך אַריס געטאָן פון מאָריסעס הענט און אים געוויזן אויף איר בלינדן מאַן:

— ליבער גאָט, שלאַקרירעק זאָל ער ווערן! דער בלינדער הונט!

מאָריס איז געשטאַנען אין מיטן שטוב, געקוקט מיט אַ

שמייכל דאָ אויפן בלינדן, דאָ אויף רבקהן און האָט אַ טראַכט געטאָן:

— „מוט פאַרלירן פּאַסט ניט פאַרן בראַוון קריגער,
אפילו אין דעם קלעם איז נאָך אַלץ דער טיגער — טיגער”!

מיטאָג צייט איז מאָריס אַרויס פון שטוב אין זיין קאָלירטן לייבל אָן אַרבל, מיט הנאה באַטראַכט די לענג פון פּיטקין עוועניו און זיך פאַנאַנדערגעפּייפט.

פון קעלער־שטוב איז אַרויס דער „דזשעניטאָר”, אַ פערציקיעריקער איירישער מיט אַ רויטער נאָז און אַ גלאַט ראַזירט פּנים. נאָך אים — זיין ווייב, אַ הויכע, געזונטע ניגערטע, מיט ליפּן ווי פּלאַכטעס און מיט אַ גרויסן, קיילעכדיקן בויך. אין איין האַנט האָט זי געהאַלטן אַ בעזים און אין דער צווייטער אַ בלעכן קעסעלע פאַר ביר.

באַ איר קלייד האָבן זיך געריבן דריי קליינע ניגערלעך, מיט דיקע ליפּעלעך, מיט קורצע אויפגעשטעלטע צעפּלעך און אויסגעזען האָבן זיי, ווי שוואַרצע קודלאַטע שצעניאַקעס.

— האַללאָ, מאָריס, אַ פיין וועטער, האָט דער איירישער געזאָגט און אויסגעשפּיגן פון מויל אַ גאַנצן פּלאַסטער קיי־טאַבאַק.

— יא, יא, יעס סער — האָט מאָריס געצויגן די ווערטער, פאַרדרייט די וואָנסעס, אַ קלאַפּ געטאָן דזשאַנען אין דער פּלייצע, ווייזנדיק אויפן ווייבס בויך און געזאָגט:

— ביסט „ביזי” דזשאַן!

דזשאן האָט מעשה בעל־הבית באַטראַכט דעם ווייבס בויך און זיך נאַריש צעשמייכלט.

די ניגערטע האָט פאַרקאַשערט אירע ליפּן, אַ גלאַנץ טוענדיק מיט אירע ווייסע ציין, אַ גלאַנץ געטאָן מיט די אויגן, זיך אייגעבויגן אין דרייען, צוהאַלטנדיק מיט ביידע הענט דעם בויך, און זיך פאַנאַנדערגעלאַכט ווי אַ קאָבילע.

מאָריס איז לייכט אַראָפּ פון טרעפּל, זיך דורכגעשפּאַצירט איבערן טראָטואַר און האָט חשק געהאַט אַריין אין „סאַלון” אויסטרינקען אַ גלעזל ביר.

אויף אַ טרעפל איז געזעסן אַ ייִדענע פון אַ יאָר פערציק, אַ קורצע, אַ דיקע ווי אַ יאַטקע-קלאָץ, מיט אַן איבערגעלייגטן גוידער און מיט אַ פנים פון אַן אַלטן מאָפס. זי האָט געהאַלטן די פיס צעשפרייט און מיט הנאה האָט זי געכאַפט ארץ-ישראל ניסלעך, וואָס זענען געלעגן באַ איר אין שויס, און זיי געוואָרפן אין מויל אַריין.

— מיסטער מאָריס, איר דערקענט מיך שוין גאָרנישט? אַ מענטש גייט דורך, כ׳ווייס, הינט, טייפל, שמעק אַריין!

— האַללאָ, האַללאָ, מיסעס סאַלאָמאָן, ווי גייטס! — האָט מאָריס געזאָגט און זיך אָפגעשטעלט. ער האָט אַריינגעשטעקט די האַנט אין איר קלייד, געכאַפט עטלעכע ניסלעך און בשעת מעשה איר אַ קיצל געטאָן.

— „שעם יורסעלף“ — האָט מיסעס סאַלאָמאָן געזאָגט כלומרשט אַ באַליידיקטע, האָט צונויפגענומען די ניסלעך און מיט אַ קרעכץ זיך אויפגעשטעלט.

— אַי, די היץ, די היץ! ניט אויסצוהאַלטן! די „פייפערס“ שרייבן — מענטשן פאַלן ווי פליגן, קומט אַרויף מאָריס. ביי מיר איז קיל, אַ מחיה!

— יא, יא, מיסעס סאַלאָמאָן, דאָס איז פיין — האָט מאָריס געשטאַמלט און ניט ווילנדיק זיך נאָכגעשלעפט.

מיסעס סאַלאָמאָן האָט אים אַריינגעפירט אין איר זאַל, זיך אַנטשולדיקט און איז באַלד אַרויס.

מאָריס האָט באַטראַכט דעם אָפגעבליאַקעוועטן דיוואַן, וואָס איז געווען אויסגעשפרייט אויף דער פאָדלאָגע און פון וועלכן עס האָבן זיך געהויבן גאַנצע זיילן שטויב, ווען מען האָט געטרעטן איבער אים. ער האָט באַטאַפט די אויסגעבעטע שטולן, די איבערגעצויגענע פיאַנאָ, האָט זיך באַקוועם אַריינגעזעצט אין אַ וויג-שטול און שטיל געזונגען:

—„לילית האָט פאַרשפרייט אַ נעץ, און זי ווייס ניט, אַז כ׳בין אַ לץ“.

מיסעס סאַלאָמאָן איז באַלד אַריין מיט אַ טאַץ אין דער האַנט. אויף דער טאַץ איז געשטאַנען אַ סאָפאָן וואַסער, אַ פלאַש ביר און אַ טעלער מיט אויבסט.

מאָריס האָט געעפנט די פלאַש מיט אַ שאָס, געטרונקען אַ גלעזל נאָך אַ גלעזל, פאַרביסן מיט אויבסט.

— איר ווייסט, מיסעס סאַלאָמאָן, מען וועט מוזן גיין אָפּטער צו אייך!

— מיטן גרעסטן פאַרגעניגן! — האָט זי געענטפערט אַ צעפרידענע.

— כ׳זאָג אייך — האָט מאָריס פאָרטגעזעצט — כ׳בין גאָר פרישער געוואָרן! וואָס אַ גלעזל ביר מאַכט!

— דאָס טענה איך דאָך, מאָריס. איר זייט דאָך עפּעס אַ מאַן, ס׳איז דאָ אויף וואָס אַ קוק צו טאָן און גאָר נישט — איר פלאָגט אָפּ אייערע פאָר יאָר! ווי לאַנג איז דער שיעור צו זיין אַן אַלמן?

— נו, נו, מיסעס סאַלאָמאָן, זעט טאַקע עפּעס פאַר מיר אַ שידוך?

— וואָס שידוך, ווען שידוך, די קאַץ שיקט מען ניט נאָך די פוטער — האָט זיך מיסעס סאַלאָמאָן צעלאַכט — אַז איר האָט זיך פאַרדרייט אַ קאָפּ מיט רבקהן, די חצופה, ווער וועט דאָס וועלן האָבן „ביזנעס" מיט אייך? כ׳ווייס, מען זאָגט עפּעס אַ ייִדענע, מילא, אָבער דאָס איז דאָך קיין ייִדענע אויך ניט, אַ בעזדיעטניצע, אַ יאַלאָווקע, אָפּגעוווינט מיטן ערשטן מאַן זעקס יאָר און גאָר ניט — ער האָט זי אָפּגעגט. ווייסט איר פאַר וואָס? — האָט זיך מיסעס סאַלאָמאָן צוגערוקט צו מאָריסן און האָט זיך צעלאַכט — ס׳איז מיר אויף מיין וואָרט אַ חרפה עס צו דערציילן פאַר אַ מאַנסביל — זי האָט דאָך קיין — — כאַ, כאַ, כאַ! ווי איך בין אַ ייִדישע טאָכטער!

— יאַ, יאַ, דאָס איז אינטערעסאַנט, שפּאַנענד! — האָט מאָריס דעקלאַמירט, קנאַקנדיק די ניסלעך.

— ווען איר פאָלגט מיך פאַראַיאָרן — האָט מיסעס סאַלאָמאָן ווידער אָנגעהויבן, אַראָפּלאָזנדיק די אויגן — און חתונה געהאַט, וואָלטן מיר געלעבט ווי לייטן גלייך. איר וואָלט באַ מיר קיין פינגער אין קאַלטן וואַסער ניט געדאַרפט אַריינשטעקן, כ׳בין, ברוך השם, קיין קבצנטע, אין הויז באַ מיר, איז קיין עין הרע, פון

כל טוב, און ס׳איז נאָך דאָ אַ פּאָר דאָלאַר אין באַנק אויך, פּאָרט אַ היימישע "ביזנעס„. כ׳גיב אַוועק אַ דאָלאַר אויף אַ חודש, קריג איך צוריק אָנדערהאַלבן. ווער מאַכט דאָס היינטיקע צייטן בעסערע געשעפטן?

—אָסור ראקאָפּעלאָ! — האָט זיך מאָריס צעלאַכט.

— איר זייט אַ לץ! — האָט מיסעס סאַלאָמאָן געזאָגט און מאָריסן אַ קלאַפּ געטאָן איבערן פּוס — איר באַרעכנט אייך בעסער, מאָריס, און זעט, אַז כ׳מיין אייער טובה מער ווי מיינע. נור וואָס טויגן די רייד, ווי לאַנג איר וועט וווינען באַ רבקה טליק, זייט איר אַ פאַרפאַלענער!

— וואָס איז שייך — האָט מאָריס אַ ברום געטאָן, זיך אויסגעשטעלט, אַריינגעלאָזט די הענט אין די הויזן קעשענעס, זיך איבערגעצויגען, גענומען שפּרייזן איבערן דיוואַן און געטראַכט:

— „איך בין דיר מוחל, וואָס דו רעדסט, ווייל דו רעדסט ווי אַ קינד און פערשטייסט ניט דיין געפערלעכע לאַגע אַציינד".

— איר וועט פיליכט נאָך טרינקען אַ גלעזל ביר? — האָט מיסעס סאַלאָמאָן איבערגעריסן די שטילקייט.

— ווער זאָגט זיך דאָס אָפּ פון אַ גלעזל ביר? — האָט מאָריס געענטפערט שפּאַנענדיק איבערן צימער.

מיסעס סאַלאָמאָן איז אריין אין קיך.

מאָריסן איז מיט אַמאָל איינגעפאַלן, אַז ס׳וואָלט געווען אַ פלאַן חתונה צו האָבן מיט דער יידענע. אמת, רבקהן איז טאַקע אַ שאָד, נאָר גאָרניט, ער וועט זי נאָך דער חתונה אויך קריגן און דערווייל וועט ער זיין אַ פאַרזאָרגטער! ווי זאָגט זי אַליין: "ניט דאַרפן איינטינקן אַ פינגער אין קאַלטן וואסער„. מען שמועסט, אַז זי האָט אַ שלל מיט גאָלד.

דערווייל איז מיסעס סאַלאָמאָן אַריין מיט אַ פלאַש ביער. מאָריס האָט גענומען די פלאַש, זי בעטראַכט עטלעכע מאָל אָפּגעווישט דאָס העלזל מיטן טישטעך, וואוילעריש אַ קלאַפּ געטאָן דעם דנאָ פון דער פלאַש אָן זיין האַנט און דער קאָרק איז אַרויס מיט אַ שאָס. ער האָט אַריינגעצויגען אַ גלאָז נאָך אַ גלאָז, אויסגעדרייט מיט צוויי פינגער די גאַנצע וואָנסען און זיך אויפגעשטעלט.

— הערט, מיסעס סאַלאָמאָן, איר זייט טאַקע גערעכט, כ׳האָב זיך גאָר וואָס באַרעכנט, אַז דער שידוך איז פאַר מיר ווי געווונטשן, ווי כ׳בין אַ ייִד! נא, גיסט זיך איין אַ גלאָז ביר און מיר וועלן טרינקען לחיים! גייט רבקה אויפן פייער! מאָרגן „מוף" איך אַרויס!

ער האָט אַרומגעכאַפּט די דיקע מיסעס סאַלאָמאָן, זיך צעקושט מיט איר אויף איין באַק, אויף דער צווייטער, דערטרונקען דאָס גלאָז ביר זינגענדיק:

— „לחיים מיין שאַץ, לחיים מיין שעצל, לחיים מיין לאקרעץ־קלעצל".

סילווע איז איינע אַליין געווען אין שטוב. זי האָט אַרויסגענומען רבקהס קעסטעלע פודער, זיך איינגעפודערט, אָנגעטאָן רבקהס קאַפעליוש מיט דער לאַנגער שוואַרצער שטרויס־פעדער, זיך אַריינגעשטעלט אין שפיגל, עטוואָס אויפגעהויבן דאָס קורצע קליידל און גענומען נאָכזינגען, אַפערוואַרפנדיק אירע פיסלעך און ווינקנדיק מיט די בלויע אויגעלעך, ווי אַ וואָדעוויל־אַקטריסע:

„Hallo cennral! Hallo central!
Give me six-o three“

סילווע איז געווען אַזוי פאַרטאָן מיט איר זינגען און טאַנצן, אַז זי האָט גאָר ניט באַמערקט ווי פיליפ איז אַריין מיט זיינע „ראָלערס" פון דער גאַס.

פיליפ איז געבליבן שטיין באַ דער טיר מיט אַן איינגעהאַלטענעם געלעכטער, זיך צוגעקוקט ווי סילווע „עקטעט", און אים איז איינגעפאַלן זי איבערצושרעקן. ער האָט שטיל אַוועקגעשטעלט די „סקייטס", אויפגעזוכט דעם בלינדן זרחס אַן אַלטן ראָק מיט אַ פאַרשוויצטן האַרטן קאַפעליוש, זיי אָנגעטאָן. ער האָט פאַרבויגן זיינע אויבערשטע לעפלעך פון די אויגן אַזוי, אַז דאָס רויטע האָט זיך אַרויסגעזען, גענומען אַ שטעקן אין האַנט אַריין און איז, טאַפנדיק, מיט שווערע טריט אַריין אין צימער, נאָכמאַכנדיק זרחס קול:

— רבקה, אַ בראָך אין דיינע ביינער, ווו ביסטו, ווו? רבקה, פאַרשרפהט זאָלסטו ווערן! חצופה! דערווערגן וועל איך דיך!

סילווע האָט זיך איבערגעשראָקן, אַראָפגעריסן דעם קאַפעליוש. אים אַ שליידער געטאָן אויפן בעט. זי האָט זיך אָבער באַלד צעלאַכט, דערזעענדיק, אַז דאָס איז פיליפ.

— גיי צום טייוול! האָסט מיך איבערגעשראָקן צום טויט!

פיליפ האָט זיך געמאַכט ניט הערנדיק, געשאָלטן, געטופעט מיט די פיס, געגלאָצט מיט די רויטע אויגן, אָנגעכאַפט סילווען פאַר די האָר, זי אויסגעצויגן אויף דער פאָדלאָגע, געשלעפט און געשריען:

— דערווערגן וועל איך דיך, דערווערגן! מיטן שכור, מיט דיין „ליובאָווניק״!

סילווע האָט זיך צעוויינט אויפן קול.

— וואָס ווילסטו!? ס'איז דאָך געווען אַ שפאַס. ביסט אַ נאַר! כ'האָב געזען ווי דו „עקטעסט״, האָב איך אויך „געעקטעט״ — האָט פיליפ געשמייכלט און זיך אויפגעשטעלט.

סילווע האָט זיך אויסגעווישט די אויגן און אַן אָנגעכמורעטע געזאָגט:

— אַז וועסט נאָך איין מאָל לאַכן פון מיין פאַ, וועל איך מיט דיר אייביק זיין ברוגז, וועסט זען! פאַר וואָס לאַך איך ניט פון דיין פאַ? אָ, ער איז דאָך אַזאַ שלעכטער! ווען ניט ער, וואָלט זיך מיין פאַ ניט אַרומגעקריגט מיט רבקהן!

דו ווייסט, פאַרוואָס זיי קריגן זיך אַרום? „אַל בעטשע״ דו ווייסט ניט? רבקה וויל מען זאָל זי **קושן**, און דיין פאַ וויל ניט, דעריבער „גלייכט״ זי אים ניט.

— און דיין פאַ קושט רבקהן? — האָט זיך סילווע געפרעגט.

— „שור״ קושט ער, פונקט ווי אין „מיינערס וואָדעוויל״. דו ווייסט, מיין פאַ איז דאָך געווען אַן „עקטער״ און אַז איך וועל אונטערוואַקסן וועל איך אויך זיין אַן „עקטער״, אָט אַזוי:

דאָ האָט פיליפ זיך געשטעלט אין אַ פאָזע, מיט איין האַנט אַרומגענומען סילווען פאַר דער טאַליע, מיט דער צווייטער האַנט האָט ער אָנגענומען איר הענטל און איר אַ קוש געטאָן.

— „גראַדי היר״ — האָט סילווע אַ קוויטש געטאָן, אויסגע-

שיגן, זין אַרויסגעריסן פון פיליפן און אַריין אין קיך — כ׳וועל דערציילן פאַר דיין פאַ, וועסט זען! גיי, ביסט אַ חזיר! כ׳וועל מיט דיר קיינמאָל ניט ריידן.

זי האָט זיך אָנגעשפּיגן אויף דער האַנט, גענומען רייבן אויף דעם פלאַץ, ווו זי האָט אַ קוש געקראָגן, און אַרויס אויף דער גאַס.

מאָריס מיט רבקהן זיינען באַפאַלן דעם בלינדן זרח און אים גענומען שטיקן. זרח האָט געמאַכט קולות, זיך געבעטן, זיי זאָלן אים אָפּלאָזן. עס האָט אים ניט געהאָלפן. זיי האָבן אים מיט אַמאָל אויפגעהויבן, אויפגערוקט דאָס פענסטער און אים אַרויסגעשליידערט. זרח איז געפאַלן מיט אויפטרייסלנדע געשרייען, געפאַלן אַלץ שנעלער. און וואָס נענטער ער איז צו צו דער ערד, איז זי זיך צעשוואומען און ער איז ווייטער געפאַלן.

אַן אָפּגעגאָסענער מיט שווייס, האָט ער זיך אויפגעכאַפּט פון שלאָף. ער האָט זיך באַלד באַרויִקט, אַז עס איז ניט מער ווי אַ חלום און זיך איבערגעצויגן. אין שטוב איז קיינער ניט געווען. דעם בלינדן האָט זיך געדאַכט, אַז אין מאָריסעס צימער סקריפּעט דאָס בעט.

— שוין ווידער! — האָט זרח אַ ברום געטאָן און אויפגעשפּרונגען אַן אויפגעקאָכטער פון זיין בעטל.

ער האָט גענומען רופן:

— רבק ! רבקה ! סילוויע ! פיליפ ! מאָריס ! אַ מיתה-משונה אויף אייך אַלע !

אין שטוב איז געווען שטיל. זרח האָט אויסגעשפּיצט זיינע אויערן, און אים האָט זיך ווידער געדאַכט, אַז דאָס בעט בא מאָריסן קרעכצט. ער איז געווען זיכער, אַז דאָרט איז קיינער ניטאָ, פונדעסטוועגן איז ער פאָרזיכטיק אַריין אין מאָריסעס צימער, און מיט אַ געמאַכטן כעס גענומען קלאַפּן מיטן שטעקן איבערן בעטל:

— אָט אַזוי! אָט אַזוי! נאַט אייך! ממיתן וועל איך אייך!

דעם בלינדן איז דאָס עסק געפעלן געוואָרן, ער האָט זיך

צעלאַכט, זיך אוועקגעזעצט אויפן בעטל, ארומגעטאַפּט פון אלע זייטן, ארומגעשמעקט עס, ווי אַ הונט מיט דער נאָז, און מיט א קרעכץ איז ער אַרויס פון חדר.

אים האָט זיך אויסגעדאכט, אז אלע זענען אין שטוב, באַהאלטן זיך אין די ווינקעלעך, אונטער די בעטן, אַז באלד וועלן אַלע מיט אַמאָל ארויסשפּרינגען, אים באַפאַלן, דערווערגן.

אַן אויפגעציטערטער איז ער צו צום פענסטער. ער האָט ברייטער צעעפענט זיינע אויגן און זיך איינגעהערט ווי דער רעגן קלאפּט, שמייסט אין די שויבן, ווי מיט בייטשן. עס האָט אים דורכגעטרייסלט, ער האָט געפילט ווי אַ שרעק נעמט אים ארום און פון היימלעכקייט וועגן האָט ער גערופן: רבקה, רבקה! חצופה! עס איז געווען שטיל. פון א ווינקל האָט זיך געטראָגן א הייזעריקער כככ... פון אַ קעצל.

— גאָר צורופן דאָס קעצל — האָט דער בלינדער צו זיך געזאָגט. — פּוסי, פּוסי, קאַם היר!

דאָס קעצל איז באַלד אַרויס מיט אַ ווורטשן, זיך גענומען רייבן אָן בלינדנס פוס. זרח האָט זיך איינגעבויגן, גענומען די קאַץ אויף די הענט און איינגעטוליעט זיין פנים אין ווייכן, וואַרעמען פעלכל.

— פּוסי, דיר איז קאַלט? — האָט זרח געטענהט צום קעצל, טוליענדיק שטאַרקער זיין פנים אין ווייכן פעלכל.

דאָס קעצל איז אפנים ניט צופרידן געווען פון בלינדנס צערטלעכקייט, האָט עס אַ פריסקע געטאָן און זיך אַרויסגעריסן פון זיינע הענט. עס האָט זיך געהערט אַ קלאַפּן אין טיר.

— „קאַם אין"!

מיסעס סאַלאָמאָן, וואַקלנדיק זיך ווי אַ פעטע גאַנדז, איז אַריין.

— גוט איוונינג, זרח, ווי גייטס? דאָס בין איך, מיסעס סאָלאָמאָן, ווו איז אייער פרוי?

— בנאמנות, אַ גאַסט — האָט זרח געענטפערט אַ צופרידענער — זייט זשע מוחל, מיסעס סאָלאָמאָן, נעמט אַ שטול און זעצט אייך. איר פרעגט זיך, ווו רבקה איז? די שוואַרצע יאָר ווייסן זי! טליקעט זיך אַרום!

איר מעגט עס נאָכאַמאָל זאָגן — האָט מיסעס סאָלאָמאָן געזאָגט, זיך אַוועקגעזעצט און אָפּגעפּראַכט — כ׳האָב זי נור וואָס באַגעגנט מיט דעם קונצנמאַכער, דעם שכּור, אויף זיי מעג מען יאָ זאָגן: די „מיסעס" מיט דעם „באָרדער"!

— אַזוי? געטראָפן? אַי, אַי, אַי! — האָט דער בלינדער זיך גענומען רייבן אַ האַנט אין אַ האַנט — נו, זאָגט איר, מיסעס סאָלאָמאָן, איר זייט דאָך קיין נאַר ניט, ווי לעבט מען? וואָס קאָן איך מיר, אָרימער קאַליקע, העלפן?

— וואָס הייסט? — האָט מיסעס סאָלאָמאָן געפרעגט, צוריקנדיק איר שטול צו זרחן — איר זייט, דאַכט זיך, אַ מאַן און די וועלט איז ניט הפקר. אמת, ס׳איז אַמעריטשקע גנב! אין יוראָפּ וואָלט מען אַזאַ יונג די ביינער צעבראָכן, נאָר גאָרניט! איז ראשית, מאַכט מען „מאָריטן" צו „מופן"! און דערנאָך לאָזט מען זיך ניט בלאָזן אין דער קאַשע אַריין. איר זענט טאַקע אַ בלינדער, אָבער פאָרט אַ מאַנסביל, און רבקה איז ניט מער ווי אַן אשה. איר נעמט זי נאָר פעסט אין די לייצן אַריין, וועט איר זען, ווי זי וועט גיין אין שפּאַן!... נאָר ס׳ערשטע, מאַכט צו „מופן" אָט דעם קונצנמאַכער, אַז ניט זענט איר אַן איבערגעפירטער! ער וועט מיט זיינע זיסע יידלעך אַרויסציען דעם לעצטן ביסן פון מויל! אוי, רבונו של עולם, אויסכאַליען זאָל ער מיינע פאָר טאָלער!

— נו, נו, גיט טאַקע אַן עצה, מיסעס סאָלאָמאָן, ווי מאַכט מען דעם פאַרשווין צו „מופן"? כ׳האָב מורא — האָט זיך דער בלינדער ביטער צעלאַכט — ער זאָל מיך ניט מאַכן צו „מופן". די חברה וואָלטן מיך שוין לאַנג אַרויסגעפּאַקט נאָך „ברוקלין".

— וואָס האָב איך דאָ אַ סך צו טענהן? — האָט זרח מיט אַ זיפץ געזאָגט. — כ׳בין אַ „דעם פול", אַליין זיך שולדיק. גאָט האָט געשטראָפט, מיר צוגענומען די ראיה, האָב איך געדאַרפט נעמען די טויזנט טאָלער, וואָס כ׳האָב באַקומען, און זיי אַריינגעבן אין אַ „האָם" — וואָלט איך מיר דאָרט געזעסן רויק און סילוועען וואָלט די שטאָט צוגענומען. האָט זיך מיר אָבער פאַרגלוסט חתונה צו האָבן און רבקהלע, די חצופה, אַ בראָך אין אירע ביי־

נער, האָט דערשפּירט מיינע פּאָר סענט. ווי זי האָט זיך דאָס צוגעפּוצט צו מיר, די געקאוועטע ליטוואַטשקע, מיך גערופן „זרחקע" און „טייערינקער", און דער טייפל ווייסט וואָס? ווער פֿאַרשטייט זייער לשון, ווער, פלעגט זיך פֿאַרקאַטשען די אַרבל איבער די עלנבויגנס, מיר זיך הענגען אויפן האַלדז, צוזאָגן דאָס אויבערשטע פון שטויסל, האָב איך גערעכנט: כ׳ווייס, פּאָרט בעסער אַן אייגן בעט, ווי צו זיין אין אַ האָם. ווער האָט געוווּסט, אַז זי וועט זיך אַריינגעמען אַ „ליובאָווניק", דעם שכור, און יעצט גיי שריי חי וקים!

— מיסעס סאָלאָמאָן, וואָס זאָל איך לאַנג ברייען, זי לעבט מיט אים אונטער מיינע אויגן, אַז כ׳זע ניט! און דו, בלינדער הונט, ווער צעפּלאַצט! ביסט קיין מאַן ניט מער! און ווער ווייסט, מיסעס סאָלאָמאָן, אַזוינע חברה קאָנען מיך אָפּסמען. און מיין סילווע, אַ פינסטער יאָר אויף איר, זי האַלט דאָך אויך מיט זיי. און זיין בנ׳אָקל, פּיליפּ, אַ פֿאַרשרפּעט זאָל ער ווערן! אַ שיינע קאַפּעליע, ווי איר זעט!

— עס גייט עמיצער — האָט מיסעס סאָלאָמאָן געזאָגט און זיך אויפגעשטעלט — צייט צו גיין! מען מוז צוגרייטן „סאַפּער" פֿאַר די קינדער.

— וואָס איילט איר זיך, מיסעס סאָלאָמאָן? דאָס איז דאָך רבקה!

— ניין. כ׳גיי, „גוט באַי", זרח.

ווען מיסעס סאָלאָמאָן איז צו צו דער טיר, איז רבקה אַריין מיט אַ שירם אין דער האַנט. זי איז געבליבן שטיין. זיי האָבן זיך ביידע אָנגעקוקט, ווי צוויי הענער.

— עס געפעלט דיר שוין מיין בלינדער מאַן אויך? — האָט רבקה אויסגעשאָסן, אויסגעגלאָצט די אויגן און געכאַפּט די הענט פּאָדבאָקעם — ניט געקאָנט קריגן מאָריסן, איז דער בלינדער זרח אויך גוט! — האָט זי פֿאַרענדיקט מיט אַ ניגון.

— דערפֿאַר האָסטו שוין מאָריסן מיטן בלינדן צוזאַמען, האַ?

— האָט מיסעס סאָלאָמאָן אַ רויטע ווי אַן אינדיק געענטפערט.

— וואָס איך האָב, לאָז דיר דיין קאָפּ ניט דאַרן, נור, דו,

יאַטקע־קלאָץ, פֿלייש מיט אויגן, „גראָדי היר", דען כ׳פֿלעט דיר דעם מח!

זרח איז אַריין אין קיך, געבליבן שטיין ווי אַ גולם מיט אַ צעעפֿנט מויל און געשריען:

— וואָס איז? רבקהלע, האָסט שוין צעעפֿנט דיין צעוועמט פֿיסקל?

דערווייל האָט זיך מיסעס סאָלאָמאָן אַרויסגערוקט פֿון שטוב ניט טויט ניט לעבעדיק. זי האָט געשפּרייזט איבער די טרעפּ, געשריען און געשאָלטן.

— וואָס איז? וואָס פֿאַר אַ חתונה האָסטו אויפגעקאָכט? וואָס האָסטו פֿון איר געוואָלט, וואָס? — האָט זרח מיט כעס געפֿרעגט.

— באַליידיקט אים די „ליובאָוויניצע" — דיין גליק, וואָס כ׳האָב אייך ביידע ניט געטראָפֿן — האָט רבקה זיך צעלאַכט.

— דו מיינסט אַלע האָבן דיין טבע? — האָט זרח געענטפֿערט — און ווו ביסטו דאָס פֿאַרפֿאַלן געוואָרן, כ׳האָב גערעכנט, האָסט געמאַכט פֿליטה מיטן שיכור.

— ס׳וואָלט קיין עולה ניט געווען — האָט רבקה געענטפֿערט, איז צו צום אייז־שענקל, אַרויסגענומען אַ באַנאַנע און געגעסן.

— ווער האַלט דיך, ליטווישע נ׳אמונה? גיב צוריק מיין געלט, און גיי ברעך הענט און פֿיס מיטן גראָבן שכור צוזאַמען!

— ווער פֿרעגט דיך עצות, בלינדער הונט! אַז כ׳וועל וועלן, וועל איך גיין!

— חצופה! — האָט דער בלינדער דורכגעזייט דורך די ציין, זיך אויפגעשטעלט, אויסגעגלאָצט די פֿאָרצעלאַנענע אויגן, פֿאַרקוועטשט די פֿויסטן און זיך געטרייסלט.

רבקה איז צו נאָנט צום בלינדן און אים אַ כראַקע געטאָן גלייך אין פּנים אַריין. דער בלינדער האָט פֿון כעס אַ שליידער געטאָן דעם שטעקן, גענומען יאָגן דאָס ווייב, איז געפֿאַלן, ווי אַ זאַק זאַמד, און זיך צעקלאַפּט. ער האָט גענומען רעווען, ווי אַן אָקס.

רבקה איז צו צום מאַן, אים גענומען קושן, האַלדזן, געהאָלפֿן אויפהויבן און געלייגט אויפן בעטל.

— אַז אַלץ איז איבער דיר, זרח, — האָט רבקה אַ שולדיקע געזאָגט, גענומען דעם מאַנס האַנט און זיך געזעצט אויפן בעטל — ביסט מיך אַלץ אין איינעם חושד, אַז כ'האָב עסקים מיט מאָריסן, כ'ווייז דיר, אַז מאָרגן „מופט" ער אַרויס פון אונדז, למאי, „רענט"? מיר קענען אַזוי פיל ניט צאָלן, וואָס גייט עס מיך אָן! באַ אונדז אין שטוב איז דאָך פשוט אַ גיהנום!

— אויף מיין וואָרט, רבקהלע, מאַך אים צו „מופן", וועסט זען, איך אַליין וועל באַצאָלן דעם „רענט". כ'וועל גיין אין די הייזער, אַ בלינדן וועט יעדער געבן און דו וועסט דיר לעבן ווי אַ גרעפין, ווי אַ „לעדי", אַבי מאַך אים צו „מופן", דעם שכור!

— לייכט צו זאָגן, וועסט גיין אין די הייזער, מיר פאַרשוואַרצן דאָס פנים. דאָס פעלט מיר נאָך! כ'ווייס, כ'האָב גערעכנט, מיר וועלן זיך מאַכן עפעס אַ שטיקל „ביזנעס", גאָט וועט העלפן, מיר וועלן ווי עס איז דורכקומען, מיר זענען דאָך ניט מער ווי דריי מענטשן? און דו האָסט מורא אַרויסצוגעבן דאָס בייטעלע פון דער האַנט, געטרויסט ניט דיין אייגן ווייב, און וואָס וועט זיין דער סוף?

— דאָס שריי איך דאָך, — האָט דער בלינדער אַ צופרידענער געזאָגט, — פאַרקאַטשנדיק דעם ווייב די אַרבל פון דער בלוזקע, — וואָס הייסט, מענטשן לאַכן דאָך פון מיר אין די פויסטן, זיי טענהן, אַז דו מיט מאָריסן, כ'ווייס... מיינסט כ'גלויב? אסור ניט! נור צו וואָס זאָל איך מאַכן מענטשן רעדן! און צוריק גערעדט, לאָז דיך ניט פאַרדריסן, קיינער הערט דאָך ניט, מיר לעבן עפעס צוזאַמען, נו? מיינסט טאַקע, כ'ברויך געלט? אָט, נאַ, דאָ האָסטו דעם גאַנצן בייטל.

רבקה האָט אים אַרומגענומען און גענומען קושן. זרח האָט זי אַרויפגעשלעפט אויפן בעטל.

מאָריס איז אַ היים געקומען שפעט באַ נאַכט. ער איז גלייך אַריין צו זיך אין צימער, פאַרמאַכט נאָך זיך די טיר און האָט אָנגעצונדען די געז.

איבער דער ברייט פון בעט איז געלעגן פיליפ, אַן אָפגעדעקטער

און געכראָפּעט. מאָריס האָט אים אויסגעדרייט, אַרייַנגערוקט אין אַ ווינקעל און זיך גענומען אויסטאָן.

די טיר האָט זיך שטיל געעפנט און רבקה איז אַרײַן אין אַ לאַנג ווייס נאַכט־העמד. די האָר פֿאַרקעמט מיט אַ צאָפּ אַראָפּ, און געבליבן שטיין. מאָריס האָט עפּעס ווי ניט געגלויבט זײַנע אויגן, געקוקט אויף רבקהן און געשמייכלט. ער איז צו איר צוגעגאַנגען און האָט זי אַרומגענומען. רבקה האָט זיך אַרויסגעדרייט פֿון זײַנע הענט, זיך געזעצט אויפֿן בעט און אים געצייגט מיט דער האַנט, ער זאָל זיך זעצן בײַם טיש.

מאָריס האָט זיך אַוועקגעזעצט און געוואַרט, וואָס ווײַטער וועט זײַן.

— הער, מאָריס, — האָט רבקה שטיל געזאָגט, — ווײַטער אַזוי צו לעבן איז אוממעגלעך! אויב דו האָסט מיך אין אמתן ליב, קום, לאָמיר אַוועק פֿון דאַנען נאָך הײַנט בײַ־נאַכט, און אויב ניט, — „מוף‟, כ׳וויל ניט האָבן צוויי מאַנען!...

מאָריס איז ווי צעמישט געוואָרן, גענומען שטאַמלען:

— יאָ, יאָ, אָבער ווו נעמט מען געלט?

— דער בלינדער האָט מיר אַוועקגעגעבן די גאַנצע צוויי הונדערט דאָלאַר, כ׳זאָל דיך מאַכן צו „מופען‟, — האָט זיך רבקה צעלאַכט.

מאָריס, ניט ערוואַרטענדיק אַזאַ ענטפער, האָט זיך אין גאַנצן פֿאַרלוירן. ער האָט אַרײַנגעכאַפּט אין מויל אַרײַן איין וואָנסע און זי גענומען קײַען.

ער האָט געקוקט ווי רבקה ציט זיך אויס אויפֿן בעט, ווי גרויס זי איז, מיטן פּנים צום סופֿיט. ציט איין איר לאַנג נאַכט־העמד אַרום דעם לײַב, אַזוי אַז אַלע גלידער פֿרעסן זיך בולטער אַרויס, פֿאַרלייגט אַ פֿוס אויף אַ פֿוס, וואַרפֿט אַריבער אויפֿן ווײַסן האַרץ דעם שוואַרצן צאָפּ, נעמט די הענט צוקאָפּנס און שמייכלט צו אים. מאָריס האָט מיט אַ מאָל אָן אַלעם פֿאַרגעסן, דערפֿילט, אַז עפּעס וואַקסט אין אים, ער ווערט יונגער, שטאַרקער, האָט ער זיך מיט אימפּעט אַ שטעל־אויף געטאָן און גענומען גיין צו רבקהן. רבקה האָט שמייכלדיק אַ פערגענומען אַ האַנט, געוואָרן מיט אַ מאָל ערנסט, און אים געגראָזשעט, ער זאָל ניט צוגיין צו איר.

מאָריס איז געבליבן שטיין מיט אַ פּאָר גלאַנציקע אויגן, זיך

אַרומגעקוקט, וויִ איינער, וואָס זוכט היִלף, און זיִך גענומען קראַצן דעם קאָפּ.

פיִליפּ האָט זיִך דערווייל איִבערגעוואָרפן, צעעפנט דיִ אויגן, און מיִט אַ זיִפץ וויִדער אַנטשלאָפן געוואָרן.

— און וואָס וועט זיין מיִט פיִליפּן? — האָט מאָריִס געפרעגט.

— מען מוז דאָך איִם מיִטנעמען!

— מען וועט קיינעם ניִשט מיִטנעמען! — האָט רבקה געענטפערט פאַרנאַנדערפלעכטנדיִק איִר לאַנגן צאָפּ, — אויב דו וויִלסט, טו זיִך אָן און מיִר פאָרן, גיִכער!

דאָ האָט רבקה אַ ציִ אַריין געטאָן איִרע פיִס איִן לאַנגן נאַכטהעמד, אַ צאַפּל געטאָן מיִט איִרע אַקסלען און מיִט אַזאַ גלאַנציִקער פייכטקייט פאַרזשומערט דיִ שוואַרצע אויגן, אַז מאָריִסן איִז אַ וואַרעם פרעסטל דורכגעלאָפן איִבערן לייב.

ער האָט זיִך לייכט אַראָפּגעלאָזט אויף דיִ קניִען, צעשפרייט דיִ הענט, אָנגענומען אַ טראַגיִשע פּאָזע און מיִט פּאַטאָס אויסדעקלאַמיִרט:

— אָ, מיין זיִסער אַמאָר! דיין וואָרט גיִב — גיִב!..

— איִך האָב דיִך ליִב. זאָג, האָסטו מיִך אויך ליִב?..

פאַרטאָג האָט זיִך דער בליִנדער אויסגעטשוכעט, גענומען וועקן דאָס ווייב: רבקה! רבקהלע! זיִ געזוכט נעבן זיִך מיִט דיִ הענט. ער האָט געפיִלט, וויִ עפּעס רייסט זיִך אָפּ בא איִם איִן האַרצן, ניִשט געפיִנענדיִק רבקהן. אַן אויפגערעגטער איִז ער אַראָפּ פון בעט און איִז צו צו סיִלוועין:

— שטיי-אויף, ממזרת, דערשטיִקן וועל איִך דיִך!.. — האָט זרח געשריִען, טרייסלענדיִק דיִ פאַרשלאָפענע סיִלווע. — האָדעווע אויס טעכטער אויסגעריִנען דאַרפן זיי ווערן!..

סיִלווע האָט זיִך אַן איִבערגעשראָקענע אויפגעכאַפּט, זיִך צעוויינט:

— וואָס וויִלכטו פון מיִר? וואָס קנייפּסטו מיִך?

— גיי שוין אַריין צו מאָריִסן! זע, ציִ רבקה איִז דאָרט דאָ, גיִכער! זיִ האָט דעם לעצטן סענט פון מיִר צוגענומען, דו „באָמערקע“ וואָס ליִגסטו? גיי!

סיִלווע איִז אַ נאַקעטע אַראָפּ פון בעטל, און, כליִפּנדיִק, אַריין איִן מאָריִסעס צימער. דער בליִנדער איִז איִר נאָכגעגאַנגען.

— רבקה איז דאָ ניטאָ, — האָט סילווע אַ פֿאַרוויינטע געזאָגט.

— ניטאָ? און מאָריס שלאָפֿט נאָך?

— מאָריס איז אויך נישטאָ, פֿיליפּ אַליין שלאָפֿט אָן קישענעס.

— אַ בראָך צו מיר, — האָט דער בלינדער אַ רעווע געטאָן, — ס׳האַרץ האָט מיר באַלד געזאָגט, אַז ס׳איז נישט גלאַטיק, זיי זענען אַנטלאָפֿן, מיך איבערגעלאָזט אַ בלינדע קאַליקע, אָן אַ סענט! וואָס טוט מען? וואָס טוט מען?

פֿיליפּ איז פֿון די קולות אויפֿגעקומען, און אַ פֿאַרווּנדערטער זיך געפֿרעגט: וואָס איז דאָ?

— דיין טאַטע, אַז דער ערשטער דונער זאָל אים טרעפֿן, איז אַנטלאָפֿן מיט רבקהן, צוגענומען דעם לעצטן סענט און דיך אויך איבערגעלאָזט! וועסט קומען די הונט צעטיילט! — האָט זיך דער בלינדער צעשריען, און זיך אַ וואָרף געטון מיט צעשפּרייטע הענט אויפֿן בעט, אָנגעכאַפּט פֿיליפּען פֿאַרן קאָפּ און אים גענומען שטיקן, אַרויסלאָזנדיק בשעת מעשה אויפֿטרייסלענדע קולות.

פֿיליפּ האָט געשלײדערט מיט די פֿיסלעך, געביסען דעם בלינדן, געשריען: „בעסטאַרד, גייט יאָר סייז!“ געבעטן סילווען, זי זאָל אים נישט לאָזן שלאָגן.

סילווע האָט זיך אַ פֿאַרוויינטע אַרומגעוויקלט ווי אַ שלאַנג אַרום דעם פֿאָטערס פֿיס, געקנייפּט, וואָס כּח נור, געקוויטשעט ווי אַ יונג חזירל.

דער בלינדער האָט מיט אַ מאָל אָפּגעלאָזט פֿיליפּן, דערלאַנגט סילווען אַ שלײדער פֿון זיך און געבליבן שטיין אין מיטן שטוב, אַ בלאַסער, מיט אַ פּאָר פֿאַרגלייזטע אויגן, מיט אַ ברייט צעעפֿנט מויל. ער האָט פֿאַרבראָכן די הענט און געטענהט מיט אַ ניגון, ווי מען באַקלאָגט אַ טויטן:

— וואָס טוט מען? ווי האָבן זיי מיך איבערגעלאָזט? ס׳בלייבט מיר נישט איבער מער, ווי צו וואַרפֿן זיך אין ים אַריין!...

סילווע איז געלעגן אין אַ ווינקל און געכליפּעט.

פֿיליפּ האָט ווי פֿאַרגעסן אין די קלעפּ, דאָ געקוקט אויף דעם בלינדן, דאָ אויף סילווען, דערזען, אַז ער שלאָפֿט אָן אַ קישן, אַז דעם טאַטנס וואַליז איז נישטאָ, אַז ער האָט אים איבערגעלאָזט, — האָט עס אים פֿאַרקוועטשט אונטערן האַרצן און ער האָט זיך שטיל צעוויינט.

פאַרנאַכט.

פיליפ איז אַריין אין שטוב מעשה בעל־הבית, מיט אַ ברייטן „גוט איוונינג”.

ביים טיש איז געזעסן דער בלינדער, געשניטן אַ טאָמעיטאָ אין קליינע רייפלעך, געטונקען אין זאַלץ און געגעסן מיט ברויט.

פון קיך איז אַריין סילווע מיט פאַרקאַטשעטע אַרבעלעך, אַרום די זייטן רבקהס אַן אַלטער פאַרטעך, און מיט אַ שמייכל פון אַ יונג ווייבעלע האָט זי פיליפן געפרעגט:

— האָסט עפּעס אַ סך געלט געמאַכט?

פיליפ האָט געשמייכלט, אַריינגעשטעקט די הענט אין די הויזן־קעשענעס, און גענומען שלעפן „פענעס”.

— נא, — האָט ער גדלותדיק אַרויסגעזאָגט — דאָ האָסטו אַ טאָלער מיט פופציק סענט.

— דזשי! „אַ האָל לאַט” מיס געלט, — האָט סילווע אויסגעשריען, אַרויף אויף אַ בענקל, געכאַפּט אַ פולע האַנט מיט פענעס און זיך קאָקעטיש געפרעגט בײַ פיליפן:

— נו, טרעף: „דראָט — אום”!

— דראָט, — האָט פיליפ געענטפערט.

סילווע האָט געעפנט דאָס הענטל.

— אַבע, נישט געטראָפן, „אום”!

— גרייט בעסער צום טיש, סילווע, וועסט שפעטער שפילן!

פיליפ איז דאָך הונגעריק — האָט זרח זיך אַריינגעמישט.

פיליפ האָט הנאה געהאַט פון זרחס רייד, ער האָט זיך געפילט מעשה גרויסער מענטש. בײַם טיש האָט זרח אים דערציילט מעשיות, וועלכע ער האָט ניט פאַרשטאַנען, נאָר גאָרניט, ער האָט אויסגעהערט, געפילט, אַז ער איז געוואָרן מיט אַמאָל עלטער.

נאָכן עסן האָט פיליפ געהאָלפן סילוועןאָפּוואַשן דאָס געפעס, אַוועקגעגעבן דאָס געלט דעם בלינדן, איינגעזונגען אַ ליד און אַוועק מיט סילוועןאין „מווינג פיקטשורס”.

עס האָט זיך געוועבט אַן אומענדלעכע פּריירי מיט כוואַליעדען גראָז.

פיליפס שוואַרצע אויגן האָבן אַ פינקל געטאָן, ער האָט זיך

פעסט צוגערוקט צו סילווען, אָנגענומען איר וואַרעם הענטל, איר אַ שטורך געטאָן מיטן עלנבויגן און געהייסן האָט עס: „קוק!“ עס האָט זיך עפּעס באַוויזן פון דער ווייטנס — אַ פלעק. דער פלעק איז געשווומען, געשפּאַנט אַלץ נענטער און אָט האָט ער זיך פאַרוואַנדלט אין אַ געדיכטן נעפל, איינגעהילט די פּריירי; דער נעפל האָט זיך צעשפּאָלטן, פאַנאַנדערגעשווומען אין אַ מחנה נאַקעטע אינדיאַנער, מיט קאָלירטע פעדערן אין די רויט־געפאַרבטע האָר, זענען אַרויסגעשפּרונגען אויף צעווילדעטע פערד, געפירט אַ ווייס מיידל מיט צעלאָזטע, גאָלדענע לאָקן און פאַרשווונדן. דער נעפל האָט זיך פאַרצויגן.

סילווע איז געזעסן מיט טרערן אין די אויגן און אַרויסגעלאָזט אַ וויינענדיקן „דזשי“. פיליפּ איז געווען רויִקער. ער איז געווען זיכער, אַז באַלד וועלן אַרויס „קאָו־באָיס“ מיט „פּיסטאָלס“ און וועלן „פייטן“ די אינדיאַנער.

פון דערווייטנס האָבן זיך געזען „קאָו־באָיס“ אין העמדער, ברייטע פילצענע קאַפּעלישן, מיט קאָלירטע טיכלעך אַרום האַלדז. זיי האָבן זיך געטראָגן ווי פייל פון בויגן אויף זייערע אויסגעצויגענע פערד, זיך געריסן פון דעם לייווענט, אַרומגערינגלט די אינדיאַנער, גענומען שיסן. די אינדיאַנער האָבן געלאָזט דאָס מיידל און זענען אַנטלאָפן.

— שיין? — האָט פיליפּ אַ צופרידענער געפרעגט סילווען.

— זייער שיין! — האָט סילווע געענטפערט.

— און דו וואָלסט ניט מורא געהאַט צו פאָרן אין דער „וועסט“ זיך „פייטן“ מיט אינדיאַנער? — האָט סילווע געפרעגט.

— „שור“ ניט — האָט פיליפּ געענטפערט. וואַרט, מיר וועלן נאָר אונטערוואַקסן, וועלן מיר פאָרן צוזאַמען, וועסט זען ווי איך וועל זיך יאָגן נאָך אינדיאַנער, כ׳וועל שיסן מיט אַ רעכטן „פּיסטאָל“ ווי אַ פּאָליסמאַן, אָט אַזוי! פּיף־פּאַף!

— און אַז זיי וועלן מיך כאַפּן? — האָט סילווע טרויעריק געפרעגט.

— וועל איך צונויפנעמען אַ חברה „קאָו־באָיס“ און דיך ברענגען צוריק

— און אַז זיי וועלן מיך אויפעסן? זיי עסן דאָך מענטשן!

דאָ איז פיליפ געבליבן שטיין אין אַ פאַרלעגנהייט, ניט וויסענדיק וואָס צו ענטפערן. באַלד האָט ער אַ שפיי געטאָן, מעשה כוואַט, און געזאָגט:

— זעסט, כ׳גיי שוין עטליכע יאָר אין „מאָווינג פיקטשורס“ און איך האָב נאָך קיינמאָל ניט געזען, זיי זאָלן עסן אַ ווייסן. תמיד כאַפט מען זיי.

דאָס האָט סילווע׳ן באַרויִקט און זיי זענען געגאַנגען אַהיים.

אין דער היים איז דער בלינדער ניט געווען — די קינדער האָבן ניט אָנגעצונדן די גאַז און זיך אַוועקגעזעצט אויפן בעט.

— ווייסט — האָט פיליפ זיך געווענדעט צו סילווע׳ן — אַז כ׳וועל אונטערוואַקסן, וועל איך אָנזאַמלען געלט, אריין אין אַ סקול און ווערן אַן עקטער. דו ווייסט, דער טאַטע פלעגט מיר זאָגן, אַז די שענסטע מיידלעך וועלן צו מיר קומען?..

— און דו וועסט זיי אריינלאָזן?

— שור! זיי וועלן מיר בעטן, כ׳זאָל פאַר זיי זינגען...

— כ׳וויל ניט! — האָט סילווע אַן אָנגעבראָגזטע געזאָגט. אַז זיי וועלן דיך וועלן הערן, לאָזן זיי גיין אין טעאַטער אריין. כ׳וויל דו זאָלסט זינגען נור פאַר מיר!

— טאָ פאַר וואָס ביסטו אַזאַ שלעכטע, ווילסט מיר קיינמאָל קיין קוש ניט טאָן? — האָט פיליפ געזאָגט.

— מען טאָר זיך ניט קושן! — האָט סילווע קאָקעטיש געענטפערט.

— טאָ פאַר וואָס האָט דער טאַטע געקושט? — האָט פיליפ זיך שטיל געפרעגט. — דו ווייסט, פיל מאָל, ווען כ׳פלעג אויפקומען ביינאַכט, האָב איך געזען, ווי דער טאַטע האָט רבקהן געקושט.

— טאַקע — האָט זיך סילווע געפרעגט אַ נייגיריקע.

— כ׳זאָל אַזוי לעבן! איין מאָל בין איך אויפגעקומען, האָב איך זיך דערשראָקן, רבקה, אַ נאַקעטע, האָט מיך אַרומגענומען און געקושט. דער טאַטע האָט מיר אַ „פאָנטש“ געטאָן און מיר געהייסן אויסדרייען צו דער וואַנט.

— און וואָס האָט דער טאַטע געטאָן?

– ער האָט זי אַרומגענומען, געקושט, געביסן, כ׳ווייס וואָס?

– דו ווייסט – האָט סילווע געזאָגט – אַזוי ר׳נאָך האָט מען קינדער!

– גיי, ביזט אַ נאַר! פון קושען האָט מען ניט קיין קינדער! סילווע, דו ווייסט דורך וואַן מען האָט אַ קינד?

– „שור” ווייס איך, דורכ׳ן נאָפּעל!

– טאַקע? כ׳האָב גאָר ניט געוווסט! כ׳האָב גערעכנט, כ׳ווייס

– מען שיקט עס אַראָפּ, צי מע...

די קינדער זענען אָפּגעזעסן ביז א שטיק אין דער נאַכט אַריין, זיך אויסגעטענהט, און אז די אויגלעך האָבן זיך גענומען ביי זיי קלעפּן, האָבן זיי זיך אַרומגענומען, איינגעפלאָכטן די הענטלעך און צוזאַמען אַנטשלאָפן געוואָרן אויפן בעטעל.

שפּעט ביי נאכט איז דער בלינדער אהיים געקומען, אויפגעוועקט די קינדער, זיי ארומגעטאַפּט און זיך פאַנאַנדערגעוויינט: „מיינע פּרנסה געבערס״.

⁂

אין סאלון

נאָך האַלבע נאַכט איז ביים „גרויסן-ווילי״ אין סאַלון דער עולם זיך צעגאַנגען, דער בעל-הבית, אַ הויכער, אַ שווערער, מיט אַ מינע, וואָס ווערט פון קיין זאַך ניט נתפעל, האָט זיך אַוועקגעזעצט איבער אַ שיסל פיש, געהאַלטן אין איין האַנט אַ מעסער, אין דער צווייטער אַ גאָפל און געגעסן מיט די הענט אַ קאָפ פון אַ סענדאַק. ער האָט הילכיק גענאָגט די ביינער פונם פיש, יעדע ווילע גענומען צו ביסלעך בראָנפן און זיך צוגעקוקט, ווי קעגנאיבער ביי אַ טישל האָבן פיר יונגען געשפילט אין פאָקער. אין סאלון איז געווען שטיל. בלויז אַ בעקער, מיט וואָנסן, ווי ביי קייזער ווילהעלם, איז געזעסן נעבן אַ טישל, מיט די פלייצעס צו דער וואַנט, איבער אַ ניט-אויסגעטרונקען גלאָז ביר, געהאַלטן די פיס אויף אַ שטול און מאָדנע געקלאַפט מיט די ליפן, ווי אַ צודעקל וואָלט זיך געהויבן איבער אַ קאָכעדיק טעפל. אין סאַלון איז געשטאַנען אַ פאַרדומפטע פאַרע, ווי די געטראַנקען וואָלטן געטריקנט אין די פלעשער, אין די פעסלעך און אָנגעזאַפט די לופט מיט אַ קלעפיקער פייכטקייט.

אַ יונג האָט אַ צי געטאָן די קעפ איבער די אויגן און אַ וואָרף געטאָן צוויי פאַפירלעך אויפן טיש, זאָגנדיק:

— דעם טאָלער מיט נאָך אַ טאָלער!

— אַ'ל סי יו! — האָט זיך אַ צווייטער אָנגערופן.

ווילים ווייב, נאָך גאָר אַ יונגע, מיט אַ פאָר טיפע, פאַרשייטע אויגן, שוואַרצע, גלאַנציקע האָר, וואָס ליגן צוגעקלעפט אויפן מיט שטערן און אַרום די שלייפן, ווי מיט נאַסער זייף אָנגעשמירט, האָט געעפנט אַ זייטיקע טיר און אַריינגעשטעלט דעם קאָפ.

— ווילי, צייט צו פאַרמאַכן! ס'איז שפעט!

— כ'וועל באַלד צומאַכן — האָט דער מאַן געענטפערט און זיך ווייטער געקייט די פיש.

— ניין, דו זאָלסט שוין פאַרמאַכן — האָט דאָס ווייבל געשרויפס מיטן מיילעכל, כלומרשט אַ טופע געטאָן מיט אַ פוס און איז צוגעגאַגען צו איינעם פון די שפּילערס.

— נו, פיליפ, וואַרט, כ'וועל זיך אַוועקשטעלן ביי דיר, וועט זיין מזלדיק. וואָס קלערסטו? „בלוי!”

— ווער פרעגט אייך? — האָט פיליפ זיך געבייזערט, אַוועקגעוואָרפן די קאָרטן און אַ שאַר געטאָן דאָס געלט. — נעם, פרענק!

— איז ניט געפידלט! — האָט דאָס ווייבל זיך צעלאַכט.

— סיידי, קומט צו מיר — האָט פרענק זי אָנגעכאַפּט פאַר אַ האַנט.

— גיי בעסער שלאָפן, גיי! — האָט ווילי אַרויסגעבורטשעט פון דער שיסל.

סיידי האָט זיך אַרויסגעדרייט פון פרענקן, נאָך געשטאַנען אַ ווײַלע, ס'זאָל הייסן—דער מאַן שפּאַסט, נאָכאַמאָל דערמאַנט ווילין, ער זאָל פאַרמאַכן און איז אַרויס. די יונגען האָבן איר נאָכגעקוקט, זיך געדרייט אויף די בענקלעך און אין פאַרדומפטן סאַלון איז נאָך סיידין עפּעס געבליבן, וואָס ס'האָט זיי נאָך לאַנג גערעגט.

אַ ניט-אויפגערוימטער, האָט פיליפ טאַלירט די קאָרטן, גערעדט ווי צו זיך:

— ס'גייט ניט.

— אַבי ס'גייט דיר אין ליבע — האָט פרענק אַן אויפגערוימטער געשפּאַסט.

— יו בעט — האָט ווילי זיך אָנגערופן און אַוועקגערוקט פון זיך דעם טעלער מיט ביינער. — פיליפ, וויפל האָסטו שוין פאַרשפּילט, וויפל?

פיליפ האָט ניט געענפערט, אויסגעוואָרפן די קאָרטן און זיך געפרעגט:

— ווער שפּילט?

— איך — האָט פרענק געשמייכלט.

— נו?

— פופציק סענט — האָט פרענק זיך איינגעהאַלטן, ער זאָל ניט אַרויספּלאַצן מיט אַ געלעכטער.

די איבעריקע האָבן אַוועקגעלעגט די קאָרטן. פיליפ מיט פרענקן האָבן געשפילט.

— „כ׳טשיפ“ מיט אַ טאָלער — האָט פיליפ אַ ברוגזער געזאָגט.

— דעם טאָלער מיט נאָך צוויי! — האָט פרענק געשמייכלט.

פיליפ האָט געטראַכט אַ ווײַלע, זיך געקווענקלט, דאָס פּנים איז בײַ אים געוואָרן בלאַס.

— אָל ראַיט! אַ׳ל סי יוס!

— געלט אויפן טיש! — האָט פרענק געווונקען מיט אַ פינגער.

פיליפ האָט גענומען זוכן אין די קעשענעס, אַ פאַרלוירענער זיך אַרומגעקוקט און זיך געווענדעט צום „סאַלון-קיפער“:

— ווילי, גיט מיר צוויי טאָלער!

— ווער האָט געלט, ווער? — האָט ווילי זיך אָנגעהויבן צו קלאָגן. — נאָך הײַנט קיין סענט ניט געלייזט!

פיליפ האָט אַראָפּגענומען פון פינגער אַ גאָלדן רינגעלע און עס אַ וואָרף געטאָן אויפן טיש.

— וואָס האָסטו?

פרענק האָט באַקוקט דאָס פינגערל, געשמייכלט צו דער חברה און גערעדט צו פיליפן:

— וואָס האָסטו?

— אַ „פול-הויז“ איז גוט? — האָט פיליפ אַרויסגעזאָגט דורך די ציין.

— ניט הײַנט! — האָט פרענק געשמייכלט און אים געצייגט די קאָרטן.

— פיליפ, ס׳גייט דאָך דיר מיט אַן אמת ניט? האָט ווילי אַרויפגעלעגט אויף פיליפן אַ האַנט.

— אַז ס׳גייט אין ליבע, גייט ניט אין קאָרטן — האָט פרענק געצויגן די ווערטער, ווי ער וואָלט זיך געוואָלט רייצן מיט פיליפן.

— שאַראַפ! — האָט פיליפ אַ שאָט געטאָן דאָס טעשל איבערן טיש, זיך אויפגעשטעלט, צעשטעלט די פיס און זיך איבערגעצויגן.

— וווהין גייסטו? האָסט קיין געלט ניט? קאָם אַן, כ׳וועל דיר באָרגן — האָט פרענק זיך געווענדעט צו פיליפן און אַרויסגעכאַפּט אַ פולע האַנט מיט געלט. — וויפל ווילסטו?

— כ׳שפּיל ניט מער! — האָט פיליפ אַ בייזער געענפערט.

— דאַרף מען ניט! — האָט פרענק געשמייכלט, זיך אויפגעשטעלט, באַקוקט דאָס פינגערל און אַ צי געטאָן פיליפן פאַר אַן אַרבל. — הערי, ווי פאַרשפּילט מען דאָס אַ פינגערל פון אַ געליבטער?

— ווי לאָזט מען זיך צונעמען׳ אַ געליבטע? — האָט פיליפ אים גאַליק געענפערט.

— דו האָסט ביי מיר צוגענומען אַ געליבטע?—האָט פרענק אַן אויפגערעגטער אויסגעשריגן, ווי מע וואָלט אויף אים אויסגעטראַכט אַ בלבול.

— אודאי איך! ווער דען? — האָט פיליפ געשמייכלט.

— האָסטו. — האָט פרענק זיך פאַרלוירן.

— דאָס זאָג איך דאָך!

פרענק האָט זיך געפילט געקרענקט, וואָס די חברה לאַכט פון אים, געקלערט וואָס צו זאָגן, דער עולם זאָל איבערגיין אויף זיין זייט, האָט ער געדרייט דאָס פינגערל, געדרייט און עס אונטערגעטראָגן פיליפן.

— און אַז כ׳וועל דאָס שענקען בעסין, וועסטו זיין „דזשעלאָס“?

— זי האָט דיך אין דר׳ערד מיט דיין מתנה! — האָט פיליפ אויסגעשפּיגן.

פרענק האָט ניט געענפערט, ווי ער וואָלט ניט געהערט די לעצטע ווערטער, קרענקלעך פאַרביסן אַ ליפ און באַשטעלט פיר ביר. ווילי האָט אָנגעגאָסן די גלעזער, זיי אָפגעשוימט און גערעדט צו דער חברה:

— כ׳וועל אייך דערציילן, באָיס, אַ „דזשאָוק“, וועט איר לאַכן. נעכטן זיצט דאָ אַלעק מיטן אינדיאַנער.

— מיט דזשעקן? — האָבן די יונגען זיך געפרעגט.

— יעס. זיי האָבן געשפּילט אין „סטאָס“. וואָס זאָל איך

אייך זאָגן? אַלעק האָט אים אַזוי אַרומגעטרימט, אַז ער האָט ביי אים אַפילו דעם זייגער צוגענומען. ס׳איז אַ רחמנות געווען אויפן יונג. פארן אַוועקגיין זאָגט דער אינדיאַנער: „הער זיך איין, אַלעק, לאָמיר נאָך איין מאָל שפילן“. „אַז דו האָסט קיין געלט ניט“, האָט אים אַלעק געענפערט. „וואָס אַרט עס דיך, כ׳וועל איינשטעלן עפעס בעסערס ווי געלט! ווילסט שפילן אויף ראָזען?“

— אויף זיין בלאָנד מיידל? — האָבן די יונגען געפרעגט.

— וואָס איר הערט! — האָט ווילי געזאָגט. — און וואָס מיינט איר? דער אינדיאַנער האָט אָפגעוווּנען ביז צו אַ סענט!

— דאָנט=יו סעי=איט! — האָט די חברה זיך געחדושט.

פרענק האָט האַסטיק אויסגעטרונקען דאָס ביר, ווילעריש געקלימפערט מיט ביידע הענט אין די הויזן=קעשענעס און גערעדט צו פיליפן:

— זעסט, פיליפ, כ׳שטעל ס׳גאַנצע געלט איין. דו ווילסט?

— וואָס מיינסטו? — האָט פיליפ אים אָנגעקוקט.

— לאָמיר שפילן אויף בעסין — האָט פרענק זיך פאַרלוירן. — דו קאָנסט געווינען!

— יו ראַטן בעסקעט, יו! — האָט פיליפ אויסגעשריגן. — וואָס מיינסטו, כ׳בין אַ „גיני“? ביי יידן פאַרקויפט מען ניט קיין ווייבער! און אויב כ׳וועל זי פאַרקויפן, וועט זי אויך ניט גיין צו דיר! אַז זי האָט דיך פיינט!

— דאָס וועט מען שוין שפעטער זען! לאָז דיר דער קאָפ ניט וואַרן — האָט פרענק געענפערט און זיך געווענדעט צו די יונגען. — בעסי קען מיך פריער פאַר אים. איר גלויבט ניט? אָט הערט: פיליפ, סאי׳וואָר, אַז בעסי האָט אויף דער רעכטער ברוסט אַ לעבערל?

פיליפ האָט אויסגעהאַקט פרענקן אַ פאַטש. פרענק האָט אַ דריי געטאָן מיטן קאָפ, געוואָלט זען פון וואַנען דער פאַטש איז געקומען, האָט ער געכאַפט אַ צווייטן און געזען פונקען פאַר די אויגן. זיי האָבן זיך אַ וואָרף געטאָן איינער אויפן צווייטן מיט די הענט, מיט די פיס, מיט די ציינער, געלעגן אויף דער גליטשיקער פאָדלאָגע, זיך געקנוילט און געסאָפעט. די יונגען האָבן זיי פונאַנדערגעריסן. פרענק, אַן אָפגעגאָסענער מיט בלוט, האָט זיך געווישט מיט דער האַנט דאָס בלאַסע פנים, ווי

ס'וואָלט געוואָרן אויסגעריבן, באַטראַכט דאָס בלוט אויף דער האַנט, קרענקלעך געשמייכלט און געגראָזשעט פֿיליפֿן:

— וואַרט, כ'וועל זיך מיט דיר אָפּרעכענען!

דער בעקער, וואָס איז אויפֿגעקומען פֿון די געשרייען און צוגעזען דאָס געשלעג, האָט זיך אָנגערופֿן:

— און מיט דיר האָט מען זיך שוין אָפּגערעכנט!

פֿרענק האָט גענומען אַרויסגיין, זיך ביי דער טיר אָפּגעשטעלט און גערעדט צו פֿיליפֿן:

— שלאָג, בעסטאַרד! און אַז דו וועסט שלאָגן פֿון היינט ביז מאָרגן, וועט דיר עפּעס העלפֿן? אָבער ווער איז געשלאָפֿן מיט דיין געליבטער? איך! פֿרענק איז פֿריער געשלאָפֿן מיט דיין געליבטער, ווי דו! — האָט ער זיך מיט די פֿויסטן געקלאַפּט אין האַרץ אַריין. — שמעקט דיר ניט, האַ? כ'וועל דערציילן דער גאַנצער וועלט, אַז איך, פֿרענק, בין געשלאָפֿן...

פֿיליפּ האָט זיך אַ ריס געטאָן צו פֿרענקן, די יונגען האָבן אים צוריקגעהאַלטן, האָט ער אַ שליידער געטאָן אַ פֿלאַש. פֿרענק האָט זיך אַ בויג געטאָן, זי אויסגעמיטן.

— דו הינטישער זון, דו! — האָט ווילי זיך אָנגענומען פֿאַר פֿיליפֿן. — דו וועסט דאָס באַשמוצן אַן אָרנטלעך מיידל? אַרויס פֿון דאַנען! זאָלסט מער מיין שוועל ניט אַריבערטרעטן!

— גיב בעסער אָפּ די פּאָר טאָלער — האָט פֿרענק געזאָגט.

— פֿאַר גנבֿישע זאַכן צאָלט מען ניט! — האָט ווילי געענטפֿערט.

— אָבער גנבֿישע זאַכן נעמסטו, האַ? — האָט פֿרענק געשטשירעט מיט די ציין.

פֿיליפּ האָט זיך ווידער אַ ריס געטאָן מיט אַ פֿלאַש אין דער האַנט. פֿרענק איז אַרויס פֿון טאַלון, די יונגען נאָך אים. פֿיליפּ איז געבליבן שטיין ביי דער טיר, זיך אויסגעדרייט, גענומען שפּרייזן אַ צעטראָגענער איבערן סאַלון און געהערט, ווי ווילי רעדט צו זיך:

— אַז ווער דאַרף דאָס אַלץ ליידן?...

— הער זיך איין, ווילי — האָט פֿיליפּ זיך אָפּגעשטעלט.

— וואָס איז?

— דו גלויבסט, וואָס פֿרענק האָט געזאָגט?

— שפּילסט זיך מיט ווייבער! — האָט ווילי גיך געשפּיגן אין אַלע זייטן, ווי אַ פֿליגעלע וואָלט אים אַריין אין מויל. — אויף זיי קאָן מען אַלץ גלויבן! די בעסטע דאַרף מען האַלטן אין שפּאַן!

— הייסט עס, גלויבסטו פֿרענקן? — האָט פֿיליפּ געעפֿנט אַ פּאָר אויגן.

— ביסט אַ „דעם=פּול“ — האָט ווילי זיך אָנגערופֿן — ווער זאָגט דיר, אַז כ׳גלויב? נאָר גאָרניט! אַ תּקיעת=כּף וואָלט איך ניט געוואָלט געבן, ס׳איז אַ בלינדע זאַך! גיי טרעף ווו די וויאָסלע האָט געשניטן ס׳וואַסער!

פֿיליפּ האָט ניט געענטפֿערט. ער האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אויף אַ שטול ביי אַ ליידיק טישל, אַפּירגעוואָרפֿן די פּיס, שטאַר געקוקט אין דער פֿאַרדומפּטער פּאַרע, וואָס איז געשטאַנען אין סאַלון, און מיט אַ קרעכץ אַרויסגעלאָזט די פֿלאַש, וואָס ער האָט געהאַלטן אין דער האַנט. די פֿלאַש האָט טעמפּ אָפּגעקלונגען אָן דער גליטשיקער פּאָדלאָגע, געבליבן גאַנץ און זיך צוגעקייקלט צו דער וואַנט.

מאַדאַם מאַרקיז

מאדאם מארקיז

אַ הויכע, אַ בלאָנדע, מיט צוויי דיקע פלאַקסענע צעפ, נאכלעסיק פאַרלעגט אויפן קאַרק, וואָס, דאַכט זיך, וועלן יעדע וויילע צעפאַלן איבער אירע פלייצעס, אַ פאָר גרויסע, קורצזיכטיקע און אין דער זעלבער צייט אַזעלכע טיפע, בלויע אויגן, לויזע קליידער, וואָס פאַלן ווייך פון די אַקסלען און אין יעדן ריר פון איר קערפער ליגט אַן אָנגענעמע, רייצנדע פוילקייט — דאָס איז מאַדאַם מאַרקיז.

זי ליגט אויף אַ ווייכער אָטאָמאַנע, לייענט כלומרשט אַ בוך און מיט אירע פאַרזשמורעטע אויגן קוקט זי זיך צו, ווי איר שוויגער, אַ הויכע, גרויע איטאַליענערין, שפילט זיך מיט איר פינפיעריקן זון.

מיט אַמאָל צעלאַכט זיך די אַלטע, ווייזט דער שנור אויפן אייניקל, זאָגט עפעס און קושט אים אין קעפל, אין די אויגן. די שנור שאָקלט מיטן קאָפ, ווייסט ניט וואָס די אַלטע מיינט, לאָזט ליגן דאָס בוך און פאַרטראַכט זיך.

זי קאָן זיך ניט אויסשמועסן מיט דער שוויגער, וועלכע איז ניט לאַנג אין לאַנד, געקומען אויף דער עלטער פון פלאָרענץ צו אירע קינדער. זיי רעדן זיך דורך אויף די פינגער, אויף שטום-לשון און ווייסן קיינמאָל ניט, וואָס איינער וויל פון צווייטן. די שנור ווונדערט זיך, ווי איר אוירווינג זיצט מיט אַן אָפן מויל און הערט זיך איין, ווי די באָבע דערציילט אים עפעס אויף איטאַליעניש. די אַלטע רעדט מיט די הענט, מיטן פנים, מיט אַלע גלידער און דאָס ייִנגל הערט זיך איין, ווי ער וואָלט יעדער וואָרט פאַרשטאַנען. און ווער ווייסט? טאָמער רעדן זיי זיך דורך אויף קינדער-לשון?

די שנור דרייט זיך אויס, לאָזט אַרויס פון קאָפ אַ ביינערנעם קאַם, הויבט אים אויף און זעצט אים אַריין אין אירע צעפאַטלטע האָר, ווי מע זעצט אַריין אַ ווידלע אין אַ בונט היי. זי גורעט זיך איין אין די ווייכע קישנס און פילט, אַז ס'איז איר אומעטיק.

זינט די שוויגער איז געקומען צו איר אין הויז אַריין, האָט מאַדאַם מאַרקיז דערפילט, אַז אַלץ איז איר דאָ פרעמד, ווי די אַלטע וואָלט געווען איר געוויסן, און זי האָט גענומען בענקען צוריק אַהיים.

זי איז געבוירן געוואָרן, געוואַקסן און זיך אויסגעהאָדעוועט אין אַ הויף ביים שוואַרצן ים. פון קינדווייז אָן האָט זי אַלעמען אויסגעמיטן. תמיד געווען פאַרטאָן מיט זיך אַליין. אַז זי איז עלטער געוואָרן און די מעקלערס, וואָס האָבן זיך געדרייט אַרום איר פאָטער, האָבן איר גענומען רעדן שדוכים, האָט זי ניט געוואָלט הערן דערפון. זי האָט תמיד געחלומט, אַז „פעטשאָרין“, אַן אָפגעברענטער פון דער זון און ווינט, מיט צעשויבערטע, שוואַרצע לאָקן, וועט אין אַ שטורימדיקער נאַכט אָנקומען מיט זיין שיפל אונטער איר פענסטער. אַ שלאָפנדע וועט ער זי אַרויסגנבענען און אַוועקפירן ערגעץ נאָך קרים צי נאָך קאַווקאַז, ווו צווישן הויכע בערג, ווייט פון אַ מענטשלעכן ישוב, וועלן זיי וווינען.

די מעקלערס און די אָרימעלייט, וואָס האָבן זיך געדרייט אַרום איר פאָטער, זענען צו איר אָפט געקומען מיט בריוו פון זייערע קינדער, וואָס זענען געווען אין אַמעריקע. זי האָט פאַר זיי געלייענט די בריוו, געפילט, אַז דאָרט, אויף יענער זייט ים, מוז ס׳לעבן זיין ברייטער און זי האָט באַשלאָסן צו פאָרן אַהין. נאָך פיל קריגערייען מיט אירע עלטערן, איז זי, מערי שטיין, אַ זעכצן-יעריק מיידל, אָנגעקומען נאָך ניו-יאָרק. זי איז אַוועק אַרבעטן אין אַ „שאַפ“. מערי איז פון ערשטן טאָג אָן געוואָרן אַנטוישט און ווען זי וואָלט זיך ניט געשעמט, וואָלט זי צוריק אַהיים געפאָרן.

דערווייל האָט זי זיך באַקענט, כמעט אויף שטום-לשון, מיט פיליפ מאַרקיז, אַן אָפגעברענטן איטאַליענער מיט שוואַרצע האָר, וואָס פון שוואַרצקייט האָט מען זיך אין די האָר געקאָנט שפיגלען. דער איטאַליענער מיט די שוואַרצע, פאַרחלומטע אויגן, מיט די פלינקע באַוועגונגען, איז איר געפעלן. צומיינסטן אָבער איז איר געפעלן דער נאָמען — מאַרקיז! ווי שען דאָס קלינגט! נאָך יעדן שווערן טאָג אַרבעט, ווו מערי האָט אין אַן ענגן, שטויביקן שאַפ, אין דרייען אַ געבויגענע, בענייט אַ גאַנצן טאָג קנעפ, איז ער, מאַרקיז, אַן אויסגעפוצטער, אַן אָנגעפאַרפומירטער צו איר געקומען. יעדן אָוונט האָט ער זי גענומען אין אַן אַנדער פלאַץ, זי אַמוזירט, ביז דאָס מיידל האָט אים ליב גע=

קראָגן, געזען אין אים דעם אַמאָליקן העלד „פעטשאָרינען" און האָט מיט אים חתונה געהאַט.

מאַרקיז האָט געהאַט עטלעכע באַרבער=שעפער, געווען פֿאַרמעגלעך, האָט ער איר אויסגעמעבלירט אַ היים, ווי זי אַליין האָט נאָר געוואָלט. יעדן טאָג האָט זי זיך ערגעץ אַנדערש געוויילט, געהאַט אַ קרייז פֿאַרערער — צומיינסטן אַמעריקאַנער און אַמעריקאַניזירטע איטאַליענער. זי האָט ניט צייט געהאַט צו טראַכטן וועגן זיך, כמעט פֿאַרגעסן, אַז זי איז אַ ייִדישע, אַז זי האָט עלטערן אין רוסלאַנד. אַז אוירווינג איז געבוירן געוואָרן, האָט זי עפעס יאָ אַ טראַכט געטאָן, אַז מע דאַרף דאָס ייִנגל „ייִדישן", זיך געשעמט פֿאַרן מאַן, גערעכנט, אַז פֿיליפ ווייסט ניט, אַז זי איז אַ ייִדישע און באַשלאָסן אים צו רופֿן אברהם, נאָך איר זיידן. רופן אים „אייב" — איז צופיל ייִדיש. גוים האָבן ניט אַזעלכע נעמען, האָט זי געמאַכט אַ פשרה און אים אַ נאָמען געגעבן אוירווינג. נאָך דעם קימפעט האָט זי פֿאַרגעסן אָן אַלץ, פשוט ניט צייט געהאַט צו טראַכטן דערפון. זי האָט זיך געווונדערט, פֿאַרוואָס מענטשן האָבן אַ שלעכטע מיינונג איבער איטאַליענער — אַז זיי באַהאַנדלען שלעכט זייערע ווייבער. פֿאַרקערט, זינט זי וווינט מיט פֿיליפן, האָט זי נאָך ניט געהערט פון אים קיין הויך וואָרט. נאָר זינט די אַלטע איז געקומען צו פֿאָרן פֿון איטאַליע, איז ביי איר אין מוח געוואָרן אַן איבערקערעניש. עס האָט איר פֿאַרדראָסן, וואָס די אַלטע רעדט מיט אוירווינגן איטאַליעניש און שוין עטלעכע מאָל, זינט יאָרן, ווי זי האָט אָנגעהויבן צו טראַכטן אויף ייִדיש. זי ווייסט ניט פֿאַרוואָס, נאָר אַז זי בלייבט איבער מיט דער אַלטער אין שטוב, ציטערט זי, האָט דאָס געפיל, אַז די אַלטע איז אַ מכשפה, קאָן זיך יעדער רגע וואַרפן אויף איר מיט אירע ביינערנע קנאָכן. דעמאָלט פילט זי, אַז זי איז זינדיק. אירע טאַטע=מאַמע האָבן פֿאַר דער לעצטער צייט אָנגעהויבן איר צו חלום קומען. זיי וויינען, בעטן זיך ביי איר, זי זאָל „יידישן" דאָס קינד, זי זאָל זיך צעגטן מיטן מאַן. יעדער מאָל כאַפט זי זיך אויף אַן אויסגעמאַטערטע, קוקט זיך אַרום, געפינט דעם מאַן נעבן זיך, רוקט זי זיך אָפ, באַהאַלט זיך אין אַן עק בעט, ווי זי וואָלט זיך געשראָקן פאַר אים. תמיד, ווען אירע עלטערן קומען איר צו חלום, געפינט זי אויף אירע הענט און פיס בלויע צייכנס, ווי קניפן פֿון טויטע. זי פֿילט, אַז אַלע האָבן זיך צונויפגע=

רעדט קעגן איר, ליגן ערגעץ באַהאַלטן אין די ווינקלען, אונטער די בעטן, און בײַ דער ערשטער געלעגנהײט װעלן זײ זיך װאַרפֿן אויף איר, זי באַשטראָפֿן. זי האָט אָנגעהויבן צו באַמערקן זאַכן, װאָס זי האָט נאָך ביז איצט ניט געזען. אַז זי איז געקומען מיט פּיליפּן צו גאַסט, האָט זי מער ניט געקאָנט הערן זײנע מעשיות. עס האָט זיך איר אויסגעדאַכט, אַז אַלץ, װאָס ער רעדט, איז גראָב, אַז ער איז אינגאַנצן אַ גראָבער=יונג, אַז הײנט=מאָרגן װעט ער זי אָנהויבן שלעכט צו באַהאַנדלען, װערן אײפֿערזיכטיק, װי אַלע איטאַליענער, און איר צעשנײַדן דעם פּנים מיט אַ ראַזיר=מעסער. גאַנצע טעג איז זי אַרומגעגאַנגען און געטראַכט װי אַזױ צו „ייִדישן" דאָס קינד. צוערשט האָט זי געװאָלט עס דערציילן פּיליפּן. דערנאָך האָט זי באַשלאָסן, אַז זומער, װען זי װעט אַװעקפֿאָרן אין די בערג אויף פֿרישע לופֿט, װעט זי עס לאָזן טאָן אָן דעם מאַנס װיסן. זי האָט געהערט, אַז פֿיל איטאַליענער זענען זיך מגייר, װען זײ האָבן חתונה מיט ייִדישע מײדלעך, איז בײַ איר אין מוח אויף אַ רגע ליכטיק געװאָרן — װער װײסט? טאָמער, װען זי בעט שטאַרק פּיליפּן, פֿאַלט אים צו די פֿיס, װײנט, זי פֿועלט דאָך בײַ אים אַלץ, װאָלט ער עס אויך געטאָן? דעמאָלט װאָלט זי פֿאַרבעטן צו זיך אירע טאַטע=מאַמע... װאָס פֿאַר אַ מאוסער מענטש זי איז! האָט שוין איבער דרײַ יאָר קײן בריװ זײ ניט געשריבן. די מאַמע מוז שוין זײַן אַלט, אַלט פֿון צרות, האַלט, מסתמא, אין אײן װײנען... און דער טאַטע? זי האָט דערפֿילט, װי עס װערט איר װאַרים בײַם האַרצן, אין האַלדז שטעלט זיך עפּעס אַװעק און די אויגן װערן פֿײַכט.

אויף אַ װײַכן דיװאַן איז געזעסן די אַלטע באָבע, געהאַלטן אוירװינגן אויף דער שויס און אים עפּעס געזונגען.

מערי האָט זיך געטרײסלט, חשק געהאַט צו כאַפּן איר ייִנגל, זאָגן דער אַלטער, זי זאָל מער דאָ ניט אַרײַנקומען, זאָל זיצן אין קיך, און זי האָט בײַ זיך אין געדאַנק נאָכגעמאַכט דער אַלטער, װי זי זינגט

— קאַפּושעטא, שטי=לעטאָ, מאַנ=צעטאָ, — אַלטע מכשפה!

זי האָט זיך אויפֿגעזעצט און אַ געשרײ געטאָן:

— אוירװינג, קום נאָר אַהער

אוירװינג האָט זיך אַ ריס געטאָן פֿון דער באָבען, זיך אַ װאָרף געטאָן דער מוטער אין די אָרעמס:

— מאַ---מאַ---

די מוטער האָט אים געקושט, געהאַלדזט און ס׳ערשטע מאָל אין יאָרן האָט זי גערעדט צו אים ייִדיש:

— מיין זונדל, מיין אברהמל, וועסט פאָרן צום זיידן? האָסט אַזאַ שיינעם זיידן מיט אַ לאַנגער, גרויער באָרד, מיין אברהמל!

אוירווינג האָט זיך ווי דערשראָקן, אָפּגעשטופּט די מוטער מיט די הענט, ניט פאַרשטאַנען וואָס זי רעדט און מיט מורא געקוקט אויף איר.

— וואָס רעדסטו, מאַ? כ׳פאַרשטיי ניט...

— האָסט ליב די מאַ? האָט די מוטער געפרעגט.

אוירווינג האָט אַרומגעכאַפּט די מוטער מיט די הענט, מיט די פיס, איר אויסגעקושט דאָס פּנים און די מוטער, אַ האַלב פאַרוויינטע, האָט זיך געקאַטשעט מיט אים אויף דער אָטאָמאַנע, אים דערציילט האַלב אין ענגליש, האַלב אין ייִדיש וועגן זיך, וועגן אירע עלטערן און געפילס, בשעת מעשה, ווי עס ווערט איר לייכטער

איד. ליט. קולטור פאריין
CAPE TOWN.
JEWISH CULTURE SOCIETY

א געוויינלעכע געשיכטע

.. געוויינלעכע געשיכטע

אַרום האַלבער נאַכט איז אין זאַל ב... [illegible]. פאָרלעך זענען אַוועקגעגאַנגען, אַנדערע זענען געשטאַנען אָנגעטאָנענע — די קאַפעלושן אויף אַ זייט, די פאַלטענעס אַרויפגעוואָרפן אויף די אַקסלען, אין די לאַצן — די צעקנייטשטע בלומען. יונגע לייט האָבן געפלירטעוועט מיט דאַמען, וועלכע זענען ניט איינגעשטאַנען אויף איין אָרט, זיך געשאַרט און געבויגן פון איין פוס אויפן צווייטן, געריצט מיט די דעקאָלטעס און אויפגערוימטע געוואַרט אַריינצוכאַפן נאָך אַ טאַנץ.

פון די קאָלירטע קליידער, פאַרפומען, פודערס, פון די פינקלדיקע אויגן, צעפאַטלטע פריזורן און פון דעם יוניאָן-אָרקעסטער, איז אין זאַל געשטאַנען אַ טויבקייט, זיך געטראָגן איבער די קעפ, ווי אַ שטויביקער נעפל, און געקרעלט אין האַלדז.

די מוזיקאַנטן, שלעפעריקע, האָבן אויפגעהערט שפילן, זיך פון מאָל צו מאָל דערמאַנט, אַז דאָס פובליקום וואַרט, האָבן זיי מידע צוגעלעגט די פידלען צו די גאָמבעס און אַ „טו-סטעפ" האָט זיך צום הונדערטן מאָל געשאָטן איבערן זאַל.

דער איבערגעבליבענער עולם האָט זיך אַרומגעקוקט, אין די אויגן האָט זיך אויפגעכאַפט אַ פלעמל, ווי ביי אַ פייערל, ווען עס האַלט ביים אויסגיין, טייל האָבן געכאַפט זייערע דאַמען, געשוווימען איבער דער גליטשיקער פאָדלאָגע, אַנדערע האָבן זיך געהויבן שטייענדיקערהייד.

פון גאַרדעראָב-צימער איז יעדער וויילע אָנגעקומען אַן אַנדער יונגערמאַן, באַלאָדן מיט אַ ווייבערשן מאַנטל און קאַפעלוש, געבליבן שטיין, געזוכט אין שטויביקן נעפל זיין דאַמע, זיך ווילעריש אַ לאָז געטאָן מיט אַ גליטש איבערן זאַל און איר אונטערגעטראָגן מיט אַ בויג די זאַכן.

זייט, ביי אַ טישל איז געזעסן סטעלא, נאָך אַ יונגע לערין, און געטרונקען מיט שרייבער און סטודענטן רויטן זיין. די שרייבער האָבן זיך געדרוקט נענטער צו דער אַקטריסע און די סטודענטן האָבן זי אַרומגערינגלט, זיך געדרייט אַרום איר, ווי פליגעלעך אַרום א פלאַם. די שרייבער האָבן געקושט אירע הענט, געהויבן די גלעזער פאַר איר געזונט און זי, אַ צעשטראַלטע, אַ צעפלאַמטע פון וויין, פון קאָמפּלימענטן, האָט געענפערט ווען מיט אַן אויג, ווען מיט דער דעקאָלטע און ווען מיט דער זיידענער הענטשקע איבערן פנים.

שאַפּט, אַ יונגער, רייכער סטודענט, איז געשטאַנען די גאַנצע צייט, אַן אויג ניט אַראָפּגעלאָזט פון דער אַקטריסע, זיך געפילט באַליידיקט פאַר זיינע חברים, ווי זיי פירן זיך אויף, און אין דער זעלבער צייט זיי מקנא געווען. דער וויין האָט אים אַ ביסל צעשרויפט, איז ער געשטאַנען מיט צעפלאַמטע אויגן, ציטערדיקע נאָז־פליגל, געקוקט אויף איר הויכן, ווייסן האַלדז, אויף אירע גלאַטיקע, כמעט דורכזיכטיקע, הענט, אויף די בלאָנדע, צעפּאַטלטע האָר, וואָס זענען געפאַלן איבער די אויערן, און געפילט אַן אָנגענעמע וואַרימקייט.

סטעלאַ האָט זיך אויפגעשטעלט.

— איר גייט שוין? — האָבן עטלעכע שטימען מיט אַמאָל געפרעגט.

— כ׳גיי, ס׳איז שפּעט.

זי איז דורך דעם זאַל מיט אַ שמייכל, זיך לייכט און פויל געבויגן פון איין זייט אויף דער צווייטער, געשטעלט געמאָסטענע טריט, ווי אַ טויב, און אַז זי האָט באַמערקט, ווי אַ פּאָר אויגן קוקן אויף איר, איז איר טראָט אינסטינקטיוו געוואָרן ווייכער, די באַוועגונגען שנעלער, בויגיקער און פון אַ טויב איז זי פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ קאַץ.

די שרייבער מיט די סטודענטן זענען נאָכגעגאַנגען, געהיט איר יעדע באַוועגונג, ווי זיי וואָלטן געוואַרט אויף אַ באַפעל.

זי האָט זיך אויסגעדרייט, געגעבן שאַפּטן אַ בלעכענעם נומער, ער זאָל אַרויסנעמען אירע זאַכן און זיס אַ שמייכל געטאָן:

— איר ווֹינט דאָך מיט מיר אין שכנות, קומט!

אין אַ ווײַלע אַרום איז זי שוין געשטאַנען אַן אָנגעטאָנענע, מיט אַ מאַך מיט דער הענטשקע זיך געזעגנט מיט די באַקאַנטע, גענומען שאַפּטן אונטערן אָרעם און אַרויס.

די נאַכט איז געווען אַ פּראָסטיקע. שטומע זענען זיי געגאַנגען איבער די ליידיקע גאַסן, די קעפּ פֿאַרריסן, און יעדער, ווער עס איז ויי אַנטקעגן געקומען, האָט זיך אָפּגעשטעלט, זיי נאָכגעקוקט און געטראַכט, אַז דאָס איז אַ פֿאַרליבט פּאָרל.

שאַפּט איז געווען גליקלעך. ער האָט סטעלאַן ווייניק געקענט, געפֿילט, אַז זי באַמערקט אים ניט, און דאָ, מיט אַמאָל, האָט זי אים אויסגעקליבן פֿון גאַנצן „באַנטש", ער זאָל זי אָפּפֿירן. ער האָט געקלערט ווי צו פֿאַרפֿירן אַ שמועס: אָנצוהויבן פֿון וועטער איז באַנאַל, מע דאַרף זיין אָריגינעל, און פֿונדעסטוועגן האָט ער אָנגעהויבן פֿון וועטער און איז רויט געוואָרן. זי האָט עפּעס געענפֿערט און שטומע האָבן זיי ווייטער געשפּאַנט, פֿילנדיק איינער דעם צווייטן נעבן זיך.

— אָט דאָ ווֹין איך! — האָט סטעלאַ אַרויסגענומען די האַנט פֿון שאַפּטס אָרעם, געטאַנצט פֿון איין פֿוס אויפֿן צווייטן, זיך געקלאַפּט מיט דער האַנט איבערן מויל — קאַלט!

זיי האָבן זיך געדריקט די הענט, שוין געוואָלט זיך צעגיין, האָט זי אַ שמייכל געטאָן:

— איר וועט אפשר אַרויפֿגיין?

— כ'ווייס... אויב ס'איז ניט שפּעט?

— נאָ, מיינע שלאָפֿן שוין, קומט אַרויף, מע וועט מאַכן אַ גלעזל טיי, גוט?

זי האָט אויפֿגעשלאָסן די טיר.

— פֿאַלט ניט, ס'איז פֿינסטער, איבריגנס, גיט מיר אַ האַנט, אָט אַזוי!

מיט אַ פֿאַרכאַפּטן אָטעם האָט שאַפּט זיך געלאָזט פֿירן, געפֿילט איר וואַרימע האַנט און געווען צעמישט פֿון פֿרייד. אויפֿן צווייטן שטאָך האָט זי זיך אָפּגעשטעלט:

— און אפשר טאַקע צו שפּעט, ווי זאָגט איר?

שאַפּט האָט זיך פֿאַרלוירן, געפֿילט, ווי ער ווערט רויט און עפּעס געשטאַמלט.

— צום טייוול! — האָט סטעלאַ זיך צעלאַכט — וואָס מיר עטיקעט, קומט, מיר וועלן טרינקען אַ הייס גלעזל טיי, אַז ס'איז מיר אַזוי קאַלט!

זי האָט צעעפֿנט דאָס מויל און גענומען קלאַפּן מיט די ווייסע ציין, ווי מיט שנירן פּערל.

— און האָניק האָט איר ליב? איך וועל אייך געבן ברויט מיט האָניק, גוט?

אויפֿן פֿינפֿטן שטאָק זענען זיי שטיין געבליבן. זי האָט לאַנג געשלאָסן די טיר, אים שטיל אַריינגעפֿירט, געלאָזט שטיין אין דער פֿינסטער און אַליין איז זי פֿאַרשוווּנדן. איידער שאַפּט האָט צייט געהאַט זיך אַרומצוקוקן, איז סטעלא צוריק אַריין און אָנגעצונדן דעם גאַז. זי האָט זיך שוין געהאַט איבערגעטאָן — געטראָגן אַ „קימאָנאָ" פֿון רויטן סאַמעט. זי האָט אים דערלאַנגט אַן אַלבום און שטיל געזאָגט:

— באַקוקט דערווייל די בילדער און איך וועל מאַכן טיי.

שאַפּט האָט געמישט דעם אַלבום, גאָרניט געזען, געפֿילט ווי דאָס האַרץ קלאַפּט, געציטערט און זיך אַרומגעקוקט.

דאָס צימער האָט אויסגעזען, ווי מע וואָלט זיך געהאַלטן פֿון דאָרט ביים אַרויסקלייבן. אויף די ווענט און אויף די שטולן זענען געהאַנגען קליידער, אין מיטן צימער איז געשטאַנען אַ צעעפֿנטער „טראָנק" און די לופֿט איז פֿול געווען מיטן ריח פֿון פּודער און אָדעקאָלאָן.

סטעלאַ איז אַריין מיט צוויי גלעזער טיי, מיט צוויי פּליטשן ברויט, באַשמירט מיט האָניק. זי האָט זיך אויסגעצויגן אויף אַ לעדערנער אָטאָמאַנע, וואָס איז געשטאַנען אין אַ ווינקל, באַהאַלטן די פֿיס הינטער זיך, געקייעט דאָס ברויט און אַ פֿרעג געטאָן שאַפּטן:

— נו, ווי שמעקט אייך דער האָניק?

און איידער שאַפּט האָט צייט געהאַט צו ענטפֿערן אויף איין פֿראַגע, האָט סטעלא אים געפֿרעגט צען נייע. געווינקט מיט דער האַנט נעבן זיך:

— זעצט אייך!

שאַפּט האָט זיך אַוועקגעזעצט.

— רוקט אייך צו נעענטער! ווי ער שעמט זיך, אַסור אַ מיידל, כאַ, [illegible]לאַ! נעענטער, אָט אַזוי...

זי האָט אַ הויב געטאָן די ווייסע, דורכזיכטיקע האַנט מיט די

לֿענגלֿעכע פֿינגער, אַ בליק געטאָן מיט טראָפּנס פֿייער און מיט די פּוכלֿע, ווי קישעלֿעך, שפּיצן פֿינגער, האָט זי שאַפֿטן קוים אָנגערירט פֿאַר אַ האַנט:

— אַצינד, מיין באָי, דערציילֿ מיר וועגן זיך, דערציילֿ וועגן דיינע לֿיבעס... דו גוסטירסט אודאי אין אַ ברונעטקע, ביסט דאָך אַ בלֿאָנדער, דערציילֿ, כ'וויל אַלֿץ וויסן...

סטעלֿא האָט אים געגלֿעט איבער דער האַנט, איבערן פּנים, איבער די האָר, געבלֿענדט מיט די בריליאַנטן, — האָט שאַפֿט געפֿילֿט, ווי עפּעס פּלֿאַצט אין אים, בריט, ווי די פֿלֿעמלֿעך פֿון אירע פֿינגער וואָלֿטן אים אַרומגענומען.

— און מיך האָסטו לֿיב, כ'בין דאָך אַ בלֿאָנדע? — האָט זיך סטעלֿא געפּיעשטשעט — וואָס קוקסטו אויף דער וואַנט? שעמסט זיך, מיין חסידלֿ?

זי האָט זיך מיט-אַמאָלֿ אויפֿגעזעצט, אַריינגעלֿאָזט די פֿינגער אין זיינע קוטשמעס, זיך אָפּגערוקט ווי ווייט די הענט האָבן איר דערלֿויבט, אים דורכגעגבּערט מיט די אויגן:

— האָסט מיך לֿיב?

ווי פֿון אונטער דער ערד אַרויס איז אויסגעוואַקסן אַן עלֿטערער ייִד אין אַ טלית קטן, מיט אַ יאַרמולֿקע אויפֿן גאָלֿן קאָפּ, גלֿייכגילֿטיק געקוקט אויפֿן פּאָרלֿ, ווי אויף אַ שטיקלֿ מעבלֿ, און זיך צעגעניצט.

סטעלֿא האָט זיך אַ ריס געטאָן פֿון שאַפֿטס הענט און זיך צעבייזערט אויפֿן טאַטן:

— טאַטע, וואָס גייסטו ניט שלֿאָפֿן?

דער אַלֿטער האָט ניט געענטפֿערט, ווי מע וואָלֿט אים ניט געמיינט, זיך געוואַשן די הענט, הויך געזאָגט „אשר יצר", אָפּגעזיפֿצט און פֿאַרשווונדן.

אַ בויגיקע איז סטעלֿא צוגעגאַנגען צו דער טיר, זי עטוואָס געעפֿנט און זיך איינגעהערט. זי האָט מער אַרויפֿגעדרייט דעם גאַז, געכאַפּט אַ קוק אין שפּיגלֿ און אַ צעשטראַלֿטע האָט זי מיט אַמאָלֿ אַרומגעכאַפּט שאַפֿטס קאָפּ מיט ביידע הענט, אויסגעשריגן: „נאַ!", אים געטאָן אַ קוש און אָפּגעשפּרונגען.

שאַפֿט האָט געפֿילֿט ווי דאָס קדחת וואַרפֿט אים, איז ער אויפֿגע-

שפרונגען, אַראָפּגעדרייט דעם גאַז און זיך גענומען יאָגן נאָך סטעלאן.

— וואָס טוט איר? דרייט צוריק אַרויף! — האָט סטעלא אים געגראָזשעט מיט אַ פֿינגער.

זיי האָבן זיך גענומען האַמפּערן און אין שטוב אין געוואָרן פֿינסטער.

אין אַ ווײַלע אַרום איז סטעלא געזעסן מיט צעלאָזטע האָר, דעם קאָפּ אַראָפּגעלאָזט און זיך געווישט די אויגן.

שאַפּט איז געשטאַנען פֿאַר איר אויף די קניען. זיך געפֿילט שולדיק. ער האָט איר געקושט די הענט, די פֿיס, זי געהאַלטן אין איין איבערבעטן.

— נו, וויין ניט, סטעלא, כ׳בעט דיך!

סטעלא האָט ניט געענפֿערט, אים אָנגעקוקט אַ רגע מיט די פֿאַרווייִנטע אויגן און זיך שטיל צעהעשעט. שאַפּט האָט ניט געקאָנט הערן ווי זי וויינט, פֿאַרביסן די ליפּן, זיך געקנאַקט די פֿינגער און זיך געבעטן בײַ איר:

— טאָ וואָס ווילסטו, זאָג? אַז כ׳בין אויף אַלעם גרייט, אַבי וויין ניט! וואָס שווייגסטו?

ער האָט זיך אַוועקגעזעצט נעבן איר, אָנגעשפּאַרט איר קאָפּ אָן זיין ברוסט, איר געווישט די טרערן:

— נו, באַרויִק דיך!

— האָסט מיך ליב? — האָט סטעלא אים געוויספּערט אויפֿן אויער

— שטאַרק ליב?

— אודאי האָב איך דיך ליב!

— דו ווייסט, מיט מיר איז נאָך קיינער אַזוי נאָענט ניט געווען! דו ביסט דער ערשטער... ווייל כ׳האָב דיר געגלויבט... ביסט אַזאַ שטילער, מיט אַזאַ ליידנד פּנים... און כאָטש פֿרויען גלויבן ניט אַזעלכע... האָסטו מיך ליב, זאָג? זעסט, איך האָב דיר געגלויבט... כ׳האָב פֿון ערשטן קוק געזען, אַז דו ביסט אַנדערש, ווי דיינע קאָלעגן... מיין שעמעוודיקער בחור, עס וועט אַזוי גוט זיין! וואָס ביסטו אומעטיק? בײַ מיר וועסטו תּמיד זיין פֿריילעך! דיינע עלטערן וועלן זיין קעגן? וועל איך ווערן אויס שוישפּילערין...

שפעט ביינאַכֿט איז שאַפט אַרויס אויף דער גאַס. ער האָט זיך איינגעקאָרטשעט, אַראָפגערוקט דעם קאַפעלוש איבער די אויגן און פעסט געשפאַנט. אַ טרוקענער שניי האָט געשטאָכן אין פנים. די קעלט האָט אים דורכגענומען, אויסגעלופטערט, ער האָט גענומען גיין פאַמעלעכער און זיך צעשמייכלט. דער גאַנצער עסק איז אים אויסגעקומען עפעס ווי אַ טעאַטער-שטיק.

משה ליגנער

משה ליגנער

אַ זייגער צוועלף ביינאַכט איז דער רומענישער ווינקעלער געווען געפּאַקט. אַרום די טישלעך זענען געזעסן רומענישע יידן מיט ווייבער, יונגע לייט מיט מיידלעך, געקנאַקט געבאַקענע מאַנדלען, גערויכערט און הנאה געהאַט פֿון אַ „היימיש" גלעזל וויין. דער בעל־הבית, אַ הויכער, אַ דאַרער, מיט עטלעכע האָר, ווי צוגקלעפּטע, אויף דעם נאַקעטן קאָפּ, איז גראַציעז געזעסן ביי אַ שפּילקאַסטן, געשאַרט מיט אַ הילצערנעם האַמער און מיט די פֿינגער איבער מעטאַלענע סטרונעס און אויסגעשפּילט האַלב־אומעטיקע רומענישע פֿאָלקס־נגונים. דאָס פּובליקום האָט שטיל מיטגעזונגען, צוגעקלאַפּט מיט די פֿיס צום טאַקט. פֿון מאָל צו מאָל איז אַרויס אַ פּאָרל פֿון הינטער אַ טישל. דער עולם האָט געמאַכט פּלאַץ און דאָס פּאָרל האָט זיך פֿויל געשאַרט, ווי ס'וואָלט געשטאַנען אויף איין אָרט, און גערייצט מיט יעדן קער, מיט יעדן בויג. אַ גאַסן־זינגער איז געגאַנגען פֿון טיש צו טיש. ער האָט זיך אָפּגעשטעלט ביי אַ טישל פֿעטע ווייבער מיט אויסגעבלויזטע גוידערס. די ווייבער זענען געזעסן מיט עטוואָס צעשפּרייטע פֿיס, געהאַלטן אין די שויסן מאַנדלען, זיי געוואָרפֿן אין די מיילער אַריין, געקנאַקט און אויסגעשפּיגן די שאָלעכץ אויף דער פּאָדלאָגע. זיי האָבן זיך געהאַלטן פֿאַר די זייטן פֿונם זינגערס פּיקאַנטע קופּלעטן, געווונקען צו אַן עלטערן, פֿליכעוואַטן מאַן מיט שמאַלציקע פֿאַרלאָפֿענע אויגן, וואָס איז געזעסן מיט זיי, און האָבן פֿאַרשייט מיטגעזונגען:

— אוי, אַ באָמ־בע, אוי, אַ באָמ־בע!...

ביים „רעדזשיסטער" איז געזעסן די בעל־הביתטע, אַ פֿעטע יידענע מיט אַ פּאָר קעצעשע אויגן, איבער אַ שיסל גראַשיצע, פֿויל געקייט און געדרעמלט.

פֿון די פֿעטע ווייבער, פֿון שפּילקאַסטן, פֿון די עלעקטרישע לאָמפּן און פֿון די געפּרעגלטע פֿליישן, האָט זיך געטראָגן איבערן קע־

לער אַ געשריי, וואָס האָט פֿאַרטויבט, גערייצט, געמאַכט טרויקן אין האַלדז — האָט מען באַשטעלט עכטן, היימישן וויין.

משה „ליגבער" איז געזעסן אין אַ ווינקל. ער האָט געטראָגן דעם שטייפֿן הוט ווילעריש אויפֿן רעכטן אויער, דעם גלאַנציקן אויסגעריבענעם פּרינץ=אַלבערט — פֿאַרקנעפּלט, די געשטרייפּטע הויזן — אויסגעפּרעסט. צווישן די פֿינגער האָט ער געהאַלטן אַ שטעקל, עס געדרייט און צוגעפּייפֿט. ער האָט זיך יעדע ווילע אַ כאַפּ געטאָן פֿאַר דער פֿאַרפּלאַמטער נאָז, וואָס איז געווען בלוילעך ביים שפּיץ, ווי דער פֿלאַם פֿון אַלקאָהאָל.

משה איז געווען אַ תושב אין רומענישן וויינקעלער. דאָ האָט ער פֿאַרבראַכט גאַנצע טעג, אויסגעקוקט אַ „העכטל", וואָס זאָל שטעלן וויין, אָדער רופֿן אָפּעסן. און די העכטלעך האָט ער דערטאַפּט צווישן נייע געסט, גרינע יידן און שרייבער. אַז ער האָט דערטאַפּט אַ שרייבער, האָט ער גאָר אָפּגעלעבט. ער האָט געוווסט, אַז פֿון אַזאַ שמועס וועט אין קעשענע קיין מזומן ניט בלייבן, עס וועט אפֿילו קיין גלעזל וויין אויך ניט זיין, דערפֿאַר האָט אים הנאה געטאָן, וואָס מע פֿאַרשטייט אים, וואָס ער רעדט זיך אָפּ ס'האַרץ פֿאַר אַ קאָלעגע. ער האָט דערציילט ניט=געשטויגענע, ניט=געפֿלויגענע מעשיות, זיך געמאַכט אַלטפֿרענקיש, תמעוואַטע, אָפֿט געוויינט. ער איז גיך אַריין אין דער ראָלע, זיך פֿאַרגעסן, אַליין גענומען גלויבן אין דעם אַלעם, וואָס ער האָט דערציילט און אַז דער שרייבער איז געבליבן זיצן אַ פֿאַרגאַפֿטער, האָט ער אַ גליקלעכער אַרויפֿגעלעגט אויף אים אַ האַנט, מיט די פֿינגער פֿון דער צווייטער זיך געקלאַפּט אין האַרץ און געלאַכט:

— און איר טראַכט דאָך, מסתמא, ווי אָנצוהויבן אַ נייע ערציילונג מיט אָט דעם משהן אַלס הויפּט=העלד, כאַ, כאַ, כאַ!

אַז ער האָט דערטאַפּט אַ גרינעם, האָט ער אים ראשית אָנגעהאַקט אַ קאָפּ, ווי לייכט עס איז אין אַמעריקע רייך צו ווערן. ער האָט אים באַוויזן מיט אותות ומופֿתים, ווי אַלע זיינע לאַנדסלייט — היימישע שוסטערס, בעלי=עגלות — זענען דאָ עשירים. און אַז ער האָט דערפֿילט, ווי דאָס יידל פֿאַרגעסט זיך און חלומט שוין, מסתמא, וועגן „ווייס איך וואָס" — האָט ער אים גענומען דערציילן, אַזוי, אַז דעם יידל האָט פֿאַרפֿעלט

אָטעס, ווי ער, משה, איז אַמאָל אַן עושר געווען, וואָס פאַר אַ גאָלדענע צייטן האָבן זיך אים נאָכגעהאַנגען. און ווי זיין שותף, אַ ליטוואַק, ימח שמו, פון טיף רוסלאַנד, האָט אים באַגנבעט, צוגענומען ביי אים דאָס ווייב, פאַרפירט זיין איין=און=איינציקע טאָכטער און גערעדט אַזוי לאַנג מיט אַ פאַרשטיקט קול און מיט רויטע פאַרלאָפענע אויגן, ביז דאָס יידל האָט רחמנות געקראָגן אויף אים. דעמאָלט איז משהן לייכט אָנגעקומען אַרויסצוקריגן אַ פאָר סענט.

משה האָט זיך אומגעקוקט אין אַלע זייטן, געזוכט ווו ער זאָל זיך צושאַרן. כמעט אַלע טישלעך זענען געווען באַזעצט און ביי אַ געפאַקט טישל וועט מען אים זעלטן אויסהערן און עס וועט, מסתמא, תמיד זיין איינער, וואָס ער קען אים. דערצו איז דער יונגער געלאָפן, ווי אַ שד, פון איין טישל צום צווייטן, זיך געריסן דעם גאָרגל און משה האָט געפילט, אַז די צייט איז פאַר אים ניט גינסטיק.

נעבן דער טיר, ביי אַ קליין טישל, איז געזעסן בעני, אַ זעקספוסיקער יונג, און זיך געגאָסן פון אַ קריגל אין אַ גלאָז אַריין וויין. משה האָט זיך געקווענקלט צי זאָל ער צוגיין. ער האָט שוין פון עטלעכע טעג, צייט בעני האָט זיך באַוויזן אין ווינקעלער, געוואָרפן אַן אויג אויף אים. ער האָט זיך אָבער געשראָקן, געוווסט, אַז בעני האָט ,,לינקע ביזנעס’’ און אָפּצושלאָגן ביי אַ מענטשן די לונגען איז ביי אים פונקט אַזוי לייכט, ווי אויסצוטרינקען אַ קריגל וויין. דערצו איז ער תמיד געזעסן מיט חברים, און וואָס מער משה האָט זיך געשראָקן פאַר אים, אַלץ שטאַרקער האָט עס אים געצויגן ער זאָל צוגיין, געווען זיכער, אַז אויב ס׳וועט זיך אים איינגעבן, וועט ער פון דעם יונג אַרויסשלעפן אַ שיינע מטבע, ווייל וואָס פאַר אַ באַטרעף האָט ביי אַזאַ חברה=מאַן געלט?

משה האָט זיך אויפגעשטעלט, גלייך געמאַכט דעם פרינץ=אַלבערט, זיך אַ טאַפּ געטאָן ביי דער פאַרפלאַמטער נאָז און זיך אַוועקגעזעצט נעבן בענין. דער יונג האָט געמאַכט פלאַץ. משה האָט כלומרשט גענומען רופן דעם ,,ווייטער’’, געוואָרן גלייך אומרויק, זיך געשאָלטן, געשווירן, אַז זיין פוס וועט דאָ מער ניט איבערטרעטן, אַז עס איז אַ חזיריש פלאַץ — שוין באַלד אַ שעה צייט, ווי ער האָט באַשטעלט אַ קריגל וויין און מע דערלאַנגט ניט.

בעני האָט אים צוגערוקט אַ ליידיקע גלאָז, געוויזן מיט דער האַנט אויפֿן קריגל:

— נעמט דערווייל אַ גלאָז וויין!

— דאַנקע שען, סער — האָט זיך משה פֿאַרנויגט, זיך אָנגעגאָסן אַ גלאָז וויין, אויסגעטרונקען און באַקומען קוראַזש — אין יוראָפּ וואָלט אַזאַ זאַך ניט פּאַסירט! ווען דער לומפּ דערלאַנגט מיר ניט דעם וויין פּלעט איך אים דעם קאָפּ! אַז דאָ איז ער אַ יחסן, באַלאַנגט צו אַ יוניאָן און טו אים עפּעס!

משה האָט אַרויסגענומען אַ פּאָרטסיגאַר, אונטערגעטראָגן בענין:

— ביטע!

זיי האָבן פֿאַררויכערט, געזעסן אַ וויילע און ביי משהן האָט דער מוח געאַרבעט נאָכן גלעזל וויין, געפּלאַנט ווי נאָך אַריינצוכאַפּן דעם יונג, ער זאָל ווערן אַ געפּלעווטער.

— אודאי אַ לאַנדסמאַן? אַז כ׳דערקען אָן אייער קמץ, אַ יאַסער, האַ?

— איר זיינט אויך אַ יאַסער? —— האָט בעני געשמייכלט.

— נאָך וואָס פֿאַר אַ יאַסער, כ׳קום פֿון סאַמע „מקום“! — האָט משה כמעט ווי אויסגעשריגן און באַלד אָפּגעזיפֿצט — געמוזט אָבער אַנטלויפֿן! וואָס ווייסט איר, וואָס? אין אַלע גרעניץ-שטעטלעך אויף די באַנהויפֿן איז געווען מיין בילד און ווי איר קוקט מיך אָן, האָט די רעגירונג צוגעזאָגט אַ סומע געלט יעדן, ווער עס וועט מיך ברענגען אַ לעבעדיקן!

בעני, וואָס האָט ביז אַהער כמעט ווי זיך ניט איינגעהערט וואָס מע רעדט צו אים, האָט מיט אַמאָל אָנגעשפּאַרט ביידע הענט אָן טיש, אָנגעקוקט משהן מיט אַ פּאָר דורכדרינגענדע אויגן, אַז עס איז אים אַזש קאַלט געוואָרן, און אַ פֿאַרינטערעסירטער געפֿרעגט:

— וואָס הייסט די רעגירונג האָט צוגעזאָגט אַ סומע געלט?

משה האָט געפֿילט, אַז ער האָט שוין איינגעפּעדימט, און געווען זיכער, אַז דער העכט וועט זיך שוין אַזוי לייכט ניט אַרויספּלאָנטערן פֿון זיינע הענט.

— דאָס איז, מיסטער, אַן אינטערעסאַנטע געשיכטע — האָט משה געצויגן די ווערטער — — געוויס איז איצט ניט די צייט, ביי אַ געלע-

גנהייט, מיר וועלן זיך טרעפן נאָך אַמאָל, וועל איך אייך דערציילן! אַז וואָס ווייסט איר, אפּילו דאָ, אין אַמעריקע, בין איך די ערשטע צייט ניט געווען זיכער! רומענישע שפּיאָנען זענען מיר נאָכגעגאַנגען אויף טריט און שריט און כ׳האָב מורא געהאַט, מע זאָל מיך ניט איבערגעבן דעם רומענישן קאָנסול אין די הענט אַריין! ווי איר קוקט מיך אָן, האָב איך אַ ביסל דורכגעמאַכט אויף מיין לעבן!

דער „ווייטער" איז צוגעקומען.

— נאָך אַ קריגל וויין — האָט בעני געזאָגט און זיך געווענדט צו משהן — נעמט עפּעס!

משה האָט געמיטלעך אָנגענומען דעם „ווייטער" פּאַר אַ האַנט, אים געקלאַפּט איבער דער פּלייצע, ווי אַן אַלטן באַקאַנטן, און אים כמעט אַריינגעשריגן אין אויער:

— מאַך מיר אַ „סטייק" מיט „פּרענטש פּאָטייטעס", נאָר אַ פּרישן, הערסט, רודאָלף!

אין קעלער איז געוואָרן אַלץ לעבעדיקער. דער וויין האָט דעם עולם צענומען, געמאַכט פון אַלט — יונג און פון יונג — אַלט, האָבן עלטערע מענער אַרומגענומען יונגע מיידלעך, פּאַרוואָרפן די גאָלע קעפּ און הייזעריק באַגלייט דעם שפּילקאַסטן. אין אַ ווײַלע אַרום איז משה געזעסן איבער אַ „סטייק", הנאה געהאַט, וואָס נאָך יעדן שניט מיטן מעסער, טריפּט בלוט, פּאַרטרונקען מיט וויין און דערפּילט ווי די שרייפּלעך אין קאָפּ וואַקלען זיך, די צונג ווערט לויזער. ער האָט זיך נענטער צוגערוקט צו בענין און פּאַטעטיש אים איינגערוימט אין אויער:

— און היינט, מיינט איר, איז בעסער? ס׳קאָן זיין, אַז אפּילו איצט, כ׳רעד מיט אייך, היטן מיך אַ פּאָר אויגן! אַז מע קוקט מיר נאָך אויף טריט און שריט!

אינסטינקטיוו האָט זיך בעני אַרומגעקוקט. ער האָט אַ ציטער געטאָן, אין אַ ווינקל איז געזעסן אַ מאַן אין אַ געקעסטלטער קעפּ איבער אַ גלאָז וויין און פון אים קיין אויג ניט אַראָפּגעלאָזט. בעני איז געווען זיכער, אַז עס איז אַ דעדעקטיוו. ער האָט מער ניט געקוקט אַהינצו, זיך געטרייסלט, געפּילט, ווי די אויגן ברענען אים אין קאַרק, שטעכן און געוואַרט, אַז יעדע מינוט זאָל דער פּרעמדער זיך אויפהויבן, אַרויפלייגן אויף אים אַ האַנט און אים אַרע-

סטירן. בענין האָט זיך ניט איינגעהערט, וואָס משה האָט גערעדט, בלויז געקלערט ווי זיך אָפּצוטראָגן פֿון קעלער און מיט אַמאָל איז אים איינגעפֿאַלן, אַז ווער ווייסט, טאָמער איז דער פֿרעמדער, מיט וועלכן ער רעדט אויך אַ דעדעקטיוו?

— כ׳פֿרעג אייך — האָט משה אָנגענומען בענין פֿאַר אַ האַנט — קאָן זיין עפּעס שרעקלעכערס, ווי ס׳גאַנצע לעבן טראַכטן, אַז עמעצער קוקט דיר נאָך? וואָס ציטערט איר אַזוי? ס׳איז אייך קאַלט?

— וואָס פֿאַלט אייך איין? — האָט בענין געשטאַמלט און בעת משה געטראַכט — ער מיינט, מסתמא, ער האָט פֿאַר זיך אַ יאָלד! נעווער מיין!

— אַז ווו דו שטעלסט נאָר אַ פֿוס, — האָט משה אים פֿעסטער אָנגענומען — ווו דו טוסט נאָר אַ גענעץ — ווייסט מען! ווו דו טאָגסט, דאָרט נעכטיקסטו ניט! איר פֿאַרשטייט? אַזוי ליידט אַ מענטש, גייט אויס פֿון טאָג צו טאָג און קיינעם אַרט ניט!

— זע נאָר, ווי ער מאַכט זיך תמוואַטע, דער „סאָן אָפֿ[illegible]ע׳ גאָן“, וויל פֿאַררעדן די ציין! אויב ער טשעפּעט זיך ניט אָפּ פֿון מיר, ברעך איך אים הענט און פֿיס! — האָט בענין זיך געטראַכט און געזאָגט — פֿאַר וואָס זאָל איך ניט פֿאַרשטיין?

— אָט זיצן הונדערטער מענטשן — איז משה זיך פֿאַרגאַנגען — טרינקען וויין, אַמוזירן זיך מיט דאַמען, אין דערהיים וואַרטן געוויסן אויף זיי וואַרעמע בעטן און קיינער פֿון זיי טראַכט ניט, אַז איך אי דעם אויסגעטראַנזשירטן פּרינץ־אַלבערט, וועל מוזן שלאָפֿן ערגעץ אין אַ פּאַרק מיט...

בענין האָט געזען, ווי דער מאַן אין דעם געקעסטלטן קעפּ האָט זיך אויפֿגעשטעלט, גענומען גיין צו זיין טישל, האָט ער זיך אַ ריס געטאָן פֿון משהס האַנט, אים שיער ניט אַראָפּגעוואָרפֿן פֿון בענקל, פֿאַרגעסן די רעשט, וואָס דער „ווייטער“ האָט איבערגעלאָזט אויפֿן טישל, און דער זעקספֿוסיקער יונג איז אַרויס פֿון קעלער ווי אַ רוח.

א הויז אויף גארעק סטריט

אַ הויז אויף גאָרעק סטריט

זיי וווינען אויף גאָרעק סטריט אין צוויי קליינע צימערלעך. די האַלבפינסטערע צימערלעך זענען אָנגעפּאַקט מיט שמאַטעס. אָנגעשטופּטע זעק מיט צעראַטעס פּאַר שניידערס ליגן ביז אונטער דער סטעליע. שוטאַש, שפּיצן, קאָלירטע סטענגעס וואַלגערן זיך קנוילנווייז, צעוויקלטע בענדער הענגען אויף שטריקלעך, וואָס ציען זיך איבער די צימערלעך, און ביים ערשטן אַריינקומען מיינט מען, אַז דער פאַרוואָקסענער ר׳ מענדל, מיט די שוואַרצע פּאות, ווי געלאָקטע צעפּ, וואָס שפּרייזט צווישן די פילפאַרביקע בענדער און מוחט זיך, איז אַ כּשופמאַכער.

אויף די שמאַטעס זיצט לאה, ר׳ מענדלס ווייב, אַ קליינע, אַן אויסגעדאַרטע, גרויל ווי אַ טויב, מיט אַן אָפּגעשאָסן שטערנטיכל איבער די אויגן און לייענט אויפן קול מיט אַ תּחינה־ניגון אַ דיקן יידישן ראָמאַן.

צו איר רעכטער האַנט זיצט איר איינציקע טאָכטער — אַ בלייך מיידל, בויגיק, ווי אַ פלאַנץ, וואָס פאַרבלאָנדזשעט אַמאָל אין אַ פייכטן, פינסטערן קעלער, שפּראָצט אַרויס פון צעפּוילטע גרינס. זי סאָרטירט פון אַ זאַק אַרויס פערלמוטערנע קנעפּ און אַ פאַרחלומטע הערט זי זיך איין, ווי די מוטער לייענט. צו דער מוטערס לינקער האַנט זיצט איר איינציקער זון — אַ צוועלף־יאָריקער קאַליקע מיט אויסגעבויגענע פיס, ווי פּיילנבויגנס, שמייכלט אידיאָטיש און ציט אויף העקעלעך "ווייבלעך" אויף טאָוולען.

און עס דאַכט זיך, אַלע דריי זענען אויסגעוואַקסן פון די שמאַטעס, קומען קיינמאָל נישט אַרויס פון די פינסטערע צימערלעך, און עס איז שווער צו גלויבן, אַז זיי וווינען אין שכנות מיט דער ריזיקער וויליאַמסבורג־בריק.

ר׳ מענדל נעמט אַראָפּ פון אַ קליינעם גאַז־אויוון אַ טעפּל מיט

קרופניק, גיסט אָן אין אַ שיסל און עסט מיט ברויט. די לאַנגע באָר מיט די וואָנסן פּלאָנטערן זיך אין דער שיסל, לאָזן ניט עסן און ע שלינגט גיך, צעקייט ניט, ווי ער וואָלט פון עסן קיין הנאה ניט געוואָלט האָבן. באַלד נעמט ער בענטשן. ער הילט איין דאָס פּנים אין דע באָרד, און אַ פאַרשטיקטער, וויינענדיקער ניגון טראָגט זיך איבער דע שטוב.

לאה הערט אויף לייענען, הערט זיך איין, ווי דער מאַן בענטשט און אין קאָפּ פּלאָנטערט זיך איר, אַז זינט זי האָט געבוירן דעם קאַלי קע, האָט מענדל איינגאַנצן זיך דערווייטערט פון איר. ער האַנדל ווייניק, זיצט גאַנצע טעג און לערנט, ווערט פרומער פון טאָג צו טאָ און זיי לעבן אין גרויס דחקות. ביי אַן אַנדער מאַמע וואָלט אַזאַ מייד געווען מיט לייטן גלייך, אַ דערוואַקסענע טאָכטער, ביז מע דערלעבט עס און דאָ גאָרניט! זי איז שוין מיד רעדנדיק...

אַ פאַרבענקטע קוקט לאה, ווי דער מאַן שפּרייזט שוין ווידער פו איין ווינקל אין צווייטן, און אַ פאַרביטערטע פרעגט זי אים צום הונדערטסטן מאָל:

— מענדל, וואָס וועט זיין דער תּכלית?

— וואָס מיינסטו? — שטעלט זיך מענדל מיט אַמאָל אָפּ, טוט אַ וואָרף מיטן קאָפּ און מיט דער האַנט, ווי אַ פליג, וועלכע ער האָט עטלעכע מאָל אַוועקגעטריבן, וואָלט אים ווידער אַ ביס געטאָן.

— כ׳מיין, לאָמיר זיך ניט נאַרן, פייגעלע איז שוין ניט קיין קינד... געוואָרן אַכצן יאָר און דיך הויבט ניט אָן צו אַרן... ביסט דאַכט זיך אַ טאַטע... כ׳ווייס, אַנדערע מיידלעך גייען אויף בעלער, גייען אין אַ טאַנץ=זאַל, באַקענען זיך מיט יונגע=לייט... אַז דו לאָזט זי ניט אַרויס אויף דער ליכטיקער שיין, דאַרפסטו זען עפּעס אַ תּכלית...

פייגעלע ווערט פאַרפלאַמט פון דער מוטערס רייד, ציפּט זיך פאַרן פאַרטוך און צעוויינט זיך ניט שיער:

— וואָס ווילסטו? אַז כ׳וויל ניט קיין חתן!

דער קאַליקע שטעקט דער שוועסטער אַ פינגער אין פּנים אַריין, צעעפנט אַ מויל און שטשירעט מיט די ציין — כי, כי, כי...

ר׳ מענדל, אַ הויכער, אַן איינגעבויגענער, מיט אַ לאַנגער, שוואַרצער באָרד ביז איבערן גאַרטל, מיט אַ פּאָר פייערדיקע אויגן, וואָס קוקן קיי=

נעם ניט אָן, ענטפערט ניט. ער נעמט אַ זאַק מיט „טרימינגס" אויף די פלייצעס, שטייט אַ ווײַלע מיט אַ צעעפנט מויל, ווי ער וואָלט זיך געקליבן עפעס זאָגן, טוט אַ מאַך מיט דער האַנט, קושט די מזוזה און גייט אַרויס.

ר׳ מענדל איז אויפגערוימט. ער האָט פאַרקויפט אין די ערשטע צוויי „שעפער" דעם גאַנצן זאַק מיט סחורה. ער גייט אין מיטן גאַס מיטן זעקל אונטערן אָרעם און פילט, אַז ס׳וועט הײַנט זײַן אַ מזלדיקער טאָג.

אַ נידעריקער, ברייטבייניקער ייִד, מיט דער באָרד אַרײַנגעמאַכט אין וועסטל אַרײַן, מיט אַ זעקל אויף די פלייצעס שטעלט אים אָפ אין מיטן גיין:

— האַלאָ, ר׳ מענדל, וואָס מאַכט איר?

— האַלאָ, ר׳ משה, כ׳האָב אײַך טאַקע שוין לאַנג ניט געזען! כ׳האָב געהערט, איר ווױנט ניט מער אין די מקומות, הא?

— זינט מײַנע איז מיר געשטאָרבן, וווין איך אין בראָנזוויל.

— און ווי איז מיט פרנסה?

— מיט פרנסה, איז, געלויבט צו גאָט, הלוואי אויף אַלע ייִדן געזאָגט, נאָר — טוט ר׳ משה זיך אַ וויש איבער דער באָרד, וואָס שטעקט אין בוזים און זיפצט אָפ — שווער, ר׳ מענדל, אָן אַ ווײַב, ניטאָ ווער עס זאָל זײַן מיט די קינדער, ס׳עלטסטע, פאַרשטייט איר מיך, איז צוועלף יאָר, אמת, אַ קלוג מיידל, אָבער נאָך אַליין אַ קינד, דאַרף האָבן, מע זאָל אַרום איר אַרומגיין. ווען ס׳מאַכט זיך מיר אַזוי אַ לײַטישער שידוך, ר׳ מענדל, נאָך געלט שטיי איך ניט, וואָלט איך חתונה געהאַט.

— איר האָט, דאַכט זיך, פיר קינדער, זאָלן געזונט זײַן, האַ?

— כ׳האָב, קיין עין הרע, פיר דערוואַקסענע קינדער, ס׳ייִנגסטע איז דרײַ יאָר אַלט. מע קאָן זיי שיקן אַ גאַנג, אויסוואַשן אַ געשיר... נאָר גאָר ניט, כ׳וועל אײַך זאָגן, ר׳ מענדל, אַז אַמעריקע איז דאָך אַן אָנגעלאָפענע וועלט און כ׳ווייס שוין מיט וועם כ׳טו אַ שידוך? קלער איך, איידער צו טאַפּן אין דער פינסטער, ווען ס׳מאַכט זיך מיר אַזוי אַ היימיש מיידל... כ׳ווייס...

— ס׳וועט זיך מסתמא מאַכן — באַרויִקט אים ר׳ מענדל — פאַרוואָס קומט איר אַמאָל ניט אַרויף, אַז איר זענט „דאַון-טאַון“?

כ׳וועל אייך זאָגן דעם אמת, כ׳האָב די לעצטע טעג זיך טאַקע געקליבן צו אייך. אַז עס קומט אַלץ ניט אויס, איר וווינט נאָך אין דער זעלבער דירה?

— יא, אויף גאָרעק סטריט, וועט איר קומען?

— כ׳וועל קומען!

— גוד-באַי!

— גוד-באַי!

ר׳ מענדל גייט אין מיטן גאַס פאַרטיפט אין רעיונות און קלערט, אַז לאה איז גערעכט — מע דאַרף אַ טראַכט טאָן וועגן פייגעלען. אים פאַלט איין, אַז מיט משהן וואָלט געווען אַ גוטער שידוך, אַ „טרימינגס-פעדלער“ האָט גוטע קונים און, דער עיקר, אַן ערלעכער ייִד ניט קיין עם-הארץ.

אויף די שמאַטעס זיצט לאה מיט דער טאָכטער. פייגעלע האַלט אויף צעשפּרייטע הענט אָנגעוויקלטע טאַשמעס און די מוטער וויקלט אויס קנוילן. אין אַ זייט זיצט דער קאַליקע, כאַפּט פליגן, האלט זיי ביים אויער פאַר די פליגעלעך און הערט זיך איין, ווי זיי צאַפּלען זיך און זשומען. אין צווייטן חדר ביי אַ נאַפט-לאָמפּ זיצט ר׳ מענדל און לערנט שטיל מיט אַ טרויעריקן ניגון. דאָס שטילע געזאַנג טראָגט זיך איבער די חדרימלעך, בלייבט אין די אויערן, ווי אַ זשומעריי, און ס׳איז שווער צו זאָגן, צי דאָס קומט פון די געפייניקטע פליגן, צי פון ר׳ מענדלס אומעטיקן געזאַנג.

ר׳ משה קומט אַריין אין שבתדיקן ראָק, געמאַכט פון גלאַנציקער אַלפּאַגע.

— גוט נ׳אָוונט!

— גוט נ׳אָוונט! — ענטפערן לאה מיט מענדלען.

לאה לאָזט ליגן דעם קנויל מיט טאַשמעס און שטעלט זיך אויף. פייגעלע בלייבט זיצן אַ רויִקע, האַלט אויף די צעשפּרייטע הענט די אויפגעוויקלטע טאַשמעס, קוקט אָן ר׳ משהן און רעדט קיין וואָרט ניט. זי ווייסט, אַז דאָס איז איר חתן — קומט הייגט אָפּ-

שטעלן די חתונה. זי וויל זאָגן, אַז זי האָט אים פּיינט, אַז זי וויל ניט קיין אַלטן ייִדן מיט אַ „וויסקי", אַ טאַטן פון קינדער פאַר אַ מאַן, אַז... זי נעמט זיך טרייסלען, פילט אַן עקל צו משהס לאַנגער באָרד, קריגט פּיינט טאַטע=מאַמע און לאָזט אַראָפּ די אויגן.

— זיצט, ר' משה! — רוקט לאה אים צו אַ שטול.

— זיצט — העלפט ר' מענדל אונטער, שפּרייזט אַן אויפגערוימטער איבער דער שטוב, רייבט אַ האַנט אָן אַ האַנט און ווענדט זיך צו פּייגעלען, ווייסט אַז זי איז נאָך אַ קינד, דערצו נאָך אַן אַמעריקאַנער מיידל, קאָן, מסתּמא, ניט גוט קיין ייִדיש — שווייגט זי. ער בעט פּייגעלע זאָל אים מכבד זיין מיט אַ גלעזל טיי, קוקט איר אין די אויגן און איז גליקלעך.

פּייגעלע פילט, אַז זי איז די אומגליקלעכסטע. אַז ווי וועט זי זיך ווייזן מיט אַזאַ מאַן פאַר אירע חברטאָרינס? זי זעצט זיך אַוועק אין אַ ווינקל און פאַרגעסט זיך.

זי טרעפט זיך אָפּט מיט סידנין אויף די טרעפּ. ער ווערט העכער און שענער פון טאָג צו טאָג. זי האָט באַמערקט, אַז ער ראַזירט זיך שוין אויך. זינט זי איז אַרויס פון „סקול", האָט זי אויפגעהערט צו רעדן מיט אים און אַז זיי טרעפן זיך אויף די טרעפּ, ווערן ביידע רויט און באַגריסן זיך. זי האָט אים אַזוי ליב, זי וועט אים היינט זאָגן, אַז אירע עלטערן ווילן זי חתונה מאַכן פאַר אַן אַלטן מאַן אַ „וויסקי"... ער וועט זי פון אונטער דער חופּה אַוועקנעמען...

די מוטער נעמט אַרום די טאָכטער, קושט איר אין קאָפּ אַריין און פרעגט:

— טאָכטערשי, איצט איז נאָך דאָ צייט, אויב דער שידוך געפעלט דיר ניט, זאָג, כ'וויל דיך ניט נויטן!

— געוויס, געוויס — כאַפּט אונטער ר' משה — צעעפנט בשעת מעשה אַ פּאָר אויגן, ציטערט אינגאַנצן, ס'זאָל דעם מיידל אַמאָל אַ נאַרישקייט ניט אַריין אין קאָפּ.

פּייגעלע ענטפערט ניט, צעוויינט זיך.

— אַ יונג מיידל שעמט זיך — האָב איך געוויינט, פּוטער!

די זיצן ביז שפּעט אין אָונט, שמועסן וועגן היימישע זאַכן און ביים אַופֿקגיין שטעלט מען אָפּ די חתונה. ר׳ משה גייט אַ היים אַ גליקלעכער. דער קאַליקע כאַפּט נאָך אַלץ פֿליגן, מאַטערט זי און די פֿליגן צאַפּלען זיך, זשומען. דער פֿאָטער פֿאַרטיפֿט זיך צוריק אין אַ ספר, צעזינגט זיך שטילער און טרויעריקער ווי פֿריער. די מוטער, אַ קליינע, אַ גרויע, שאַרט זיך צו דער טאָכטער, ווי זי וואָלט זיך געפֿילט שולדיק קעגן איר, נעמט זי אַרום און אַ שטומע ווישט זי זיך די אויגן אָן פֿייגעלעס ווייכן האַלז.

דאָס שטילע געזאַנג טראָגט זיך איבער די חדרימלעך, בלייבט אין די אויערן ווי אַ זשומעריי און ס׳איז שווער צו זאָגן, צי עס קומט פֿון די געפּייניקטע פֿליגן, צי פֿון ר׳ מענדלס צעווייטאָקטן געזאַנג.

קיקי

ל̄ילי

1

אייב מעק, אַ מיטל̄וווקסיקער, ברייטבייניקער יונג פון אַ יאָר דרייסיק, מיט עפעס חיהשעס אין אַל̄ע זיינע גל̄ידער, איז געשטאַנען שבת אין דער פרי אין קיך אין די בל̄ויזע גאַטקעס און ל̄ייבל̄ און זיך געוואַרעמט ביי דער „סטים-פייפ". ער האָט נאַכל̄עסיק געהאַל̄טן אין דער רעכטער זייט פון מויל̄ אַ הילצערנע פיפקע, געשפיגן אויף דער פאָדל̄אָגע און געקוקט, ווי זיין ווייב מאַכט אָנבייסן.

זיין ווייב, אַ געשיקטע ייִדענע, מיט געל̄בל̄עכע פל̄עקן איבערן פנים, ווי אַן אָפגעבל̄יאַקעוועטע, האָט צעשטעל̄ט אַ טיש מיט עסנוואַרג ווי פאַר אַ מנין מענטשן. זי האָט אַרויסגענומען פון אייזשענקל̄ אַ הערינג, אים אָפגעצויגן און געפרעגט דעם מאַן:

— ווען איז ל̄ילי געקומען, שפעט?

— כ'ווייס ניט.

— של̄עפט זיך אויך אַרום גאַנצע נעכט און קיין סענט פאַר די אויגן זעט מען דערוויי̄ל ניט! דיינע געשעפטן, אייבעל̄ע! כ'האָב עס געדאַרפט?

— פונקט אַזוי דיינע, אוי מיינע! זי צאָל̄ט ניט? טרייבט מען זי אַרויס!

— חכם מיינער, דאָס וויל̄ זי דאָך! טרייב זי אַרויס, גיט זי דיר קיין סענט ניט, די גאַנצע הונדערט טאָל̄ער פאַרפאַל̄ן! גל̄ויב מיר, ווען איר ממזר ל̄עבט, וואָל̄ט זי ביי מיר ניט געגאַנגען מיט אַזאַ פאַרריסענעם קאָפ! אַז די מויד האָט גאָר ניט קיין ייִדיש מזל̄, אַזאַ נבל̄ה!

— פאַרוואָס גייט זי ניט צוריק אין קאַבאַרעט? — האָט אייב

געצויגן די גאַטקעס — ווי זי דערציילט, האָט זי דאָך דאָרט געמאַכט שטיקער געלֿט!

— כ׳האָב איר שוין עטלֿעכע מאָלֿ געגעבן אָנצוהערן, ענטפערט זי מיט אַ האַלֿב מוילֿ, נאָר ווי מיר שיינט, — האָט חוה געמאַכט אַ טראָט צום מאַן — שטעקט אין דעם דעם דאָקטאָרס קאָפּ! קענסט דאָך אים מיט זיינע זיסע רייד, אַבי ס׳קאָסט אים קיין געלֿט ניט, וועט ער דיר צוזאָגן כ׳ווייס ניט־וואָס און דאָס קאַלֿב מיינט, מסתמא, אַז ער וועט מיט איר חתונה האָבן! ניטאָ ווער ס׳זאָלֿ לֿאַכן! ווייסט, זי גייט דאָך צו אים יעדן טאָג!

— אַזוי? דאָס הער איך ערשט איצט! — האָט אייב האַסטיק עטלֿעכע מאָלֿ אַ ציי געטאָן די פּייפּ און אויסגעשפּיגן — וועלֿ איך איר טאַקע באַלֿד דאָ אָפּשפּילן אַ חתונה, וואַרט!

— דו מיש זיך נאָר ניט, הערסט? כ׳ווייס, ביסט אַ גרויסער בריה קאַליע צו מאַכן! קריגן זיך קאָן איך אויך, פֿאַרלֿאָז זיך אויף מיר!

ביים טיש איז געזעסן ווילי, אַ געלֿ ייִנגלֿ פון אַ יאָר אַכט, מיט אַ קלוג, רירעוודיק פּנימלֿ און אויסגעמיטן צו קוקן אויף די נייע „טאַטע־מאַמע“, וואָס האָבן אים נעכטן אַרויסגענומען פון יתומים־הויז. ער האָט געגעסן מיט די פּעדערשטע ציינדלֿעך, ווי אַ וועווערקע, אַ שטיקלֿ דאַר קעז און זיך געשפּילט מיט לֿאָלֿען, וואָס איז געלֿעגן אונטערן טיש.

אייב האָט געקוקט אויף די צעשטעלֿטע מאכלים און זיין אומגעלֿומפּערט קוואַדראַט־פּנים, מיט די בולֿטע גרויסע אויגן, וואָס האָבן דערמאַנט אי אַ קאַלֿב, אי אַ ביק, האָט זיך נאַריש צעשפּילֿט. ער האָט אַוועקגעלֿייגט די פּייפּ, געמאַכט אַ שנאַפּס, פֿאַרביסן מיט אַ שטיקלֿ מינסטער־קעז און אַ צופרידענער זיך געווענדעט צום ווייב:

— חוהשי, צעהאַק די מילֿך מיט אַ ציבעלֿקע, ס׳איז געשמאַקער!

— אָלֿ־רייט, וועסטו, אפשר, עסן אַ ביסלֿ איינגעפּרעגלֿטע געהירן?

— האָסט דען?

— אַז כ׳פרעג — מסתמא האָב איך!

— טאָ פרעגל זיי גוט איין, — האָט אייב זיך געבעטן מיט אַ פול מויל צונג — טו אַריין אין שמאַלץ אַ פּאָר שטיקלעך רעטעך אויך!

— דו האָסט, מיין מאַן, אַ געשמדטן האַלז!

— חוהשי קרוין, זעץ דיך אויך אַוועק עפעס עסן — האָט אייב געקייט מיטביידע באַקן און אַרומגענומען דאָס ווייב — נעם עפעס פריער אין מויל אַריין, חוהשי. ס׳מאַכט ניט, כ׳וועל וואַרטן, אַז ניט וועל איך אסור עסן!

— זיי ניט משוגע, אייב — האָט חוה אַ צופרידענע, וואָס דער מאַן צערטלט זי, געצויגן די ווערטער און זיך אַרויסגעדרייט פון זיינע הענט — זעץ דיך און עס, ווער ניט מיט אַמאָל צו גוט!

אייב איז געווען גוט אויפגעלייגט, ער האָט אַרויפגעצויגן די גאַטקעס, געגלעט ווילין איבערן קעפל, איבער דער פלייצע און אים כלומרשט אַ קניפ געטאָן אין געזעס אַריין:

— עס, עס, שלאָף ניט, באַ מיר, ווילי, מוזטו ווערן אַ יונגאַטש מיט באַקן! — און ער האָט זיך געווענדעט צום ווייב — חוהשי, זע, גיב עפעס ווילין אין מויל אַריין.

— אונטערן פאַרטוך האָב איך גאָר ניט באַהאַלטן! לאָז ער עסן — שטייט דאָך אויפן טיש.

— אַז עלטערן וואַרפן אַוועק אַן אייגן קינד, מעג זיי די ערשטע כאָלערע טרעפן! — האָט אייב אַ געשריי געטאָן און געגלעט ווילין איבערן קעפל — געדענקסט גאָר ניט דיינע עלטערן, האַ?

ווילי האָט זיינע עלטערן נישט געקענט. די ערשטע צייט, אַז ער איז איבערגעגאַנגען פון איינע „טאַטע-מאַמע” צו צווייטע און מען האָט אים גענומען אויספרעגן וועגן זיינע עלטערן, (און געפרעגט האָבן אַלע) האָט ער געשוויגן, זיך געפילט שולדיק, ווי ער וואָלט עפעס צוגעגנבעט און פיל מאָל זיך צעוויינט. שפעטער, ער אַליין האָט ניט געוווּסט ווי ר׳נאָך, איז באַ אים אין מוחל געבאָרן געוואָרן אַ מעשה וועגן זיינע עלטערן. די מעשה האָט ער געהערט אין יתומים-הויז פון אַ ייִנגל, וואָס יענער האָט עס דערציילט וועגן

זיך. און די מעשה האָט זיך באַ ווילין אין קעפּל אַזוי איינגעקריצט, אַז ער האָט זי גענומען איבערדערציילן אויף זיינע עלטערן, און יעדעס מאָל מיט מער איינצלהייטן, ביז ער האָט אַליין גענומען גלויבן, אַז זיין טאַטע האָט געשחטן די מאַמע, אים אויך געוואָלט שחטן, האָט ער זיך באַהאַלטן אין וואַש־טאָפּ. פון דעמאָלט אָן איז דער פאָטער אַוועק און איז מער ניט צוריקגעקומען. איצט, אַז אייב האָט אים געפרעגט צי ער געדענקט זיינע עלטערן, האָט ווילי די זעלבע מעשה איבערדערציילט און הנאה געהאַט, וואָס די ביידע „טאַטע־מאַמע" האָבן אַלץ געלאָזט שטיין און הערן זיך איין מיט צעעפנטע מיילער.

— מעג אים דאָרט ניט אַ בראַנד אין די אויגן אַריין! — האָט אייב אַ געשריי געטאָן ווען ווילי האָט געענדיקט — זעסט, ווען אַ מויד דערשטיקט אַ יאַטל, פאַרשטיי איך נאָך, נאָר אַ טאַטע זאָל גיין שחטן אַן אייגן יינגל — — — אַ כאָליערע!

ער האָט דערזאָגט מיט דער האַנט, אויסשניידנדיק אַ קרייז, אויסגעשפּיגן און אָנגעגאָסן אין אַ גלעזל אַביסל בראָנפן:

— נאַ, ווילי, ס'איז זיסער בראָנפן, טרינק!

לילי, אַ הויכע, געזונטע מויד מיט אַ ליכטיק, אָפן פנים, מיט צעשאָטענע קאַשטן האָר, דורכגענומען מיט אַ שוואַרץ סאַמעטל, איז אַריינגעקומען פון צווייטן צימער טאַנצנדיק:

— ח־וה, אוי, אוי — אוי, ח־וה!

— ביסט שפּעט אַהיימגעקומען, לילי? — האָט חוה זי געפרעגט.

— פרעגט אייבן, ער ווייס — האָט לילי זיך צעלאַכט און איר ליכטיק פנים איז אַזש דורכזיכטיק געוואָרן.

חוה האָט גענומען די הענט פאָדבאָקעם, זיך אַ שטעל געטאָן דעם מאַן אין פנים אַריין און געשאָקלט מיטן קאָפּ:

— אייבעלע, דו הייבסט שוין אָן די אַלטע מעשיות, האַ?

— וואָסערע מעשיות? — האָט אייב געשטאַמלט — קוק נאָר ווי ס'גייט איר אין לעבן! זי מוז דאָס אַלץ וויסן! אַ דעטעקטיוו איבער מיין קאָפּ!

— אָל־רייט, אייבעלע! אָל־רייט! — האָט חוה געברומט און

גיך גענומען וואַשן גלעזער, אַז זיי האָבן אַזש געפייפט אונטער אירע פינגער.

לילי האָט זיך הילכיק צעלאַכט, פאַרריסן דעם קאָפ און אינגאַנצן האָט זי אויסגעזען ווי אַ יונגע, שיינע קאָבילע.

אייב האָט אָנגעקוואָלן פון דער מויד, אַרויפגעצויגן די גאַטקעס און זי אַרומגעכאַפט.

— מיסעס מעק — האָט לילי זיך געפיעשטשעט — אייער מאַן טשעפעט זיך! מיסעס מע-עק — — —

— וואָס מעקסטו, וואָס? —— האָט חוה אַ שטשירע געטאָן מיט די ציין — קריך ניט צו אים, וועט ער דיך ניט טשעפען.

לילי האָט זיך אַ דריי געטאָן, זיך לייכט אַרויסגעגליטשט פון אייבס הענט, זיך ווילעריש אַ שטעל אַוועק געטאָן אין אירע געלע שיך מיט די הויכע אָפצאַסן, שעלמיש אָנגעקוקט אייבן און זיך צעזינגען:

— ח־וה, אוי, אוי, ח־ו־וה!

אייב האָט זיך געדרייט אין דרייען, געפילט ווי די פאָדלאָגע שווימט אַפיר פון אונטער זיינע פיס, חשק געהאַט נאָכצולויפן דער מויד אין צווייטן צימער אַריין — איז פאַר אים אויסגעוואַקסן דאָס ווייב:

— די געהירן ווערן דאָך קאַלט, גיי עסן!

אייב האָט געווונטשן דעם ווייב אַ מיתה-משונה. ער האָט זי אָפגעמאָסטן מיט אַן אויג פון אויבן ביז אַראָפ, זיך געוווּנדערט ווי ר׳נאָך ער האָט דאָס אַמאָל ליב געהאַט און צום הונדערטן מאָל געטראַכט, אַז די פלעקן אויף חוהס פנים זעען אויס ווי לאַטעס. ער האָט זיך געזעצט עסן. די געהירן האָבן אים שוין מער ניט געשמעקט. פון פאַרדרוס האָט ער געזוכט מיט די אויגן עפעס אַ נאַש צו טאָן. ער האָט אויפגעהויבן יעדע זאַך, עס באַשמעקט, פון ענערגיע זיך איינגעגאָסן אַ שנאַפס, אָפגעבראָכן אַ שטיקל זעמל, איינגעטונקען אין פוטער און געקייט.

— זע נאָר, ווי ער באַשמעקט יעדע זאַך, פונקט ווי לאָלע — האָט חוה שוין ווייכער גערעדט, אפנים זיך געוואָלט איבערבעטן — וואָס מיינסטו, כ׳קויף אַלט עסן?

אייבֿ האָט ניט געענטפֿערט. צי דערפֿאַר וואָס לילי איז אַריין אין צווייטן צימער, צי דערפֿאַר וואָס ס׳ווייבֿ האָט אים פֿאַרגליכן צום הינטל, וואָס האָט זיך געפֿלאָנטערט צווישן זיינע פֿיס, נאָר ווי די זאַך זאָל ניט זיין, האָט אייבֿ מיט אַמאָל אַזאַ בריק געטאָן לאָלען, אַז דאָס הינטל האָט מיט אַ קוויטש זיך באַהאַלטן אין אַ ווינקל. לאָלע איז געשטאַנען אויף דריי פֿיס, געקוקט אַ ווײלע אויף די אָפגעשלאָגענע לאַפקע, וואָס האָט זיך געטרייסלט און זיך פֿאַרגאַנגען אין אַן אויסטערליש בילעריי, ווי אַ דאָרף-הונט ווען ער דערזעט אַ פֿייער.

— מערדער, וואָס האָט דיר דאָס הינטל געטאָן? — האָט חוה אַן אָנגעצונדענע פֿון כעס אַלץ געלאָזט שטיין אויפֿן אויוון. געכאַפט לאָלען אויף דער האַנט, באַקוקט דאָס פֿיסל און עס אונטערגעטראָגן דעם מאַן — זע, וואָס האָסט געטאָן?

— געטרייע מאַמע, — האָט אייבֿ דורכגעזייט דורך די גאָלדענע ציין — דאָס איינציק קינד איר דערהרגעט, אַ דערהרגעט זאָלסטו ווערן מיטן הונט צוזאַמען!

ער איז אויפֿגעשפרונגען, עטלעכע מאָל דורך איבֿער דער קיך און איז צוגעגאַנגען צום ווייבֿ:

— טרייבֿ שוין אַרויס דעם הונט, זאָג איך דיר! איך וויל ניט קיין הונט אין מיין שטובֿ, הערסט?

— שוין, ס׳איז אים שוין עפעס אַריין אין קאָפ, דעם משוגענעם! — האָט חוה כֿלומרשט געשמייכלט, זיך ניט געוואָלט איינרייסן מיט אים.

— אַז דו הערסט מיך פונקט ווי דעם קאָטער! שריי איך ניט פֿון ערשטן טאָג אָן, אַז כ׳וויל ניט דעם כלבֿ אין שטובֿ? אַז וווּ כ׳גיי שמעקט מיט הונט! טו איך עפעס אָן, קען איך עס ניט דעררייניקן, אומעטום דעם הונטס האָר! אַזאַ פֿאַרשיווער הונט, אַזאַ! כ׳בעט דיך מיט גוטן, חוה — האָט אייבֿ געקלאַפט מיט אַ פֿויסט אין דער צעעפֿנטער האַנט — טרייבֿ אַרויס דעם הונט, אַז כ׳וויל אים ניט האָבן אין מיין שטובֿ!

— דאָס וואָס דו ווילסט ניט, איז ווייניק! — האָט חוה

קאַלטבלוטיק געענטפערט און אירע קליינע אויגן האָבן זיך אַ צונד געטאָן מיט אַ צעפלאָסן פייערל.

— וואָס מיינסטו, ס׳איז ווייניק? — האָט אייב זיך גענומען קלאַפּן מיט אַ פויסט אין האַרץ אַריין — איך בין דער בעל-הבית! אי עם דהע באָס היער! און אויב דו וועסט אים ניט אַרויסטרייבן, איז מיין נאָמען ניט אייב, אויב כ׳שליידער ניט דעם הונט אַרויס דורכן פענסטער, אַז ס׳וועט פון אים קיין שריד ופליט ניט בלייבן!

חוה האָט ניט געענטפערט, זי איז געשטאַנען מיטן הונט אויף דער האַנט און געשמייכלט. אייב האָט געפילט ווי די נכפה עסט אים, ניט געקאָנט קוקן ווי חוה שמייכלט, ווי זי וואָלט זיך גערייצט מיט אים און פאַר כעס אַריין אין צווייטן צימער. ער האָט אומגעוואָרפן אויפן וועג אַ שטול, צוריק אַריין אין קיך, געצויגן די גאַטקעס און געשריצן:

— אַ קדיש האָדעוועט זי מיר! אַז זי האָט ליבער דעם הונט, ווי דעם מאַן! שלאָפט מיטן — — — קענסט ניט האָבן קיין קינדער, האָסטו ניט געדאַרפט חתונה האָבן, יאַלעווקע דו!

— און דו קענסט? — האָט חוה אַרויסגעבליזלט דורך די פאַרקוועטשטע ליפּן און די אויגן האָבן באַ איר געבלישטשעט.

— וועסט שוין זען צי כ׳קען? כ׳האָב דיך אין דר׳ערד מיטן הונט און מיט דער „קינדאַרניע“ דיינער צוזאַמען! גענוג געשמעקט פרעמדע קינדער — — — כ׳שלאָף איבער זיי קיין נעכט ניט! אַז כ׳האָב קיין אייגנס ניט, דאַרף איך קיין וועלט ניט איינרייסן! וואָס, איבערלאָזן דעם הונט אַ ירושה? ווי לאַנג לעבן זאָלסטו! נאָך הזינט גיי איך אַוועק!

— גיי! ווער האַלט דיך?

— דו! —טאָט אייב אַ קלאַפּ געטאָן מיט דער פויסט איבערן טיש, אַז אַלע טעלער זענען אונטערגעשפּרונגען.

אין צווייטן צימער האָט זיך אַ קינד צעוויינט, אַנטשוויגן געוואָרן, ווידער אָנגעהויבן, זיך פאַרגאַנגען העכער און העכער און באַלד האָט זיך דאָס קינד צעשריען מיט אַן אָפן מויל, אַז ס׳האָט אַזש געגרילצט אין די אויערן.

לילי איז אַריין אין קיך.

— שעמען מעגט איר זיך! פון אַלֿע פענסטער קוקט מען אויף אייער בייז ווונדער! מענטשן זאָלֿן זיך שטענדיק האַלֿטן אין איין אַרומקריגן! מען קאָן דאָך פון קאָפ קומען פון אייערע געוואַלֿטן! גייט בעסער, חוה, און וויגט איין ס׳קינד!

— אייבעלֿע איז קראַנק עס איינצושטילֿן? — האָט חוה צונויפגעשנירלֿט די דינע לֿיפן און געגלֿעט דעם הונט.

אייב איז געלֿאָפן אין די גאַטקעס איבער דער קיך, ווי ס׳וואָלֿט אין שטוב אַ פייער געוועזן. ער האָט געזוכט מיט די אויגן אַ מענטשן, פאַר וועמען דאָס האַרץ אָפצורעדן און ווען לֿילֿי וואָלֿט ניט געשטאַנען אין דער טיר, וואָלֿט ער זיך געוויס אָפגעקלֿאָגט פאַרן זיבן־יעריקן ווילֿין. ער האָט אָנגעכאַפט לֿילֿין פאַר אַ האַנט:

— אַז כ׳קאָן ניט מער! היינט, לֿילֿי, מוז עס נעמען אַ סוף! זי האָט מיך אומגלֿיקלֿעך געמאַכט! כ׳האָב געשריען — חוה, כ׳ווילֿ ניט קיין „קינדאַרניצע״! כ׳ווילֿ ניט באַראַבעווען אָרעמע דינסטמיידלֿעך, צונעמען באַ זיי ביז דעם לֿעצטן סענט! אַ בראָך איז שוין צו דער מויד, וואָס האָט אַ ממזר, דאַרף איך נאָך קומען און אויסנאָגן באַ איר דאָס לֿעצטע ביסלֿ מאַרך? אַ „סאָקער״ בין איך ניט! מיין טאַטע, מיין זיידע, מיין עלֿטער־זיידע — האָט אייב זיך געקלֿאַפט אין דער ברוסט — האָבן אויסגעלֿעבט זייערע יאָרן און קיין „קינדאַרניצעס״ ניט געהאַט, ווילֿ איך אויך קיין שינדער ניט זיין!

בשעת אייב האָט גערעדט, האָט ראָזע זיך אַריינגעשאַרט, ווי אַ וואַקלֿדיקע גאַנז אין קיך אַריין. זי איז נאָך כמעט געווען אַ קינד. אַ קלֿיינע, אַ בלֿאַסע, מיט שוואַרצע, צעשראָקענע אויגן, מיט שוואַרצע, געקרויזטע האָר, ווי באַ אַ שעפס, האָט זי זיך אַוועקגעשטעלֿט אין אַ ווינקלֿ, גענומען איין הענטלֿ אין צווייטן אַריין, זיי געהאַלֿטן פון פאָרנט, ווי זי וואָלֿט געוואָלֿט אָפצוימען איר בויך פון די אַרומיקע, און אירע גרויסע, שוואַרצע אויגן האָבן שטום און צעשראָקן געקוקט פון איינעם אויפן צווייטן. ראָזע האָט געוווסט, אַז איר לֿעבן לֿיגט באַ זיי אין די הענט און טרערן האָבן זיך באַוויזן אין אירע אויגן. זי האָט זיך אינגאַנצן געטרייסלֿט, די אונטערשטע אָנגעלֿאָפענע לֿיפ האָט זיך אַראָפגעלֿאָזט, ווי באַ אַ

קינד ווען עס גייט וויינען, און ס׳האָט זיך געדאַכט, זי וועט זיך באַלד וואַרפן יעדן איינעם צו די פיס און בעטן, ווי מען בעט אַ גזלן, מען זאָל זיך דערבאַרעמען איבער איר.

דאָס קינד האָט געשריען. אייב האָט מער ניט געקאָנט צוהערן ווי דאָס קינד וויינט, זיך געכאַפּט מיט ביידע הענט פאַר די אויערן, געזוכט עפּעס מיט די אויגן און מיט אַמאָל אַ געשריי געטאָן אויף ווילין, וואָס איז די גאַנצע צייט געזעסן אין אַ ווינקל ניט טויט, ניט לעבעדיק:

— וואָס זיצסטו, וואָס, בעסטאַרד? הערסט ניט ווי דאָס קינד וויינט?

ער האָט אָנגעכאַפּט ווילין פאַרן קאָלנער און אים אַ שיק געטאָן אין צווייטן צימער, אַז דאָס יינגל האָט שיער ניט האַלז און נאַקן צעבראָכן.

אַ שכנטע מיט אַ שטאָק נידעריקער האָט געעפנט דעם „דאָמווייטער“ און אַרויפגעשריען:

— אַ חוצפּה און אַ העזה דאָס איז, באַלד אין דער פרי צו מאַכן אַזעלכע קולות, ניט לאָזן מענטשן שלאָפן? קוים איינגעשלעפערט דאָס קינד, האָבן זיי עס מיר אויפגעוועקט! מיינט ניט, אַז איר זענט איין-און-איינציק אין דעם הויז! שעמען מעגט איר זיך, מענטשן זאָלן זיך תמיד אַרומהרגענען, פּונקט ווי גענגסטערס!

אַלע זענען אויף אַ ווײַלע שטיל געוואָרן און זיך איבערגעקוקט, אַ צערייצטער האָט אייב אָן עפּן געטאָן דאָס טירל פון „דאָמווייטער“:

— מען לאָזט דיך ניט שלאָפן, דו צעקראָכענע, דו פלאָנדרע? ס׳קינד דיר אויפגעוועקט? פלאָדיעט מען ניט ווי די חזרים! ווער הייסט אייך האָבן קינדער? שנאָרערס, שטאַרבן פון הונגער און מע איז „ביזי“! — — — מ׳האַלט אין איין שלאָפן! — — — —

— זי וועט מיר דאָס דיקטירן וואָס כ׳זאָל טאָן בײַ מיר אין „רומס“? — האָט חוה געשריען, צוגעגאַנגען מיטן הונט צום „דאָמווייטער“ און אויך געוואָלט אַרײַנשטעקן דעם קאָפּ אין אָפּענעם טירל.

אייב קוקנדיק אויפן ווייב האָט געטראַכט, אַז אַלע צרות קו-

מען איבער איר, אַז ער האָט זיך ניט געדאַרפט קריגן מיט דער שכנטע און ער איז אויף דאָס ניי אין כּעס געוואָרן. ער האָט זיך געכאַפּט שלאָגן דעם הונט. חוה האָט אים פאַרשטעלט, געווערט, האָט זי אַריינגעכאַפּט לאָלעס קלעפּ, געקוויטשעט ווי מען וואָלט פון איר די הויט געשונדן, לילי איז אַריין אין דער מיט, ניט געלאָזט שלאָגן און אין שטוב איז געוואָרן אַזאַ געשריי, ווי מע וואָלט געקוילעט חזרים.

ראָזע איז געשטאַנען אין אַ ווינקל מיט עטוואָס צעשפּרייטע פיס, זיך געהאַלטן פאַרן בויך און איבער איר קינדיש פּנים און צעיוירענע נאָז האָבן גערונען טרערן.

אייב האָט זיך גענומען אויף גיך אָנטאָן, געשאָלטן אויף וואָס די וועלט שטייט, געסטראַשעט, אַז ער וועט שוין מער ניט אַהיימקומען און איז אַרויס פון שטוב.

2

אַז אייב איז אַרויס האָט חוה אַראָפּגעלאָזט דעם הונט אויף דער פּאָדלאָגע, פאַרשטעלט דאָס פּנים מיט די הענט און זיך צעווײנט.

דער הונט האָט ניט אָפּגעטרעטן פון איר. ער איז אַרויף מיט די פּאָדערשטע לאַפּעס אויף איר שויס און געלעקט די בעל־הביתטע מיט דער צונג. חוה האָט אים אָנגעכאַפּט פאַר די אויערן, געשלאָגן ווו זי האָט נאָר געטראָפן, דעם גאַנצן כּעס אויסגעלאָזט. דער הונט האָט צוגענומען די קלעפּ, ווי ער וואָלט פאַרשטאַנען, אַז ס׳קומט אים, קוים געסקאַווטשעט, געבליבן זיצן אונטער דער בעל־הביתטעס בענקל און זיך אינגאַנצן געטרייסלט.

ראָזען האָט באַנג געטאָן צו וואָס זי איז אַריין אין קיך. אַ דערשראָקענע, אַ בלאַסע האָט זי געקוקט אויף חוהן, און אַלץ אין איר האָט זיך געבעטן, אַז זי איז דאָ גאָרניט שולדיק, אַז ווען זי וואָלט געקאָנט, וואָלט זי זיך באַהאַלטן אין דער וואַנט, אַז פאַר איר דאַרף זיך חוה ניט שעמען. אירע גרויסע, שוואַרצע אויגן האָבן ווייך און קינדיש געקוקט אויף חוהן, זי געוואָלט טרייסטן. זי האָט אויסגעשטעלט אַ פוס, ווי צום גיין, זיך דערשראָקן, אַראָפּגענומען פון טיש אַ זעמל מיט אַ שטיקל הערינג, זיך געזעצט אין אַ ווינקל און געקייט. זי האָט געבעטן גאָט, אַז דאָס קינד, וואָס זי גייט געבוירן, זאָל זיין אַ טויטס און אויב עס וועט לעבן זאָל עס כאָטש זיין אַ ייִנגל — אַ ייִנגל פאַרפירט מען ניט.

ניט איין דינסט־מיידל האָט זיך געשראָקן פאַר חוהן, זי גערופן מלאך־המות. און ניט בחנם! פונדעסטוועגן, אַז אַ יונג האָט איבערגעלאָזט אַ דינסט־מיידל אין די הויכע מאָנאַטן, איז פּאָרט די איינציקע טרייסט געוועזן, אַז ס׳איז דאָ אַ חוה אויף דער וועלט. און חוה האָט קיינעם ניט געשטראָפט, ניט געזידלט — איז מען

געקומען צו איר מיט יעדער צרה, זיך געקלאָגט פאַר איר, ווי פאַר אַ מאַמען. און אַז אַ מיידל „אין אַנדערע אומשטענדן“ איז שווער געווען צו קריגן אַ שטעלע — האָט חוה געשאַפן. פאַר העלפן ברענגען אַן אומגעזעצלעך קינד אויף דער וועלט, האָט חוה גענומען אין מזומן וויפיל עס האָט זיך נאָר געלאָזט און צען דאָלאַר אַ חודש פאַר האָדעווען. זעלטן אָבער איז חוהן אויסגעקומען צו האָדעווען אַ קינד — דאָס רוב מאַמעס פלעגן באַלד נאָך דער קינדבעט פאַרשווונדן.

לילי האָט געקוקט ווי חוה האָט זיך איינגעקאָרטשעט, קלענער געוואָרן, געצוקט מיט די אַקסלען, געהעשעט ווי אַ קינד, ווען אַ מאַמע לאָזט עס אַליין איבער אין שטוב, און זי האָט רחמנות געקריגן אויף איר.

תמיד ווען לילי האָט געהערט אַ פרוי וויינען, איז איר אויפן זינען געקומען דער קאַבאַרעט, וווּ זי האָט מיידלווייז באַדינט געסט, אָפט געקריגן געשלאָגן און געמוזט ווײלן יעדן איינעם, ווער עס האָט נאָר געגעבן צו לייזן.

אַ ניינצן יעריק יינגל האָט זיך פאַרליבט אין איר און זי האָט מיט אים חתונה געהאַט. נאָך עטלעכע חדשים צוזאַמענלעבן, האָט דאָס מאַנעלע זי אָנגעהויבן שלאָגן, חושד זיין, אַז זי האָט צו טאָן מיט אַנדערע און זי איבערגעלאָזט אַ טראָגנדיקע אָן אַ סענט געלט.

אַן אויסגעהונגערטע, אַן אָפּגעריסענע איז זי אָנגעקומען צו חוהן. חוהס הויז-דאָקטאָר, אַן אַלטער, גרויער בחור, וואָס האָט געוווּסט אירע אַלע סודות, האָט אָפּגענומען ביי לילין אַ טויט קינד.

דורך די צייט, וואָס לילי איז געלעגן צו-בעט, איז דער דאָקטאָר יעדן טאָג געקומען געוואָר ווערן וואָס זי מאַכט. ער איז יעדעס מאָל געבליבן זיצן ביי איר, איר דערציילט מעשיות, ווי אַן אַלטער, גוטער זיידע, און אַז לילי האָט זיך אַמאָל אַרויסגעכאַפּט, אַז זי רעכנט, באַלד ווי זי וועט געזונט ווערן, צוריק אָנצוקומען אין אַ קאַבאַרעט, האָט דער דאָקטאָר זי אָנגעהויבן אָפּצורעדן, זיך דעמאָלט פאַנאַנדערגעשמועסט מיט איר אַזוי האַרציק, אַז לילי האָט זיך צעוויינט.

שפעטער, אַז זי איז שוין געזונט געוואָרן, האָט דער דאָקטאָר זי געהייסן צו זיך קומען דריי מאָל אַ וואָך, געזאָגט, אז אירע אויגן-לעפלעך זענען אַנטצונדן. יעדעס מאָל האָט זי געמוזט מיט אים עסן אָונט-ברויט, זיך אָפט געוויצלט צי זי וואָלט חתונה געהאַט מיט אַזאַ אַלטן ווי ער און זיך באַנומען מיט איר אַזוי איידל, ווי קיין מאַנסביל האָט זיך נאָך ניט באַנומען.

לילי האָט געפילט, אַז דער אַלטער איז צו איר ניט גלייכגילטיק, האָט זי גענומען צו הילף אַלע ווייבערישע קונצן, אַבי אים אַריינצוכאַפן. און כאָטש ער האָט געקאָנט זיין איר זיידע, האָט זי ניט איינמאָל געחלומט, אַז זי וואָלט געווען די גליקלעכסטע, ווען ער האָט מיט איר חתונה.

יעדעס מאָל אָבער, ווען ס'איז געוואָרן לאַנגווייליק, איז דער האַס צום פריערדיקן לעבן ביי איר אינגאַנצן פאַרשוווּנדן. זי האָט צוריק אָנגעהויבן בענקען נאָכן קאַבאַרעט, ווו ס'איז ניטאָ קיין צייט צו לאַנגווייליקן זיך, מען האַלט אין איין פאַרברענגען. — — —

דאָס האָט אָבער לאַנג ניט אָנגעהאַלטן. די מורא אָנצוווערן דעם דאָקטאָר האָט זי צוריקגעהאַלטן. און אום צו טאַמצווען אין זיך דאָס הייסע בלוט, האָט זי געוואָרפן אַן אויג אויף אייבן, אים אַזוי לאַנג גערייצט, ביז זי איז זיכער געווען, אַז דער יונג שטאַרבט פאַר איר. זי האָט קיין שלעכטס ניט געמיינט, זי האָט נאָר געוואָלט אויספּרובירן איר אייגענע מאַכט און ווייזן אייבן ער זאָל ניט זיין אַזוי זיכער ביי זיך. זאָל ער ניט מיינען, אַז ס'איז גענוג ער זאָל וואַרפן אַן אויג אויף אַ מיידל און זי איז שוין זיינע! ניין, עס וועט אים מיט דער גרינגער גאַל אָנקומען און קריגן וועט ער פון איר אַ פייג! איצט קוקנדיק אויף דער צעבראָכענער חוה האָט זי זיך געפילט שולדיק, און דאָס גאַנצע שפיל מיט אייבן האָט איר באַנג געטאָן.

— אַז כ'וואָלט אים געהערט, ווי דעם הונט — האָט לילי פרובירט איינגעמען חוהן — איר גיט אים צופיל נאָך! אַ מאַן גייט אַרום שלינג און שלאַנג — קריכט ער אויף די גלייכע ווענט! ס'געפעלט אים ניט די פרנסה? אָל-רייט! לאָז ער ווערן דער פאַרדינער!

— וואָס ווייסטו, לילי־קרוין — האָט חוה אויפגעהויבן דעם קאָפּ מיט רויטע בייטעלעך אונטער די אויגן פון וויינען — וואָס ווייסטו, וואָס איך שטיי אויס פון דעם יונג? כ׳וועל גיין ווו די אויגן וועלן מיך טראָגן — און איר פנים האָט זיך אויף דאָס ניי באַגאָסן מיט טרערן — כ׳קאָן ניט מער — — — מיין לעפל געקעכץ וועל איך ביי פרעמדע אויך פאַרדינען און אָן חרפות... דו ווינסט דאָך ביי אונז, כ׳דאַרף דאָך דיר ניט דערציילן, ווי כ׳ווער פאַרשוואַרצט, שלאָף ניט קיין נעכט. און צוליב וועמען? אַלץ צוליב אים! די פרנסה געפעלט אים ניט? מיר זאָלן אַזוי באַגליקט ווערן, ווי ער האָט מיך געטריבן צו דער פרנסה! וואָס כ׳וואָלט ניט געטאָן, וואָלט איך דאָך פאַרדינט מיין שטיקל ברויט. וואָס, כ׳בין אַן אויסברענגערן, ווי אַנדערע ווייבער? כ׳פאַרלאַנג דימענטן? ער לעבט דאָך ביי מיר ווי אַ קיסר, עסט און טרינקט אין דער צייט, טוט אַ פינגער אין קאַלטן וואַסער ניט אַריין און עסט ס׳בעסטע! פאַר אייבן איז דאָך קיין זאַך ניט צופיל! און דאָס גיט דיר צומאָל קיין גוט וואָרט ניט! אַ הונט, אַז ער איז געטריי דעם בעל־הבית גלעט מען אים אויך! גלויב מיר, לילישי — האָט חוה אָפּגעזיפצט — אַז מען פאָלגט ניט טאַטע־מאַמע, איז וואָס פאַרע צרה ס׳קומט אויף דיר, איז אַלץ ווייניק! מיינע עלטערן האָבן פון ערשטן טאָג אָן ניט געוואָלט דעם שידוך! און מיין ניט, אַז כ׳בין געווען אַבי ווער? מיין טאַטע האָט געהאַט אַ באַרוף איבער גאַנץ וואַרשע! אַ פעלדשער איז ער געווען. ס׳רעדט זיך נאָר אַזוי! ער האָט מער געקענט פון אַן אַמעריקאַנער דאָקטאָר! איבער דרייסיק יאָר האָבן מיר געוווינט אויף סטאַווקע, געהאַט אַ „רעזערוו״, ווו פון אַרום זענען ייִנגען זיך געקומען שערן, איז, ווי דו זעסט, אַ זאָרג פאַר אַ שידוך ניט געווען!... און מיין ניט, אַז כ׳האָב אויסגעזען ווי היינט! אַז כ׳פלעג אַרויסגיין אויף סטאַווקע, האָבן די ייִנגען די כפרה געקריגן פאַר מיר, געהאַלטן אין איין ציען די קאַפעליושן און איך ווי קיינמאָל גאָרניט, ווי ניט מיך מיינט מען! ווער האָט זיך אומגעקוקט אויף זיי! כ׳האָב דעמאָלט געפירט אַ ליבע מיט אַ סטודענט, רודאָלף האָט ער געהייסן...

— אַ שיינער נאָמען! — האָט לילי איבערגעריסן חוהן.

ראָזע האָט אַרויסגערוקט אין מיטן קיך אַ קליין קעסטל, זיך געזעצט און איינגעהערט זיך.

— איז דאָס געווען אַ בילד שיינער יונג! — האָט חוה אַ באַגייסטערטע געצויגן די ווערטער און ס'איז שווער געווען צו גלייבן, אַז זי האָט נאָר געוויינט — כ'פאַרזיכער דיך, לילי, אַז פון ערשטן קוק וואָלסטו די כפּרה געקריגן פאַר אים!

— אַ ברונעט? — האָט לילי אַ נייגיריקע געפרעגט.

— אַן עכטער ברונעט מיט קליינע וואָנסעלעך, ווי אַ ציגיינער האָט ער אויסגעזען. ער האָט געטראָגן אַ פּאָר בלויע געפּאַסטע הויזן און געגאַנגען איז ער, ווי אַ היימישער אָפיציר, גלייך ווי אַ ווירע!

— איך גוסטיר אויך אין ברונעטן — האָט ראָזע שטיל געזאָגט און איז רויט געוואָרן ביז אין האַלז אַריין.

— זע נאָר, זע — האָט לילי זיך צעלאַכט און געוויזן אויף ראָזען — זע נאָר ווי זי רויטלט זיך!

ראָזע איז נאָך רויטער געוואָרן און זיך אַ כאַפּ געטאָן מיט דער האַנט פאַרן האַלז.

— איר זייט נאָך גאָר אַ „בייבי" ראָזע — האָט לילי זיך כלומרשט געבייזערט — כ'האַלט אין איין טענהן, איר זאָלט זיך אַליין מיט דער האַנט ניט כאַפּן! ס'קינד קאָן חס וחלילה קריגן אַ רויטן פלאַם אויפן העלזל!

— אַז מען קוקט ניט בשעת־מעשה אויף פייער, שאַדט ניט — האָט חוה ראָזען באַרויִקט.

ראָזע האָט אַראָפּגעלאָזט אירע גרויסע אויגן, ווי זי וואָלט געווען שולדיק אין עפּעס. זי האָט ניט איינמאָל געהערט ווי קינדער זענען געבוירן געוואָרן מיט מייזלעך אויף די פּנימער און כאָטש זי האָט אין דעם ניט געגלייבט, פונדעסטוועגן האָט זי מיטאַמאָל דערפילט אַ ברי און דער גאַנצער בויך האָט ביי איר אָנגעהויבן פלאַמען. זי איז געווען זיכער, אַז דאָס קינד קריגט איצט אַ פלאַם איבערן העלזל, גרויס ווי אַ לונג־און־לעבערל, ווי, אַן אמת לונג־און־לעבערל און זי האָט אַזש פון שרעק פאַרמאַכט די אויגן. זי האָט אַליין געקענט אַ מיידל מיט אַזאַ פלאַם.

— וואָס האָב איך אייך געוואָלט פרעגן? — האָט לילי זיך

געוווּנדערט צו חוהן און געריבּן דעם שטערן — יעס, האָט ער אײך ליבּ געהאַט, דער סטודענט מײַן איך?

— אַלץ הײסט ליבּ! — האָט חוה געשאָקלט אַ ווײַלע מיטן קאָפּ, געשמײכלט, אום צוצוגעבּן די ווערטער מער בּאַדײַטונג — אינמיטן גאַס פּלעגט ער מיר די הענט קושן!

לילי האָט זיך פון גרויס התפּעלות אַזש צעזונגען:

—— ח״וה, אוי, אוי, אוי, ח״וה!

— משוגענע, וואָס האָסטו זיך צעזונגען-האָט חוה געשמײכלט—

— לאָז ענדיקן!

— ענדיקט, ענדיקט, חוהשי קרוין! — האָט לילי זיך צעלאַכט און זי אַרומגעכאַפּט — איר ווײסט, ווען אין מיר פּאַרליבּט זיך אַ סטודענט וואָלט איך אסור געוווּסט ווי מען רעדט צו אים!

— מען דאַרף ניט רעדן — זײ רעדן שוין! — האָט חוה געצויגן די ווערטער — אַ געלערנטער מענטש איז גאָר עפּעס אַנדערש! זײ קושן דאָך די טריט פון אַ דאַמע!

— ח״וה, אוי, אוי, אוי!...—האָט לילי אַ זינג געטאָן און אַרומגעכאַפּט חוהן — דערציילט ווײַטער, דערציילט!

— טאָ לאָז משוגענע! — האָט חוה אַ צופרידענע זיך אויסגעדרײט, אָפּגעווישט דאָס פּנים פון לילים קושן און מיט מער בּאַגײַסטערונג גענומען דערציילן — יעדן אָוונט זענען מיר געגאַנגען אין זאַקסישן גאָרטן, געגאַנגען געאָרעמט און גערעדט פּאָלניש!

ראָזע האָט צוגערוקט דאָס קעסטל צו דער הײַסער „סטיעם-פּײַפּ״, זיך אײַנגעטוליעט אין אַ שאַל, געהערט ווי חוה דערציילט און אירע פאַרזשמורעטע אויגן האָבּן אַרויסגעקוקט פון אונטער דעם געקרויזטן קאָפּ האָר אַזוי ווײך און מילד ווי בּײ אַ שעפּס. עס האָט איר אָנגעהויבּן וואַרעם צו ווערן, האָט זי אײַנגאַנצן פאַרמאַכט די אויגן, מער אַראָפּגעלאָזט די אונטערשטע ליפּ, קוים אונטערגעהויבּן דאָס לעפּל פון רעכטן אויג, ווו אַ שפּעלטל, דין, ווי אַ שניט פון אַ חלף, האָט געמאַכט דאָס בּלאַסע קינדישע פּנים אי וויינען, אי לאַכן. ראָזע האָט אַרײַנגעמאַכט די הענט צווישן די פיס און זיך נאָך אַלץ אײַנגעהערט. אַ מידע האָט זי בּיסלעכווייז גענומען דרעמלען און געפילט ווי עס פּלאָנטערט זיך בּײ איר אין מח:

„— — — און אַז רודאָלף האָט גערעדט איז פּונקט, ווי דו וואָלסט אַרויסגעלייענט פֿון אַ ביכל! אַז ביסט גאָר אַ מבין, וואָס פֿאַר אַן איידעלער, באַשמעקטער יונג דאָס איז געווען?“

— אַ באַשמעקטער יונג? וואָס? אַן איידעלער—האָט זיך ביי ראָזען געוויגט אין קאָפּ — בעני איז אויך אַן איידעלער... ער וואַרט אויף מיר. שטייענדיקערהייט כאַפּט ראָזע אַריין דאָס אָוונט=ברויט און וואַרט די בעלי=בתּים זאָלן זי אַ רוף טאָן אַראָפּצונעמען פֿון טיש. זי ווערט אומגעדולדיק, קנייפּט זיך, טראַכט, אַז די מאַדאַם איז ניט קראַנק אַליין אַראָפּצונעמען און האָט חשק אַלץ איבערצולאָזן און זיך אַרויסצוגנבנען דורך דער קיך. זי ווייס, בעני וואַרט אויף איר, קומט שטענדיק מיט אַ שעה פֿריער.

— ראָ=זאַ!

אַ גליקלעכע כאַפּט ראָזע אַראָפּ דאָס געפּעס, צעוואַשט עס און באַהאַלט דעם שליסל אין קאָרסעט. און כאָטש די מאַדאַם ערלויבט איר אַוועקצוגיין, האָט זי אַ טבע שטיל צו עפֿענען די טיר, קיינער זאָל ניט הערן און זיך אַרויסצוגנבנען אין פּאַרק אַריין. בעני גייט איר אַנטקעגן:

— וואַרטסט שוין לאַנג?

— נאָ, כ׳בין נאָר וואָס געקומען.

— וואָס עפּעס אַזוי שפּעט?

— דו ווייסט דאָך, אַז איך גיי יעדן שבת אין די בענק!

זי ווייס, זי איז גליקלעך. זיי זאַמלען אויף איין באַנק=ביכל. באַלד האָבן זיי פֿינף הונדערט דאָלאַר און וועלן חתונה האָבן. וואָס?... חווה דערציילט נאָך?

„— — — וועסט לאַכן, רודאָלף האָט דאָך דווקא געוואָלט מיינע עלטערן זאָלן זיין קעגן דעם שידוך! ער פֿלעגט טענהן, אַז איך זע אויס ווי אַ פּרינצעסן און ער וועט ביינאַכט מיך אַרויסגנבענען און אַוועק מיט מיר ערגעץ ווייט, אין זיין פֿאָטערס גיטער...“

— אַזוי, ווייט וועט ער אַוועק — — — אין זיין פֿאָטערס גיטער — — — דאָרט וואַקסן גראָזן... הויכע... כ׳האָב אַזוי ליב...

בעני זוכט אויס אַ פֿאַרוואָרפֿן ווינקל ערגעץ צווישן קוסטן און זיי ציִען זיך אויס אויפֿן גראָז. זי שפּאַרט אָן דעם קאָפּ אָן זיין ברוסט, קנעפּלט פֿאַנאַנדער מיט די ליפּן זיין באַטיסטן העמד, קושט און פּלאַפּלט.

— טאָ ווען?

— אַז דו ווילסט ניט!

— איך וויל ניט?

— ווילסט יאָ? — צעלאַכט זיך בעני ווי פון אַ פאַס אַרויס

— גיי, כ'האָב דיך פיינט!

זי פאַרשפילעט אויף גיך זיין העמד און שטופט אים כלומרשט פון זיך. בעני שטיקט זיך פון געלעכטער, כאַפט ראָזען אין זיינע אָרעמס, קאַטשעט זיך מיט איר איבערן גראָז און ביידע וואַרטן ס'זאָל עפעס געשען. אַ פאָליסמאַן טרייבט זיי אַראָפ. זיי כאַפן זיך אויף ווי אָפגעשמיסענע, צעלייגן זיך אויף אַ צווייטן פלאַץ און איידער וואָס, ווען, טרייבט מען זיי שוין ווידער, מען טרייבט זיי אין וואַסער אַריין. זיי שפרינגען אַריין צו אייבן אין שיפל. דאָס שיפל צעוויגט זיך, ווערט גרעסער, גרעסער...

ראָזע האָט צעעפנט די אויגן, געפילט ווי פון דער „סטעם־פייפ" האָט אַ הייסער טראָפן אַראָפגעקאַפעט אויף איר פלייצע. זי האָט געקוקט אויף חוהן מיט אַ פאָר צעשראָקענע אויגן, ווי איינער, וואָס קומט אויף פון דער פאַליגע, געוואָלט ווייזן, אַז זי האָט קיין איין וואָרט ניט דורכגעלאָזט. זי האָט געוויספערט מיט די ליפן און אַ דערשלאָגענע האָט אַלץ אין איר געטענהט — אַז כ'הער, אויף מיין וואָרט ווי כ'הער!

„— — — ער איז זייער רייך געווען און אַז איך האָב זיך איינמאָל צעוויינט, ווי קומט אַזאַ פראָסטע מיידל צו אים, האָסטו געדאַרפט זען ווי ער האָט זיך באַליידיקט, געזאָגט, אַז איך בין טויזנט מאָל שענער פאַר..."

— שענער — — — דו ביסט דאָך באַ מיר די שענסטע — — דו ווייסט גאָר וואָס, ראָזעלע? אַז ס'האָט זיך שוין יאָ געמאַכט מיר „סטאָפן" ביידע, טאָ לאָמיר אַרויספאָרן אויף אַ וואָך נאָך קוני־איילאַנד! ווען וועט זיך נאָך מאַכן אַזאַ געלעגנהייט?

— אָל־רייט!

זיי דינגען אַ צימער ביים ים, לאָזן אַראָפ די שטאָרן פון פענסטער און גליקלעכע, צעשטראַלטע קאַטשען זיי זיך אויפן בעטל, אויף דער פאָדלאָגע, דער ים קאָכט, שטורעמט, פאַרפלייצט דאָס

שטיבל און ס'ווערט מיט אַמאָל אַזוי פינסטער — — — זי בלייבט איינע אַליין, פילט ווי זי ווערט פאַרברענט פון היץ און דערזעט איבער זיך חוהן מיט אַ ברויט-מעסער אין דער האַנט. חוה האַלט אַ קינד, איר קינד מיט אַ פלאַם, ווי אַ לונג=און-לעבער, איבערן פנים. דאָס קינד כאַפּט זי אַרום מיט די הענטלעך — — — פעסטער — — — דריגעט מיט די פיסלעך — — — ברענט אויך — — —

ראָזע האָט צעעפנט די אויגן, זיך אָפגערוקט צוזאַמען מיטן קעסטל — די „סטיעם-פייפ" האָט געבריט. דאָס וואַסער האָט זיך געהויבן אין דער „פייפ", געקלאַפט ווי מיט אַ האַמער און הייסע טראָפנס האָבן געהאַלטן אין איין קאַפּען.

צייט בעני האָט זי אַוועקגעוואָרפן, האָט זי ניט געקאָנט הערן זיין נאָמען. איצט האָט ראָזע געפילט, אַז ווען בעני קומט צו איר, וואָלט זי אים ניט נאָר אַלץ מוחל געווען, נאָר אויך די פיס געקושט.

חוה האָט נאָך אַלץ אין איינעם דערציילט:

„— — — אַז כ'בין — — — ער איז מיר געפאַלן צו די פיס, געקושט די פינגער, אויסגעקושט די טרערן פון די אויגן, ווי מיר האָבן אַ גאָט אין הימל!"

— אויף מיין וואָרט, ס'זאָל פעלן אַ האָר — האָט לילי אַ צעשטראַלטע אָנגעכאַפּט חוהן פאַר די הענט — איך לייען יעצט דעס „פאַרכשופטן פרינץ", וואָס איר האָט מיר געגעבן, שטייט דאָרטן פונקט דאָס זעלבע!

חוה האָט זיך פאַרלוירן. זי איז זיכער געווען, אַז לילי גלויבט איר ניט, אַז דאָס האָט זי אַזוי געלאַכט פון איר, פון חוהן, ניט פון דער מעשה, און באַ איר אין קאָפּ האָט זיך שוין געפלאָנטערט נאָך אַן אומגלויבלעכערע מעשה, מיט וועלכער זי האָט געוואָלט איבערצייגן לילין, אַז זי זאָגט אמת.

ראָזע האָט זיך אויפגעשטעלט, גענומען גיין אין צווייטן צימער, האָט זי דערפילט מיט אַמאָל אַ ריס אין קרייץ און געמיינט, אַז זי פלאַצט פאַנאַנדער.

— וואָס איז דער מער? — איז חוה אַ צופרידענע, וואָס ס'האָט זיך איר געמאַכט אַ געלעגנהייט זיך אַרויסצודרייען פון לילין, צוגעשפרונגען צו ראָזען — האָסט ווייען?

ראָזע האָט ניט געענטפערט. זי האָט אָנגעכאַפּט חוהן פאַר אַ האַנט, זי אָנגעהויבן קנייפן, געשטאַנען אַזוי אַ צוזאַמענגעדרייטע מיט פאַרביסענע ליפן ביז דער ווייטאָק האָט נאָכגעלאָזט.

— ס׳האָט מיר אַ כאַפּ געטאָן — האָט ראָזע געוויזן אויפן קרייץ — אַז ס׳איז נאָך אַן ערגערער ווייטאָק ווי רייסן אַ צאָן!

חוה מיט לילין האָבן געשמייכלט. חוה האָט זי געטרייסט אַז, פאַרקערט, אַזעלכע ווייען באַווייזן אַ גרינג האָבן. מעגלעך, אַז דאָס זענען פאָרווייען, וואָס מע האָט באַ אַן ערשטלינג, יעדנפאַלס דאַרף זי זיך היטן און זי האָט ראָזען אַריינגעפירט אין צווייטן צימער.

אין צימער זענען געשטאַנען עטלעכע בעטלעך פאַרשטעלט מיט קאָלירטע שפּאַנישע ווענטלעך. פון איין בעטל האָט אַרויסגעקוקט אַ אַ צעשויבערטער, שוואַרצער קאָפּ האָר, זיך אַרומגעקוקט באַ חוהס אַריינקומען און זיך צוריק באַהאַלטן אונטער דער קאָלדרע. פון די בעטלעך, פון די צוואָרפענע גאַרדעראָבעס, וואָס האָבן געהאַנגען איבער יעדן בעטל, האָט מען לייכט געקאָנט דערקענען די בעלי=בתים פון די בעטלעך. אין צימער האָט געשמעקט מיט שווייצער=קעז, פודער און ווינדלען.

חוה האָט ראָזען אָנגעטאָן אַ קמיע, אָפּגעשפּראָכן אַן עין=הרע און זי פאַרזיכערט, אַז מאָרגן אין דער צייט, וועט, אם ירצה=השם, זיין נאָך אַלעם.

חוה האָט זיך אויף גיך גענומען איבערטאָן. זי איז געווען זיכער, אַז דער איינציקער וועג צוריקצוקריגן אייבן, איז אויפצוגעבן דאָס הויז און אַרויסצוטרייבן לילין. דעמאָלט וועט אייב זיך בעטן באַ איר, זי קושן, טענהן, אַז ער איז זי ניט ווערט. זי איז דאָך אַ מלאך, אַ צדקות, זי האָט דאָך אַ קאָפּ פון אַ מיניסטער און וואָס ניט? פונדעסטוועגן האָט זי בשום אופן ניט געקאָנט פועלן באַ זיך אויפצוגעבן דאָס הויז כאָטש אויף אַ טאָג. זי איז אויך זיכער געווען, אַז אייב האַלט נאָר אין איין סטראַשען, קומט אַליין צוריק, פונדעסטוועגן האָט זי יעדעס מאָל געשראָקן, אַז ער קאָן מיט אַן אמת אַוועק און תמיד געגאַנגען אים אויסזוכן.

זי האָט אָנגעפודערט די פלעקן אויף איר פנים, אָנגעטאָן לאָלען אַ לעדערנעם האַלז=באַנד און אים געהאַלטן אויף אַ שטאָלן קייטל. זי

האָט עטלעכע מאָל אַריינגעקוקט אין קיך, געוואָלט זיך אַרויסגנבענען, לילי זאָל זי ניט באַמערקן, האָט פונקט דעמאָלט לילי אויסגעדרייט דעם קאָפּ:

— איר גייט אים שוין איבערבעטן? פאָלגט מיך און זיצט זיך שטום!

חוה האָט איר געוואָלט זאָגן, אַז קיינער פרעגט באַ איר קיין עצות ניט, אודאי גייט זי אים איבערבעטן, איר אויף צעפּלאַצעניש, און זיך געכאַפּט פאַרן האַרץ:

— איך, אים איבערבעטן? ווי לאַנג קרענקט ער! דאָס גיי איך אויפגעבן דאָס הויז! איינמאָל פאַר אַלע מאָל!

זי איז געשטאַנען אַ ווייל̃ע, געקלערט וואָס נאָך צו זאָגן, מיט אַמאָל געביטן דעם טאָן און זיך צעשמייכלט:

— כ׳וועל דיך עפּעס בעטן, לילי, אויב דו וועסט זען ס׳האַלט מיט ראָזען אויף אַ דרך, שיק נאָך מיר אַריבער. כ׳וועל מסתמא זיין באַ ניסעס גאָלד, דעם באַרבערס ווייב, נו, גוט־באַי!

3

אייב האָט אָפּגעמאַכט באַ זיך מער ניט אַהיימצוקומען. מיט אַ צעפּראַלטן ראָק, די הענט אין די הויזן-קעשענעס, איז ער כמעט געלאָפֿן איבערן שמאָלן טראָטואַר, ווו פֿון ביידע זייטן איז אָנגעפֿאַלן איבער נאַכט אַ טיפֿער שניי. אַלע וואָס זענען אים אַנטקעגן געקומען האָבן אים אויסגעמיטן. פֿון דערווייטנס האָט ער באַמערקט, אַז די שכנה מיט וועלכער ער האָט זיך נאָר וואָס געקריגט, קומט אים אַנטקעגן באַלאָדנט מיט פּעקלעך. ער האָט אַ טראַכט געטאָן, אַז ס'וואָלט געווען אַ מצוה זי איבערצודרייען אין שניי אַריין. ביידע האָבן זיך אָפּגעשטעלט, אַ רגע זיך אָנגעקוקט, ווי הענער, און זיך געישובט, ווער וועמען זאָל אויסמיידן. אייב האָט אַ צי געטאָן דעם קעפּ איבער די אויגן, ניט געוואָלט האָבן צו טאָן מיט איר און זיך גענומען לינקס. די שכנה האָט זיך געוואָלט נעמען רעכטס, פֿון שרעק זיך אַ דריי געטאָן לינקס, זיך פֿאַרטשעפּעט אָן אייבס אַקסל און אריין מיט די פּעקלעך אין שניי אַריין. אייב האָט זיך ניט אומגעקוקט, געהערט הינטער זיך קללות, זיך געשטיקט פֿון געלעכטער און גיכער געשפּאַנט. ער איז געגאַנגען אין סאַלון אַריין, געוווּסט, אַז זיינע חברים קומען דאָרטן נאָר ביינאַכט, גערעכנט אָבער, אַז טאָמער טרעפֿט ער פּאָרט עמעצן. אין סאַלון איז קיינער ניט געווען. ער האָט אויפֿגעגעסן אַ פּאָרציע אויפֿשניט מיט ברויט, פֿאַרטרונקען מיט ביר און איז אַרויס. ער האָט געפֿילט ווי דער כעס גייט איבער און געקלערט ווו צו גיין. אים האָט איצט באַנג געטאָן די גאַנצע חתונה מיט חוהן. נו טאַקע, וואָס האָט ער צו איר? זי אַרבעט דאָך ווי אַ פֿערד, גיט אים אַוועק ביז צו אַ סענט און אַז ער פֿאַרברענגט מיט אַנדערע מאַכט זי זיך אויך ניט זען. ווען ער וואָלט זיך ניט געשעמט פֿאַר לילין, וואָלט ער געוויס אַרויפֿגעגאַנגען און זי איבערגעבעטן.

אייב האָט זיך איינגעהערט ווי דער שניי סקריפּעט אונטער די

פיס און געטראַכט וועגן לילין. צווישן די אַלע ווייבלעך און מיידלעך, וואָס זענען דורכגעגאַנגען זיינע הענט, פון דער צייט ווען ער האָט נאָך אין וואַרשע „פּרעטענזיעס“ געפרעגט, ביז דעם היינטיקן טאָג, איז קיין איינע פון זיי ניט ענלעך געווען צו לילין. לילי מיט אירע ווייסע קליידער, מיט אירע צעפּאַטלטע האָר, מיט איר געלעכטער האָבן אים ניט געלאָזט רוען. דאָס ערשטע מאָל אין לעבן האָט זיך אייב געפילט אומבאַהאָלפן קעגן אַ פרוי. ער האָט שוין ניט איינמאָל באַשלאָסן זי דורכצוטרייבן, אַבי זיך אַרויסצושלאָגן די מויד פון קאָפּ, איז אָבער גענוג געווען, אַז לילי זאָל דורך די שטוב מיט „ח=וה“ און אים פאַרבייגייענדיק אַ גלעט טאָן, אָדער אַ שפּריץ מיט אַ נאַסער האַנט, אַז אייב זאָל פאַרגעסן אָן אַלעם, פילן ווי די פּאָדלאָגע שווימט פון אונטער אים אַפיר און נעמען טאַנצן פאַר לילין אויף אַלע פיר. און ווי אויף להכעיס ווערט זי דעמאָלט קאַפּריזנע, ווי אַ קראַנק קינד, און האַלט אייבן אין איין אַרומשיקן. אייב קריצט מיט די ציינער, ווייל זי פרעגן צי זי איז אַנדערש ניט געוווינט פון דער היים, און גייט ווּ מען שיקט אים. ניט איינמאָל האָט אייב געפילט, ווי לילים בויגיקער קערפּער גיט זיך נאָך, געווען זיכער, אַז אָט, אָט איז לילי זיינע — טוט לילי זיך אַ בויג, גליטשט זיך אַרויס און ער בלייבט תמיד שטיין אַ צעמקעטער מיט אַ פּאָר צעשפּרייטע הענט.

די מעשה מיטן דאָקטאָר, וואָס חוה האָט אים דערציילט, קומט אים אויפן זינען. דאָקטאָר בליקער, אַ גרויער, מיט אַ שווערע אַסטמאַ, ס'גלויבט זיך אים ניט און ער שאַרט אַוועק דעם פאַרדאַכט, ווי מע שאַרט אַראָפּ פון אַ ווינקל שפּינוועבס. ער טראַכט, אַז מען מוז די מויד האַלטן אויפן אויג, איר נאָכגיין אויף טריט און שריט. ער פילט, אַז לילי איז שטאַרקער פון אים, איז ער אָבער דויערהאַפטיקער און מיט דעם געדולד פון אַ וואָלף, וואָס מאַטערט פיל מאָל אויס אַ שטאַרקערע חיה בלויז מיט דעם, וואָס דער וואָלף גייט נאָך דער חיה אויף טריט און שריט, מיטן זעלבן געדולד האָט אייב געפילט, וועט ער לילין אויסמאַטערן און זי וועט זיין זיינע.

— האַלאָ, מיסטער מעק, ווּ לויפט איר אַזוי פרי? — האָט גאָלד, דער ראַזירער, וואָס איז געשטאַנען אין דער שויב פון זיין טיר און באַגריסט פאַרבייגייענדיקע קונדן, אים אָפּגעשטעלט.

— האַללאָ, האַללאָ! — האָט אייב אַ כאַפּ געטאָן די האַנט צום קעפּ, אים אָפּגעגריסט און געזאָגט וואָס ס'איז אים געקומען אין מויל אַריין — כ'בין געווען — — — כ'דאַרף זיין אין „דראָג-סטאָר”.

דער ראַזירער האָט אַ שאָקל געטאָן מיט זיין גרויסן קאָפּ האָר, ווו פון דער לינקער זייט האָט געשטעקט אַ ווייסער קאַם און שטיל געפרעגט:

— וואָס, מיסעס מעק איז עפּעס — — —

— נאָ, מיין פרוי איז אָל-רייט! דער הונט איז מיר עפּעס חולה, זיך צעקלאַפּט אַ לאַפּע — האָט אייב געשמייכלט פון זיין אייגענער המצאה — יעס, איר זענט דאָך עפּעס אַ שטיקל דאָקטאָר, וואָס טוט מען, אַז אַ הונט קריכן אויס די האָר?

— כ'ווייס — האָט דער ראַזירער זיך אַ קרום געטאָן, ווי ער וואָלט זיך געפילט באַליידיקט וואָס מע פרעגט זיך באַ אים אַ מיטל פאַר אַ הונטס האָר — קיין שאַמפּו דאַרף דער כלב ניט! מע קויפט פאַר אַ פּאָר סענט טערפּענטין און מע שמירט אים אויס, דאָטס-אָל!

לאָלאַ איז פאַרביי מיט אַ בילעריי, דערשמעקט דעם בעל-הבית און זיך אויסגעדרייט. דער הונט האָט זיך געוואָרפן אויף אייבן, זיך געחנדלט, אפנים פאַרגעסן די קלעפּ, וואָס ער האָט ניט לאַנג צוריק אַריינגעכאַפּט. אייב האָט איינגעקוועטשט אַ האַנט מיט שניי, עס אַ וואָרף געטאָן און הנאה געהאַט ווי דער הונט האָט זיך געטראָגן אַ הינקעדיקער. ער האָט זיך אומגעקוקט — עטלעכע טריט פון אים איז געשטאַנען חוה און זיך געשפּילט מיטן הונטס שטאָלענעם קייטעלע. זיי האָבן זיך אָנגעקוקט און זיך צעשמייכלט ברוגזדיקערהייט. אייב איז צוגעגאַנגען צום ווייב, ניט אויסגערעדט קיין וואָרט און שטומע האָבן זיי געשפּרייזט איבערן טראָטואַר. דאָרט ווו פון ביידע זייטן טראָטואַר איז געלעגן שניי, איז חוה געגאַנגען אויף אַ פריער און אייב פון הינטן. ער האָט מאָדנע געשטעלט די פיס, געמאַכט מינעס מיטן פּנים ווי אַ יינגל און געווען גליקלעך, וואָס אַלץ האָט זיך אַזוי לייכט און גלאַט געענדיקט. ער האָט אפילו חשק געהאַט אַרומצוכאַפּן ס'ווייב, בעטן זי זאָל

אים מוחל זיין, ער איז אַ משוגענער און אַז ער שרייט, דאַרף זי זיך גאָרניט מאַכן דערפון. ער וועט אָפשרייען און פטור! ער האָט אָבער גאָרניט געזאָגט, באַלד אָן אַלץ פאַרגעסן און געשפרייזט אין דעם ווייבס טריט, ווי אַ גוט אויפגעלייט ייִנגל.

זיי האָבן זיך אויסגעגלייכט, געגאַנגען איינער נעבן אַנדערן און יעדער פון זיי האָט געוואַרט דער צווייטער זאָל אָנהויבן רעדן.

— אַז מע דאַרף דיך אַריינגעבן אין אַ משוגעים-הויז, אויף מיין וואָרט — האָט חוה שיער זיך ניט צעוויינט — אַ ליאַדע נאַרישקייט און דו צאַפסט מיר ס׳בלוט! פאַרוואָס קומט עס מיר? כ׳באַהאַנדל דיך שלעכט, צי וואָס? — — —

— אַז דער הונט — — — האָט אייב גענומען שטאַמלען.

— אַז ס׳איז ניטאָ ווער ס׳זאָל לאַכן? — האָט חוה זיך געווישט די אויגן — וואָס מיר הונט? שוין, ס׳וועט שוין זיין אויס הונט אויך! כ׳האָב נאָר וואָס גערעדט מיטן קוילן-מאַן, ער נעמט אים מאָרגן צו. כ׳וועל זען וואָס ווייטער וועט זיין. ווען דו וואָלסט ניט געווען אַזוי משוגע, וואָלטן מיר דאָך געקאָנט לעבן ווי גראַפן! נו טאַקע, וואָס פעלט אונז? דיר געפעלט ניט די פרנסה? אָל-רייט! כ׳באַשטיי מיר זאָלן זיך נעמען צו עפעס אַנדערש. פאַר מיר איז קיין זאַך ניט צו שווער, אַבי עס זאָל ניט זיין קיין גהינום אין שטוב!

— אויף מיין וואָרט — האָט אייב אַרומגענומען ס׳ווייב מיט איין האַנט — פון היינט אָן, חוהשי, קרוין, ווער איך אַנידער מענטש! כ׳וועל זיין אָל-רייט, וועסט זען! אַז כ׳בין משוגע! מיינסט כ׳ווייס ניט! כ׳בין דיך אסור ווערט! דו ביסט דאָך אַ מלאך, אַ צדקות, מיין ווייבל! פון היינט אָן ווער איך אַנדערש, ווי כ׳בין אַ ייִד!

אייב האָט אַרומגענומען ס׳ווייב, זי געוואָלט אַ קוש טאָן אין מיטן גאַס, האָט זי זיך אַרויסגעדרייט פון זיינע הענט:

— נו, לאָז אָפ, משוגענער, לאָז אָפ!

— הער זיך איין, — האָט אייב זי ווידער אַרומגענומען — מיטן הונט, חוהשי, אייל זיך אויך ניט! וועסט שטענדיק קריגן אַ בעלן אויף אים, ס׳איז אַ קלוג הינטל!

אייב האָט אַ פייף געטאָן, איז לאָלע צוגעשפּרונגען, געדרייט מיטן עק, געלעקט זיין האַנט, חוהס און זיך געלאָזט מיט אַ בילעריי אויף אַ פריער.

— אַ הינטל אין שטוב איז טאַקע היימלעכער — האָט אייב אַריינגערעדט אין ווייב — אַז דו ביסט אַ „פול", אַ הונט געוויינט מע ניט צו שלאָפן אין בעט, ער דאַרף שלאָפן אין קיך! און מע דאַרף אים לערנען: אַ הונט איז אַ קלוג באַשעפעניש, קלוגער פון אַ מענטש, דאַרף מען אים לערנען ער זאָל זיך ניט רייבן אָן קליידער און אומעטום איבערלאָזן זיינע האָר. ס׳איז, פאַרשטייסטו מיך, אַ ביליקער כלב, קריכן אים אויס די האָר. ווייסט גאָר וואָס? האָסט אפשר באַ דיר אַ פאָר סענט? קויף איך גלייך טערפּענטין. אַז מע וועט אים אויסוואַשן מיט טערפּענטין, וועלן די האָר אויפהערן אויסצופאַלן און ער וועט מער קיין פליי ניט האָבן, זיי פגרן אויס פון בלויזן גערוך, — פאַרשטייסט?

— כ׳האָב מורא וועסט נאָך דעם הונט פאַרברענען — האָט ס׳ווייב אים איבערגעהאַקט — וואָס פאַר אַ משוגענער גייט דאָס וואַשן אַ הונט מיט טערפּענטין?

— האָב ניט קיין יסורים — האָט אייב זי גענומען אונטערן אָרעם — ס׳איז ניט דאָס ערשטע מאָל, וואָס כ׳רייניק אַ הונט מיט טערפּענטין! דו ווייסט דאָך, אַז באַ מיין טאַטן, צו לענגערע יאָר אונז, איז שטענדיק געווען אַ הונט אין שטוב, פלעגט מען אים איינמאָל אַ חודש געבן אַ „טוש" מיט טערפּענטין, אַז דער כלב האָט זיך גאָר מחיה געווען! נו, האָסט אַ פאָר סענט?

חוה האָט געוווסט, אַז אייב זאָגט ליגן. זיין פאָטער האָט קיין הונט ניט געהאַט. זי האָט זיך אָבער מער מיט אים ניט געוואָלט איינרייסן און אים געגעבן אַ פאָר סענט.

— וואַרט אַ מינוט — האָט אייב זי אָפּגעשטעלט פאַרבייגיענדיק אַן אַפּטייק און איז אַהינצו אַריין.

חוה האָט געקלערט וועגן לילין. דאָס האַרץ האָט איר געזאָגט זי זאָל משלח זיין די מויד און אין דער זעלבער צייט האָט איר ווײ געטאָן, דען זי איז געווען זיכער, אַז אויב זי וועט לילין אַוועקשיקן, קריגט זי פון אים קיין סענט ניט.

אייב איז אַרויס מיט אַ פּלעשל טערפּענטין, געבליבן שטיין אַ ווײלע, זיך געשעמט פאַר לילין אַרויפצוקומען מיטן ווייב אין שטוב אַריין און זיך גענומען ציפּן די ראַזירטע גאָמבע:

— ווייסט גאָר וואָס, חוה, אַז מיר זענען שוין יאָ אונטן. לאָמיר ערגעץ צופאָרן.

— וווהין?

— קום, אַז דו גייסט מיט מיר, האָסטו דאָך קיינמאָל קיין חרטה ניט!

— אָל-רייט, מוז מע דאָך דעם הונט אַרויספירן?

— נו?!

אייב האָט צוגעפירט דאָס ווייב צום הויז, געשוויגן.

— כ׳וועל היינט משלח זיין די מויד! — האָט חוה אָנגעהויבן.

— לילין מיינסטו?

— יעס. זי וועט סיי-ווי-סיי קיין סענט ניט געבן. דאַרפן מיר זי נאָך פאַשן, די קאָבילע?

— דאָס טענה איך דאָך שוין לאַנג! אַז דו פאָלגסט מיך ניט!

— ניטאָ ווער ס׳זאָל לאַכן! — האָט חוה אַ קוק געטאָן אויף אייבן מיט איין אויג, ווי זי וואָלט געזאָגט: „מיר פאַרשטייען זיך, אייבעלע".

— זע נאָר ווי זי קוקט! דו מיינסט מיט אַן אמת, אַז כ׳בין פאַרליבט אין דער מויד, האַ? ווייז איך דיר באַלד, ווי זי פליט בײַ מיר פון אַלע טרעפּן, ווי כ׳בין אַ ייִד!

— צי דו ביסט פאַרליבט ווייס איך ניט — האָט חוה געצויגן די ווערטער, געוואָלט עפּעס אַרויסקריגן פון מאַן — נאָר אַז דו טשעפּעסט דיך — — —

— אודאי, אַז זי קריכט צו מיר — האָט אייב געמאַכט אַן אומשולדיק פּנים — פון האָלץ בין איך ניט!

— צדיק מיינער! — האָט חוה געלאַכט און אים געקלאַפּט איבער די פּלייצעס.

— גלויבסט ניט, דאַרף מען ניט! — האָט אייב אַ הויב

געטאָן מיט די אַקסלען, — נאָר מיין נאָמען איז ניט אייב, צי כ'וועל לילין שענקען א סענט!

— וואָס וועסטו באַ איר נעמען, דעם דלות? — האָט חוה געשמייכלט.

— כ'חעל שוין נעמען! פאַרלאָז זיך אויף מיר! ראשית, קריגט זי קיין זאַכן ניט!

— אַ מציאה, דאַרפסט האָבן אירע שמאַטעס!

— און איך זאָג דיר, אַז זי וועט באַצאָלן, וועסט זען! גלייך ווי מיר וועלן צוריקקומען, מאַך איך מיט איר אַ חתונה, אַז די כאָליערע וועט זי נעמען! איך דאַרף ניט אויסצוהאַלטן אַזאַ מויד! זי איז קראַנק צו פאַרדינען?

— אייבעלע — האָט אים חוה ניט געלאָזט ענדיקן — איין זאַך וועל איך דיך בעטן, דו מיש דיך נאָר ניט! כ'וועל שוין מיין שטעטל אַליין אויך באַשטיין!

— מיר זענען דאָך שוין אַריבערגעגאַנגען! — האָט אייב אָפּגעשטעלט ס'ווייב.

— טפוי, טפוי, — האָט חוה אויסגעשפיגן, גענומען גיין אויף אַ פריער און פאַרשווונדן מיטן הונט אין פעדער-הויז.

אייב האָט איר נאָכגעשריען:

— זוים דיך ניט!

4

— דער דאָקטאָר וועט באַלד זיין פאַרטיק, בלויז איין פּאַציענט — האָט אַ יונגער ניגער אַריינגעלאָזט לילין, העפלעך געשמייכלט און זיינע געזונטע, ווייסע ציין האָבן אַזש געבלענדט פון ווייסקייט. ער האָט צוגענומען ביי איר דעם העט מיטן מאַנטל און זיי אויגן האָבן זיך ביי אים אַ צינד געטאָן מיטן אָפּגלאַנץ פון אַ גוט אָפּגעפּוצטן שטיוול.

לילי איז אַריין אין זאַל. זי האָט איבערגעשטעלט די בלומען, גלייך געמאַכט די פּאָרטיערן, ווי זי וואָלט געווען די מאַדאַם פון הויז, און מיט אַ ברייטקייט זיך אַריינגעזעצט אין אַ וויג-שטול. זי איז ניט איינגעזעסן. צום הונדערטן מאָל האָט זי באַטראַכט יעדעס שטיקל מעבל, יעדעס בילד, וואָס האָט געהאָנגען אויף דער וואַנט און זיך אָפּט אַזוי פאַרגעסן, אַז זי האָט אפילו ניט איינמאָל אָפּגעמאַכט וואָס פאַר אַ זאַכן זי זאָל אַרויסוואַרפן, וואָס זי זאָל צוקויפן.

— האַלאָ, לילי — איז דער דאָקטאָר, אַ גרויער, אַ נידעריקער מיט פולע רויטלעכע באַקן, אַריין מיט דראָבנע טריט, מיטברענגענדיק אַ לייכטן ריח פון יאָדאָפאָרם. ער איז געבליבן שטיין אין מיטן זאַל, אַריינגעמאַכט איין האַנט אין דער הויזן-קעשענע און אָפּגעהוסט — ווי פילסטו ?

— בעסער.

— גוט !

ער איז צוגעגאַנגען צו איר, אויסגעשטעקט דעם ווייז-פינגער, וואָס איז תמיד געווען אויסגעשמירט מיט יאָד, צום אויג-לעפּל, עס ניט אָנגערירט און זיך איינגעבויגן ווי אַ קורצזיכטיקער.

— אָל-רייט ! — האָט דער דאָקטאָר זיך אויסגעגלייכט, געגלעט לילין איבערן ווייסן, גלאַטן האַלז, ווי מען גלעט אַ שיינע קאָבילע, און פון דער זייט זי אַ פרעג געטאָן — דו איילסט זיך ?

— נאָ.

— טאָ קום. מיר וועלן פריער טרינקען אַ גלאָז טיי.

זיי זענען אריין אין עס-צימער. צוויי גלעזער טיי, קלאָר און דורכזיכטיק, ווי רויטער וויין, זענען שוין געשטאַנען אויפן טיש, גרויסע, רויטע עפל מיט בלאַסע פלעקן, ווי געמאָלענע, זענען געלעגן אין אַ געפלאָכטענעם קאָש פון שוואַרצע רויר-שטעקעלעך.

דער דאָקטאָר האָט אַ בויג געטאָן דעם קאָש און עפל האָבן זיך גענומען קייקלען איבערן טיש, אַלע אַזעלכע פרישע, גלאַנציקע, אָן אַ פגימה, אַז פון צופיל שיינקייט האָבן זיי פאַרשלאָגן דעם אַפעטיט צו זיך.

— עס — האָט ער צו לילין צוגעקייקלט אַן עפל און אַליין איז ער געזעסן, ווי ער וואָלט ניט געווען אויפגעלייגט, הויך געטרונקען די טיי מיט די ליפן און מיט דער צונג, געבראָכן דעם צוקער צווישן די פינגער מיט ניט קיין אָנגענעמען קנאַק.

לילי האָט באַמערקט, אַז מיטן דאָקטאָר איז עפעס און זיך אַ פרעג געטאָן:

— וואָס איז דער מער, דאָקטאָר?

— וואָס? — האָט ער צוגעלייגט אַ האַנט צום אויער, ווי ער וואָלט ניט געכאַפט וואָס זי זאָגט.

— כ'זאָג, איר זענט עפעס היינט ניט מיט אַלעמען.

— ס'איז אַ מיאוסע וועלט! אַ מיאוסע וועלט! — האָט דער דאָקטאָר אָנגעהויבן: זיך פאַרקוקט ווי לילי בייסט איין מיט אירע ווייסע ציין אַ רויטן עפל, גיסט זיך אָפ מיט זאַפט, און אַנטשוויגן געוואָרן.

— וואָס איז, דאָקטאָר? — האָט זי זיך געבעטן.

— כ'האָב איצט געהאַט א פאַציענטקע — האָט ער אָנגעהויבן גיך — אַ יונג מיידל, נאָך אַ קינד, שפילט ערגעץ אין אַ וואָדעוויל און דאָס איז שוין אָנגעשטעקט; און אַז כ'האָב איר געזאָגט, האָט זי זיך אַזוי פאַנאַנדערגעוויינט, אַזוי אומבאַהאָלפן, די שמאָלע קינדערשע פלייצעס האָבן אַזוי געציטערט, אַז ס'האָט מיך אינגאַנצן צענומען!

ער האָט זיך אַ שטעל געטאָן, עטלעכע מאָל דורכגעגאַנגען איבערן זאַל, זיך אָפגעשטעלט באַ לילין און מיט אַ פויסט זיך געקלאַפט אין אַ צעעפנטער האַנט:

— ס'איז אַ פאַקט, אַז אַלע קאַבאַרעט-מיידלעך, וואָדעוויל-מיידלעך, כ'רעד שוין ניט פון יענע — — — מוזן זיך סוף-כל-סוף אָנשטעקן! ווי לאַנג ביסט געזונט, קאָנסט באַפרידיקן מענער — האַלט מען דיך, ווי דו ווערסט נאָר קראַנק, איז דער וועג גלייך אויף דער באַוערי, ווו טויזנטער מיידלעך ווערן יעדעס יאָר פאַרפוילט און קיינעם אַרט עס צומאָל ניט!

ער האָט זיך אַוועקגעזעצט, מיט עטלעכע זופ אויסגעטרונקען די טיי, אַ רוק געטאָן פון זיך דאָס גלאָז, ווי ס'וואָלט אים געשטערט און פאָרטגעזעצט:

— גיי אַרויס אַ פאַרנאַכט אויף דער באַוערי, צי אין דעם פאַרק, וואָס איז צווישן די פערצן און זעכצנטן סטריט, וועסטו זען פאַרעלטערטע פרויען אָן נעז, אָן באַקן, פליכעוואַטע קעפ, און זעלטן ווען איינע פון זיי איז עלטער ווי דרייסיק יאָר! ניט איינמאָל זעסטו ווי אַ רויטע ווונד, ווו ס'איז שווער צו זאָגן ווו די נאָז, ווו ס'מויל איז געווען, ווייל אַ שמייכל טאָן און ס'קומט אַרויס אַ פאַרחיינטער [illegible]: פאַרראָפעטע לעכער, ווו אויגן זענען אַמאָל געזעסן, גערייצט מענער, גיסן איצט טרערן! און דאָס זעסטו אויף טריט און שריט! אין פאַרק זיצן זיי שורות-ווייז, זיצן מיט צעפוילטע מענער און ווען ניט די קליידער, וואָלט שווער געווען אונטערצושיידן צווישן מאַן און פרוי און זיי אַלע זעען אויס, ווי עפעס אַן אויסטערליש באַשעפעניש, דער גאָט פון זינד האָט זיי אַלעמען אַריינגעכאַפט אין מויל, זיי אַרומגעביסן, אַרומגעגריזשעט און אויסגעשפיגן אין רינשטאָק אַריין! און קיינעם אַרט ניט! מאַמעס נעמען ניט זייערע טעכטער אין די פאַרקן, ווו די אויסגעשפיגענע זיצן און זאָגן ניט: — טעכטער, איר זעט? אָט די אַלע מיידלעך, וואָס זיצן דאָ, האָבן געלעבט רעשיקער פון אייך. זיי האָבן ניט געהאַט די אַלע שטערונגען, האַרץ-קלאַפעניש, שלאָפלאָזע נעכט: זיי זענען ניט דורכגעגאַנגען אַלע טויערן פון גיהנום, ביז מע קומט צו דעם, צו וואָס ליבע צילט. זיי האָבן אָנגעהויבן

מיטן ציל. נו, טעכטער, וואָס קרומט איר זיך? די לופּט איז דאָ שלעכט? האַ, האַ, האַ?

ער איז אַ רגע אַנטשוויגן געוואָרן, געקוקט אויף לילין, וואָס איז געזעסן, ווי אַ שולדיקע, און גענדיקט:

— כ'פאַרזיכער אייך, לילי, ווען אונזער לעבן וואָלט געווען אַנדערש איינגעאָרדנט, וואָלט דער גאָט פון זינד ניט געהאַט קיין שליטה איבער אונזערע טעכטער, זיי ניט אויסגעשפּיגן אין די רינשטאָקן און די מאַמעס וואָלטן ניט געדאַרפט גיין מיט די טעכטער אין די פּאַרקן און זיי ווייזן די טראַגעדיע פון וואָדעוויל!

לילי האָט ניט געוווּסט צו וואָס דער דאָקטאָר צילט, פיל פון זיינע רייד ניט פאַרשטאַנען, בלויז געכאַפּט, אַז ער וויל זי אָפּרעדן ניט צוריקצוגיין אין קאַבאַרעט. זיינע רייד, דער טאָן, אַלץ האָט אַזוי געווירקט אויף איר, אַז זי האָט אָנגעהויבן אַליין זיך צו שרעקן. ווער ווייס, טאָמער איז זי אויך אָנגעשטעקט? זי געדענקט דען די צאָל פון מענער, מיט וועלכע זי האָט געהאַט צו טאָן? טרערן האָבן זי געשטיקט, זיך שוין מער ניט איינגעהערט, וואָס דער דאָקטאָר רעדט און די אַקסלען האָבן בײַ איר אָנגעהויבן צו ציטערן.

דער דאָקטאָר האָט זי באַרויִקט, זי געגלעט איבערן קאָפּ, איבערן האַלז און ס'איז איר געוואָרן גרינגער. זי האָט צוריק באַקומען די רויִקייט פון אַ קינד, וואָס אפילו אין גרעסטער געפאַר, ווען עס בלייבט נאָר מיטן פאָטער, איז עס רויִק, גלויבט אַז אַ שטאַרקערער פון זיין פאָטער איז גאָר ניטאָ אויף דער וועלט. אַזוי האָט אויך לילי געגלויבט, אַז ווי לאַנג זי איז מיטן דאָקטאָר קאָן זיך צו איר קיין זאַך ניט צוקלעפּן.

— איר ווייסט? — האָט דער דאָקטאָר אַ שמייכל געטאָן — פרויען דאַרפן חתונה האָבן! ניטאָ קיין שענערע זאַך ווי דאָס פאַרהייראַטע לעבן!

— שוין גאָר ניט אַזוי שיין — האָט זיך לילי אָנגערופן — איך קען פאַרהייראַטע, וואָס רייסן זיך אַרום ווי די הינט!

— אַלץ בעסער ווי צו פאַרזיצן! — איז דער דאָקטאָר געוואָרן אויפגערוימטער — איר זאָגט אַנדערע רייסן זיך אַרום? פאַרזיכער

איך אייך, אַז מיר קאָנען צומאָל קיין אַנונג ניט האָבן, ווי גרויס זייער פרייד איז, ווען זיי בעטן זיך איבער! אפילו אַ מערדער ווערט אַ שענערער מענטש, ווען ער זעט ווי זיין ווייב זויגט זיינס אַ קינד! כ׳האָב ערגעץ געלייענט, כ׳געדענק ניט ווו, ווי אַ מערדער האָט זיך מודה געווען, אַז פיל מאָל ווען ער האָט געהאַלטן ביים ערמאָרדן אַ פרוי, איז אים מיט אַמאָל אויפן זינען געקומען דאָס ווייב, ווי זי זיצט אויפן פאָרענטש פון בעט, זויגט זיין קינד, אַ פיצעלע, מיט פוכלע הענטלעך, פיסלעך, גראַבלט מיט די ווייסע פינגערלעך דער מאַמען ביי דער ברוסט, קוקט מיט די אויגן אויפן טאַטן, און יעדעס מאָל ווען דאָס בילד איז אים געקומען פאַר די אויגן, האָט ער קיין האַרץ ניט געהאַט אויפצוהויבן אַ האַנט אויף זיין קרבן און תמיד אַוועקגעגאַנגען מיט גאָרניט! איר דאַרפט מער — נעמט אונזער דזשעניטאָר, אַ שיכור, טוט גאָר ניט, ס׳ווייב מוז אים נאָך געבן צו עסן. וואָס די יידענע צעאַרבעט! האָט נאָך יעדע ניין חדשים אַ קינד און יעדעס מאָל, ווען דער מאַן קומט אַהיים אַ שיכור, שלאָגט ער זי מכות רצח! ווען ניט די שכנים וואָלט ער זי שוין לאַנג דערהרגעט! די שכנים האָבן ניט געקאָנט צוזען ווי די יידענע ליידט, האָבן זיי זי איינמאָל איבערגערעדט און זי האָט איינגעגעבן אויף אים אין געריכט. מיינט איר דאָך, אַז זי האָט געדאַרפט זיין צופרידן? סיי־ווי־סיי ברענגט ער ניט אַריין קיין סענט אין שטוב, פאַרטרינקט אפילו אירע שיך, שלאָגט צום טויט. הויבט זיך ניט אָן! זי האָט געשווירן פאַרן ריכטער, אַז זיי לעבן גליקלעך, זי איז באַ אים אַ פרינצעסין, ער היכט אָפ דאָס אָרט ווו זי שטייט, אַז קיין בעסערער מאַן קאָן ניט זיין! „טאָ צו וואָס האָט איר איינגעגעבן אויף אים אין געריכט?” — האָט דער ריכטער זי געפרעגט. אַז ניט זי, דאָס האָבן די שכנים איינגעגעבן, זי האָט שלעכטע שכנים, ווילן מאַכן אַ שלעכט לעבן צווישן איר און מאַן. „ווער זשע האָט אייך געמאַכט אַ בלוי, פאַרלאָפן אויג, ווי אַ לאַמטערנע?” — האָט דער ריכטער ווידער געפרעגט. אסור ניט דער מאַן! ווען דער מאַן צעשלאָגט זי אַזוי, וואָלט זי מיט אים ניט געוווינט! דאָס איז זי געפאַלן, געגאַנגען אַרויסנעמען אין דער פינסטער די באָרלעס־מיסט...

דער דאָקטאָר האָט זיך אויפגעשטעלט:

— איצט זעט איר, אַז דאָס פאַרהייראַטע לעבן גיט עפּעס מענטשן אַזוינס, וואָס קלעפּ און צרות זענען קעגן דעם גאָר ניט?

לילי איז שוין צוריק געווען גוט אויפגעלייגט, געלאַכט, אַז די שויבן האָבן געציטערט. זי האָט געפילט, אַז ווען דער דאָקטאָר האָט מיט איר חתונה וואָלט זי געווען די גליקלעכסטע.

— פּאָלג מיך, לילי, און האָב חתונה — האָט דער דאָקטאָר געשמייכלט.

— אויב דער, וועמען כ'האָב ליב, וואָלט געוואָלט — — —

האָט לילי זיך פאַררויטלט.

— וועמען האָסטו ליב?

— דער דאָקטאָר ווייס — האָט לילי אַראָפּגעלאָזט די אויגן און געצופּט די פראַנזן פון טישטוך.

עס האָט אים הנאה געטאָן. ער האָט עטלעכע מאָל דורכגעפירט זיין האַנט איבער אירע האָר, איבערן האַלז, גאָרניט געענטפערט און אַמאַך געטאָן צו איר מיט דער האַנט. זי איז אים נאָכגעגאַנגען אין קאַבינעט אַריין.

דער דאָקטאָר האָט זי אַוועקגעזעצט אויפן רעווידיר-בעטל, פאַרבויגן די לעפלעך פון אירע אויגן און זיי לייכט אָנגעריבן מיט אַ קאָלירט שטיינדל. די אויגן האָבן זיך איר פאַרגאָסן מיט טרערן, ניט געקאָנט זיי עפענען, בלויז געפילט ווי דער דאָקטאָר ווישט איר די לעפלעך מיט אַפּליסיקייט, און הויבט איר אָן צו עקזאַמינירן דאָס האַרץ. לילי האָט זיך ניט וויסן געמאַכט, געווען זיכער, אַז וואָס דער דאָקטאָר טוט, דאַרף אַזוי זיין. זי האָט זיך איצט געכאַפּט, ווען ער האָט אָנגעהויבן איר צו עקזאַמינירן די פיס און ניט פאַרשטאַנען וואָס פאַר אַ שייכות די אויגן-לעפלעך האָבן צו די פיס.

— דאָקטאָר, ס'איז עפּעס דערמער מיט מיינע פיס?

— יעס, יעס — האָט דער דאָקטאָר אָנגעהויבן סאָפּען, ווי די אַסטמאַ וואָלט אים געשטיקט.

זי האָט באַמערקט, ווי ער איז אינגאַנצן אין פיבער, דער-

קענט אין די אויגן דאָס זעלבע שמאַלציקע פֿייערל, וואָס זי האָט אָפֿט געזען בײַ אַלטע בעלי=עבֿרות אין קאַבאַרעט. ס׳האָט זי אויפֿגעשוידערט. זי האָט ניט געקאָנט פֿאַרטראָגן זײַנע נאַסע ליפּן, און זיך געכאַפּט, אַז אירע פֿיס זענען צוגעפּאַסקעט צום רעוווידיר=בעטל.

לילי האָט זיך אָנגעהויבן בעטן בײַ אים, אים געקושט די הענט, געזען, אַז דער אַלטער לאָזט זי ניט אָפּ, האָט זי זיך וואָס כּח נאָר אַ ריס געטאָן, געפֿילט ווי די פּאַסקעס לאָזן נאָך און מיט אַזאַ אימפּעט אַראָפּ פֿון בעטל, אַז דער דאָקטאָר איז אומגעפֿאַלן. זי האָט זיך געוואָלט וואַרפֿן אויף אים, זיך צוריקגעהאַלטן און זיך פֿאַנאַנדערגעוויינט.

דער דאָקטאָר האָט זיך גיך אויפֿגעהויבן, אַ פֿאַרלוירענער זיך געדרייט אַרום לילין און געשטאַמלט:

— אַז כ׳ווייס ניט — — — כ׳ווייס פֿון גאָרניט — — — אַן אָנשיקעניש — — — אויף מײַן וואָרט, אַן אָנשיקעניש! — — —

מען האָט געהערט אַ קלונג. דער דאָקטאָר האָט זי גענומען באַרויִקן, מורא געהאַט זי זאָל אים דאָ ניט אָפּשפּילן אַ חתונה, ניט געוואָלט דער ביגער זאָל הערן, אַז לילי וויינט. לילי איז געזעסן מיטן פּנים אין די הענט, זיך דערמאָנט, אַז אין קאַבאַרעט זענען אַלטע לײַט פּונקט אַזוי צו איר געקראָכן, פֿיל מאָל נאָך געשלאָגן און זי האָט זיך נאָך העכער פֿאַנאַנדערגעוויינט. עס וואָלט זי ניט אַזוי געאַרט ווען דאָס פּאַסירט מיט אַ צווייטן, זי איז געווויִנט געווען צו דעם, נאָר דער דאָקטאָר, ער, וואָס האָט איצט אַזוי גערעדט...

ס׳האַרץ האָט איר געבלוטיקט. זי האָט געפֿילט, אַז אַלע מענער זענען גלײַך, אַלע האָבן איין ציל אין לעבן — צו פֿאַראומגליקלעכן פֿרויען.

זי האָט אָפּגעשטופּט פֿון זיך דעם דאָקטאָר, וואָס האָט ניט אויפֿגעהערט זי צו טרייסטן, געכאַפּט דעם מאַנטל מיטן הוט, געקוקט ווי ער איז איר נאָכגעגאַנגען, געשטאַנען אַ פֿאַרלוירענער, ווי אַן אַלטער אויסגעקראָכענער קאָטער, ווען די קעץ מײַדן אויס, און זי האָט אים אַ שפּריץ געטאָן אין פּנים אַרײַן:

— טכויער!

אויף דער גאַס האָט זיך לילי ניט באַרויִקט. אַ פֿאַרדרוס ביז צו ווייטאָק, פֿאַרוואָס איר חלום האָט זיך אַזוי מיאוס געענדיקט, האָט זי

אינגאַנצן דורכגענומען. זי איז גרייט געווען אין דער מינוט אַריינצוגיין אין אַ שאַנד=הויז, אויב זי וואָלט דערמיט דעם דאָקטאָר געקאָנט ווי טאָן. דער אַלטער האַס, וואָס ליגט פאַרבאָרגן באַ אַ פּראָסטן צו אַ געבילדעטן, האָט זיך איצט פאַנאַנדערגעשפּילט באַ איר. זי האָט געשלונגען די הייסע טרערן, געביסן די ליפּן ביז צו בלוט, געטראַכט ווי ר׳נאָך נקמה צו נעמען פון אים און בשעת=מעשה געפילט, אַז זי איז אָנמעכטיק, הילפלאָז, אַז אויב זי וועט חוזק די טעג ניט באַצאָלן, ווען זי זי אַרויסשטעלן אויף דער גאַס, געפילט, אַז דער גאָט פון זינד האַלט זי שוין אויך, וועט זי אַרומגרייזשען און אויסשפּייען ווי טויזנטער אַנדערע אין רינשטאָק אַריין.

5

פּאַרנאַכט האָט ראָזע גענומען שטאַרקער קרעכצן. צום ערשט אָפּגעהאַקט, ווי די ווייען וואָלטן זי מיט אַמאָל באַפאַלן, באַלד נאָכגעלאָזט, האָט דאָס קרעכצן זיך איבערגעריסן, געבליבן ערגעץ שטעקן און פון איין קרעכץ צום צווייטן איז אין די אויערן לאַנג געשטאַנען עפּעס שפּיציקס און שטעכעדיקס.

יעדעס מאָל, ווען די אויגן באַ ראָזען האָבן זיך אַ שטעל אַוועקגעטאָן, געוואָרן גרעסער, זיך געשפּאַרט פון קאָפּ אַרויס און פון ברייט צעעפנטן מויל האָט זיך געריסן אַ טעמפּ געשריי, האָט לילי זיך אָפּגעגאָסן מיט טרערן און זיך געבעטן באַ איר זי זאָל זי אָפּלאָזן, וועט זי גיין אויפזוכן חוהן.

ראָזע האָט קיינעם ניט צוגעלאָזן צו זיך, זיך געהאַלטן אָן ליליס אָרעמס, ווי מיט צוואַנגען, אַז בלויע, דיקע אָדערן האָבן זיך אַזש אָנגעצויגן אויף אירע פּאַרמאַכטע הענט. דער פיזישער ווייטאָק איז געווען אַזוי גרויס, אָנגעהאַלטן אַזוי לאַנג, האָט זיך באַ איר אין מח אויסגעאַרבעט, אַז נאָר פיזיש-געזונטע קאָנען איבערטראָגן די יסורים און זיך געפילט לייכטער ווען לילי, די גרויסע, געזונטע לילי, זיצט נעבן איר.

ווילי איז אַריין אין שטוב אַ פאַרסאָפּעטער:

— זיי גייען!

אינסטינקטיוו האָט ער זיך געשעמט צו בלייבן אין דעם צימער, ווו ראָזע איז געלעגן, אַריין אין אַ צווייטן און זיך געטראַכט — ווען מע קאָן אויסבויערן אין דער וואַנט אַ לאָך — — — אַי, וואָלט ער געוואָלט זען ווי מע וועט ראָזען אויפשניידן דעם בויך און אַרויסנעמען אַ קינד!

לילי איז זיי אַנטקעגן געגאַנגען.

— נו, וואָס הערט זיך? וואָס מאַכט ראָזע? קרעכצט טאַקע? — האָט חוה אַ צופרידענע גיך געפרעגט, ווי זי וואָלט עטלעכע טעג ניט

געווען אין שטוב און די אויגן האָבן זיך באַ איר צעשפּילט, גערעדט אויף זייער לשון: „כ'האָב אים אהיימגעבראַכט, דיר אויף צו פּלאַצעניש! ס'קרענקט דיך, האַ?"

לילי האָט עפּעס געוואָלט ענטפערן, זיך ניט געקאָנט איינהאַלטן, קוקנדיק אויפן פּאָרל, אַרויסגעפּלאַצט מיט אַזאַ געלעכטער, אַז טרערן זענען איר אַזש געקומען אין די אויגן און אין דער זעלבער רגע זיך דערמאָנט, אַז דער דאָקטאָר האָט זי באַליידיקט, אַז ראָזע גייט שווער צו קינד, האָבן די טרערן זיך באַ איר אויף ס'ניי אַ גאָס געטאָן מיט אַ באַהאַלטענעם געוויין.

— אַ שמחה אויף איר קאָפּ! — האָט חוה געכאַפּט די הענט פּאָדבאָקעס און געזוכט מיט די אויגן דעם מאַן — ווו איז ער אַהינגעקומען? אייב, קום נאָר! קום נאָר אַהער!

אייב האָט זיך געשעמט פאַר לילין, געלאָפן פון איין צימער אין צווייטן. ער האָט אַראָפּגעוואָרפן דעם ראָק, כלומרשט געווען באַשעפטיקט, ווי ער וואָלט געדאַרפט פאַרטיק מאַכן אַ שטיקל אַרבעט צו דער צייט.

— וואָס איז? וואָס דאַרפסטו מיך? — איז ער אַריין אַ צעטראָגענער, ווי די אַרבעט וואָלט געברענט אונטער זיינע הענט.

— וואָס ביסטו מיט אַמאָל געוואָרן „ביזי"? האָסט דאָך געזאָלט רעדן מיט דער מויד? צו קריגן זיך מיט מיר ביסטו אַ געוואַלדיקער בריה!

— פאַרדרייט אייך אייערע קעפּ! — האָט אייב גענומען אַוועקגיין — זי האָט פּרעטענסיעס צו מיר! האָסט דאָך מיר זיך ניט געהייסן מישן — מיש איך זיך ניט! כ'לאָז דיר איבער ס'פאַרגעניגן — קריג זיך!

חוה איז געוואָרן בלייך. זי האָט אייבן גענומען נאָכקרומען מיט די הענט, מיט די פיס, געוואָרפן מיטן גאַנצן קערפּער, ווי אַ פאַפּירענער מענטש, ווען מען ציט אים פאַר אַ שטריקל.

— מוחל, מוחל! — האָט זי אים נאָכגעשריען — הינטער דער טיר ביסטו אַ בריה! אייבעלע, מיר ווייסן! כ'וועל מיט גאָטס הילף פון אייך ביידע פּטור ווערן!

חוה האָט זיך אָנגעטאָן אַ ווייסע שירץ, אַרויפגעצויגן אויף די

הענט ווייסע אַרבל און ווי אַ היימישע אַקושערקע איז זי אַריין צו ראָזען. זי האָט זי רעווידירט און גלייכגילטיק אַ שאָקל געטאָן צו לילין מיטן קאָפּ:

— דערווייל נאָך גאָרניט. ס׳קינד האָט זיך נאָך ניט אפּגעריסן.

די גרויסע לילי מיטן דורכזיכטיקן פּנים האָט אויסגעזען אַזוי אומבאַהאָלפן, ווי זי וואָלט שולדיק געווען, וואָס ס׳קינד האָט זיך נאָך ניט אָפּגעריסן, וואָס ראָזע ליגט אין דרייען אַן איינגעקורטשעטע, שרייט פון ווייטאָק און זי, לילי, איז אַזוי גרויס און געזונט — איז לילין דאָס אייגענע געזונטקייט מיט אַמאָל דערווידער געוואָרן.

זי האָט זיך כמעט ניט איינגעהערט, ווי חוה האָט זיך באַקלאָגט פאַר איר, אָפּגערעדט דאָס האַרץ און געטראַכט, אַז ראָזע וועט גיין שווער צו קינד, אַז מען דאַרף רופן אַ דאָקטאָר. זי, לילי, איז צוויי מאָל אזוי גרויס ווי ראָזע און אַז זי האָט געקראָגן ווייען, האָט מען געמוזט אָנבינדן איבערן בעט אַ שטעקן, ווו זי האָט זיך יעדעס מאָל אָנגעכאַפּט, ווי לאַנג די ווייען האָבן געהאַלטן.

די ווייען זענען געוואָרן אַזוי אָפּט, אַז די געשרייען האָבן אָנגעפּילט דאָס צימער, געשטאַנען פאַר די אויגן ווי אַ פאַרע.

ראָזע האָט שוין געהאַט פאַרגעסן ווען די ווייען האָבן זיך אָנגעהויבן, געדענקט בלויז, אַז ס׳איז געווען טאָג, גרויסער טאָג, דערנאָך איז געוואָרן טונקל, טונקעלער, איצט איז שוין נאַכט. זי איז געווען זיכער, אַז די ווייען וועלן קיינמאָל ניט אויפהערן, ניט געהאַט קיין כּוח מער איבערצוטראָגן די יסורים און אַלץ אין איר האָט געוואָלט שטאַרבן. זי האָט מיט אַמאָל פאַרוואָרפן די הענט, גענומען רייסן די אייזנס פון בעט. די אויגן פאַרלאָפענע מיט בלוט, זענען געשטאַנען, ווי אַריינגעזעצטע, און זי האָט געשריען טעמפּ און לאַנג, ווי אַ קו ווען זי קעלבט זיך. זי האָט זיך אַ הויב געטאָן, געבליבן ליגן אויף די שפּיץ פיס, אויפן קאָפּ, דער בויך אַרויס, ווי אַ פּאַראַבאָלאַ און געפילט, אַז עס שניידט איר אין די לידקעס ווי מיט מעסערס. דער ווייטאָק איז געווען אַזוי גרויס, זיך געצויגן אַזוי לאַנג, זי איינגעקרעמפט, ווי מיט אייזערנע רייפן, האָט זי פון צופיל ווייטאָק אויפגעהערט שרייען, געלעגן מיט פאַרקוועטשטע ליפּן, פאַרמאַכטע אויגן און קלאָר געטראַכט, אַז אַזאַ ווייטאָק האָט נאָר דער, באַ וועמען מען נעמט אין אַ שפּיטאָל אַראָפּ ביידע פיס.

לילי האָט געפילט קאַלטע שלענגלעך איבערן לייב, ווי צווישן די ציין וואָלטן זאַמדלעך געקנאַקט. זי האָט זיך געטוליעט צו חוהן און שטיל געזאָגט:

— כ׳האָב מורא פֿאַר ראָזען...

— וואָס מיינסטו?

— כ׳מיין, זי גייט שווער צו קינד.

— ניט קיין ראיה — האָט חוה זי באַרויִקט — כ׳האָב שוין געהאַט קימפּעטאָרנס, וואָס זאָל איך אייך זאָגן? נו, קינדער! פֿערצניעריקע — — — קלענערע פֿאַר ראָזען און זיי האָבן גרינג געהאַט! און ס׳טרעפֿט זיך אַ גרויסע, געזונטע מויד, אַ פֿאַרשוין — — — מע דאַרף ווייט זוכן? דו אַליין! אַלע מיינע שונאים ווינטש איך אַזאַ האָבן, ווי דו האָסט געהאַט! נאָר ווי ס׳זאָל ניט זיין דאַרף יעדע קימפּעטאָרן רחמים — — —

— איר וועט דאָך מיר ניט גלויבן, חוה — האָט לילי שטיל גערעדט — נאָר מיר זאָלן ביידע אַזוי לעבן, ווי כ׳האָב געוווסט, ס׳האַרץ איז אַ מסור — — — ניט פֿאַר אייך געדאַכט, ניט פֿאַר קיין שום מאַמע געדאַכט — — —

— ס׳קינד מיינסטו?

— יעס, — האָט לילי זיך געווישט די אויגן — די זעלבע וואָך, ווען כ׳בין געלעגן געוואָרן, איז מיין מאַמע מיר עטלעכע מאָל צו חלום געקומען מיט אַ טויט קינד אויף דער האַנט. — — —

— גלויב מיר, לילי — האָט חוה אָפּגעזיפֿצט — מען טאָר דאָך ניט זינדיקן, נאָר גלייכער וואָס ס׳קינד לעבט ניט!

— איר זענט אפשר גערעכט — האָט לילי געוויינט — כ׳האָב דאָך אַליין געבעטן ס׳זאָל געבוירן ווערן אַ טויטס, נאָר גלויבט מיר, חוהשי, אַז כ׳האָב דערזען, אַז דאָס קינד לעבט ניט, האָב איך דערפֿילט אַזאַ ווייטאָק, ווי כ׳וואָלט געגאַנגען האָבן נאָך איינס!

— ווי דען, אַ מאַמע איז גאָר עפּעס אַנדערש! — האָט חוה געשאָקלט מיטן קאָפּ.

— ס׳וואָלט דאָך שוין היינט אַלט געווען צוויי חדשים — האָט לילי אָפּגעזיפֿצט און פֿאַרשטעלט ס׳פּנים מיט די הענט.

— אַז דו וויינסט נאָך אַזאַ נפֿלע, וואָס דאַרף איך טאָן? — האָט

חוה זי געטרייסט און פאַרלייגט איין האַנט אויף דער צווייטער — ניט היינט געדאַכט, ניט אויף אַלע וויסטע וועלדער געדאַכט, האָב איך אַוועקגעשיקט אַ יונג פון פינף יאָר, וואָס זאָל איך דיר זאָגן? אַ חכם געווען! זיין חכמה איז ניט געווען צו באַשרייבן! און גאָר ניט! ס'איז גאָך דאָ כוח אַ שטיף צו טאָן אויך! זיך נעמען אַלץ צום האַרצן, איז דאָך אויס וועלט!

— כ'האָב גאָר ניט געוווסט — האָט לילי זיך געווונדערט — אַז איר האָט געהאַט מיט אייבן אַ קינד.

— ווי דו קוקסט מיך אָן, האָב איך שוין געהאַט ניט איין פעקל צרות! — האָט חוה אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט, ווי זי וואָלט ניט געוואָלט רעדן דערפון.

ראָזע האָט זיך צעשריען ניט מיט קיין מענטשיש קול.

— אודאי זיך אָפגעריסן — האָט חוה זיך איבערגעבויגן איבער ראָזען.

— מען וועט מוזן שיקן נאָכן דאָקטאָר — האָט זי שטיל געזאָגט צו לילין — ס'קינד גייט מיט די פיסלעך.

לילי האָט געוואָלט זאָגן מען זאָל שיקן נאָך אַ צווייטן, געזען ווי ראָזע האָט שוין קיין כוח ניט צו יענטשען פון יסורים, האָט זי פאַרגעסן אָן זיך, געפילט, אַז ווען מען שיקט זי איצט, וואָלט זי אַליין געגאַנגען אים רופן.

— ער קומט גלייך! — איז חוה אַריינגעקומען פון פעדערהויז, ווו זי האָט טעלעפאָנירט.

דאָס קינד, וואָס איז די גאַנצע צייט געשלאָפן, האָט זיך צעוויינט.

לילי האָט אויפגעזוכט אין וויגל אַ קאַלט פלעשל מילך און עס אַריינגעשטעקט דעם קינד אין מויל. דאָס קינד האָט עטלעכע צי געטאָן, עס אַרויסגעלאָזט פון מויל, זיך פאַרגאַנגען נאָך העכער.

- אַ פריש אָנשיקעניש איבער מיין קאָפ — האָט חוה געוויזן אויפן קינד — מען וועט אים דאַרפן איינשלעפן, אַז ניט וועט ער מיר דאָ אַזוי אָפזינגען אַ גאַנצע נאַכט! העי, ווילי, ווו ביסטו? קום נאָר אַהער! נאַ, וואַרעם אָן דעם קינד די „באָטל", גיכער! אוי ווו איז דער „פאַ?"

— ער שלאָפט.

— נו, גיי, שטיי ניט! —און זי האָט זיך געווענדעט צו לילין — זע, טו מיר אַ טובה, לילישי קרוין, כ׳וועל דיר שוין אַמאָל אָפדינען! זיי אַזוי גוט און באָד אָפ ס׳קינד אין דעם קליינעם וואַנעלע, נאָר זע, מאַך עס ניט צו הייס! שיט אַריין. אַ האַנט פול מאָן, שטייט אין „אייז-באָקס״. נאָך אַזאַ באָד וועט ער שלאָפן ווי אין אַ הינער-פלעט. וועסט זען?

— ס׳זאָל אינגאַנצן ניט איינשלאָפן נאָך אַזאַ באָד — האָט לילי געשמייכלט.

— דער טייפל וועט אים ניט נעמען!

אין דער טיר איז געשטאַנען אייב אָן אַ ראָק, זיך געצויגן און געגענעצט:

— אַן אויג לאָזן זיי ניט צומאַכן — האָט אייב זיך געהאַלטן אין איין ציען — כ׳האָב זיך אַביסל צוגעשפאַרט, איז, ווי אויף צו להכעיס, האַלט מען אין איין שרייען!

— איר וואָלט נאָר געשלאָפן, מיסטער מעק — האָט לילי זיך אַ שטעל אַוועק געטאָן אייבן אין די אויגן — קומט בעסער מיר העלפן אויסבאָדן ס׳קינד, קאָם אַן!

אייב איז געלאָפן, זיך געפאָרעט, געווען פאַרמחיהט, געטאָן יעדע זאַך שנעל, ווי אַ לערן-ייִנגל, ווען ער וויל געפעלן דעם בעל-הבית, און אַ צען מינוט אַרום איז דאָס קינד נאָך דער מאָן-באָד מיט אַן אמת געשלאָפן, ווי אין אַ הינער-פלעט.

עס איז געווען שטיל. דורכן פענסטער האָט אַריינגעקוקט אַ קאַלטע לבנה, איבערגעלאָזט אין צימער אַ מאַטן פאַס. שטיקער שניי, וואָס זענען געלעגן אויף דעכער קעגניבער דעם פענסטער, האָבן געבלענדט די אויגן.

אייב האָט געקוקט אויף לילין, ווי זי איז ניט איינגעשטאַנען אויף איין פלאַץ, האָט עס אים געהויבן, ווי מע וואָלט אַ כשוף אָפגעטאָן. אייב האָט זיך אַ בויג געטאָן, געוואָלט לילין אַרומנעמען, האָט זי זיך אַ שאַר געטאָן צו דער וואַנט, געוואָלט אָפזינגען „חוה״, האָט זי מיט אַמאָל זיך פאַרמאַכט דאָס מויל, ווי זי וואָלט באַגאַנגען אַ חטא.

אייב האָט מער איר פנים ניט געזען, בלויז געפילט, אַז דאָס צימער איז פול מיט איר.

פון צווייטן צימער האָט זיך געהערט ראָזעס קרעכצן. דאָס קרעכצן איז געווען איינטעניק, אָפּגעהאַקט, ווי מען וואָלט געציילט: איינס — צוויי, איינס — צוויי, און אַז מען האָט זיך לענגער איינגעהערט, האָט זיך געדאַכט, אַז קיינער קרעכצט ניט, נאָר אַ פוילער, דראָבנער רעגן קלאַפּט אין די שויבן. פון מאָל צו מאָל האָט זיך ראָזע צעשריען מיט ניט קיין מענטשיש קול און נאָך יעדן קוויטש איז אייב געוואָרן אַן אָנגעצונדענער, ניט געקאָנט איינשטיין און געפילט, אַז אויב לילי וועט זיך איצט אַרויסדרייען פון זיינע הענט, וועט ער זי דערשטיקן.

לילי האָט לייכט, ווי אַ קאַץ, זיך געטראָגן איבערן צימער, זיך געשפּילט און יעדעס מאָל, ווען אייב האָט זי אָנגעכאַפּט, האָט זי זיך אַדריי געטאָן, און שטיל, ווי זי וואָלט מורא געהאַט פאַר חוהן זיך באַהאַלטן אין אַ ווינקל.

פון כעס האָט אייב זיך אויסגעצויגן אויפן בעטל. ער איז געלעגן אויף די שפּיץ פיס און הענט, ווי אַ חיה ווען זי טשאַטעוועט, וויל מיט איין שפּרונג זיך וואַרפן אויף אַ צווייטער, געקוקט אויף לילין און געשראָקן זי זאָל ניט אַרויס פון צימער.

— לילי! לילי! — האָט זיך געהערט חוהס שטימע.

לילי האָט געוואָלט אַרויסגיין, האָט אייב זי אָנגעכאַפּט, אַ שלעפּ געטאָן צו זיך, אַ בויג געטאָן, האָט לילי זיך גענומען רייסן און געסטראַשעט:

— לאָזט אָפּ! לאָזט אָפּ, כ׳גיי שרייען!

זי האָט זיך אַ ריס געטאָן, געעפנט די טיר, איז איר אַנטקעגן געקומען דער דאָקטאָר.

די גאַנצע מעשה מיט לילין האָט דעם דאָקטאָר ניט געאַרט, ווי ער וואָלט געוווינט געווען צו דעם, געוואָלט איר אַ גלעט טאָן איבערן האַלז, האָט ער זיך דערמאָנט, אַז זי האָט אים גערופן טכויער, זיך דערפילט קליין און נישטיק און אַרויסגעשטאַמלט:

– פונדעסטוועגן דאַרפט איר די אויגן ניט פאַרלאָזן — — — נאָך אַ צוויי דריי מאָל און איר זענט פאַרטיק — — — קומט מאָרגן...

זי האָט ניט געענטפערט, געציטערט אינגאַנצן, געפילט ווי די הענט קורטשען זיך באַ איר און אים געוויזן אין דער ריכטונג ווו ראָזע איז געלעגן.

— דאָקטאָר, ס׳קינד גייט מיט די פיס.

דער דאָקטאָר האָט אָנגעטאָן אַ ברודיק פאַרטוך מיט בלוט-פלעקן, זיך פאַרשאַרצט די הענט, ניט אַרומגעוואַשן און איז צוגעגאַנגען צו ראָזען ווי אַ קצב.

ראָזע האָט שוין ניט געקאָנט שרייען, געקרעכצט ווי אַן אַלטער מאַן, און דאָס קרעכצן איז געקראָכן אין די ביינער, ווי אַ נאַסע קעלט. זי האָט געפילט, ווי עפעס האָט זיך אַ גליטש געטאָן, נאָכגעלאָזט און זיך אַוועקגעשטעלט אין בייך מיט אַזאַ ווייטאָק, ווי מע וואָלט זי מיט אַן אייזערנעם קלין געוואָלט פאַנאַנדעררייסן. אין האַלז האָט זיך עפעס אַוועקגעשטעלט, אַ הייסע פויסט, געטרוקנט און געשפאַרט די אויגן פון קאָפ. זי האָט אָנגעכאַפט דעם דאָקטאָר, אים געקושט די הענט, געוויינט:

— דאָקטאָר, שלעפערט מיך איין, אַז כ׳קאָן ניט מער, דאָקטאָר!
אוי-וויי! אוי!

דער דאָקטאָר האָט געשמייכלט צו לילין, פאַררויכערט אַ סיגאַרעט און אָנגעהויבן:

— כ׳האָב ערגעץ געלייענט וועגן אַ מוזיק פון קינדער, וואָס ווערן געבוירן. נו, ווי געפעלט אייך די מוזיק? האַ, האַ, האַ!

לילין איז געווען דערווידער דעם דאָקטאָרס גלייכגילטיקייט, זיך ניט געקאָנט באַפרייען פון די בלוט-פלעקן, וואָס אויפן פאַרטוך, ניט געקאָנט זען ווי ראָזע בעט זיך באַ אים, ער זאָל זי איינשלעפן, אַרויסגעגאַנגען פון צימער און געטראַכט, אַז די קליינע ראָזע קאָן יעדע מינוט שטאַרבן, אַז דער דאָקטאָר האָט זיך ניט אָפגעוואַשן די הענט, נעמט אַזוי אָפ ס׳קינד, קאָן זי נאָך פאַרגיפטן... זי האָט זיך געוואָלט דערמאָנען ווי זי האָט געליטן, גאָרניט געדענקט און ס׳איז איר אויפן זינען געקומען, ווי דער דאָקטאָר האָט זי באַליידיקט. זי האָט גענומען גיין גיכער, פון איין צימער אין צווייטן, געוואָלט נקמה נעמען אָן אים און מיט אַמאָל דערפילט אויף זיך אַ פאָר הענט:

— אַ, אייב!

זי האָט זיך גענומען אַמפערן, געפילט ווי די פאָדלאָגע שווימט אַפיר פון אונטער אירע פיס, די כחות פאַרלאָזן זי און זייער געוואָלט דער דאָקטאָר זאָל איצט אַריינקומען און זען, אים אויף צעפלאַצעניש!

דאָס געשריי פון ראָזעס צימער האָט זיך געצויגן, געצויגן, ניט געוואָלט אויפהערן.

— אייב! אייב! ווו ביסטו? — האָט זיך געהערט חוהס קול.

אייב איז אויפגעשפרונגען אַ צעפלאַמטער, מיט אַ פּאָר אויגן ווי באַ אַן אָפּיום־עסער און אַ באַפרידיקטער אַנטקעגן געגאַנגען דעם ווייב.

לילי איז געבליבן זיצן אין פינסטערן צימער. זי האָט געטראַכט פון דעם גאָט פון זינד, וואָס גריזשעט אַרום זיינע קרבנות, שפּייט זיי אויס אין רינשטאָק אַריין, און זיך שטיל צעוויינט.

ס׳איז מיט אַמאָל שטיל געוואָרן און פון די געשרייען איז נאָך לאַנג געשטאַנען אין צימער אַ טעמפּקייט, ווי מען וואָלט אין די אויערן וואַסער געגאָסן.

שיך=פּוצער

שיך=פוצער

דאָס קל̄יידער=געשעפט, וואָס איז געווען אָנגעל̄אָדנט אויף די איינגעבויגענע רוקנס פון צוויי על̄טערע ייִדן, איז ניט איינגעשטאַנען אויף איין פל̄אַץ, זיך געשל̄עפט איבער דעם טראָטואַר, זיך איינגעדרייט, זיך יעדע ווייל̄ע אָפגעשטעל̄ט און ס'האָט אויסגעזען, אַז ביים קל̄ענסטן בויג וועל̄ן די פעק מיט קל̄יידער זיך פאַנאַנדערשיטן אין רינשטאָק אַריין.

ייִדן, פאָל̄יאַקן, איטאַל̄יענער האָבן אויסגעטאָן זייערע רעק, וועסטן, אָנגעטאָן נייע קל̄יידער, זיך געדונגען, זיך געשווּירן, זיך געקל̄אַפט אין די הענט אַריין, געקויפט, און דאָס קל̄יידער=געשעפט האָט זיך אָנגעהויבן רירן איבערן טראָטואַר. די פעדל̄ערס האָבן הייזעריק אויסגעשריען זייערע סחורות, זיך געשל̄עפט, זיך אויסגעמישט מיטן שטראָם מענטשן, וואָס האָט זיך געשל̄עפט פֿון ביידע זייטן גאַס.

דאָס יוועל̄יר=געשעפט איז געשטאַנען אַן אַ זייט. אַ קל̄יין, פל̄ינק ייִדל̄, דער שטייפער קאַפעל̄יש וויל̄עריש אַן אַ זייט, דאָס דינע שטעקעל̄ע האָט געשטעקט אונטערן אָרעם אין דער קרום און זיינע קעשענעס זענען געווען אָנגעפאַקט מיט קל̄יינע שאַכטל̄עך. מיט אַ געשיקטקייט האָט ער זיי אַרויסגעשל̄עפט איינגעוויקל̄טע און פל̄יס=פאַפיר, זיי אויפגעבונדן, צעעפנט מיט פל̄ינקייט פון אַ פֿאָקוסניק, געפוצט דאָס צירונג אָן די אַרבל̄ פון זיין ראָק, אָן דעם צעעפֿנטן וועסטל̄, גערעדט אויף עטל̄עכע שפראַכן און דער גל̄אַנץ פון די גאָל̄דענע פינגערל̄עך, זייגערס, בראָסל̄עטן, האָט געפינקל̄ט, געבל̄ענדט די אויגן — האָבן די דורכגייער ניט געקאָנט ביישטיין דעם בל̄יאַסק פֿון גאָל̄ד, אַרומגערינגל̄ט דאָס יוועל̄יר=געשעפט מיט צעעפֿנטע מייל̄ער און גייציקע אויגן.

און אַזוי האָט זיך געשל̄עפט דאָס שיך=געשעפט, די אַפטייק, דאָס טל̄יתים=געשעפט. יעדער האָט אויסגעשריען זיין סחורה, אויסגעטראַכט פאַרשיידענע מיטל̄ען די דורכגייער זאָל̄ן זיך אָפשטעל̄ן, זיי געשל̄עפט פאַר

די אַרבל. יעדער האָט פֿאַרזיכערט אויף זיין „נאמנות״, אַז ער פֿאַרקויפֿט די סחורה בחצי=חנם, אַז ער וויל דעם פּדיון פֿאַר אַ גוטן אָנהייב, ס׳איז דאָך ערב=שבת!

פֿון די אָפֿענע פֿענסטער, וואָס אַנטקעגן העסטער=פּאַרק, האָבן זיך געזען פֿאַרשמאַיעטע ווייבער. דער ריח פֿון פֿרישע חלות, פֿון געפֿילטע פֿיש, האָט זיך געטראָגן אין דער לופֿט, גערייצט דעם אַפּעטיט און זיך אויסגעמישט מיט די ריחות, וואָס האָבן זיך געהויבן פֿון די קופּעס פֿאַרפֿוילטע גרינס, וואָס זענען געלעגן אין מיטן גאַס.

סטאָליאַרעס מיט קעסטלעך כּלים אַריבערגעוואָרפֿן איבער די אַקסלען, שניידערס מיט גרויסע שערן אונטער די אָרעמס, זענען געשטאַנען בײַ דער לענג פֿון אייזערנעם פּאַרקאַן, זיי האָבן זיך אַליין געבראַכט אויפֿן מאַרק און די „באָסעס״ האָבן זיך געדרייט פֿון איינעם צום צווייטן, באַטראַכט די סחורה, זיך געדונגען, עטוואָס באַטרעטן און געפֿירט די „הענט״ אין זייערע שעפּער אַריין.

די ניט=מזלדיקע צווישן די בעלי=מלאכות זענען געשטאַנען ביז אַ שטיק אין אָוונט אַריין, זיך אויסגעקוקט די אויגן מען זאָל זיי דינגען, געשטאַנען און געקווענקלט, צי זאָלן זיי נאָך וואַרטן, טאָמער וועט אַ „באָס״ אונטערקומען. איינציקווייז זענען זיי אונטערגעגאַנגען צו די שטיפּ=וועגעלעך, אָנגעלאָדנטע מיט כּל=טוב, געקויפֿט וועגער חלות, ווער שבת=אויבס און זיך צעגאַנגען.

פֿון זייטיקע געסלעך זענען אָנגעקומען מענטשן האַלב=שבתדיק אָנגעטאָן. די פּנימער פֿריש געגאָלט. זיי זענען געגאַנגען קופּקעס=ווייז, אָן קעלנער, די הענט אין די הויזן=קעשענעס, ווו מטבעות האָבן געקלימפּערט. זיי האָבן זיך געשלעפּט פֿון איין וועגעלע צום צווייטן, געזוכט מציאות, זיך געוויצלט, און ווען ניט דער האַנדל, וואָס האָט געברענט אַרום, וואָלט מען געקאָנט מיינען, אַז בעלי=עגלות און סתּם יונגען כאַפּן אין אַ קליין שטעטל אַ שמועס פֿאַר קבלת=שבת.

אין העסטער=פּאַרק, וואָס האָט אויסגעזען ווי אַ ריזיקע, אייזערנע שטייג, האָבן יינגלעך געשפּילט אין באַל. זיי זענען געווען פֿאַרטיפֿט אין שפּילן, זיך איינגאַנצן ניט צוגעהערט צו די קולות פֿון זייערע עלטערן, וואָס האָבן אויפֿגעטרייסלט די לופֿט. טייל, האַלב=נאַקעטע, זענען געלאָפֿן אַרום דעם פּאַרק, זיך געגרייט צו געווינען דעם פּריז אין

לויפן, אַנדערע האָבן געמאַכט איבונגען מיט שווערע געוויכטן, פאַרהאַרטעוועט די מוסקולן ווי שטאָל און ס׳איז שווער געווען צו גלויבן, אַז די איינגעהויקערטע ייִדן, וואָס האָבן קוים געפּאָכעט מיט דער נשמה — די ייִדן זאָלן איבערלאָזן אַזאַ געזונטן דור.

ייִדן דערשלאָגענע, פאַרחשכטע, זענען געווען צעוואָרפן באַ דער לענג פון אייזערנעם פּלויט, מיט רחמנות־אויג און מיט הכנעה אָפּגעשטעלט די פאַרבייגייער, געווען גרייט יעדן איינעם אָפּצופּוצן די שיך.

און פון דער צווייטער זייט פאַרק איז געשטאַנען אַ פּרוי, אויף אַ הויכן געשטעל, געמאַכט פון ניט געהובלטע ברעטער, די הענט אויסגעשטרעקט, די באַקן פאַררויטלט, די אויגן צעפלאַמט, ניט באַמערקט, וואָס אַרום איר שטייען געציילטע צוהערער און מיט אַ הייזעריקע שטים פאַרזיכערט, אַז די הילף וועט קומען פון די סאָציאַליסטישע קאָנגרעסלייט.

עטלעכע ייִדן, מיטגלידער פון דער חברה „שומרי־שבת“ אין זייערע פּאַטריאַרכאַלישע קליידער, ווי זיי וואָלטן נאָר וואָס געקומען פון פּוילן, צי פון גאַליציע, זענען אַרויס פון דער „מקוה כשרה“ און אויסגעצוואָגענע געלאָפן פון איין געווועלב צום צווייטן, זיך דורכגעשפּאַרט מיט די עלנבויגנס און אויסגערופן, זיך כמעט געבעטן:

— ייִדן, מאַכט שבת!

אַ מיש־מאַש פון קולות און ווידערקולות איז געהאָנגען אין חלל פון גאַס. די האַלב־פאַרפוילטע פּירות, וואָס זענען געלעגן קופּעסווייז, דאָס פאַרוועלקטע גרינס, די צעשפּאָלטענע טאָמייטאָס *) און באַנאַנעס, די באַרלס שמוץ, די פאַרשוויצטע קערפּערס — דאָס אַלץ האָט געהויכט אין דער לופט אַריין פאַרדומפּטע ריחות ביז צום איבל. און עס האט אויסגעזען ווי אַ געהיימע האַנט האָט צונויפגענומען מענטשן פון אַלע עקן וועלט, צעמישט זייער שפּראַך און זיי אַ שליידער געטאָן אין דער צעפלאַמטער העסטער־גאַס.

צווישן די שיך־פּוצער איז געשטאַנען אַן עלטערער ספרדישער

---

*) פּאָמידאָרן.

ייִד מיט אַ קרומען רוקן און איינגעצויגענע באַקן. ער האָט זיך הכנעהדיק געבויגן פֿאַר די פֿאַרבייגייער, ווי ער וואָלט געבעטן נדבות:

— יהודים, טרי סענט ע שיין, טרי סענט...

די פֿאַרבייגייער האָבן געקוקט אויף דעם אויסגעשמירטן שיך־פּוצער מיט די צעפּלאַנטע פֿינגער באַ ביידע הענט, וואָס זענען געווען צעיירן פֿון צופּיל אַרבעט און זיך געחדושט צי דער זקן איז אַ ייִד. און כאָטש זיי האָבן ניט געהאַט קיין שייכות מיט אים, האָט זיין בלויזער אויסזען אומבאַוווסט אַרויסגערופֿן אַ וואַרעמקייט באַ יעדן איינעם.

דער אלטער האָט אַ קוק געטאָן אין הימל אַריין צי ס׳איז שוין צייט שבת מאַכן, אויסגעשפּיגן אין דער האַנט אַריין אַ פֿול מויל מיט פּעניס און גערעדט צו זיך פֿון געוווינהייט:

— יהודים, טרי סענט ע שיין, טרי סענט...

ער איז צוגעגאַנגען צו זיין זון, אַ בחור אין די צוואַנציקער, אַ ניט דערוואַקסענער, אויסגעשמירט ווי אַ שד, וואָס איז געשטאַנען אויף די קניִען און געפּוצט אַ בייכיקן ייִדל די שיך.

— רחמים, אַז וועסט ענדיקן, מאַך שבת!

דער זון האָט פּוצנדיק אַ קוק געטאָן אין הימל אַריין:

— ס׳איז נאָך גרויסער טאָג!

ער האָט געפּוצט דעם פּינקלדיקן שוך, פֿלינק און וווילעריש באַחויגן מיטן שטיקל פֿלאַנעלע, געקנאַלט און די פֿלאַנעלע האָט געפּלאַטערט איבערן גלאַנץ, אים, דאַכט זיך, ניט אָנגערירט.

— ניט גערעדט, נעם די מכשירים און קום!

— זע, אַפֿילו באַ פּרענקעלן איז נאָך ס׳געוועלב אָפֿן!

— ברענג מיר ניט קיין ראיה פֿון אַן אשכנזי!

— ער איז חשובער פֿון אונזערע ספרדים! נעם אברבנאלן, דיין לאַנדסמאַן איז ער דאָך מחלל־שבת בפרהסיה!

— נו, דעריבער? — האָט דער אַלטער געשמייכלט מיט בטול און געגלעט דעם זון איבערן קאָפּ — אין אַזאַ כּלי, זונדל, קאָן מען קאָכן פֿיש!

— שוין געהערט, שוין געהערט — האָט דער זון שנעלער גענומען פּוצן — תּמיד, אַז מען קאָן פֿאַרדינען אַ פּאָר סענט, ביסטו דאָ...

— שטותערייען, רחמים — האָט דער פֿאָטער אים איבערגע-

ריסן — דו ווילסט כ׳זאָל אויף דער עלטער מחלל=שבת זיין?

רחמים האָט ניט געענטפּערט. מיט אַ זויער פּנים האָט ער אָנגעהויבן איינצופּאַקן אין אַ קעסטל אַריין שאַכטלעך, פֿלעשלעך און בערשטן.

דאָס בייכיקע ייִדל האָט אַ נייגיריקער געקוקט אויפֿן טאַטן מיטן זון, זיך אָנגעשטויסן, אַז זיי רעדן וועגן שבת און אָנגעהויבן מיט ניט קיין זיכערן שמייכל:

— יהודים?

דער זון האָט ניט געענטפּערט, געווען בטבע אַ שווייגער, דערצו האָט ער געוווסט, אַז פֿון די אַלע שאלות וועט קיין פּרנסה ניט זיין. דער פֿאָטער האָט אַן אויפֿגעלייגטער געשמייכלט פֿון איין אויער צום צווייטן און געענטפּערט מיט איין אָטעם:

— יהודים אנחנו! מזרע אברהם אנחנו! שבת היום! שבת קודש!

דאָס בייכיקע ייִדל האָט זיך ניט געקאָנט פֿאַרוווּנדערן, פֿאַרשאַרצט דעם קאַפּעלוש און געשטוינט, אַזעלכע חשכדיקע פּנימער, איינגעריסטע, אסור איטאַליענער, און דאָס רעדט לשון=קודש! ער האָט חשק געהאַט צו פֿאַרפֿירן אַ שמועס, אויסגעפֿונען, אַז די צונג בויגט זיך ניט, פֿאַרלוירן גענומען רוקן דעם קאַפּעלוש הין און צוריק און פֿון יוצא וועגן אַרויסגעשטאַמלט מיט אַ נאַרישן שמייכל:

— יעס, שבת — — — לכה דודי, יאַ נאָ! — — —

ער האָט זיך איינגעקוקט אין טאַטן, אין זון, געוואָלט אויסגעפֿונען וואָס פֿאַר אַ רושם זיינע ווערטער האָבן געמאַכט און ס׳איז אים איינגעפֿאַלן, אַז די שוך=פּוצער מוזן אודאי אַרויסקומען פֿון די וואַסער=שעפּער און האָלץ=העקער, וואָס דער פּסוק דערציילט וועגן זיי.

אַ דריטער שטיוול=פּוצער, באַ וועמען אלקבי און רחמים האָבן געוווינט, תאָט געזען ווי זיינע „באָרדערס" פּאַקן זיך, האָט ער אויך גענומען איינפּאַקן אין קעסטל זיינע מכשירים און אַריבערגעשריען צו אלקבי:

— וואַרט, וועלן מיר אַהיימגיין צוזאַמען!

אַלקבי איז געווען גוט אויפֿגעלייגט, פֿאַרגעסן, אַז ער האָט קיין מגע ומשא מיט די שטיוול=פּוצער, וואָס שטייען אַרום פֿאַרקאַן, זענען גרייט אים דעם ביסן פֿון מויל אַרויסצורייסן און פֿאַרבייגייענדיק זיך געבעטן באַ זיי:

— גענוג, ייִדן, גענוג צו אַרבעטן, מאַכט שבת!

עלטערע האָבן געכאַפט די קעסטלעך, אַנדערע האָבן זיך געשטעלט פאַקן. דאָס יונגוואַרג האָט זיך ניט צוגעהערט, געטריבן שפאַס פון אלקבין.

אַ דאַרער בחור איז אַרויס פון דער חברה, אָנגעכאַפט אלקבין פאַר אַ האַנט, געוואָלט אים פאַרטרויען אַ סוד און האָט אַרויסגעפלאַצט מיט אַ געלעכטער:

— מיסטער אלקבי, ווען גייט איר חתונה האָבן?

— אַוועק, חצוף! – האָט דער אַלטער אויפגעהויבן אַ האַנט — וואָס דאַרט דיר דער קאָפ! פאַר אַזעלכע רייד ביסטו ווערט פעטש!

— זע נאָר דעם צדיק? — האָט אַ צווייטער אַ קנאַק געטאָן מיט דער צונג — ווי דו קוקסט אים אָן האָט ער שוין באַגראָבן דריי ווייבער!

— און די פערטע וועט אים באַגראָבן!

— נאָך אַ געזונט ייִדל, אלקבי!

— געזונטער פאַרן זון!

אַלקבי האָט זיך געמאַכט ווי ער הערט ניט, גיך געשפרייזט און גערעדט צו זיך:

— עוכר ישראל! פושע ישראל! טרי סענט ע שיין — — — —

— הערט זיי ניט — האָט אים קפרו, דער שטיוול-פוצער, באַ וועמען ער האָט געוווינט, געטרייסט און אַרויפגעפירט אויף אַן אַנדער שמועס:

— עפעס אַ סך פאַרדינט היינט?

— איבער אַ טאָלער, געלויבט צו גאָט!

— שוין מיט רחמימס פדיון?

— יאָ. און דו קפרו וויפיל?

— כ׳האָב מורא, אַז כ׳האָב ניט אויסגעשלאָגן די הוצאות אויף שבת!

— שלעכט, שלעכט! — האָט אלקבי געגלעט זיין שיטער בערדל — און ווייסטו קפרו ווער ס׳איז שולדיק אין דעם אַלעם? דער יונגער דור! אַ קלייניקייט, די יונגאַטשעס האָבן אַראָפגעוואָרפן דעם גאַנצן עול, זענען מחלל שבת בפרהסיה! וואָס איז דאָ

אַ סך צו רעדן — אין אַמעריקע האָט ייִדישקייט קיין קיום ניט! דער אויר, וואָס איר אָטעמט דאָ איז טריף! ווען די אשכנזים וואָלטן געוווסט, אַז די ספרדים זענען ניט מחלל שבת, וואָלטן זיי געקומען זיך פוצן די שיך פאַר ליכט-צינדן. און מענטשן זענען דאָ פאַראַן, בן פורת יוסף*), די והותר. יעדער פון אונז האָט דאָ געקאָנט מאַכן אַ בכבודיק לעבן! נאָר ווען איז דאָס געזאָגט געוואָרן — ווען עלטערן האָבן אַ דעה צו זאָגן — — — דאָ אָבער איז אַלץ הפקר! ניט קיין שבת, ניט קיין יום-טוב! מיינסטו דאָך, אַז זיי האַלטן פון כבוד-אב? הויבט זיך ניט אָן! נאָר וואָס דען? דאָס יונגוואַרג גייט אין די וועגן פון די אשכנזים, פון דער פרי ביז ביי נאַכט איז מען מעלה-גרה, מען קייט „טשונגאָם” (קיי-גומע), מען שלעפט זיך מיט מיידן, אמתע אַמעריקאַנער! און די קינדער פון די אשכנזים זענען נאָך ערגער פון אונזערע! באמת! גוים גמורים! און זייערע טעכטער? מען טאָר עס ניט ברענגען אויף די ליפן, ווי אין פסוק שטייט — זיבן אויף איין מאַנסביל. און דווקא אין גאַס, בפני כל עם ועדה. איז דאָס געהערט געוואָרן? מיין רחמים וועט נאָך אפשר בלייבן אַ ייִד, נאָר אַז מיינע אייניקלעך וועלן זיין גוים גמורים, דאָס בין איך זיכער! אַזוי, אַזוי, קפרו — האָט אלקבי אָפגעזיפצט — דער ייִנגער דור איז אין אַלעם שולדיק! איך וועל שוין דורכשטופן מיינע פאָר יאָר, אַזוי אין דוחק און וועל ניט אַרבעטן שבת!

קפרו האָט אַראָפגעלאָזט דעם קאָפ, קוים געשלעפט די שווערע פיס, זיך איינגעהערט צו אלקביס קלוגע רייד און זיך געחדושט פון וואַנען ס׳נעמט זיך צו אַ מענטש אַזויפיל חכמה.

רחמים איז געבליבן הינטערשטעליק, זיך ניט איינגעהערט צום פאָטערס רייד, וועלכע ער האָט שוין געקאָנט אויף אויסעווייניק. ער איז געווען אויפגערעגט, זיך געערגערט וואָס דער פאָטער שלעפט אים אין מרחץ אַריין, ווען מע קאָן פאַרדינען אין גאַס אַ סענט. פאַרבייגייענדיק אַ וויטרינע, האָט ער זיך דערזען אַן אויסגעשמירטן, אַ דערשלאָגענעם, און זיך דערפילט אַ לא יצלח.

---

*) אָן עין-הרע.

רחמים האָט געטראַכט וועגן אַ תכלית, וועגן זיין הילוך, זיך דערמאַנט אָן רחלען, קאַפריס איינציקע טאָכטער, זיך אויף אַ רגע אָפגעשטעלט, געציפט די שטעכיקע האָר פון זיין געמבע און זיך אַליין געוואָלט קלאָר מאַכן צי ער, רחמים, געפעלט איר.

רחל, אַזאַ יונגע, מיט שוואַרצע צעפאַטלטע האָר, וואָס מאַכן אירע בלייכע באַקן נאָך בלייכער, האָט אים ליב. דער בלויזער געדאַנק האָט אים צוגעגעבן קוראַזש, זיך מער ניט געפילט נישטיק, זיך אַ נעם געטאָן אין די הענט אַריין און אַן אויפגערוימטער מיט פאַרקוועטשטע פויסטן גענומען שפרייזן גיכער. ער האָט חשק געהאַט אָפצוציען פון די אַלטע. ניט תמיד מאַכט זיך אַזאַ געלעגנהייט. און ווען ער קומט איצט אַהיים, טרעפט ער רחלען אַליין. פון גרויס התפעלות איז ער אַראָפ פון טראָטואַר, זיך געלאָזט מיט דער גאַס, געזען קפרוס ווייב אַ פאַרשמאַיעטע אין קיך, געזען רחלען אין איר טערקישן שלאָף-ראָק, ווי זי צילעוועט אויף „פאַטשערקעס“ אויף קאָלירטע דרימען, זינגט אַזוי האַרציק. ער וועט זיך אַריינגנבענען אין איר חדר, אונטערגיין אויף די שפיץ-פינגער, פאַרשטעלן מיט די הענט אירע אויגן און די שטילע, בויגיקע רחל וועט אים אַרומכאַפן, וועט אים גלעטן, זיך טוליען צו אים, ווי אַ שעפסל, און די פאָלעס פון איר שלאָף-ראָק וועלן זיך צעפליען — — —

— ווער איז? ווער איז דאָס?

רחמים האָט דערפילט אויף זיך אַ האַנט, אויפגעציטערט און זיך אויסגעדרייט.

— וואָס וואַקלסטו זיך ווי אַ נעכטיקער? — האָט דער פאָטער זיך אַ בייזער געטאָן און אים אָפגעשטעלט — גייסט אין מיטן גאַס! שטעל אַ פאָלקע און חלום ניט, אַ „מאַשין“ קאָן דיך נאָך איבערפאָרן! ווו גייסטו, ווו? — אָט איז דאָך דער מרחץ!

די שוויץ-באָד איז געווען איבערגעפאַקט. פעדלערס, שידפוצערס און סתם אָרימעלייט זענען געזעסן אויף שטרויענע מאַטראַצן, האַלב-אויסגעטאָנענע, געאַרבעט מיט די הענט, גערעדט אויפן קול און זייער ברייטע, קלינגענדע אויסשפראַך האָט דערמאַנט דאָס גאָדערן פון ציגיינער. טייל האָבן זיך געחשבונט, אַנדערע—פאַרריכט

די אונטערוועש, געווען פאַרטיפט מיט לֿייב און לֿעבן אין די וואַרימע לֿייבלֿעך און פאַר אַן אשכנזישן ייִדן, וואָס איז אַריינגעקומען פון דער גאַס, האָט עס אויסגעזען ווי אַ היימישער „הקדש”.

ניט ווייט פון אויסגעהייצטן אויוון איז געזעסן דער בעדער — אַ רויטער, בייכיקער ייִד מיט אַ האַרטן, געפאַלֿדעוועטן קאַרק, ווי ביי אַ ביק. ער האָט יעדע וויילֿע אָנגעשטעלֿט אַן אַנדער טיילֿ פון זיין קערפער קעגן פלֿאַם, וואָס האָט זיך געשפאַרט דורך די אָפענע טירלֿעך פון אויוון, געקרעכצט, ווי מע וואָלֿט אים טרוקענע באַנקעס געשטעלֿט און געקוקט מיט זיינע אי מוטנע, אי בלֿוטיקע אויגן אין פייער אַריין.

דער בעדער האָט אַריינגעשטעקט אַ האַנט אונטערן פאַסעק, זיך געשיבערט איבערן קלֿאָרן, גלֿאַטיקן פלֿייש, וואָס האָט אַרויסגעקוקט פון די צעלֿעכערטע הויזן, דערמאַנט שטיקלֿעך הימלֿ צווישן געדיכטע וואָלֿקנס. ער האָט פאַרקוועטשט די אויגן און מיט אַציטערדיק און טרויעריק קולֿ זיך פאַרגאַנגען ביז צו טרערן. די פעדלֿערס האָבן אונטערגעכאַפט. טיילֿ האָבן ניט געקאָנט איינזיצן, זיך אויפגעשטעלֿט, אַרומגערינגלֿט דעם בעדער, געהויבן מיט די אַקסלֿען צום טאַקט און מיטגעזונגען דעם איינטאָניקן ניגון, וואָס האָט איינגעשלֿעפערט.

אין צווייטן חדר, ווו מע האָט געגאָסן וואַסער אויף אָנגעגלֿיטע שטיינער, איז געשטאַנען אַ געדיכטע, קלֿעפיקע פאַרע, וואָס האָט אַלֿץ פאַרשטעלֿט. און וואָס מער מע האָט געגאָסן וואַסער, אַלֿץ געדיכטער איז די פאַרע געוואָרן, געקרעלֿט אין האַלֿז, געקראָכן אין די אויגן און די שוויץ-באָד איז פולֿ געוואָרן מיט זיפצן און קרעכצן, וואָס קומען פון „יסורי־תענוג”.

שנירלֿעך וואַסער האָבן זיך געשאַרט איבער די שויבן, ווי אויף דער גאַס וואָלֿט געגאָסן אַ רעגן. איבער די נאַסע, גלֿיטשיקע ווענט זענען אויסגעוואַקסן לֿענגלֿעכע טראָפנס, ווי פיאַווקעס, דיקער געוואָרן, ווי זיי וואָלֿטן אַריינגעזאַפט אין זיך די פייכטקייט, געפלֿאַצט און זיך געשאַרט איבער די ווענט, ווי שלֿענגלֿעך.

דער באָד־גוי, אַן אָפגעלֿאָזענער נעגער, איז אויסגעוואַקסן פון ערגעץ-ווו, זיך געשיבערט די פלֿאַך געשווירענע קרייזלֿעך,

געשפּיגן, ווי ער וואָלט איצט אויפגעשטאַנען פון שלאָף, גענומען אַן אייזערנעם' שטאַנג, געשאַרט און געקלאַפּט די קוילן, אַז פונקען האָבן געשפּריצט אין אַלע זייטן.

אַלקבי האָט אַראָפּגענומען פון זיין האַלז זיין לייוונטענעם בייטל, אים געעפנט און דערלאַנגט דעם זון:

— נאַ, צייל איבער!

ער האָט זיך האַלב אויסגעטאָן, פאַררויכערט אַ פּיפּקע, געקוקט אויפן בערגל מטבעות, וואָס האָט געהאַלטן אין איין וואַקסן און אַן אויפגעלייגטער זיך געפרעגט:

— האָסט נאָך שיך-פאַליש?

— שוואַרצע פעלט מיר.

— האָסט דאָך היינט געקויפט צוויי שאַכטלעך שוואַרצן פאַליש און אַ פלעשל שמירעכץ?

— כ'האָב עס ניט אויפגעגעסן!

— אַז דו שמירסט אַ צאָל די דיק! — האָט אַלקבי זיך אַ בייזער געטאָן און אויסגעשפּיגן.

האָט רחמים אויסגעשטעלט אַ שמאָלע און דאַרע ברוסט ווי אַ קלעפּקע, — אויב ס'איז שוין יאָ אַזוי, אויב דו ביסט מיך יאָ חושד — שיק מיך אַוועק! וואָס האַלטסטו מיך? כ'וועל ניט לאָזן טרעטן אויף מיר! גענוג!

— וואָס, כ'האָב דיר פּוגע בכבוד געווען? — האָט דער פאָטער זיך ניט געוואָלט איינרייסן מיטן זון — ווילסט כ'זאָל דיך איבערבעטן? וואָס שרייסטו? שריי, שריי, וועסט מיך ניט איבערשרעקן! און אויב דו וועסט צעטרענצלען דיין געלט אויף מיידן, ווי כ'בין אַ ייִד...

דער אַלטער האָט ניט פאַרענדיקט, אַראָפּגעצויגן דעם זון דאָס היטל איבער די אויגן און אינגאַנצן זיך געטרייסלט פון געלעכטער:

— דערווייל בין איך נאָך דיין פאָטער... נעם, נעם דאָס בינטל און גיי אַהיים. און זע, מע זאָל אים דיר ניט אַרויסכאַפּן! הער זיך איין, אויפן וועג וועסטו קויפן אַ טוץ פאַליש!

רחמים האָט ניט געענטפערט, זיך אויסגעגלייכט, און געלאָזט פאַלן אַ וואָרט:

— כ׳דאַרף אַ טאָלער!

— שוין ווידער?

— גיבסט דען דיינס?

— וואָס איז די נפקא-מינה? און דיינס — איז דען ניט מיינס? צעטרענצלען געלט דאַרף מען!

— און גיין קרועה-בלואה דאַרף מען? — האָט רחמים געוויזן אויף זיין הילוך און קרענקלעך געשמייכלט. — כ׳דאַרף זיך קויפן אַ העמד מיט אַ קאָלנער.

— דאָס זענען קלאָרע דבורים! — האָט דער פאָטער אָפגעמאָסטן מיט איין אויג דעם זון, ווי ער וואָלט געוואָלט מיטן בלויזן קוק אים צעטומלען — קעלנער, מיין זון, דאָס איז אַן ענין! ביסט אַנדערש ניט געוווינט! אַ קלייניקייט! ער שפילט זיך מיט די אַלקבים! מיין זון, רחמים, פון דור-דורות אַן אַלקבי, דאָס הייסט אַ טרעגער בן טרעגער, זאָל חס ושלום ניט אָנטאָן קיין ווייסן קאָלנער אום שבת? איז דאָס געהערט געוואָרן? מאָל דיר, מיין זונדל, אז ניטאָ מער קיין קעלנער! ניטאָ, אויספאַרקויפט און פטור! איז אויס לעבן, האַ? וועל איך דיר זאָגן, רחמים, אַז ביסט אַ שוטה! און אויב דו וועסט מיך ניט פאָלגן און אַוועקלייגן אַ סענט צו אַ סענט...

— דו, טאַטע, קלויבסט שוין פאַר מיר אויך — האָט דער זון אים איבערגעריסן.

— אודאי קלויב איך — האָט אַלקבי געצויגן די ווערטער — כ׳שפאָר אָפ פון דער קישקע און כ׳וועל דיר פאַרטרויען אַ סוד, אַז, אם ירצה השם, אין פיר, פינף יאָר אַרום, וועל איך אַהיים פאָרן און זיך קויפן אויף דער עלטער אַ נחלה און אויב דו וועסט ניט קוקן אויף אַ תכלית, וועסטו ס׳גאַנצע לעבן בלייבן אַ שיך-פוצער! דיין טאַטע, רחמים, איז ניט חסר-דעה, ער האָט שוין דורכגעמאַכט ס׳קאַלטע און ס׳וואַרימע — — —

רחמים האָט ניט געענטפערט, אַריינגעשטעקט דעם טאָלער אין

וועסטל-קעשענע, געצווייפלט, צי זיין „אַלטער" וועט-נאָך לעבן פינף יאָר, און איז אַרויס פון מרחץ.

אַלקבי האָט זיך אויסגעטאָן און איז מיט קפרון אַריין אין שוויץ-חדר. די הייסע פּאַרע האָט אים אַרומגעכאַפּט, זיך צעגאָסן איבער אַלע גלידער, אים דורכגעוואַרימט — האָט דאָס בלוט גענומען שטאַרקער קלאַפּן. ווי אַ יונגערמאַן האָט ער געקלעטערט פון באַנק אויף אַ באַנק, אַז קפרו, וואָס איז געווען יִנגער, האָט ניט געקאָנט נאָכקלעטערן און אַלקבי האָט זיך געטראַכט, אַז זעכציק יאָר הייסט נאָך ניט אַלט. אויף דער העכסטער פּאָליצע, ווו די פּאַרע קנוילט זיך, ווערט דיק, שטיקט און ס'דאַכט זיך, אַז ווען מע וואָלט אַרויסגעלאָזט פון דער האַנט אַ שווערע זאַך, וואָלט זי געבליבן הענגען אין חלל, דאָרט האָט זיך אַלקבי אויסגעצויגן, געלעגן איבער אַ מינוט אַ פּאַרחלשטער און דערנאָך אָנגעהויבן רופן:

— קפרו, קפרו, אָט בין איך!

קפרו האָט געסאָפּעט, געשלונגען די שטיקנדע פּאַרע אַ זופּ נאָך אַ זופּ, געקוועטשט מיט די אויגן, ווי ער וואָלט געשטאַנען צווישן אויסגעהייצטע אויוונס און, זיך ניט געקאָנט אָפּיאָגן פון די פלאַמען אַ דורכגעפּאַרעטער, רויט ווי אַ ראַק, האָט ער זיך געריבן אָן די ברעטער פון דער פּאָליצע און געברומט:

— אסור אַ גיהנום!

— קפרו, — האָט אַלקבי זיך אויסגעדרייט צו אים — כ'גיב זיך איבער אין דיינע הענט, נאָר געדענק, רייב מיט רחמנות.

קפרו האָט גענומען רייבן זיין נאַקעטן חבר מיט אַ שוואָם ביז צום בלוט. אַלקבי איז געלעגן מיטן פּנים אַרויף, זיך איבערגעגעבן דעם חבר, אויפגעהויבן די הענט, די פיס, זיך פויל געדרייט פון איין זייט אויף דער צווייטער, ווי אַן אַלטער בער, און פון גרויס הנאה געקרעכצט. צווישן איין קרעכץ און צווייטן האָט זיך ביי אים געפּלאָנטערט, אַז ער האָט ליגן אין קופער עטלעכע הונדערט טאָלער. ער האָט געוווסט, אַז פאַר הונדערט, העכסטנס צוויי, וועט אים קפרו געבן די טאָכטער פאַר אַ ווייב. און צוריקגערעדט, איז טאַקע שווער פאַר אַזאַ יִדן, ווי ער, צו זיין אָן

אַ ווייב! שוין אַ לענגערע צייט, ווי ער שלאָפט ניט קיין נעכט, קלערט וועגן קפּרוס טאָכטער, ווי עפּעס אַ פּאַרליבט בחורל, און וואָס איז דער חדוש? שוין צוויי יאָר ווי ער איז אַן אַלמן, ווינט אָן אַ ווייב און דער יצר-הרע לאָזט ניט אָפּ, שיקט אויף אים אָן ליליתן און ער זיצט איבערן קאָפּ אין עברות — — — אַ קלייניקייט, ניו-יאָרק, אַזאַ כרך! און וואָס זאָל טאָן אַ בחור, אַז ניט זינדיקן? ער האָט זיך אפילו אָנגעשטויסן, אַז רחמים שאַרט זיך אַרום רחלען, געווען אָבער זיכער, דאָס דער זון וועט דעם טאַטן ניט גיין אין וועג אַריין.

— קפּרו, גענוג! גענוג אויף היינט!

— כאָטש גוט איינגעריבן? — האָט קפּרו נאַריש געשמייכעלט.

— כ׳בין שוין אָן כוחות!

ער איז אַראָפּגעשפּרונגען פון דער פּאָליצע, זיך אָפּגעשווענקט מיט קאַלט וואַסער, אַראָפּגעגאַנגען און זיך גענומען טריקענען אָן פלאַמען פון אויוון. אַז ער האָט געהאַלטן ביים אַרויסגיין, האָט קפּרו אים אָפּגעשטעלט און אָנגעהויבן שטאַמלען:

— הער, אַלקבי, באָרג מיר צען טאָלער — — — — מוצאי-שבת דאַרף איך באַצאָלן אַ חוב — — — און זיי זיכער, אַז כ׳וועל זיי דיר אומקערן מיט פּראָצענט — — — ווייסט דאָך — — —

— גוט — האָט אַלקבי אים איבערגעהאַקט און גענומען זוכן אין די קעשענעס — אויב דו דאַרפסט מער, קאָן איך דיר אויך געבן!

— אַ דאַנק — דערווייל דאַרף איך ניט מער.

זיי זענען אַרויס אויף דער גאַס.

אַלקבי, וואָס האָט געוואָלט אַרויספירן דעם שמועס אויף אַן אַנדער ענין, האָט מיט אַמאָל אָנגענומען קפּרון פאַר אַן אָרעם און אָנגעהויבן:

— הער, קפּרו, כ׳ווונדער זיך אויף דיר — — — צו וואָס דאַרפסטו לעבן אין דוחק?

— לערן מיך טאַקע, ווי נאָך מע קאָן גרינגער לעבן,

ווען מען איז אַ מטופל מיט קינדער און קיין פרנסה איז ניטאָ?

— האָסט מיך ניט פאַרשטאַנען — האָט אים אַלקבי אָנגענומען פאַרן לאַץ פון ראָק און געטראַכט וואָס צו זאָגן — אַז מע האַלט שוין יאָ דערביי, וועל איך דיר קלאָר מאַכן דעם ענין. דו קענסט דאָך אַלקבין ניט פון היינט און ניט פון נעכטן, אמת? און אַלקבי, ווייסטו, איז אַ מאַנסבל, וואָס שלעפּט זיך ניט אַרום מיט ווייבער, פאַרברענגט ניט מיט זיי, ווי צפניה דער שמיד, און שפּילט ניט אין קאָרטן, ווי חנניה דער שיך־פּוצער — — — אַלקבי איז ניט קיין אויסברענגער! אויב ער פאַרדינט פינף טאָלער אַ וואָך, פאַרלעבט ער צוויי און ס׳איבעריקע באַהאַלט ער, ווערט אויף דער עלטער ניט דאַרפן אָנקומען צו קינדער! כ׳האָב אָנגעזאַמלט, דאַנקען גאָט, עטלעכע הונדערט טאָלער. נאָר וואָס דען? שוין צוויי יאָר, ווי כ׳לעב אָן אַ ווייב און אַ מאַנסבל אָן אַ ווייב — וואַרט ניט אויף אים ס׳גן־עדן! האָב איך באַשלאָסן — איידער דו זאָלסט געבן דיין טאָכטער אַ צווייטן, גיב זי מיר. ניט אַזוי? איצט, אויב דו ווילסט אַלקבין פאַר אַן איידים, זאָג, שעם זיך ניט — וויפל ווילסטו? און אויב, מיט גאָטס הילף, מיר וועלן דורכקומען, וועט מען מוצאי־שבת „מקבל־קנין“ זיין. וואָס זאָגסטו, האַ?

— ביסט גערעכט — האָט קפרו זיך געווישט דעם שווייס פון שטערן — ווי אין פסוק שטייט — בעסער איך זאָל זי געבן דיר, איידער זי געבן צו אַ צווייטן! דיך און דיין משפחה קען איך. אַן אַלטער באַקאַנטער. און אויב כ׳האָב קיין טעות ניט זענען מיר קרובים, דאַכט זיך, שלישי־ברביעי — — — נאָר וואָס דען? הונדערט טאָלער זאָגסטו? כ׳וועל דיר זאָגן דעם אמת, ווי זאָגט מען עפּעס? אַ מיידל דאַרף זיין שען, און מיין רחל, קיין עין־הרע, איז דאָך עפּעס אַ מענטש, אַז ווער עס זעט זי, קאָן זיך זאַט ניט אָנקוקן! און איצט אַ ווירטין! ס׳לויכט דאָך אין יעדן ווינקל! און זי קאָן קאָכן אויך. איר געקעכץ — מעדני מלך! ניין, הונדערט טאָלער איז קיין געלט ניט — — —

— הער, קפרו — האָט אים אַלקבי איבערגעהאַקט — איך וויל דיך ניט באַגזלנען!

— חס ושלום! ווער זאָגט דען?

— אויב אַזוי, לאָז דו נאָך אַ ביסל, איך וועל באַטראַכטן און מיר וועלן דורכקומען! מיר זענען דאָך עפּעס ייִדן, מיר קומען דאָך עפּעס אַרויס פון אברהם אבינו, ניט אמת? וואָס זאָגסטו, קפּרו?

— כ׳וועל זיך איבערלעגן.

— וואָס איז דאָ זיך איבערצולעגן?

— כ׳וועל דיר זאָגן דעם אמת — האָט קפּרו געשמייכלט — הלואי זאָל איך אַליגן זאָגן, נאָר מיר דאַכט זיך, אַז די קינדער האָבן זיך ליב — — —

— וואָס האָט דאָס צו טאָן מיט די קינדער? — האָט אַלקבי אַן אויפגערעגטער זיך אַ כאַפּ געטאָן פאַרן שיטערן בערדל — און אַז מיר זענען אין אַמעריקע — איז שוין אויס וועלט! דערווייל הייס איך נאָך אַלקבי און כל זמן כ׳וועל לעבן, קאָן מיין זון גאָרניט טאָן אָן מיין הסכמה! לעת־עתה בין איך נאָך זיין טאַטע און מיינס אַ וואָרט — איז ביי אים אַ געבאָט! ווּ איז דאָס געהערט געוואָרן? כ׳בעט דיך, קפּרו, זאָג מיר — האָסטו אַליין זיך אויסגעקליבן אַ ווייב?

— ניין.

— און איך האָב מיין ווייב זיך אויך ניט אַליין אויסגעקליבן. מיין טאַטע, עליו השלום, האָט מיר געגעבן אַ ווייב, נדן, ווי עס פירט זיך ביי ייִדן, טאָ פאַרוואָס זאָל איך ניט אויסקלייבן אַ ווייב פאַר מיין רחמימען? איז אַלקבי גערעכט?

— גערעכט.

— און אַז כ׳וועל דיר געבן נאָך פופציק טאָלער?

— גיב צוויי הונדערט!

— ע, קפּרו, און דאָס, וואָס כ׳בין דיינס אַ חבר, איז גאָרניט?

— ס׳איז גענוג ביליג, אַלקבי — — —

— ס׳בלייבט דאָך אין דער משפּחה — האָט אַלקבי זיך אָנגערופן און געגעבן קפּרון אַ האַנט — אין אַ מזלדיקער שעה!

— אין אַ מזלדיקער שעה — האָט קפרו איבערגעהערט אַלקביס ווערטער, זיך געקראַצט אַ פאה און אונטערגעברומט — אַן עולה, אַן עולה — — —

אַלקבי האָט זיך געמאַכט, אַז ער הערט ניט און ווידער אָנגענומען קפרון פאַר אַן אָרעם:

— קומט, מחותן, ס'איז שפעט און כ'וויל מיר זאָלן נאָך אָפטרעטן ביי אלצדן אין שענק, טרינקען צו גלעזלעך משקה — — — —

קפרו האָט זיך נאָכגעשלעפט, באַוווּנדערט אַלקביס חכמה, זיך באַלפעקט, אַז ער וועט באַלד טרינקען וויין און טיף אין דער נשמה האָט זיך ביי אים געבלעזלט אַ נעפלדיקע אומרויִקייט, דערמאַנט, אַז אַן עולה, אַ גרויסע עולה ווערט געטאָן צו די קינדער.

שטילערהייט, ווי ער וואָלט מורא געהאַט, רחל זאָל אים ניט באַמערקן, האָט רחמים זיך דורכגעגנבעט די קיך און זיך אַריינגעשאַרט אין זיין שלאָף־צימער. ער האָט פאַנאַנדערגעוואָרפן דאָס נייע העמד מיטן איבערגעלייגטן קאָלנער, דעם קאָלירטן שניפס און אַן אויפגעלייגטער, מיטן האַנטוך, פאַרוואָרפן איבערן אַקסל, האָט ער זיך גענומען גאָלן. דערנאָך איז ער צוגעגאַנגען צום קראַן און אָנגעהויבן וואַשן די אויסגעשמירטע הענט, דאָס פנים. ער האָט זיך אויף גיך איבערגעטאָן, געבליבן שטיין פאַר אַ צעשפאָלטענעם שפיגל, וואָס האָט געהאַט אַ טבע צו ווייזן עטלעכע פנימער. ער האָט באַטראַכט זיין אייגענע מראה, די נאָז, געמאַכט משונהדיקע העויות, געוואָלט איינגעוויינען ס'פנים צו שמייכלען, ווען ער וועט זיך באַגעגענען מיט רחלען, און ס'האָט זיך אים ניט איינגעגעבן. אויפן אָרט פון אויג האָט אַרויסגעפרעסט אַ שטיק נאָז, דער שטערן האָט זיך צונויפגעגאָסן מיטן מוח און אינגאַנצן איז ער אַרויסגעקומען אַזאַ פאַרזעעניש, אַז ער האָט זיך אַליין דערשראָקן און פון פאַרדראָס גרויס חשק געהאַט אַ שיק צו טאָן דעם שפיגל אין דר'ערד.

רחמים איז אַריין אויף די שפיץ נעגל אין צווייטן חדר. רחל איז געווען אַזוי פאַרטאָן אין איר אַרבעט, דאָס זי האָט אינגאַנצן נישט באַמערקט ווען רחמים איז אַריינגעקומען. זי איז געזעסן אויף דער קאַנאַפע אַרומגערינגלט מיט שאַכטלעך גלעזערנע קרעלן, מי-

קעסטלעך קאָלירטע פאַטשערקעס. אַרום האַלז זיינען געהאַנגען זיידענע דרימען. סאַמעטענע בענדלעך, זיידענע סטענגעס, זענען געפאַלן פון די אַקסלען, ווי פליגל, אַפערגעקוקט פון צווישן די צעפאַטלטע האָר און אינגאַנצן האָט זי דערמאַנט אַ ציגיינערן.

זי האָט קונציק געשלעפט פונם קליינעם מויל קרעלן, פאַטשערקעס, זיי אויפגעצילעוועט אויף אַ נאָדל, זיי געשיקט איינגעהאָפטן אין די סאַמעטענע בענדער און די זיידענע סטענגעס, וואָס זענען געווען אָנגעצויגן אויף הילצערנע רעמלעך. זי האָט געהאָפטן און צוגעזונגען שטיל און טרויעריק.

אַ צעפינטלטער, אַז ער וועט באַלד אָנרירן דעם האַלז, וואָס קיין פרעמדער מאַנסביל האָט נאָך ניט אַרומגענומען, האָט ער געמאַכט עטלעכע טריט אויף צוריק, זי זאָל אים ניט באַמערקן, זיך גענומען גנבענען און איידער ער האָט צייט געהאַט צו פאַרמאַכן איר די אויגן, האָט זי אַ הויב געטאָן דעם קאָפ, זיך צעשמייכלט און קאָקעטיש אים אַרויסגעשטעקט אַ שפיצל צונג:

— זיך ניט איינגעגעבן!

— כ׳האָב דיך געוואָלט איבערשרעקן — איז ער אונטערגעגאַנגען אַ צעשטראַלטער און געוויזן אויפן נייעם העמד.

— דאָס העמד פאַסט דיר ניט.

— און דער שניפס?

— ניט שיין. אַזעלכע שניפסן טראָגן נעגערס!

זי האָט אים באַטראַכט פון אַלע זייטן און געלאַכט.

— וואָס לאַכסטו? — האָט ער זיך אַ בויג געטאָן צו איר, זי אָנגעכאַפט פאַר די אַקסלען און געוואָלט אַ קוש טאָן.

זי האָט זיך אַרויסגעגליטשט פון זיינע הענט און געוואָרן ערנסט:

— נאָר ניט דאָס!

רחל איז געבליבן זיצן אין אַ ווינקל פון קאַנאַפע. די פיס אונטער זיך, די האָר צעשויבערט, דורכגעוואָרפן מיט שניצלעך סאַמעט, מיט דרימען זיידנס. אַרום האַלז — שנירלעך קרעלן, קאָלירטע פאַטשערקעס. בענדער, סטענגעס פאַלן איבער די אַקסלען, איבער די נאַקעטע הענט און אינגאַנצן זעט זי אויס, ווי אַ שפאַנישע טענצערן.

רחמים האָט ניט אויסגעהאַלטן איר בליק, געפילט, ווי איבער דער חוט־השדרה בלעזלט און איז צוגעשטאַנען צו איר.

— ביסט בייז.

— אודאי בין איך בייז

— פאַרוואָס?

— האָסט דאָך עפּעס צוגעזאָגט!

— איך?

— יאָ — דו!

— אַ, — האָט רחמים זי אַרומגעכאַפּט, — נאָך היינט רעד איך מיט דיין טאַטן, ווי כ׳בין אַ ייִד!

— וואָס וועסטו אים זאָגן?

— כ׳וועל אים זאָגן, אַז — —— —— ביסט אַ נאַרעלע!

— רחמים, כ׳בעט דיך — האָט זיך רחל געטוליעט צו אים און די גרויסע, שוואַרצע אויגן האָבן אים געגלעט, געוואַרעמט — וואָס וועסטו זאָגן מיין טאַטן?

— אַז איך האָב דיך ליב — — —

ער האָט איינגעגנורעט זיין פּנים אין איר האַלז.

— לאָז אָפּ, רחמים — האָט דאָס מיידל זיך געבעטן און זיך שטאַרקער צוגעדריקט צו אים.

— רחל! רחל! צייט ליכט בענטשן! — האָט זיך געהערט פון דער קיך.

רחל איז אַראָפּ פון דער קאַנאַפּע.

— די מאַמע גייט!

— פּאַק איין, טאָכטער, פּאַק איין די אַרבעט און שטעק אַריין די ליכט אין די לייכטערס, טאַקע באַלד! — האָט די מוטער אַריינגעשטעקט דורך דער האַלב־צעעפנטער טיר דעם קאָפּ און דערזען רחמימען.

— וואָס עפּעס אַזוי פרי היינט?

— אַז ס׳איז ניטא קיין אַרבעט, מיסעס קפרו, קומט מען פריער!

— מיר ווייסן, מיר ווייסן, מיך גענאַרט מען ניט! וועסט שוין איינמאָל זיין אַ פּרנסה־געבער, פּונקט ווי מיין קפרו! דו ווייסט

נאָר איין זאַך, רחמים, צו פֿאַרדרייען אַ קאָפּ דעם מיידל! זי קאָן קריגן אַ לייטערישן חתן, ס'מאַכט ניט! איז עפּעס אַ תכלית פֿאַר אַזאַ יונג ווי דו צו בלייבן ס'גאַנצע לעבן אַ שיך־פּוצער? נעם אונזערע פּעדלערס — אַ בכבודע פּרנסה — און זיי אַלע מאַכן שווערע געלט — — —

— רחמים האָט נאַריש געשמייכלט בשעת מיסעס קפּרו האָט גערעדט, געדרייט מיט צוויי פֿינגער איבער דער אויבערשטער ליפּ, ווו ס'האָט געדאַרפֿט זיין אַ וואָנסע און נישט אַראָפּגעלאָזט אַן אויג פֿון רחלען, וואָס איז רויט געוואָרן און באַהאַלטן די אויגן אין די טואַכטלעך. און אַז זיי זענען ווידער געבליבן אין חדר אַליין, האָבן זיי זיך אָנגענומען פֿאַר די הענט, זיך געבויגן און געלאַכט אויף וואָס די וועלט שטייט.

די ליכט פֿון די מעשענע לייכטערס האָבן געטריפֿט, בולטער געמאַכט דעם טונקעלן פֿלאַם פֿון גאַז, וואָס האָט זיך געשאַרט איבער דער וואַנט ווי אַ ברודיק פֿאַסעקל רויך.

קפּרוס ווייב אין אַ קאָלירטן שבתדיקן שלאָף־ראָק, אויפֿן קאָפּ אַ טערקיש טיכל, וואָס האָט זיך פֿאַרשלייפֿט אונטערן האַלז, איז געזעסן ביים געגרייטן טיש, מקבל־שבת געווען מיט אַ ניגון פֿון אַ קלאָגערקע און פֿון מאָל צו מאָל אַ הייב געטאָן דער קאָפּ פֿון סדור.

— רחל — פֿאַרמאַך ס'פֿענסטער, ס'איז אַ צוג, די ליכט טריפֿן!

רחל און רחמים זענען געזעסן ביים אָפֿענעם פֿענסטער, אומגעדולדיקע געקוקט צי די אַלטע גייען שוין פֿון שול, זיך געקליבן צו גיין נאָכן עסן אין קינאָ. רחמים האָט געלאָזט פֿאַלן אַ וואָרט:

— אין אַמעריקע, אַז מען אַרבעט ניט שבת קאָן מען זיך צו קיין זאַך ניט דערשלאָגן!

— אַזאַ פֿאַרשוין, ווי רחמים, אַז ער וועט אפילו מחלל־שבת זיין, וועט ער אויך קיין מזל־ברכה ניט זען! — האָט זיך קפּרוס ווייב אָנגערופֿן פֿון סדור אַרויס.

— פֿון וואַנען זענט איר אַזוי זיכער, מיסעס קפּרו? — האָט רחמים געשמייכלט.

— נעם דניאלן — האָט מיסעס קפּרו אַרויפֿגערוקט דאָס

טיכל איבערן שטערן — ער איז געקומען מיט דיר אויף איין שיף, איז נאָך אין אַמעריקע פרומער געוואָרן און מען שמועסט, אַז ער איז „ווערט" שווערע הונדערטער! און דו, ניט צו פאַרזינדיקן, ביסט געווען אַ לא־יצלח און ביסט עס געבליבן! אַז אַ מאַמע קריגט אַזאַ חתן פאַר אַ טאָכטער איז איר אָך און וויי!

— דעם אמת געזאָגט — האָט רחל געקנייטשט מיט די פינגער ס'פאַרטוך — געפעלט מיר אויך בעסער אַ פעדלער, ווי אַ שיך־פוצער!

— ניט אַלע קענען זיין פעדלערס — האָט זיך רחמים פאַרלוירן.

— אין אַזאַ ניו־יאָרק, אַז מען וויל — האָט מיסעס קפרו אַרויסגערעדט פון סדור — געפינט מען עפעס צו טאָן.

אַלקבי און קפרו זענען אַריינגעקומען מיט אַ ברייטן „שבת־שלום". אלקבי אַן אויפגערוימטער האָט אַ ווונק געטאָן צום זון ער זאָל מיטזאָגן „זוהר". קפרו אַ צענומענער פון ווייך איז צוגעגאַנגען צום ווייב און אויסגעשריען:

— פנינה!

— וואָס שרייסטו?

— פנינה, ווינטש מיר מזל־טוב!

— וואָס הייסט? האָט פנינה צ״עפנט אַ פּאָר אויגן.

— ס'קומט אונז מזל־טוב!

— וואָס ציפסטו מיר די עצמות, אַלטער שוטה, זאָג:

— אונזער טאָכטער רחל איז אין אַ מזלדיקער שעה היינט געוואָרן אַ כלה!

— עי, קפרו — האָט אים אַלקבי איבערגעהאַקט — האָסט דאָך מיר עפעס צוגעזאָגט צו האַלטן מויל ביז נאָכן עסן?

— ס'איז דען אַ סוד, אַלקבי? אַ סוד פאַר אַן אָרעמער מאַמע, וואָס וויל דערלעבן נחת פון דער בת־יחידה?

— ווער איז דער חתן? לאָמיר שוין הערן! — האָט ס'ווייב זיך אויפגעשטעלט.

— שוין איינמאָל אַ חתן! — האָט קפרו נאַריש געשמייכלט. רחמים און רחל האָבן זיך איבערגעקוקט. ער איז בלאַס גע־

וואָרן, געזעסן אָן אָטעם. אַלקבי האָט אַ ווונק געטאָן רחמים זאָל גיין מיט אים אין שלאָף-צימער.

אַלקבי האָט פֿאַרשלאָסן נאָך זיך די טיר, דערזאָגט דעם „זוהר", דערנאָך האָט ער אָנגענומען רחמימען פֿאַר די לאַצן און אים אַוועקגעזעצט אויף אַ קופֿער און אַליין האָט ער גענומען שפּרייזן הין און צוריק איבערן צימער. אין חדר איז געוואָרן שטיל. דער טאַטע מיטן זון האָבן אויסגעמיטן זיך אָנצוקוקן. דער פֿאָטער האָט אַ ווײַלע באַטראַכט זײַן שיטער בערדל און אָנגעהויבן:

— ווייסן זאָלסטו, רחמים, אַז אַ ייִד אָן אַ ווײַב איז ס'גיהנום פֿאַר אים אָפֿן! שלעכטע מחשבות, קליפּות, יעדע פּגע-רע האָט אויף אים שליטה, פֿירט אים אַראָפּ פֿון דרך הישר! האָב איך אײנמאָל אָפּגעמאַכט בײַ זיך — כ'מוז חתונה האָבן! וואָס זאָגסטו, רחמים, ביסט דאָך עפּעס מײַן בכור, ראשית אוני?

רחמים האָט נישט געענטפֿערט, דערפֿילט אַ הוילקייט אונטערן האַרץ און זיך אײַנגעביסן מיט די ציין אין דער אונטערשטער ליפּ. ער האָט זיך צוגעהערט צו די פֿאַרשטיקטע געשרייען, וואָס האָבן זיך געריסן אין אים, זיי קוים צוריקגעהאַלטן און געוואַרט דער פֿאָטער זאָל ענדיקן.

— האָב איך באַשלאָסן חתונה צו האָבן — האָט אַלקבי געלאַסן איבערגעחזרט די לעצטע ווערטער — און ווייסטו וועמען מ'רעדט מיר? רחלען — קפּרוס טאָכטער.

בײַ רחמימען אין מח האָט זיך עפּעס אַ מיש געטאָן און ער האָט זיך אויפֿגעשטעלט:

— טאַטע, כּל זמן כ'וועל לעבן — — —

— וואָס פֿאַרע דבורים? — האָט אים דער פֿאָטער נישט געלאָזט ענדיקן — דערווײַל בין איך נאָך דײַן טאַטע! און ווייסן זאָלסטו, אַז כ'פֿרעג בײַ דיר קיין עצות נישט!

— און אויב דו מיינסט, טאַטע, אַז ביסט אין דער היים, אין סאַלאָניקי ביסטו, האָסטו אַ טעות!

— אויב שוין יאָ אַזוי — האָט אַלקבי געלאַסן געצויגן די ווערטער — אויב דו זאָגסט מיר יאָ דעות, זאָלסטו ווייסן, אַז הײַנטיקן מוצאי-שבת ווערט רחל מײַן ווײַב, דײַן טאַטנס ווײַב, הערסט? איך

וואָרן דיך — האָט אַלקבי אויפגעהויבן אַ פינגער — אַז פון היינט אָן און ווייטער זאָלסטו נישט האָבן קיין מגע ומשא מיט רחלען!

— דאָס וועלן מיר נאָך זען! — האָט רחמים אַ צי געטאָן די הויזן, פון דער זייט אַ קוק געטאָן אויפן פאָטער, דערמאָנט אַ האָן, וואָס קלויבט זיך אַ שפּרינג צו טאָן אויפן קעגנער.

אַלקבי האָט זיך געמאַכט ניט הערן, אָנגענומען דעם זון פאַר אַן אָרעם און שטילער גערערט:

— דאַרפסט נישט פאַלן ביי דיר, רחמים! איך לעב נאָך, דיין פאָטער לעבט און ער האָט, ברוך השם, פאַרזאָרגט נדן פאַר דיר אויך! ס'געלט ליגט אין קופער און כ'וועל מיט גאָטס הילף געפונען אַ זיווג פאַר דיר אויך, נאָר מען דאַרף זיין אַ מענטש, וו דער פסוק זאָגט — ביי אַ חכם זענען די אויגן אין קאָפּ — — —

— וואָס טרייסטו מיך מיט חלשות? — האָט זיך רחמים אַוועקגעשטעלט קעגן פאָטער ווי אַ „פּרייז-פייטער" — מעגסט אפילו זיין מיין טאַטע, וועל איך ניט דערלאָזן דו זאָלסט מיר אונטערשטעלן אַ פיסל!

— ווער שוין בעסער פאַרשטומט, ייִנגאַטש דו!

— איך בין דער ייִנגאַטש — — — איך — — — האַ? און דו, אַן אַלטער ייִד — — — — שעמען מעגסטו זיך — — — —

— אַז שוין יאָ אַזוי, עוכר ישראל — האָט אַלקבי אויפגעהויבן אַ פויסט קעגן זון — מעג שוין דיין מוח דאַרן, פושע-ישראל! היט זיך, רחמים, דען אַז כ'וועל זיך צוכאַפּן צו דיר, וועסטו האָבן וויסטע יאָר! וועסט ביי מיר פליען אויף אַלע פיר זייטן!

— כל זמן איך לעב, טאַטע — האָט רחמים זיך אַוועקגעשטעלט, גענומען פויקן מיט ביידע פויסטן אויף דער אַרויסגעפּרעסטער ברוסט — כל זמן איך לעב, וועט רחל נישט זיין דיין ווייב!

אלקבי האָט זיך אַ צי געטאָן, אויסגעהאַקט דעם זון אַ פאַטש און אים אָנגעכאַפּט פאַרן גרגרת. רחמים האָט זיך אַרויסגעריסן, זיך געוואָלט וואַרפן אויפן פאָטער, האָט ער געכאַפּט אַ צווייטן פאַטש.

קפרו מיטן ווייב האָבן גענומען קלאַפּן אין טיר:

— מיסטער אלקבי! — — — מיסטער אלקבי!

אלקבי האָט געעפֿנט. רחמים האָט זיך געווישט ס׳פּנים און זיך געקאָרטשעט פֿון חרפּה. רחל איז אַריינגעקומען אַ בלייכע און אונטער רחמימען האָט זיך געעפֿנט ס׳גיהנום. אָן אַ שיער פּלענער, ווי אַ נאָך צו נעמען פֿון פֿאָטער נקמה, זענען דורך ביי אים אין מוח. מיט אַ קרענקלעכן שמייכל האָט ער זיך אַ שאַר געטאָן צום פֿאָטער, געסטראַשעט:

— אויבֿ ער מיינט, אַז ער איז אין דער היים, איז ער זיך טועה! מיר זענען אין אַמעריקע! אין אַמעריקע זענען מיר!

דער אַלטער האָט זיך ווידער אַ וואָרף געטאָן אויפֿן זון. די אַרומיקע האָבן אים צוריק געהאַלטן. רחל האָט אַרויסגעשטופּט רחמימען פֿון חדר. ער איז געגאַנגען הינטערווייַלעכטס, געקוקט דער אַלטער זאָל זיך נישט וואַרפֿן אויף אים, נישט אויפֿגעהערט רעדן:

— מיר וועלן נאָך זען, טאַטע! מיר וועלן נאָך זען! מיר זענען אין אַמעריקע!

דאָ שלאָגט מען נישט קיין קינדער! — האָט זיך רחל אַריינגעמישט — אין אַמעריקע שלאָגט מען נישט! און אויבֿ אַלקבי ציט זיך נישט אַרויס, גיי איך אַוועק פֿון שטובֿ!

— שווייג, שווייג, טאָכטער! — איז קפּרו אַריין אין דערמיט.

— דו דאַרפֿסט זיך נישט מישן! גיי, גיי אין דיין חדר אַריין.

ס׳איז געוואָרן אומאָנגענעם שטיל. אַלקבי האָט זיך געריבן די הענט, געקוקט אויף קפּרון, אויפֿן ווייבֿ, געזוכט הילף ביי די אַרומיקע. ער האָט שווער אָפּגעזיפֿצט און זיך אין דרייען אַ בויג געטאָן:

— מיר לאָזן אַ שיינעם דור! אַ שיינעם דור לאָזן מיר!

אינהאלט:

פון ניו־יארקער געטא (1914) 7

מארים און זיין זון פיליפ (1913) 109

אין סאלון (1917) 133

מאדאם מארקיז (1917) 143

א געוויינלעכע געשיכטע (1917) 151

משה ליגנער (1917) 161

א הויז אויף גארעק סטריט (1917) 169

לילי (1915) 177

שיד־פוצער (1920) 225

פֿון זעלבן מחבר:

אין פּוילישע וועלדער
אַ ראָמאַן פֿון אַ פֿערד־גנב
היברו (ראָמאַן)
אַליין (ראָמאַן)
ראַסע (דערציילונגען)
דער משפּט (פֿאַר קינדער)